This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

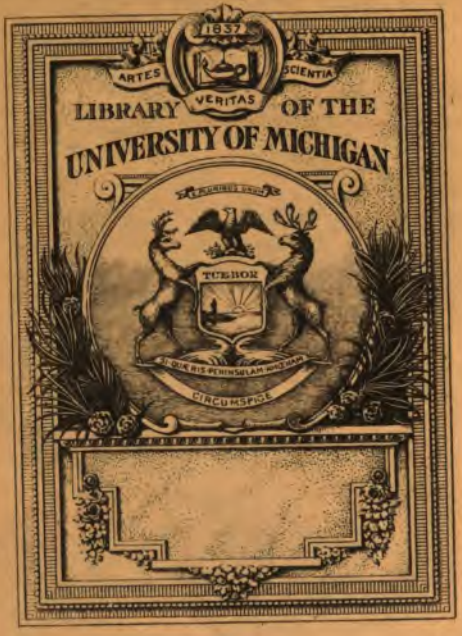
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

SVENSKA

AKADEMIENS

HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1886.

TREDJE DELEN.

1888.

STOCKHOLM, 1889.
KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

INNEHÅLL.

Handlingar rörande Svenska Akademiens högtidsdag den 20 december 1888.

Tal af Akademiens direktör, herr C. H. Rundgren sid. 3.

Vår Daniel. En rimkrönika af Nils Edvard Fredin ..... » 13.

Redogörelse för sammankomsten ..... » 49.

Minne af statsministern m. m. grefve Gustaf af Wetterstedt, författadt af H. L. Forssell ..... » 53.

Akademiens täflingsämnen för år 1889 ..... » 493.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG

DEN 20 DECEMBER 1888.

Torsdagen den 20 december 1888, Svenska Akademiens högtidsdag, hade Akademien på stora börssalen offentlig sammankomst, hvilken H. K. H. Kronprinsen och H. K. H. Hertigen af Vestergötland täcktes å den vanliga läktaren bevista.

Akademiens direktör herr RUNDGREN *öppnade sammankomsten med följande*

TAL.

Den religiösa frågan ligger på djupet af hvarje tid. Med kortare eller längre mellanrum träder hon mäktigt fram i dagen, beherskande tänkesätten, i världshändelserna ingripande. Seder, lagar, medborgarens lif och familjelifvet, vetenskap, vitterhet, konst, alla statens och tidens förhållanden varda berörda af gnistorna från den himmelska elden.

En sådan tid är vår, en omskapningens tid, och främst bland de omskapande makterna står

den religiösa, antingen från den sidan, att kristliga religiösa rörelser tränga sig alltmera in i folkmedvetandet, eller så, att mot kristendomen fientliga makter taga sin boning där inne för att lossa de band, som fjättra vid himmelen. Om icke alla tecken bedraga, stå vi inför en religiös kris, mera djupgående och omfattande än någon annan alltsedan kristendomens första dagar, mäktigare än reformationstidens. Vi stå vid tröskeln af året 1889, likasom för 100 år tillbaka Frankrike stod vid inträdet till det år, som med sina väldiga idérörelser skakade världen och förde henne in på nya banor. Frihet, jämlikhet och broderskap äro nu, som då, dagens lösen; men rösterna äro i den närvarande tiden mera högljudda och genomträngande, i ty att de stiga upp från de djupa lederna. Tiden är alltså allvarlig, och allvarliga frågor måste taga vår uppmärksamhet i anspråk på en dag sådan som denna, den store Gustaf Adolfs födelsedag, egnad af Svenska Akademiens stiftare till hennes högtidsdag. Såsom troshjälten, försvararen af menskligheten dyrbara skatt samvetsfriheten, skall Gustaf Adolf städse lefva i det svenska folkets minne. Men föga skulle detta samma folk kunna aktas värdigt att fira hans minne, om religionslösheten eller religionsfriheten i dess vidsträcktaste betydelse blefve inskriften på dess ärorika, från

hjältekonungen ärfda, blodiga fana. Gustaf Adolf var kristen i ordets ädlaste mening och däri ligger hans oförgängliga storhet.

Men hvad innebär detta, att vara kristen? Ingenting annat än frihet, jämlikhet och broderskap, således just hvad den nya tiden aktar såsom menskligheten oförytterliga rättigheter. Orden äro desamma, men deras innebörd är en annan, allt eftersom de bäras fram af rena läppar ur rena hjärtan eller ur de orena. »Om Sonen gör eder fria, så ären I rättsligen fria», sådant är kristendomens vittnesbörd om friheten. »Låtom oss i allting bevisa oss såsom Guds tjenare», sådan är kristendomens jämlikhet, och broderskapet är detta: »Öfver allting hafven en brinnande kärlek inbördes». Ur dessa stora idéer har en ny värld växt upp, likasom i tidens begynnelse världen växte fram genom skapareordet: »Varde ljus! och det vardt ljus». Hela vår civilisation, hela den underbara utveckling, som genomgår de snart förflutna aderton århundraden; på hvilka vi med förundran blicka tillbaka, all den välsignelse, som ligger utbredd för våra blickar, har sin rot i de trenne kristna idéerna: frihet, jämlikhet och broderskap. Men om friheten, i stället för att vara en inre, söker sitt förverkligande i frigörelse från de yttre banden allenast; om jämlikheten föraktar tjenare-

skepelsen, menande att ingen herre skall finnas hvarken i himmelen eller på jorden; om broderskapet kastar ifrån sig kärleken: då stå vi icke längre på kristendomens grund och då finnes ingen annan utsikt än ett återvändande till hedendomens »allas krig emot alla».

Så mäktig är den religiösa frågan. Vi behöfva endast flytta oss tillbaka till kristendomens första tider och med dem jämföra den tid, i hvilken vi lefva, för att finna sanningen däraf, att seder, lagar, medborgarens lif och familjelifvet, vetenskap, vitterhet, konst, ja, alla menskliga förhållanden äro förvandlade, förädlade just därigenom, att kristendomens anda blåst därin. Oss göres endast behof att med våra blickar tränga in i medeltidens mörker för att varda förvissade om mensklighetens sjunkande, när hon öfvergifver lefvande Gud, hållande sig till utanverken allena. Huru var icke allt stelnadt och förvärldsligadt, till dess att reformationen tände sitt ljus i de kristliga sanningarna, upplysande, frigörande de bundna själarna. För detta ljus drog Gustaf Adolf sitt svärd, och det svenska folket har solat sig i detta ljus, hemtande därur värma och lif ej mindre under stormiga än lugna tider. Men tidens böljor gå upp och ned; så ock förhåller det sig med hjärtats böljeslag. Det adertonde århundradet var icke en jordmån

för kristlig tro och kristligt lif, därföre blef ock dess slut ett blodigt drama, där förnuftets gudinna spelade hufvudrollen i händelsernas dystra sorgespel, under det att förnuftet själft låg fängsladt i fritänkeriets och gudlöshetens bojor. Ur den säd, som då såddes, har vår tid växt upp. Det gäller för oss att förkasta det onda och behålla det goda. Hafva vi så gjort? det är frågan.

Mäktig har utvecklingen varit inom vårt land under det århundrade, som nu stupar mot sitt slut. Lagarne hafva undergått genomgripande förändringar i syfte att bereda mer och mer utrymme åt den individuella friheten, och sederna hafva tagit intryck däraf. Medborgarens lif har blifvit mindre bundet och familjelifvet har förlorat sin forna stelhet. Vetenskapen har trädt ut ur den ensliga kammaren och tändt sin fackla att belysa det praktiska lifvet. Vitterheten har lemnat idealernas värld och dväljes helst i den lefvande verkligheten. Konsten arbetar sig mer och mer in i naturen. Ja, alla menskliga förhållanden och icke minst statens och kyrkans äro förvandlade. Månne allt detta sålunda gestaltat sig oberoende af religiösa strömningar? Eller hafva icke fasthellre de religiösa rörelserna sin mäktiga andel i tidsutvecklingens riktning? Ingen kan förneka det. Kristendomens frihetskänsla har banat sig väg till folket. Broder-

skapets ljuflighet har bildat de fria föreningarna för andakt. Jämlikhetens sötma har berusat de väckta sinnena. Men när dessa idéer tränga sig in i de djupa lederna, då är det icke tanken, utan känslan, som tager ledningen. Frihet, broderskap och jämlikhet inför Gud söka desamma förmånerna äfven inför menniskor, och otvifvelaktigt är därföre den religiösa rörelsen en frihetens, broderskapets och jämlikhetens apostel äfven på statens och det borgerliga samhällets, på vetenskapens, vitterhetens och konstens områden, såsom på kyrkans. Lära, kult och författning äro för kyrkans ordning hvad lagarne äro för statens. Aktas de förra ringa, då sjunker ock vördnaden för de senare. Den religiösa frågan kan således icke vara främmande för någon. Äfven de, som säga sig förakta all religion, kunna dock icke lemna denna fråga i fred. Hon tär deras innersta.

Må Svea folk växa i frihet, den inre friheten, i jämlikhet, den jämlikhet som gäller inför lagen, i broderskap, det broderskap som lefver i kärleken! Då skall ännu en gång, såsom för tre århundraden tillbaka, höras den röst, som i en för den svenska kyrkan betydelsefull stund utropade: »Nu är Sverige blifvet en man, och alle hafve vi en Gud». Sådant var den store Gustaf Adolfs arf. Må hvar och en i sin mån vårda detta arf så, att

enheten varder mer och mer inre och förandligad; då skola för visso ur detta arf växa upp skördar af oförgänglig skönhet för svensk odling äfven på de fält, som Svenska Akademien har till sin kallelse att omhulda och vårda.

För frihet, broderskap och jämlikhet i ädlaste mening lefde den man, omkring hvars bildstod det svenska folkets tankar för icke länge sedan samlat sig. Erik Gustaf Geijer, mannen som skrifvit våra häfder under intrycket af den märkliga tanken, att »svenska folkets historia är dess konungars», har djupt fattat storheten af det arf, Gustaf Adolf lemnat. Såsom personlighetsprincipens målsman var Geijer själf en helgjuten personlighet med den inre, kristliga frihetens prägel på sin panna. Akademien, stolt vid hågkomsten att en gång hafva räknat denne utomordentlige man bland sina ledamöter, har sändt sin helsning till de festligheter, som beledsagade aftäckningen af hans bildstod vid universitetet i Upsala. Sådan var helsningen: »Vid den hyllning, som i dag egnas den store häfdatecknarens, tänkarens, skaldens, tonkonstnärens, medborgarens odödliga minne, bringar Svenska Akademien, som bland sina största prydnader räknat Erik Gustaf Geijer, Upsala universitet sina

varma välönskningar och nedlägger vid den aftäckta bildstoden sin enskilda gärd af beundrande hågkomst. Han sade själf: 'de döde lefva', och han lefver ännu bland vårt folk genom den förebild i andligt djup och sedlig kraft, han lemnat, genom skapelser af snillet och hjärtat, genom häfd och sång. Må till senaste tider den vid universitetsbyggnaden resta bilden mana en ädel och kunskapssökande ungdom till fosterlandskärlek, till vördnad för Sveriges minnen, till arbete i Geijers anda och efterföljd!»

Hvad beträffar Akademiens verksamhet för språkets vård bör omförmälas, att en ny upplaga af Akademiens Ordlista är under tryckning. På rättstafningens område hafva nya åsikter brutit sig med de gamla, och här råder en viss osäkerhet. Af sådan anledning har Akademien sökt i den nya ordförteckning, som nästa år skall utkomma, tillmötesgå alla de rättmätiga önskningar, som hafva sin grund i språkets inre utveckling, på samma gång Akademien velat förebygga, att genom brådstörtade förändringar någon klyfta skulle uppstå mellan det framfarna och det nuvarande.

Härefter yttrade direktören:

Till innevarande års täflan hafva 29 skrifter blifvit inlemnade. Bland dem har Akademien med sitt stora pris utmärkt täflingsskriften N:o 28 *Vår Daniel.* Af denna dikt, som skildrar det egendomliga härtåg, hvarvid, år 1644, tvåhundra Dalamän, under anförande af kaplanen i Elfdalen Daniel Buskovius, förmådde invånarne i Särna bygdelag att utan svärdsslag gifva sig under Sveriges krona, komma nu några afdelningar att af sekreteraren uppläsas.

VÅR DANIEL.

EN RIMKRÖNIKA

AF

NILS EDVARD FREDIN.

Belönad med stora priset 1888.

Han fäktade fast förutan fierd
oc thertill var han nöddir.

Biskop THOMAS.

1.

Kaplanen.

Vällärde kaplanen herr Daniel
I Elfdals gäll
Han satt betänksam i hågen.
Han såg icke glad ut som annars jämt,
Då på läpparne bodde glam och skämt,
Och omärkt i stånkan sjönk fraggiga rågen.
I vinterqväll
Brann brasan å häll
Och stormen bände i fönsterbågen.

På bordet framför honom låg ett bref,
Där prosten skref,
Mäster Olaus i Mora,
Att nästa morgon han väntade in
I tidig otta kaplanen sin
Att höra nymären, sällsamma, stora.
Så strängeligt bjöd
Nu riksens nöd
Till kamp, att vinna eller förlora.

Han skref, att när ofred stode för dörr,
Som ofta förr,
Det dugde icke att svika,
Och mente tro på, att en presterock
Nog kunde väl leda en bondeflock
Mot Juten, som djäfvulen, utan att vika;
Och visste man,
Det fanns en och ann'
Som kunde fäkta så väl som predika.

»Landshöfdingen», skref han, »i Mora är
Och tingar här,
Att hopen till vapen må taga.
Det gäller ett örlig mot Särna fjäll...
'Ja, få vi blott med oss vår Daniel,
Vi man ur huse endräkteligt draga'...
Så mäla igen
Våra Dalamän:
Till höfvitsman månde blott I dem behaga».

Han satt där med rynkade ögonbryn
Och mulen syn
Och stödde sin skäggiga haka.
Han stirrade ut öfver isblank elf;
Hvad än han ville, han visste ej själf,
Besluten gingo fram och tillbaka;

Han hade ej lust
Till fejd och dust
Och ville ej hemmets glädje försaka.

Han hörde hur vaggan gick sin gång
Vid psalmesång
I kammaren innanföre;
Där slumrade rosig en liten kind,
Som kanske skulle i väder och vind
En gång få tigga tillhopa hvart öre . . .
Då sjönk hans arm,
Då hofs hans barm,
Och strupen drogs samman som af ett snöre.

Det var ju hans dyraste lifsklenod,
Det späda blod,
Som modren till hvila vyssar . . .
Och hon, hans trofasta hjärtevän,
Som kärlek fick och gaf kärlek igen
I dagens id och i aftonens kyssar . . .
Hans stilla lif
Med barn och vif
Väl gällde för mera än Jutar och Ryssar.

Och hade han ej för sitt herdekall
I hvarje fall

Att inför Herranom svara?
Af honom han fått sig förtrodt sin hjord
Att vakta och leda med lifsens ord,
Att fåren ej fölle i satans snara . . .
En andans man,
Nu fordrades han
I världsliga uppsåt med ofrid att fara.

Men så föll tanken på Engelbrekt,
På Stures släkt
Och fejden under kung Gösta;
Och om han stupade för sitt land,
Nog skulle hans kungliga fröken sin hand
Väl räcka ut att hans närmaste trösta
Med tak och bröd . . .
Och riksens nöd
Den enskildes ve måste öfverrösta.

Och folkets rop? Ja, han kände igen
Sina Dalamän,
Som älskade Elfdalskaplanen.
Han visste, han var dem rätt väl i lag,
Som den där ej skydde ett nappatag,
Om också det vore med själfvaste fanen.
Ingen herreman
Deras jaord vann,
Men presten allenast i simpla kaftanen.

De visste ju ock, att från forna dar
Hans lynne var
Ett arf från dugande fäder.
Och nu som ett eko det ljöd i hans tjäll:
»Vi vilje ha med oss vår Daniel,
Då det gäller att draga blodiga kläder;
Med honom vi gå
Att glade slå
Vår ovän och skingra'n för himmelens väder».

Hvad skulle han svara? Han visste ej,
Om ja, om nej —
De vägde emot hvarannan.
Då rörde någon vid stolens karm,
Han visste nog hvem . . . och mot mjuk en arm
Han lutade sakta den brännande pannan,
Och för en stund
Vid älskad mund
Den lisande glömskans läkedom fann han.

2.

I Mora.

»Mig lyster just skåda honom, eder karske kaplan,
För hvilken bönderna rata en herre vid fejder van,
Som stått under salig kungen vid Leipzig och Lech
Och lärt sig med blod att skrifva och icke med bläck.

»Ej duga i ofredstider teologi och latin,
Och Norsken ej springer för bara en barsker min;
Men det är seden i Dalom hos de gode män
Att följa sitt eget hufvud, som fordom, så än.

»Den höga öfverheten de lyda väl denna gång
Och äro villige göra dem Norskom förfång;
Men trilskan dem sitter i skallen, som koppar i häll,
Det hörs, när de skria mot oss om 'vår Daniel'.

»Mig tycks dock kaplanen dröjer, han gör sig ej brådt;
Men skål nu, herr prost! Må säga, att ölet är godt».
Och höfdingen från Falun han drack med sin värd,
Där de gonade sig i värmen från sprakande härd.

Den vördige herr Olaus han sväljde en klunk
Och menade, skillnad vore på munk och munk,
Och finge bara Hans Nåde se Elfdalens prest,
Han skulle nog säga, att hopen här valt sig hvad bäst.

»Hans farfar satt prost i Mora och den förste han var,
Som här om Lutheri lära sitt vittnesbörd bar;
I förstone illa slagen, hvar skälm dock han undan vrok,
Tills styfvaste nacke böjdes i Herrans ljufliga ok.

»Och far hans, prosten Moræus, salig kungens betrodde man,
Hvart knyst, som tydde på själfsvåld, i Mora kufvade han.
Jag kan väl ej örlig leka, min arm är för svag,
Men mäster Daniel, tro mig, eger ett annat lag».

Den myndige Petter Kruse han gaf icke svar på tal,
Men reste sig upp och tömde sin fyllda pokal;
Han gick sen ett slag i kammarn och sväljde sin harm
Och stannade sist vid fönstrets ektimrade karm.

Mot skiftande runda rutor, fästa i bly,
I guldklart skimmer lyste morgonens sky;
Där utanför kyrkovallen och kyrkan han såg
Och skogens snöiga stammar och Siljans frusna våg.

På tornet tindrade korset i morgonens ljus,
Och flock efter flock drog samman emot Guds hus;
I dag landshöfdingen lofvat, de svar skulle få,
Om Daniel vore hugad mot Särna att gå.

Då hördes det sorl där ute och hurrarop,
Och hattar och lufvor svängdes af larmande hop,
Som väjde undan på gården för en herre till häst...
»Där», sade mäster Olaus, »där kommer vår prest».

Den myndige Petter Kruse han satte sig rak,
Beredd att höra kaplanen svara på sak.
I förstun stampade någon . . . det rörde vid låsets vred . . .
Och där stod vår Daniel, bugande sitt »Guds fred!»

»Välkommen», helsade prosten, »stigen fram till vårt bord
Och låtom oss nu förtroligt byta tankar och ord;
I veten hvad frågan gäller till ve eller väl
Och mågen på samvet svara som ärlig själ».

Den myndige Petter Kruse han mätte sin man
Och talade om hur elden i knutarne brann:
I Tyskland fejden mot kejsarn för evangelium och tro
Och vid gränsen Juten, som lurat och spänner sin klo.

Nu hade senaten prōfvat att näpsa hans arga list
Och taga hvad tagas kunde, som ett tack för sist;
Mens fältmarskalken tog Jutland med väpnad hand,
Så bådades Dalamännen mot Norges land.

Af ålder Särna socken varit svenskmannabygd,
Och nu skulle Sverige bjuda å nyo sin kronas skygd,
Bjuda de män af Särna både gudstjenst och lag —
Och ginge det ej med godo, så med hugg och slag.

Från Mora, från Elfdal och Venjan kommit rustade män;
Herr Daniel vore beryktad som deras gode vän
Och därför egde han draga med våld eller goda skäl
Som höfvitsman mot Särna, att öfva senatens befäl.

Herr Daniel satt vid bordet och strök sitt krusiga skägg
Och stirrade under talet betänksam i vägg . . .
Och när så höfdingen sporde honom om svar,
Han menade att ej rätte mannen han var.

Att lyda öfverheten, det nog gärna han vill;
Men föra lekamliga vapen ej hörde hans ämbet till . . .
Nog kunde den höga senaten väl finna en ann',
Som bönderna kunde leda fullt så godlikt som han.

Den vördige mäster Olaus till orda då tog
Om Judas den Makkabeen, som hedningen slog;
Han talade om martyrer i Abrahams sköt
Och med maning att lyda i bisp Rudbeckii namn han slöt.

»I sjelf ha'n ju barn», så sade landshöfdingen till slut;
»Betänken, om faderlösa de stöttes i världen ut . . .

Står icke vår kungliga fröken utan skydd eller far?
Och I viljen neka att draga till hennes försvar?»

Herr Daniel kände fuktigt i sina ögonvrår . . .
»Nå väl — i Guds namn det vare! — mot Särna
jag går;
Min hustru och pilten i vaggan befaller jag Herrans nåd
Och böjer mig nu och alltid inför hans vilja och råd».

3.

Genom sjumilaskog.

Och klockorna ringde i Elfdals kapell
I ljusnande arlatimma,
Och sakta gled nedåt blånande fjäll
Den kalla, frostiga dimma.
Mot öster där lyste en blekröd kant,
Som växte i skimmer vid skogig brant,
Tills på sistone solen
Gick upp i blod
Och lyste in öfver predikstolen,
Där mäster Daniel rustad stod.

Ej slik en otta han hållit förr,
Som den i dag han predikar;
Från altardisken och ned till dörr
Musköter glänste och pikar
Och armborst, ärfda från fordomtid
Och spända en gång i kung Göstas strid.
Men hjässorna böjde
Sig vid hans röst,
Och psalmen, brusande mäktigt, höjde
Sig ur de andaktsuppfyllda bröst.

Han talade till dem om Israel,
Som drog genom Midians öcken
Och bröt sig väg mellan stalp och fjäll
Mot ängd, som hägrat i töcken.
Han lyste Guds frid öfver alla dem,
Som skulle nu draga från hus och hem;
De hade att vinna
Sitt Kanaan,
Och skulle målet de än ej hinna,
Dock Herren lefver, och prisad han!

Och amen han läste, och utgångspsalm
Där sjöngs af skäggiga munnar;
Och åter ljommade klockornas malm,
Som uppbrottstimman förkunnar.
Tuhundra de ställde sig socknevis

I spridda rotar på elfvens is;
På skuldran glafven
Och skida på fot —
Och vantad näfve grep fast om stafven,
Att Särnabygderna skrinna mot.

På kyrkovallen och elfvastrand
Stå qvinnor i skock och skara;
Det var som ristes dem hjärteband,
När männen de sågo fara:
En skildes från make, en ann' från son,
En tredje togs fästemannen ifrån . . .
Nu skulle de bida
I öde tjäll:
Månn' tro ej ändas med sorg och qvida
Den leken under herr Daniel?

Och mäster Daniel hängde läpp;
Ej god var början på slutet,
Ty länsman fått sig slik färdeknäpp
I synen redan af krutet,
Att, svedd och bränd för sin lefnads dar,
Han nöddes att stanna i krankhet qvar.
Vid prestens sida
Han kallats att stå . . .
Till verket Daniel nu fick skrida
Att ensam fresta sin kraft för två.

Från prestgårdsloftet där viftade hvit
En sista helsning från henne;
En afskedsblick blott, en enda, dit,
Och molnet vek från hans änne.
Han bäfvermössan i nacken sköt
Och slängde på axeln sin gamla musköt,
Och flink och redo,
I vargskinnspels,
»Framåt!» han ropade . . . Skidor gledo
På skaren knarrande vestanfjälls.

Och Mattes Nilsson från Mora strand
Och Susse Erk vid hans sida
De skötte sitt spelverk på tu man hand,
Och tonerna klungo vida
Från näfverlurar i lustig låt,
Som öfverröstade qvinnornas gråt.
Men drifvan blänkte
Mot klara skyn,
Och rimfrostgnistrande skogen sänkte
Sig bakom skaran för tårad syn.

Kaplanen dem alla drog frammanför,
Kommandostaf var musköten,
Och efter — ära den äras bör —
Med socknetygen kom stöten.
Det var i dag ej med håfven att gå,

Han knoga fick så det kunde förslå;
Men gikten i benen
Ej kände han,
Ty kalken förde han och patenen
Och fanan också som märkesman.

De drogo i dagar, de drogo i tre,
Sjumilaskogen igenom,
Trogne kamrater i väl och ve
Åt hvarandra hvarjom och enom.
De tågade fram i däldernas djup,
Öfver klippornas halkiga, hvita stup,
Genom snåriga törnen
I vindfälld skog,
Och skrämde elgen och väckte björnen,
Tills sorl, som brusat, i fjärran dog.

När skymningen sjönk öfver öde skog
Och mörk vardt stiglösa stråten,
Sitt läger för natten skaran slog
I skydd af klippor och bråten.
Snart sprakade lägereldarnes glöd
Och stänkte den gnistrande drifvan röd;
Mellan furornas stammar
Drog vindens sus,
Och öfver snöiga bergakammar
Stod himlen flämtande norrskensljus.

De drogo i dagar, de drogo i tre
På skaren med snabba skidor;
I fjärran allt brantare kunde de se
Gränsåsarnes glimmande sidor;
Allt trängre för dem vardt dåldernas prång,
Tills skogen glesnade på en gång —
Och under fjället
Låg Särna by
Med gråa stugorna rundt kapellet,
I sol från strålande vintersky.

»Där», sade herr Daniel, »sen I vårt mål,
Dit Herren oss velat föra.
Nu gäller att veta hvad tungomål
Där nere de helst vilja höra.
Först lämpa, men svara de ej därpå,
Så, Gudi klagadt! vi måste slå;
Men nu månde klinga
Basunaljud
Och Sveriges blågula fana bringa
Om nästgårdsfrämmande dem sitt bud!»

4.

Ensam.

I kammaren sitter kaplanens vif,
Och sanden i glaset förrinner . . .
Där ute blåser en hvinande storm,
Och glöden på härden vexla form,
Medan brasan till aska brinner.
Hon vaggar med foten det späda lif
Och sjunger sakta och spinner:

»Vyssa, vyssa, liten kind:
Ute hviner vintervind
Öfver is och öfver drifvor.
Våren kommer dock en gång,
Kommer snart med fågelsång,
Solig sky och väna vifvor.

Vyssa, vyssa, hjärteguld!
Mor skall bedja Gud, att huld
Lyckan han åt far vill råda.
Far i fjärran beder nog
Aftonbön i öde skog,
Beder nog för sina båda.

Vyssa, vyssa, liten vän!
Far skall komma snart igen,
Kyssa mor och kyssa gossen.
Vyssa, vyssa, barnet mitt!
Ute ligger allt så hvitt
Under klara stjärneblossen.

Vyssa, vyssa, skatten min!
Rid i drömmens rike in!
Vyssa, vyssa, mor skall vaka.
Dröm, att vackra änglar små
Vänligt dig till mötes gå,
Och kom morgnad sen tillbaka!»

Men dunklet det sjunker allt djupare ned
Och månen i moln sig gömmer
Och timmarne skrida sin tysta led . . .
Om sin hjälte hon drömmer.

5.

Landvinning.

Öfver åsarne ringlade dimblå rök, —
Det låg där som mila vid mila;
I stugorna inne var hvardagsstök
Vid rock och slöjdandè bila;

I halmen tumlade om de små,
Och getterna bräkte då och då,
I kättarne innestängde,
Och på sotig krok öfver spiselsten
I glimmande sken
Den puttrande grytan svängde.

Men då öfver berg och dal
Mäster Daniels gälla signal,
Fördubblad af eko, skrällde.
Och lif där vardt på hvar förstusval,
Ty, att skåda hvad saken gällde,
Man måste ut
Om stuguknut:
Var det stigmän för dörren och ofredselände
Eller domsens basuner och världenes ände?

Väpnade männer i mörka led
Vid skogsbrynet kunde man spana;
Allt närmare, närmare drogo de ned
Under blågul fladdrande fana
Och vid smattrande lurar en skallgångs-ked
Rundt byn och kapellet spände.
Men folket stod
Med häpet mod,
Som ömsom kylde och brände.

Like björnar i ide ringade in,
Dem kämpa bjöds eller offra sitt skinn
För kulan, som skytten sände.
Väl qvinnorna snyfta med bleknad hy,
Men ungmännen menade: »krut och bly
Vi möta med våra bågar;
Skam vare den, som ej vågar!
Och inne på vägg
Blänker yxans egg;
Klo eger nog den, som vill sig värna».
De gamle dock riste betänksamt sitt skägg:
»Hvad båtar mot udden att spjärna?»
Men då öfver sorlet vida ljöd
En röst, som bjöd:
»Kommen, I män och qvinnor af Särna!»

Mäster Daniel

Han stod på trappan till Särna kapell,
Redo att läsa lagen;
Han syntes högtidlig och allvarsam
Och jämkade prestakragarne fram
Öfver lurfviga pelsuppslagen.
Och folket strömmade hoptals till;
Hvad presten vill,
Dem lyste alla att höra,
Hvems bud han bar,

Af hvars anda han var,
Och de stodo där idel öra.

»I alle af Särna» — han tog till ord —
»Jag kommer icke med örlig och mord
Att dessa bygderna lägga öde
Och dränka i blod och i tåreflöde.
En prest jag är, den där tjenar Gud
Och bringar er helsning och vänliga bud
Från Svea rikes senat och råde
Och från Hennes Kungliga höga Nåde;
De vilja eder räcka sin hand,
Att I skolen bindas med brödraband,
Som trogne, lydige undersåter,
Vid Sveriges gränser och krona åter,
Som det varit i våre fäders tid,
Endräkteliga städse i allsköns frid.
Och därför är det vår drottnings vilja,
Att I er mågen från Juten skilja.
I hennes ärende nu jag går,
Som hennes man jag inför er står.
De rätter, som finnas i vårom landom,
Skola komma ock eder alla i handom:
Jag bjuder eder vår svenska lag,
Som skänker sitt värn både stark och svag
Och, lika mot alla, förmår att skydda
Så högsta slott som den lägsta hydda.

Igenom mig I hören dess röst,
Som ljuder till fattigan och till rikan.
Jag kommer med gudstjenst och med predikan,
Med himmelrikets hugsvalande tröst
Till dig, du arma, beklämda bröst!
Jag kommer till dig, du som fåvis klagar,
Från honom, som lisar så väl som agar!
Jag kommer till dig, du suckande mod,
Jag kommer med Herrans lekamen och blod!
Jag kommer med frid till de dödes boning
Från den, som i döden har bragt försoning;
Jag kommer till äkta makars förbund
Med välsignelsen ifrån altarrund;
Jag kommer med dopets saliga vatten
Att frälsa edra barn ur den eviga natten;
Jag kommer med det uppenbarade ord
Som såningsman till er frostiga jord;
Jag kommer med allt, som vår heliga kyrka
Förkunnar att lita på och att dyrka.
Men tron I mig icke vittnesgill,
Och viljen I icke lystra härtill,
Då eger jag fullmakt att svärdet draga
Och hvad jag åstundar med vapen taga;
Jag kan eder tvinga med trug och hot
För öfvermakten att falla till fot.
Helst önskar jag dock att svärdet spara
Och samsas med eder, I gode män,

Och skiljas från er såsom vän från vän. —
Men nu I mågen rätt fram mig svara
Ett ärligt ord i sanning och tro,
Som eger hvarken näbb eller klo».

Mäster Daniel hade talat slut
Och skådade ut
Öfver folket i bidande vädjan.
För hans blick, där han stod på trappans häll,
I solskenet glimmade Fulufjäll
Och milslångt i fjärran blånade Städjan;
Öfver skinande vidder och bergabryn
Lyste molnfria, bleka vinterskyn,
Och nordanvind
Bet hvass i hans kind.

Men Särnamännen de stodo där tysta
I sluten hop.
Ej någon dristade sig att knysta
Med larm eller rop.
Hvad skulle de svara?
Skulle redo de vara
Sitt ja till prestens ord att förklara?
Men skänka bort på en främlings ord
Sin fosterjord,
Det stämplade skam på pannan . . .
Och ögon blixtrade här och hvar,

Och långt ej var
Till knifven hos en och annan,
Och doft ett knot
I växande hot
Där steg ur vimlande skara.

Mäster Daniel såg,
Hur sinnena jäste, men lugn i håg
Han sporde allenast: »hvad mågen I svara?»

Och gamle Bröms Mikels till orda tog,
Den äldste i byalaget:
»Vi lefva i armod i villande skog;
Hvad frosten icke om hösten slog,
Oss varder af fogden taget.
Af brunaste barken vi baka vårt bröd,
Men ingen har till oss sett i vår nöd.
Och kungen? Han lefva lärer
Långt, långt härifrån, jag vet icke hvar,
Och föga för oss är han landsens far,
Men skatten han dock begärer.
För fyra år sen, som sällspord gäst,
Kom senast hit till vår bygd en prest
Att döpa, viga och jorda.
Men nu så lofvas oss lag och rätt
Och gudstjenst och annat på bästa sätt,
Som här vi hörde Daniel orda . . .

Ja, honom känna vi nog igen
Och veta, han är de fattiges vän,
En slik en som aldrig ljuger.
I Elfdaln förårs midsommarsdag
Jag hörde'n jag,
Och prest han är så det duger!
Och vill han ärligt i borgen gå,
Att vi skola få
Så godt, som han nyss det sade,
Mig synes det bästa för litet hvar
Att gifva ock ärligt ett ja till svar
På hvad han oss förelade».

Det vardt tyst för en stund;
Men snart där hördes från mund till mund:
»Bröms Mikels han vet att tala!
Han utlagt oss saken med sans och vett
Och därföre vilja vi varda till ett
Med de gode männer från Dala».

Mäster Daniel fattade fanan då;
Dess flikar, mjuka och sida,
I vinden fläktade gula och blå,
Och hans stämma hon hördes vida:
»Som rådets och drottningens ombudsman
Jag tager an
Ert ord utan röstelottning.

Och nu I mågen er trohets besked
På gammal sed
Afgifva till Sveriges drottning».
Och mäster Daniel höjde sin hand
Mot himlens rand,
Med svärdet draget ur skida;
Han stafvade för dem deras ed —
Mot östanled
Tycktes ekot dallrande glida.

6.

Budbäraren.

Hej, hvad färden den går
Utan stig eller spår
Öfver glindrande snöfält på löpande skida!
Ifrån Särna kapell
Drog han ut i går qväll
Genom villande skog att med budkafle skrida.

Upp till Idre han far
Och mot Hede han drar,
För att folket till vårfrudags högmässa mana.
Till hvart nybyggartjäll
Under finnmarkefjäll
Genom drifvor af snö skall sin kosa han bana.

När han drog ifrån by
Lyste silfverblekt ny
Öfver snöhöljda taket på Särnakapellet,
Och när Idre han hann
Redan gryningen brann
Och från skullen ljöd väckande hanegället.

Och sitt budskap han bar
Om hvad timadt var,
Och i stugorna lyssnade undrande alla
Om kaplanen, som drog
Genom sjumilaskog
Och med godo fick Särna till fota att falla.

Utan svärdsslag och brand
Vann åt riket han land . . .
Att skåda den presten dem lyste att draga.
Ifrån drottning och råd
Var han sändningabåd —
Men det lät dock som klangen af Sverre prests saga.

7.

Vårfrudag.

Det ringer samman på vårfrudag
Och klangen på dallrande vingeslag
Kring ödemarken

Där sväfvar, som Noe dufva från arken.
Öfver villande urskog och dunkel mo,
Där björnen har ide och ulfven bo,
Hvilar helgetystnad och sabbatsro
Under snöfall från blygrå himmel.
Men på stig och stråt
Kapellet bortåt
Drager kyrkfolk i sorlande vimmel.

De komma att höra Guds helga ord,
Att böja knä invid altarbord,
Hans makt att sjunga
Med pris och lof både gamla och unga.
De komma, gamlingar, böjda och grå,
Go'vänsfolk, som signelsen vilja få,
Och mödrar, som bära i kunt sina små
Till kristning och vattenösning . . .
De komma att se
Den prest, som kan ge
Dem både lag och aflösning.

På kyrkovallen det myllrar: där
De möta hvarandra från när och fjär
Som gode vänner
Nu Särnafolket och Dalamänner;
I grannsämja skaka de ärligt hand,
De äro åter af samma land

Och knyta tillhopa de gamla band,
Som slitits i glömda strider . . .
Dem tyckas gry
Bak den tunga sky
Med vårsol ljusare tider.

Där syns han . . . där kommer herr Daniel;
Af jubel helsad, från trappans häll
Med glada blickar
Han fryntligt och vänligt åt alla nickar:
»Guds fred, go' vänner! Guds fred och god dag,
I alla af Särna bygdelag,
Som möten mig här i godt behag!
Stor fröjd det mände mig vålla . . .
Men stigen nu in
Med andäktigt sinn',
Att gudstjenst vi måge hålla!»

Snart fanns i kapellet ej tom en plats,
Där i helgdagspelsar och bästa stats
I from förbidan
De sutto på man- och på qvinnfolkssidan.
Så tystnade klockornas vigda malm,
Och Elfdalsstöten tog upp en psalm
Om himmelriket och fridens palm,
Som Herren de sina unnar,

Om salighetstörst,
Som släckes först
I eviga lifsens brunnar.

Och sen kom presten. Där vestanfjälls
Ej hörts predikan som Daniels;
En glimt från ofvan
Dem lyste i väldiga utförsgåfvan.
Han var icke sömnig och själaljum,
Med lagen och med evangelium
Han skingrade dimman, som lagt sig skum
På slött och trälande sinne.
Hans stämma klang
Så att muren sang,
Och hon hördes ute och inne.

Predikan följdes af nattvardsgång
Och skarorna böjde sig under sång
Vid altarringen,
Anammande ödmjukt de heliga tingen.
Det var dem som lyste en himmelsk glans
Öfver altarekorsets törnekrans,
Som droppade Frälsarens blod från hans
Dödssargade änne i kalken.
Och när alla fått
Sitt beskärda mått,
Det gällde äktenskapsbalken.

För fyra hjonelag höjdes pell,
Och oförtruten herr Daniel
Dem vigde samman
Till äkta makar i nöd och i gamman.
Han önskade, himmelens bästa frid
Dem måtte beskäras för allan tid
I helgehvila och hvardagsid;
Han önskade barn och blomma
Att växa i kraft
Med stigande saft,
Deras bygder till fröjd och fromma.

Sen gällde det barnen . . . väl tio det var,
Som buros att döpas af prestefar;
I famnen tog han
De gråtande späda och vänligt log han.
Men alla voro dock ej så små,
Och en och ann' kunde redan gå
Och tultade fram, att för funten stå
Och få sig vatten på änne.
Men då gick på tok . . .
Ur herr Daniels bok
De refvo minst sidor tvenne.

Och timmarne gingo. Från altarrand
Vid sista amen han signande hand
Mot skaran höjde,

Och tårade blickar vid läraren dröjde. —
Men ute snöar det icke mer;
En solglimt strålar ur molnet ner,
En gyllene fridens varsel, som ler
Och i skimmer sitt löfte skrifver;
Den siar, att
Ur töcken och natt
Skall randas morgon som blifver.

8.

Hemkomst.

Men tiden kryper som snigeln trög
För dem som vänta,
Och skogen reser sig mörk och hög
Mot blick, som flög
På fjärran förlåt att glänta.

De nöta dagen, som fordom de nött,
Men fröjd ej har den,
Och ingen kommer från hygget trött,
Att varda mött
Af rykande aftonvarden.

De vakna hvar morgon till tärande ve,
Som enkor redan;

Sorgtyngda läppar ej orka le —
Och böjda se
De ingen lindring på svedan.

De spritta ibland, som om lurars ljud
Förstämda ljöde,
Och i drömmarne komma sorgebud,
Att svepeskrud
De skola sömma de döde.

Och dagar komma och dagar gå
Med snö och töcken; —
De stirra mot himlen, som hänger grå,
Och skilja på
De gitta ej helg och söcken.

Deras käre ha bäddats i drifvans fäll
Vid himlaranden . . .
Men dagen skymmer, det lider mot qväll
I Dalagäll
Långs buktiga elfvastranden.

I vester rodnar vid isblank brant
Den mulna dimma;
Som brinnande slagg öfver skogens kant
Där lyser grant
Bloddrypande solens strimma.

Då . . . jubel följer på sorgens gråt
Och sol på skurar . . .
På hinsidan elfven ljuder hitåt
En segerlåt
Från välkända näfverlurar.

Du gode! De komma, de komma igen
I fylkad skara,
Moras och Elfdals och Venjans män;
Båd' åldring och sven
Har trotsat dödar och fara.

Och mäster Daniel höjer sin röst,
Där fram de tåga;
Och sången brusar ur vidgade bröst
Om Herrens tröst
I fejder och ofredslåga.

De sjunga Deboras segersång,
Som Skriften lärer,
De sjunga om Faraos dränkta tvång
Med kämpar mång
Och vagnar och resenärer.

Men när de hunnit till kyrkovall,
Sitt »halt!» han sade;

Sen tåget var ändadt och fejden all,
Sitt höfdingkall
Nu ned inför dem han lade.

Han tackade dem för den lit och tro
De honom visat
Och bjöd dem nu draga I lugn och ro
Hvar till sitt bo,
Med fröjd att ovän de risat.

»Guds fred eder alle, som följt mig åt
I tro och ära!
Vi ve ej vållat och klagolåt
På fejdestråt —
Det vittnet man skall oss bära».

Han vände sig om . . . Vid hans eget tjäll
Stod mor på trappan.
Men ur hopen brusade: »Hell och säll
Vårom Daniel,
Vårom höfding i prestakappan!»

Efter uppläsningen framförde sekreteraren täflingsskriftens författare till direktören, som vid belöningens öfverlemnande yttrade:

Min Herre! Ni har till ämne för eder sång valt ett fosterländskt och folkligt ämne. Akademien har i denna dikt med glädje iakttagit en trohjärtadt svensk anda och hållning, en lycklig förmåga att åskådligt skildra så väl naturen som bilder ur menniskolifvet, samt mycken kraft och enkelhet i själfva behandlingssättet, hvars stundom krönikeartade ton väl öfverensstämmer med den besjungna tilldragelsens karakter. Akademien, som, då hon för någon tid sedan sökte bereda Eder tillfälle att i en af det nordliga Sveriges bygder inhemta närmare kännedom om folkspråk, folkegendomligheter och folkseder, ej kunde ana, att hon snart skulle få skänka Eder sin högsta belöning för en dikt, hvilken återkallar ett fosterländskt minne och till bakgrund har ett svenskt landskaps natur, tillönskar Eder, genom detta bevis af sitt erkännande, fortsatta framgångar i den svenska sångens tjenst och tillägger den önskningen, att Ni, under tilltagande mognad och poetisk utveckling, framgent, såsom denna gång, ofta måtte hemta edra intryck och bilder från *fäderneslandets* natur och häfd.

Sedan sekreteraren därefter ledsagat pristagaren till den plats, hvilken han vid Akademiens årliga högtidsdagar eger intaga, tillkännagaf direktören, att Akademien ansett sig böra bland öfriga skrifter utmärka med det andra priset N:o 24 *Sånger och bilder*, ur hvilken samling dikterna »Jordafärd» och »Trädgårdsmästarens dotter» upplästes af herr Wennerberg.

Författaren till denna täflingsskrift var e. o. amanuensen vid Kongl. Biblioteket ALFRED VICTORIN, hvilken af sekreteraren framfördes till belöningens emottagande, hvarvid direktören yttrade:

Min Herre! Om Akademien, oaktadt de dikter, Ni underställt hennes pröfning, varit få till antalet, velat utmärka dem med en belöning, så har detta berott därpå, att de synts henne förråda sitt ursprung från en poetisk begåfning, som icke är mindre verklig därföre att hon hellre väljer det försynta än det starka uttrycket, bevarat sitt jämnmått samt eger något af den milda kraft, som ej var i stormen, ej i jordskalfvet, ej i elden, men i den sakta vinden. Jämväl i diktens värld bör, som Ni sjungit, varda »af knoppen blomma». Akademien, som funnit de fyra sånger, Ni erbjudit henne, älskliga och löftesrika, tillönskar eder diktning en ädel och vacker blomning, då hon härmed lemnar Eder sin gärd af aktning, bifall och förhoppning.

Direktören fortfor:

Akademien har ytterligare med sitt andra pris velat belöna täflingsskriften N:o 27 *Hippolytos, sorgespel af Euripides, metrisk öfversättning*, en

tolkning, som synts Akademien utmärkt så väl genom troget och värdigt återgifvande af den grekiska diktens innehåll som genom språkliga och metriska förtjenster. Då öfversättaren, fil. kandidaten, juris studeranden GUSTAF WESTMAN, är förhindrad att vara tillstädes vid högtidsdagen, kommer belöningen att honom tillsändas.

Med hedersomnämnande har Akademien bland årets täflingsskrifter önskat utmärka: N:o 10 *Dikter*, hufvudsakligen med afseende på den äkta lyriska ton, som röjes i sången »O låt min ande vara när» och i några af de dikter, hvilka förenats under den gemensamma benämningen »Till —»; N:o 8 *I ungdomsdagar*, där en sedligt ren känsla flerstädes funnit ett poetiskt uttryck, samt N:o 4 *Hopp och mod*, med afseende på den åskådlighet i framställning, som utmärker några af de i denna samling förbundna dikterna.

Det af Akademiens framlidne skyddsherre konung Carl XIV Johan stiftade och af hans efterträdare fortfarande anvisade kungliga priset har Akademien för innevarande år tillerkänt e. o. professorn vid Upsala universitet, teol. och fil. doktorn WALDEMAR RUDIN. Akademien, hvilken redan förut stundom med ett dylikt erkännande utmärkt målsmän för den vältalighet, som tolkar hvad hennes stiftare kallade de »himmelska sanningar», har här-

med velat betyga sin aktning för professor Rudins af kyrka och allmänhet högt skattade förtjenster som homiletisk författare, ådagalagda genom predikosamlingar, i hvilka form och framställning troget ansluta sig till ett djupt och kärnfullt innehåll af trossanningar.

Den minnespenning, Akademien innevarande år låtit prägla, har till föremål statsministern för utrikes ärendena m. m. grefve GUSTAF AF WETTERSTEDT. Åtsidan visar hans bröstbild med omskrift: *Comes G. a Wetterstedt, Minister Regius.* På frånsidan ses Wetterstedt sittande vid sitt med skrifvelser höljda arbetsbord nära en byst af Carl XIV Johan. Omskriften: *Consilia huic sua committens non fallitur heros* betecknar, att Wetterstedt var en värdig rådgifvare åt den frejdade hjälten. I afskärningen läses: *Vir in rebus administrandis peritus ob. MDCCCXXXVII* (den i statssaker förfarne mannen afled 1837).

Af minnesteckningen, författad af herr Forssell, upplästes nu den afdelning, som berörde Wetterstedts ställning till 1812 års politik, hvarefter sammankomsten afslöts.

MINNE

AF

STATSMINISTERN

GREFVE

GUSTAF AF WETTERSTEDT

I.

Gustaf af Wetterstedt föddes i Vasa stad den 29 december 1776. Modern, Anna Christina Bladh,* dotter af en förmögen finsk köpman i Vasa, hade, vid nyss fyllda 18 år, den 3 aug. 1775 trädt i gifte med en svensk ämbetsman Erik af Wetterstedt, hvilken i Finland gjort sin lycka. År 1757, då riksdagen på den nitiske Faggots förslag beslutit en storskiftesstadga och påbjudit antagande af 100 landtmätare, hade Erik Wetterstedt, son af en borgmästare i Örebro, sökt sin framtid i denna nya verksamhet för odlingens främjande och, efter tio års tjenstgöring i hemmet, år 1766 förflyttats som förste ingeniör till Finland, samt

* Anna C. Bladhs moder hette Cath. Thölberg, troligen af en rik köpmanssläkt, och fadern Mich. Bladh, förmögen handlande, anses hafva varit son af handlanden Johan Bladh i Vasa och Uleåborg. Rörande Bladhska släkten, som egt stort anseende i Finland och giftermålsförbindelser med åtskilliga ansedda familjer, gå dock underrättelserna icke längre tillbaka än till en vice häradshöfding Petrus Bladh, Michael Bladhs farfar, emedan alla äldre handlingar vid Vasas brand gått förlorade. (Benäget meddelande af dr. O. Rancken.)

1771 blifvit utnämnd till direktör för landtmäteriet därstädes. Han hörde till de ämbetsmän, som strax efter statshvälfningen 1772 upphöjdes i adligt stånd, och när Gustaf III 1775 reste sin eriksgata genom Finland, var landtmäteridirektören honom följaktig och medverkade lifligt till de åtskilliga planer, som därunder uppgjordes för den finska odlingens befrämjande och landets administrativa indelning.

Två år därefter var Faggot död, och Erik af Wetterstedt kallades att intaga hans plats såsom öfverdirektör för landtmäterikontoret med landtmäteriet och justeringsverket i riket.

Så fördes den unge Gustaf ännu knappt årsgammal från sin finska födelsebygd öfver till Sverige. Fadern åtnjöt anseende som skicklig och arbetsam och han »cumulerade tjenster», såsom man den tiden kunde göra det. Riksrådet Hermansson, »som ville hafva den hedren, att hans kollegium är väl komponeradt»,* genomdref 1779 Wetterstedts utnämning till kammarråd, hvilket ämbete dock kunde förenas med öfverdirektörssysslan. Styrelsen af landtmäteriet behöll Wetterstedt fortfarande äfven såsom förordnad till landshöfding öfver Upsala län (1790), ja till och med sedan han 1794, efter

* C. J. Ehrensvärds Anteckningar från Gustaf III:s hof. I: 339.

Schröderheims fall, erhållit fullmakt på länet. Samtidigt inträdde han ock som ledamot i Rikets allmänna Ärendens Beredning.

Uppfostrad i ett väl ansedt och förmöget ämbetsmannahem, var Gustaf af Wetterstedt — den äldste af tretton syskon — tidigt bestämd för militärståndet. Redan vid fem års ålder försedd med fullmakt som kornett vid lifdragonregementet, blef han 1794 fänrik vid Nylands infanteriregemente, hvilket dock ej hindrade honom att vid Upsala akademi med heder afsluta de studier, som erfordrades för kansliexamen,* och några månader därefter, den 24 nov. 1796, var han inskrifven som extraordinarie kanslist vid kongl. utrikesexpedi-

* Vid elfva års ålder inskrefs Gustaf af Wetterstedt, »filius cameræ consiliarii E. af Wetterstedt», jämte sina tre yngre bröder Carl (9 år), Adolf (8 år) och Nils (7 år) i Upsala universitets studentmatrikel, med anteckning att de njöto privat information af Dom. Jac. Beyer Gothoburgensis. Den 14 juni 1796 har Gustaf af Wetterstedt, jämte tre andra studenter, efter förut undergånget förhör i teologien, blifvit inför öppna dörrar i Consist. Acad. »examinerad i jure publico romano germanico, språken och literis humanioribus samt därvid ådagalagt tillförliteliga prof af goda och försvarliga insikter i berörda lärdomsdelar, samt till bevis däröfver erhållit testimonium academicum till Högl. Cantzli Collegium». — Från den 19 juni 1794 hade Wetterstedt varit ledamot af Smålands nation och fick vid afskedet det vitsord, att han »uti sina studiers idkande alltid visat en utmärkt flit och igenom ett dygdigt samt berömligt uppförande vunnit hela nationens kärlek och aktning». (Benäget meddelande af doc. L. Bygdén.)

tionen, således ungefär lika beredd till civil och militär tjenstgöring. Det var i samma dagar som det Reuterholmska regementet slutade och konung Gustaf IV Adolf som myndig konung tillträdde riksstyrelsen.

Enligt samtidas uppgifter* skall den unge Wetterstedt under sin studietid hafva varit anstucken af jakobinska tänkesätt, ja till och med ansetts för »vild jakobin». Troligen har han varit medlem af det studentsällskap, som på 1790-talet under namn af Juntan väckt höga vederbörandes misshag, emedan det vågade tänka om samhällsfrihet och menniskorätt helt annorlunda än den enväldige konungen; med detta sällskaps ledande man, magister Benjamin Höijer, stod han sedermera länge nog i personlig vänskapsförbindelse, som intygas af ännu bevarade bref.** Huru pass häftigt hans ungdomliga svärmeri för de franska frihetsidealen har varit, är mig obekant, och kan ock vara tämligen likgiltigt; säkert är, att han icke egde det skaplynne, hvari revolutionära tänkesätt kunde slå rot. Vissa tecken antyda, att någon förändring i hans föreställningssätt inträdt tidigt

* Trolle-Wachtmeister: Anteckningar och Minnen I: 17.

** Dessa bref, som förvaras å Löberöd, äro delvis offentliggjorda i De la Gard. Arkivet, del. XX. I ett af brefven (från 1796) ber Wetterstedt Höijer »helsa oändeligen vännerna Hjerta, Adelheim, Netherwood, Silfverstolpe» m. fl.

nog, och ett sinne så nyktert och måttfullt som hans behöfde visserligen icke mera än en ganska flyktig åskådning af Frankrikes politiska tillstånd för att med ovilja vända sig bort från de vanställda idealen.

Några månader efter inträdet i konungens kansli sändes Wetterstedt tillsammans med en ung Arwedsson att i främmande land fullända sin uppfostran. Det blef en lång och lärorik resa. I maj 1797 ställdes färden landvägen ned till Helsingborg och, efter ett kort besök i Helsingör, med segelfartyg i konvoj till England. »Efter en nio dagars resa under ständig farhåga för franska kapare och flere gånger redo till drabbning anlände vi till Shields den 30 juni kl. 9 om aftonen. Två kaparefartyg sågo vi verkligen. Flottan bestod af 73 segel med tvenne kommodorskepp. Flera fartyg hade kanoner och däribland somliga 10 à 12 sexpundare; det var orsaken, hvarför kaparne ej vågade sig in i flottan».

Efter en kort färd i Skottland till Edinburgh begåfvo sig de båda vännerna genom nordvestra England, Cumberland, Westmoreland, öfver Manchester, Birmingham och Oxford till London, dit de ankommo i slutet af juli. Hvad Wetterstedt

härunder såg har han troget och utförligt berättat och beskrifvit i sin ännu bevarade journal, och innehållet af dessa anteckningar visar, att den 20-årige ynglingen såg på tingen med en gammal mans förstånd. Han beskrifver allt med den omsorgsfullaste noggrannhet: vägar, hamnarbeten, postinrättningar, stenkolsgrufvornas anordning och arbetarnes löneförhållanden; bomullsfabrikernas undransvärda inrättning med »den intressanta användningen af små barn till maskinernas skötsel» och »alla maskinernas drift genom ett stort hjul som går med imma»; sammetstillverkningen, tegelbränningen; byggnadssättet i landsbyarne, i städerna och vid de präktiga slotten, bland hvilka i synnerhet Blenheim erhåller en utförlig teckning. Härtill kommer redogörelse för engelska administrationen, polisen och lagfarenheten. Att hågen var vänd åt skådespelarekonsten, ser man af den uppmärksamhet som öfverallt egnats åt de teatraliska föreställningarna; men äfven här framträder sinnet för detaljen: teaterlokalerna beskrifvas till hela sin anordning, alla skådespelare uppräknas med noggrannhet och deras spel karakteriseras med korta, stundom skarpa omdömen.

Vistelsen i London och dess omnejd fördröjdes ända till den 1 december, och den 15 Frimaire år 6 (5 dec. 1797) landstego vännerna i »Commune

de Calais» af *la République Française.* På den nakna väggen i det rum, där de resande aflemnade sina pass till l'officier municipal, lästes blott 'Respect à la loi et à la Constitution de 1795'. . . . »Men 5 var så illa gjord, att den tydligt bar märke af sina många förändringar och att den blifvit vriden från 1 till 3 och sist till 5». Det förmärkes i redogörelsen för färden genom Frankrike till Paris ingenting af den hänförelse för »le berceau de la liberté», som skulle tillhöra det jakobinska tänkesättet, snarare en viss misstrogen försmädlighet.

Hvad Paris under direktoriets senaste år hade att förete var visserligen icke heller egnadt att öka aktningen för revolutionens politiska skapelser. I en redogörelse för *Frankrikes nuvarande tillstånd,* som öfversändes till Höijer, framkastar Wetterstedt den frågan, »huruvida det nu ges någon frihet i Frankrike», och besvarar henne med *nej.* »Korruptionen hos de styrande och den publika espritens fullkomliga död» var hvad som fallit den unge iakttagaren mest i ögonen, likaså den fullständiga förändringen af den militära andan hos republikens härar. »Soldaterna», säger han, »äro nu soldater, 1793 voro de republikaner: de ledas nu af gloire militaire och l'honneur français, dessa deviser för Ludvig XIV:s arméer och ursprunget till hans

Piemont, där just nu Fransmännen voro i färd med att bringa konungen till abdikation, till cisalpinska republiken, som var närmast utsatt för Österrikes anfall. Milano, Bologna och Florens besöktes under november och december, — under det krigsrörelserna i södra Italien och från österrikiska sidan blefvo alltmera hotande. Från Florens vände därför vännerna åter till Genua, och tillbragte där tiden till medlet af mars 1799. Nu var den andra koalitionens stora fälttåg begynt, och när Wetterstedt den 25 mars återvände till Florens, inryckte nästan samtidigt den franska arméen i storhertigdömet Toscanas hufvudstad, bortjagade storhertigen och började anordna en ny republik. Den 31 mars kom Wetterstedt till Rom, där neapolitanska arméen för några månader sedan gjort ett hastigt besök och åter bortjagats af Fransmännen. Man lyssnade här oroligt till ryktena från den olyckliga parthenopeiska republiken, där Fransmän och Österrikare, neapolitanske frihetshjältar och Ruffos stråtröfvare som bäst mördade hvarandra. Uppehållet i den eviga staden kunde i denna sakernas ställning ej blifva långvarigt, och ett besök i södra Italien var omöjligt. I början af maj togs därför återvägen öfver Genua till Paris, där vännerna å nyo stannade från juni till augusti. Efter en långvarig vistelse i Hamburg återkom

Wetterstedt i sista dagarne af året till Göteborg och i slutet af januari 1800 till hemmet i Upsala.

För större delen af denna italienska resa har Wetterstedt redogjort i en samtidigt utskrifven journal, som med sina omsorgsfulla och detaljerade beskrifningar påminner om en nutida resehandbok. Allt är där antecknadt med en noggrannhet, som vittnar, att resans uppgift tagits på allvar. Ländernas naturförhållanden, samhällsinrättningar, historia och politiska läge, byggnader, konstskatter, folklif, seder och bruk skildras med en lugn objektivitet, som är förvånande hos en så ung iakttagare.

I Genua gifves sålunda en utförlig skildring af den liguriska republikens författning och senaste historia; i Milano och Bologna af den cisalpinska republikens statsinrättningar, myntväsen, beskattning och förhållande till franska administrationen; i Toscana en kort sammanfattning af storhertigdömets historia o. s. v. Vid Pavia och Bologna meddelas de mest noggranna underrättelser om universitetens inrättning och statuter och om samtlige professorernas namn, föreläsningar och vetenskapliga bedrifter.

Framför allt är det dock naturligtvis konstföremålen, som i Italien lagt beslag på uppmärksamheten. Kyrkorna, palatserna, museerna beskrifvas med en arkitekts noggrannhet. Statyerna

och taflorna i Milano, i Florens, i Rom förtecknas med korta karakteristiker af de märkligaste, med detaljerade uppgifter å de föremål, som Fransmännen bortröfvat, stundom med tillfogande af planritningar och små skizzer samt med anmärkningar, som vittna om studiet af Winckelmann och Lessing. Dessa anteckningar bära också alla spår af att vara på stället nedskrifna, och större delen af journalen hemsändes under vistelsen i Genua till fadern för genomläsning. Härtill kom en mycket liflig korrespondens* dels med vänner i Paris och Hamburg, dels och i synnerhet med fadern i Upsala, hvari utförligt redogjordes för krigshändelserna och de politiska förhållandena, hvarom den diplomatiske ämnessvennen uppsnappade underrättelser och hvaröfver han anställde sina reflexioner. Resan var sålunda visserligen icke någon lustfärd allenast; den begagnades samvetsgrant till sådan uppfostran, som det förestående ämbetsmannakallet förutsatte.

* * *

---

* Denna korrespondens är ty värr icke i behåll; men ännu förvaras i Finspongs bibliotek, jämte resejournalerna, en anteckningsbok, i hvilken Wetterstedt noggrant, såsom alltid, registrerat alla sina bref under resan med tämligen utförligt angifvande af innehållet.

Sex veckor efter Wetterstedts hemkomst sammanträdde i Norrköping 1800 års riksdag, vid hvilken den unge fänriken tog säte för sin ätt N:o 2093. Af förbindelsen med vännerna från Juntans dagar, Hjerta, Adelheim, Netherwood, Silfverstolpe, förmärktes numera intet spår; såsom ung tjensteman i utrikeskabinettet hörde Wetterstedt utan tvifvel till regeringspartiet och räknades bland de »lojale», ehuru han icke deltog vare sig i utskottsarbete eller i debatter. Under frånvaron från fäderneslandet synes han hafva avancerat till ordinarie kopist i kabinettet 1799, och mot slutet af år 1800 begynte han sin bana inom ordenskapitlet såsom en af nordstjärneordens tvenne härolder.

På våren 1801 blef hofkansleren Ehrenheim kanslipresident, och på sommaren befordrades Wetterstedts jämnårige, men i tjensten vida äldre kamrat frih. Gustaf Lagerbjelke från andre sekreterare till kabinettssekreterare. Kort därefter, den 1 september 1801, nämndes Wetterstedt, sedan han tagit afsked från krigstjensten, till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen, och i denna egenskap har han, enligt Lagerbjelkes uppgift, någon tid varit denne följaktig under hans vistelse hos konungen.

Från dessa läroår förskrifver sig troligen en af Wetterstedt författad uppsats på fransyska öfver Sveriges utrikes politik efter 1720, hvilken, om ock med några bidrag från kansliets depeschsamling, synes hufvudsakligen byggd på tryckta källskrifter för eller arbeten öfver den europeiska diplomatiens historia och egentligen är att betrakta som ett stilistiskt öfningsstycke. *

När ambassadören frih. C. von Stedingk på våren 1803 återvände till sin beskickning i S:t Petersburg, har troligen Wetterstedt varit honom på resan följaktig, och har sedermera skött den ambassadsekreteraretjenst, till hvilken han i september** s. å. blef af konungen utnämnd. Beskick-

* Uppsatsen förvaras å Kongl. Biblioteket, dit den kommit från Gyldenstolpeska samlingen.

** Enligt uppgift i Wetterstedts *Nekrolog*, intagen i det af gr. Jakob De la Gardie författade Griftetal den 24 maj 1837, skulle Wetterstedt hafva blifvit nämnd till ambassadsekreterare hos Stedingk redan den 27 april 1803. Någon sådan utnämning har jag icke kunnat påträffa i bevarade handlingar; men kanslipresidenten Ehrenheim säger i en apostill till depeschen af den 5 sept. 1803 till Stedingk: »Kammarjunkaren G. Jennings (förutvarande ambassadsekreterare) har inkommit med dess underdåniga ansökan om rappel. I dess ställe har konungen till dess ambassadsekreterare i Petersburg utnämnt andre sekreteraren i dess kabinett för utrikes brefvexlingen af Wetterstedt, hvilken genom dess nit, arbetsamhet och goda kunskaper redan hunnit göra sig fördelaktigt känd och som dessutom haft den lyckan att under H:s Exc:s handledning förvärfva nya egenskaper och följaktligen nya anledningar till konungens nådiga hågkomst».

ningens koncepthandlingar bära spåren af den utsökta noggrannhet och ordning, som öfverallt utmärkte Wetterstedts ämbetsmannaverksamhet. Från den 24 juni 1803 till den 19 april 1805 äro samtliga depeschkoncepterna utskrifna med hans prydliga handstil och försedda med en kronologiskt ordnad, mycket fullständig innehållsförteckning för hvarje bref, likaledes fortgående från den första dagen till den sista af hans tjenstutöfning, — en omsorgsfullhet, som alls icke synes hafva varit vanlig i den tidens svenska beskickningskanslier. Väl motsvarade han sålunda det erhållna förtroendet att tjenstgöra vid Sveriges ansvarsfullaste mission och under handledning af Sveriges ostridigt skickligaste och mest ansedde diplomat.

Tidpunkten för Wetterstedts vistelse i den ryska hufvudstaden egde också ett ej ringa intresse: det var bildandet af den tredje koalitionen, som därunder afhandlades mellan kabinetten; det var den unge kejsar Alexanders första uppfostran till europeisk politiker, som nu förbereddes.

Under hösten 1803 blef genom de retsamma uppträdena mellan Napoleon och Rysslands sändebud i Paris, Markow, kejsarhofvets stämning småningom alltmera kylig mot den franska politiken, till dess att hertigens af Enghien mord i mars 1804 gaf uppslaget till en afgjord fientlighet

mot Napoleon. Och nu var med ens den svenska ambassadens ställning vid Petersburgerhofvet förändrad. Man hade under 1803 ännu rönt inflytandet af den misstämning, som egt rum alltsedan Alexanders tronbestigning. Krigshotet under hösten 1801 och våren 1802 var icke bortglömdt; kanslern Woronzow, som genom sin barska hållning mot det svenska kabinettet tvungit det att gifva vika i den visserligen okloka och löjliga tvisten om bron vid Abborrfors, hade icke visat någon benägenhet att komma till uppgörelse af den kinkiga gränsregleringen; litet emellan skref Stedingk hem och berättade om det ryska militärpartiets, särskildt general Suchtelens, och vissa finska öfverlöpares intriger för ett anfall mot Finland, och det ville icke komma till någon rätt förtrolighet mellan de båda grannrikena, hufvudsakligen måhända på grund af den svenske konungens djupa och envisa motvilja mot svågern Alexander.

Men från och med det ögonblick, då ryska hofvet anlade sorg efter hertigen af Enghien och protesterade mot kränkningen af fursträtten, var Gustaf Adolf redo att förlåta Alexander allt, och redan på sommaren 1804 begynte de underhandlingar, som småningom drogo Sverige in i den engelsk-ryska sammansättningen mot Napoleon. Stedingk förde en del af dessa underhandlingar

både med Ryssland och med engelska sändebudet i S:t Petersburg, och efter många och mödosamma jämkningar afslutades den 14 jan. 1805 den konvention, genom hvilken Sverige förklarade sig beredt att föra kriget mot Napoleon på tysk botten och i samverkan med ryska trupper. Ratifikationerna å denna konvention utvexlades i S:t Petersburg den 16 mars, — och vid detta tillfälle erhöll Wetterstedt sin första diplomatiska »cadeau». Fjorton dagar därefter mottog han rappell från ambassadsekreterarebefattningen för att i Stockholm efterträda frih. Gustaf Lagerbjelke såsom kabinettssekreterare.

I början af maj månad 1805 återkom Wetterstedt till Stockholm med föreställningen om ett allt lifligare samarbete mellan de nordiska makterna i den stora koalition, hvars trådar han nyss sett sammanfogade i S:t Petersburg. Men på svensk botten mötte honom underrättelsen, att Gustaf Adolf nyss återsändt svarta örns orden till konungen af Preussen och förklarat honom ovärdig att räknas bland serafimerriddarne, endast därför att han mottagit hederslegionen, och huru man genom denna etikettsbragd lyckats tvärt afbryta alla diplomatiska förbindelser med just den monark, hvars motstånd var tillräckligt att förlama alla Sveriges kommande operationer på kontinenten. Sådant

var förspelet till den långa kedja af diplomatiska felgrepp och orimligheter, hvilka den nye kabinettssekreteraren var kallad att åse och i hvilka han skulle nödgas medverka såsom verkställare af sin konungs befallningar.

Wetterstedt tillträdde genast befattningen och följde i början af sommaren det kungliga hofvet till Bonarps hed och Beckaskog i Skåne, hvarest Gustaf IV Adolf nu skulle förbereda sitt deltagande i den stora världskampen. Från denna tid stannade Wetterstedt oafbrutet vid konungens sida i nära fyra år eller till mars 1809, och större delen af denna tidrymd tillbragte konungen utom residensstaden, i Skåne, i Stralsund, på Gripsholm, i finska skärgården. Genom Wetterstedt gingo under denna tid konungens meddelanden med kanslipresidenten i Stockholm; men som nästan alla beslut i utrikes ärenden fattades af konungen själf och afståndet vanligen icke medgaf inhemtande af Ehrenheims tankar, fördes äfven genom Wetterstedt den hufvudsakliga korrespondensen med sändebuden i Ryssland, i Preussen, i Danmark, i England, och äfven i afhandlingarna med Englands, Rysslands och Preussens härvarande sändebud var han långt mera verksam än kansliets nominelle chef. För de viktigaste diplomatiska värfven användes under tiden emellanåt mera högt-

ställde män i konungens omgifning, såsom Toll och Fersen, och någon tid under 1806 och 1807 var statssekreteraren G. Lagerbjelke hos konungen närvarande. Men för det mesta fick dock Wetterstedt sköta sig på egen hand, allenast med biträde af en eller högst två andre sekreterare; hans brefvexling var vidt omfattande, hans arbetsbörda tryckande; man ser af depeschsamlingarna, att han författat och ofta själf med egen hand utskrifvit det allra mesta af hvad som under dessa år från konungen utgått till de viktigaste beskickningarna, så att Stockholmskabinettets skriftvexling med dessa vanligen var inskränkt till smärre löpande ärenden. Om man så vill, kan man därför säga, att Wetterstedt under dessa år var den verklige utrikesministern. Men det skulle visserligen vara i hög grad orättvist att därför göra Wetterstedt ansvarig för Sveriges politik under dessa olyckliga år. Gustaf IV Adolf var i ordets egentliga bemärkelse sin egen utrikesminister, och för hans kabinettssekreterare så väl som för hans kanslipresident gafs knappt någon annan uppgift än att uppsätta och expediera skrifvelser efter konungens befallning. Politiska grundsatser hemtade konungen icke af någon annan än sig själf, och i sådana stycken har han hvarken begärt eller mottagit råd. Till och med i de rent tekniska

detaljerna var sekreterarens frihet ytterst snäft begränsad, ty konungen arbetade själf med i allt: nästan hvarje koncept till utgående depescher och noter, äfven de obetydligaste, bära justeringsmärket »Gustaf Adolf» och icke sällan äfven spår af konungens egenhändiga rättelser, ofta till märklig försämring.

Den ödesdigra statskonst, hvars enda och oeftergifliga syfte numera var det corsicanska vilddjurets tuktande och som icke ett ögonblick beräknade medlen för sina syften, denna diplomati, som, i brist af andra utförbara uppgifter, hufvudsakligen användes till att reta och förolämpa egna bundsförvanter, som oupphörligt förderfvade de yppersta tillfällen till förmånliga allianser och gynnsamma fredsvillkor och icke lemnade något tillfälle obegagnadt att ådraga riket fiender och nederlag, — de kunna för visso icke skrifvas på Wetterstedts räkning. Han delar naturligtvis med öfrige ämbetsmän ett visst ansvar för att hafva tjenat en sådan konung och utfört hans befallningar; men hans tjenstemannaställning var knappast sådan, att ett verksamt och öppet motstånd kunde ifrågakomma, och när slutligen ämbetsmannens lydnadsplikt ställdes på det svåraste prof, voro tidsomständigheterna och rikets belägenhet sådana, att ingen förebråelse kan riktas mot den, som, ehuru oför-

mögen att afstyra förderfvet, undergifvet stannade på sin post till det yttersta.

Äfven ur rent personlig synpunkt var kabinettssekreterarebefattningen hos Gustaf IV Adolf visst icke angenäm. Konungen saknade fullkomligt det välvilliga och hjärtliga sinnelag mot underordnade, som kan förljufva äfven den mest ansträngande konungatjenst, och de dagliga bekymren öfver rikets missvårdande förströddes aldrig genom någon det enskilda umgängets trefnad. Äfven den sträfve och otillgänglige Gustaf Adolf tyckes dock hafva funnit särskildt behag till den unge, foglige och arbetsamme kabinettssekreterarens personlighet, ty han förunnade honom tidigt en belöning, hvarmed under denna tid föga slösades och som var i förhållande till ämbetsställningen ganska betydlig; Wetterstedt blef nämligen den 11 oktober 1806, tillsammans med sin fader, upphöjd i friherrligt stånd, hvartill den 10 nov. kom en befordran till arkivarie vid K. M:ts orden.

Den diplomatiska politik, som under dessa fyra år bragte Sverige till undergångens brant, bör af de skäl jag nämnt knappast räknas till Wetterstedts historia; af dess allbekanta drag vill jag här ej anföra mer än som erfordras för att ådagalägga, huru främmande Wetterstedt var för hela dess

riktning, huru fullkomligt han insett dess ödesdigra misstag och förutsett dess följder, och huru vanmäktiga alla hans bemödanden varit att dem förebygga. Därom vittnar hans under åren 1805—1809 förda brefvexling med generalguvernören Toll och kanslipresidenten Ehrenheim, i synnerhet med den senare, till hvilken kabinettssekreteraren mera öppet förtrodde sina bekymmer.*

Det är bekant, huru Gustaf Adolf omedelbart efter Napoleons segertåg i Preussen 1806 fann den europeiska ställningen mer än någonsin påkalla Sveriges kraftiga återuppträdande på krigsskådeplatsen. Han befann sig i Skåne, där han qvarstannat vid återkomsten från vårens och sommarens misslyckade fälttåg i norra Tyskland. Uppgiften var att kunna utrusta och öfverföra 30,000 man till Pommern. Alla rådgifvare afstyrkte själfva saken, och de trodde sig starka genom bristen på tillgångar. Konungen uppgjorde då planer att anlita bankokreditiv, att försälja Pommern, ja att afyttra hela örlogsflottan genom enskilde köpmäns förmedling. Men dessa tankar öfvergåfvos, icke

* Brefven till Toll förvaras i Lunds universitets bibliotek; några äro tryckta dels i Tolls biografi, dels i Handlingar ur Brinkmanska Arkivet. Brefven till Ehrenheim förvaras i en volym tillhörig K. Riksarkivet. Båda brefsamlingarna hafva varit tillgängliga för författaren af Schinkels Minnen, hvilken ur dem meddelat åtskilliga utdrag.

därför att de pröfvades orimliga, utan därför att konungen slutligen påfann en utväg, som var ändå orimligare. I början af februari 1807 fick han nämligen veta, att till Göteborg ankommit en stor sändning piastrar från engelska regeringen, hvilka skulle öfver land och vidare öfver Bottniska viken transporteras till Sveriges och Englands gemensamme bundsförvant, kejsaren af Ryssland. Summan var en afbetalning å stipulerade subsidier. Då upprann i konungens hufvud den för öfrigt alldeles obefogade föreställningen, att Sverige torde hafva att af Ryssland fordra resterande subsidier enligt 1791 års Drottningholmstraktat, och han fann ingenting naturligare än att göra sig betäckt för denna fordran genom att innehålla en del af de engelska subsidiepenningar, som passerade genom hans stater. Den 7 febr. skrifver Wetterstedt till Ehrenheim bland annat:

»Af närlagda bref ser Tit. hvad grufvelig idée blifvit uppfattad och anbefalld. Jag är däraf så betagen, att jag nästan icke har någon redig tanke qvar. Jag är öfvertygad om att Tit. beklagar mig och delar mitt rättvisa bekymmer. Det är ett hårdt slag, som träffar oss alla; och ju mera tillgifvenhet man hyser för konungen, dess mera blodiga tårar gråter man öfver den tagna mesuren. Att döma af den kallsinnighet, hvarmed konungen gaf mig sina befallningar i detta ämne, den ihärdighet, hvarmed de underhöllos, så ger det mig anledning tro detta beslut vara ifrån första stund taget, då fråga blef om penningarnes transport genom landet».

Konungens beslut var verkligen fattadt, och Wetterstedt hade nu blott att uppsätta ämbetsbrefven till vederbörande myndigheter med befallning att uppehålla den ryska transporten, och till Ehrenheim, som under tiden borde utreda huru stor fordran Sverige skulle anses ega hos Ryssland.

Ehrenheim försökte naturligtvis i sin mån att med alla möjliga goda skäl afstyra ett brott emot folkrätten, som blef ännu mera betänkligt, då det utfördes mot en så mäktig bundsförvant och så farlig granne. Han försökte att med Drottningholmstraktatens ordalydelse bevisa, huru Sverige icke längre kunde ega någon fordran af Ryssland, och framhöll särskildt, att England skulle kunna betrakta konfiskationen såsom riktad mot sig och besvara den med ett motsvarande afdrag å sina subsidier till Sverige. Konungen »studsade» härvid något litet, men kom snart åter till sitt första beslut, och den 9 mars nedskrifver Wetterstedt till kanslipresidenten följande bittra klagan:

»Olyckligtvis lärer Tit. se af bilagda depescher till H:s Exc. ambassadören B:n Stedingk, huru svagt mitt hopp var, att det olyckliga steget med subsidierna kunde afböjas. Carpelan får i afton befallning att bryta isen, och saken står således nu ej mera att hjälpa. Jag kan försäkra Tit., att mitt samvete är fredadt vid detta tillfälle; ingen enda föreställning, ingen enda bön har å min sida blifvit uraktlåten, men allt förgäfves. Ond har konungen flere gånger blifvit, men alldeles icke förändrat

sitt en gång fattade beslut. I går lemnade han mig ännu i osäkerhet, uppkallade mig två timmar efter och läste med ett slags synbart nöje, under ständig uppmärksamhet på min mulna fysionomi, sitt bref till kejsaren».

Det därefter följande samtalet är bekant:

»Jag undrar, hur kejsar Alexander tar detta?» frågar konungen. — »Säkert illa, E. M:t». — »Vill han göra krig?» — »Det är ganska möjligt». — »Det vore en för *orättvis* anledning». — »Sättet, på hvilket penningarne tagas, kunde rättfärdiga den, i synnerhet som i Ryssland ingen skuld erkännes». — Då jag föreställde, att konungen lofvat durchtåg för penningarne, och således löftet kunde anses brutet, svarades med mycket humör: »Jag skall nog veta försvara mina löften; ofta har jag sett subsidier gå mig förbi, denna gång kunde det icke hända». ..... Med ett ord, allt var fruktlöst. H:s Exc. Toll har ej blifvit rådfrågad; dessutom hade detta ej gjort något till saken. Jag fruktar, att ingen förmått öfvervinna denna plan, synbarligen länge uppfattad och alltid med ett småleende omtalad, mot hvilket alla remonstrationer halkade. — Brefvet slutar: »Jag är uttröttad af arbete, men mera af sorg, och jag kan försäkra Tit., att om jag icke vid detta tillfälle hade gjort allt hvad jag kunnat, så skulle jag aldrig hafva ett ögonblicks ro. Men efter sådana stötar, som den ifrågavarande, kan omöjligen helsan bestå, då man ej med likgiltighet anser allt, och det vore kanske lyckligast att vara i jorden, då man ej förmår göra någon nytta på densamma».

Wetterstedts oro för hvad som skett var visserligen icke obefogad; man hade att vänta sig förvecklingar icke blott med den ryske tsaren, som, enligt hvad Stedingk förmält, redan i detta ögonblick var en vacklande bundsförvant, utan äfven

med England, hos hvars ministèr de svenske diplomaterna just nu skulle utverka ökade subsidier. Hvad Wetterstedt för sin del mest fruktade var, att det ryska kabinettet skulle betrakta tillgreppet som en allvarlig skymf och låta Sverige umgälla densamma; det visade sig emellertid, att kejsar Alexander försökte taga saken lugnt och ville anse konfiskationen såsom sig icke vidkommande, utan föröfvad mot engelsk egendom. Men som häraf endast skulle hafva blifvit en följd, att Sverige gått miste om motsvarande belopp af sina engelska subsidier, blef det nu Wetterstedts hårda lott att i den diplomatiska skriftvexlingen med England på allt sätt styrka och bevisa, att de tillgripna medlen verkligen voro rysk egendom, enär de på svensk botten mottagits af ryske generalkonsuln och först därefter blifvit konfiskerade.*

Några veckor efter denna ödesdigra handling befann sig Wetterstedt med konungen åter på tysk botten och bevittnade mer än deltog i utvecklingen af de åtgärder, genom hvilka konungen framtvingade Pommerns förlust och ytterligare förberedde

---

* Stedingks rapport från Petersburg af d. 31 mars 1807 (tryckt i Mémoires posthumes du C:te Stedingk. T. II). Wetterstedts depescher till Rehausen d. 23 mars och d. 12 april 1807.

Finlands. Hvarje dag inlupo underrättelser om den för de allierade farliga ställningen i Polen och Preussen, och underhandlingarna med England visade tydligt, att från det hållet var endast osäker hjälp att förvänta. Men det blef på samma gång allt tydligare, att den politiska ställningen icke utöfvade någon verkan på konungens uppfattning af sina plikter. Han vacklade icke ett ögonblick i beslutet att aldrig sluta fred med Napoleon,* men han leddes nu vid den overksamhet, som följde af det nyss afslutade stilleståndet, förklarade sig gång efter annan vilja resa hem och spejade dessemellan otåligt efter lämpligt tillfälle att ingripa i världshändelserna. Slutligen kom detta tillfälle. Napoleon krossade i slaget vid Friedland den 14

* Den 29 maj skrifver W., då han omtalar förberedelserna till det bekanta mötet med marskalk Brune i Schlatkow, bl. a.: »Ännu ytterligare har konungen bestämdt förklarat att aldrig vilja negociera med Bonaparte; hellre tigga sitt bröd än begå den nedrigheten att erkänna honom. Jag har gjort H. M:t uppmärksam på overksamheten vid arméerna i Polen, på den nästan matematiska vissheten, att därstädes i mot- eller medgång göres fred; att själfva elementerna därtill redan äro beredda uti den så hostilt och högtideligt sammansatta Bartensteinska traktaten mellan Ryssland och Preussen af d. 26 april; att Portens integritet, som garanteras, är ett stort trätofrö redan i förväg undanröjdt.... Konungen blir misnöjd öfver denna perspective, erkänner den, men den influerar dock på intet sätt å dess egen öfvertygelse och uppfattade système. Det blir således för oss omöjligt att komma in i en fred, utom då sådant sker

juni den ryska hufvudhären; några dagar därefter slöts stilleståndet först med Ryssland, sedan med Preussen, och koalitionen var upplöst. Napoleon var herre öfver Europa. Härom fick konungen i Stralsund den 1 juli underrättelse genom bref från konungen af Preussen, som tillika underrättade, att han sökte förmå den segrande kejsaren att icke uppsäga vapenhvilan med Sverige.

Gustaf Adolfs beslut var genast fattadt. Han uppsade själf stilleståndet med Fransmännen och lät sina regementen rycka ut för att i sin tur krossa Bonapartes arméer. Wetterstedt tillkallades morgonen den 2 juli för att mottaga denna underrättelse, och för honom yppade konungen sin afsikt vara att på detta sätt »få sakerna *bestämda*».

»Vill Bonaparte attaquera mig, sade konungen, så gör han det ändå, antingen jag uppsäger stilleståndet eller icke; nu studsar han, eller rättare sagdt Brune, som på 10 dagar icke kan få förhållningsorder af Bonaparte. Jag medger, att stilleståndets uppsägning ser vågsam ut, men jag uppfyller hederns fordringar, jag lägger ett band på mina allierade att ej öfvergifva mig och jag är mästare af hvad jag sedan vill göra, utan att behöfva gå hem aftackad genom de andras förbindelser».

---

oss ovetande, t. ex. om Ryssland och Preussen begära en artikel för svenska Pommerns säkerhet, och Bonaparte, angelägen att hemresa för att njuta sina triumfer, därå ingår. Då är ändteligen saken slut, i fall vi icke vilja förfölja, med hvad vi här hafva, den återtågande franska armén, hvilket väl icke lär kunna ske».

Till denna redogörelse för ett nog underligt beräkningssätt tillägger Wetterstedt sorgset: »Jag instämmer med hvad Tit. behagat yttra i ett af dess bref till mig: vid vissa kritiska tillfällen är det omöjligt att ej beundra den självuppoffrande elevation, hvarmed konungen går till väga, hvarvid principen alltid är oberoende af calculen om de moyens, som äro för handen att utföra själfva saken som åsyftas».

Men som diplomatiens konst just består uti att rätt beräkna förhandenvarande medel att utföra åsyftade ändamål, så måste det i en dylik ställning och inför sådana beslut också hafva känts bittert att sköta det diplomatiska värfvet; så mycket bittrare, som här ej heller gafs någon ersättning i beundran för konungens personliga tapperhet och djärfva krigsbragder. Två hela månader förgingo under ett krigstillstånd, som icke utmärktes af något annat än en neslig oförmåga att skydda det land, som blifvit obetänkt utsatt för fienders anfall. Och ju svårare ställningen blef, desto mera tycktes konungen stadgas i sitt beslut att trotsa dess kraf, desto orimligare blefvo utbrotten af hans lynnes fordringar. Hans bäste tjenare råkade i onåd och försattes, just i dessa dagar då de mest behöfdes, den ene efter den andre ur tjenst; att Wetterstedt icke delade samma öde som Wrede, Essen och

Toll, kom väl hufvudsakligen af hans oumbärlighet som sekreterare och däraf att han icke beklädde ett ämbete, hvari självständig verksamhet behöfde ifrågakomma. Men han var gripen af förtviflan och han klagade bittert; hans dystra utgjutelser inför kanslipresidenten kunna tjena som intyg, huru konung Gustaf Adolfs tjenare redan vid denna tid uppfattade ställningen och huru de motsågo framtiden.

Den 16 juli, sedan arméen af Fransmännen blifvit instängd i Stralsund, heter det:

»Tusenviktig hvilar nu olyckan öfver våra hufvuden. Detta land, hvars gröda stod som vackrast, sköflas nu redan af en förbittrad fiende, och oundviklig hungersnöd förestår innevånarne i vinter. Att fästningen tages efter en månads bombardement, om den uthåller så länge, är ingen tvifvel. Rügen till och med kan tagas, om man vill uppoffra folk. En gruflig perspective för hvar militärperson är den, att se sig här *utan minsta ändamål* blottställd för en säker död samt de öfrige för en evig fångenskap, emedan konungen aldrig vill på något sätt underhandla med Bonaparte. Också råder här en tyst och allmän nedslagenhet. Hvart mitt öga vändes och min tanke riktas, mötas endast olyckliga föremål, och jag försäkrar, att jag då är lika ledsen vid lifvet som orolig öfver konungens och mitt fäderneslands vågsamma ställning. H:s Exc. Generalguvernören har haft i går afton ett det märkvärdigaste samtal med konungen, hvaruti H. M. under tårar flere gånger repeterat sig *aldrig* vilja traitera med Bonaparte. Generalguvernören har sagt honom starka och okullstötliga sanningar, kallat hans uppmärksamhet på drottningen, på de olyckor som detta krig förorsakar, på den armé som här skall uppoffras. Resultatet blef intet! Ju

mera svensk man är i själen, ju olyckligare, ju faseligare känner man nuvarande belägenhet. Jag skulle innerligen önska, att landets renunciation skedde, och att konungen med förtroende hemreste till sin drottning. Dess snara återkomst skulle utplåna intrycken af de sista händelserna och arméens frälsning blifva en tillfredsställande tanke för honom och hans undersåter».

Den 22 juli berättar Wetterstedt konungens bekanta yttrande, att »*intet* land och *intet* folk vore nog dyrbart att förmå honom öfvergifva sin föresats att ej underhandla med Bonaparte», samt att »denna föresats är religiös, härledande sig från Uppenbarelseboken», och tillägger: »Detta har konungen själf förtrott mig! Således finnes å denna sida ingen räddning, ty detta land är evigt förloradt». Därefter omtalas, huruledes både kejsaren af Ryssland och konungen af Preussen erbjudit sin mediation med Frankrike.

»Bägge få afslag; jag fruktar ännu mer, ty framför gardesregementena, säges det, hafva Alexander och Bonaparte vexlat ordnar. Konungen vet det ännu icke, men har redan sagt mig, att S:t Andreasorden ligger färdig att i detta fall återsändas.... Fråga har varit om en proclamation till de i belägringsarméen för Stralsund varande tyske soldater. Jag fick befallning skrifva densamma, men uppsköt därmed. Nu har konungen den själf skrifvit; den är oändligt sträng mot Bonaparte, och då jag föreställde, att den aldrig kunde göra verkan, så svarades mig blott, att man åtminstone haft tillfredsställelsen att säga dem sanningen! E. M. uppmanar, sade jag, undersåter att blifva rebeller, att döma sina egna furstar; men sådant verkar ej... Vår ställning är så förbistrad, att det ges visst ingen, som icke gärna uppoffrade tjenst och lif för att få konungen undan

faran, som här ögonskenligen, utan ära och utan ändamål hotar honom. Jag är så mätt på allt hvad jag hört och sett under 2 års tid, så utsliten till kraft och tankar, att jag ganska säkert skulle anse ett afsked som en lycka, en stor lycka, och kanske sökte att erhålla det, om icke plikt och skyldighet pålade mig att ej i nödens stund draga mig undan. Nervfeber har jag i hög grad och afmattas dagligen, oaktadt mina chinatincturer, hvarmed jag dagligen undfägnas. Emellertid skall jag hålla ut så länge jag ännu har minsta kraft qvar. Mina afsikter hafva varit rena, och i detta afseende har jag intet att förebrå mig».

»Ännu äro vi i samma belägenhet som förr», heter det den 27 juli, »lika handlöst bortkastade i en ström, som bortför oss utan räddning. Föreställningar hjälpa ej; föresatsen är för stark och motsägelsen ger den törhända en ytterligare styrka. Gammalt folk hafva talat, men de hafva blott funnit unga känslor. Alltid svaras: hvarför vika efter politiska omständigheter med uppoffrande *af en grundsats?* Hellre afsäga sig all rätt att styra!»

Under de följande dagarne beskrifver Wetterstedt gången af de underhandlingar, som fördes med Pierrepont om återförandet af de engelska hjälptrupperna, hvilka konungen på inga villkor ville släppa ifrån sig; huru han hotade att beskjuta transportfartygen, att fängsla det engelska sändebudet, att förklara England krig, och huru han afvisade alla föreställningar om vådorna af dylika steg med svaret: »Åh, det händer ingenting annat än Gud vill».

Ändtligen lyckades det att i början af september förmå konungen till afresa från Rügen, och den svenska arméen blef genom Tolls förslagna underhandlingar räddad ur fångenskap. Nu utvecklar sig under vistelsen i Skåne den redan på sommaren uppdykande planen att i förbindelse med England ockupera Seland såsom ersättning och pant för Pommern, och Wetterstedt har att leda dessa underhandlingar under ständiga men fåfänga föreställningar om det engelska förbundets osäkerhet och om vådan af att jämte Frankrike och Danmark mot sig uppreta Ryssland.

»Grunden till hela vår olyckliga ställning», säger han den 18 oktober, »ligger i konungens fasta beslut att aldrig närma sig till Frankrike. England vet detta och gör med hvarje dag föreningen svårare. Med några 1,000 Læ eller några 1,000 auxiliärer släpas vi med i denna planets rotation och täras under glansen af dess vänskap och protection». — Men på samma gång uppdyka påminnelserna från det ryska kabinettet om förnyelse af neutralitetstraktaterna och om Östersjöns stängning; och Wetterstedt, som af Brinkmans och Stedingks depescher redan i september anat den politiska uppgörelse, som träffats i Tilsit, upphör icke att dagligen beklaga sig öfver den förblindelse, som drifver konungen att onödigt utmana

öfvermäktiga fiender. Slutligen fullbordar konungen, midt under den afgörande notvexlingen, sin afsikt att återsända Andreasorden.* »Tit. skall få se», skrifver Wetterstedt den 19 nov., »att vi invecklas i oberäkneliga olyckor och anfallas på två kanter. Så skilda bli vi slutligen från England genom vårt läge och Engelsmännens vanliga overksamhet för sina allierade, att vi blott på afstånd få höra dånet af deras fall, under det vi begråta vårt eget».

Knappt hade dessa förebud till det ryska kriget låtit sig förnimma, så upptogos i slutet af november med större ifver än någonsin planerna på anfall mot Danmark, och skriftvexlingen om den svensk-danska postgången samt om agenten Grams fängslande tog hotfull karakter. »Jag hör nu ej annat», skrifver Wetterstedt den 3 december, »än krigiska planer mot Danmark, . . . men ingen slags beräkning göres om möjligheten att oss själfve lemnade motstå på alla gränser Fransoser, Danskar, Ryssar»; och den 14 dec. slutar han sin skrifvelse:

»Två starka noter afgå i natt till Danmark, hvarmed konungen alls icke vill vänta till dess ankomst till Stockholm. Den ena förklarar vår postgång genom Danmark upphäfven, äfvensom den norska genom Sverige, och, det som värre är,

* »Visst är, att Orden kommer i en vacker stund», säger Wetterstedt, »tillbaka till Petersburg, då alla element redan finnas till ett utbrott och således blott en gnista behöfves till att tända alltsammans».

förklarar alla öfriga stipulationer i traktaterna mellan Sverige och Danmark såsom annullerade. Den andra rör Selands occupation af svenska trupper och säger tydligen, att denna occupation skett, om konungen ansett den nödig, samt att han önskar sig aldrig råka i tillstånd att ångra det han underlåtit den. — Tit. lärer då finna, att min sista arbetsdag varit utmärkt för häftiga beslut, hastigt utförda och hastigt fattade i pennan; men jag har i 31 månader haft tid att lära mig den jämna vådan af vår ställning».

I slutet af december återvände konungen från Skåne, men icke till hufvudstaden, utan till Gripsholm, där han tillbragte julen och hela vintern till midten af mars. Wetterstedt var ständigt vid hans sida och skötte fortfarande korrespondensen med Stedingk i Petersburg och med Adlerberg i London, numera dock i något lifligare förbindelse med kansliet och dess president. Slutligen brast krigsstormen lös; Ryssarne ryckte in i Finland, Danmark förklarade krig, och — konungen flyttade till Haga. För några månader återknöts samverkan mellan kansliets chef och dess kabinettssekreterare; men de förmådde förenade icke mera än hvar för sig, och medan den svenska arméen tvangs att draga sig undan i Finland, blef det kabinettets åliggande att med vår ende bundsförvant England föra en depeschvexling, som ideligen hotade att bringa det olyckliga riket till ett vanvettigt fredsbrott äfven med denna makt.

Underhandlingarna med England hade, som bekant, ledt till den rikliga subsidiekonventionen af den 8 februari 1808, och vår minister i England hade slutligen utverkat afsändandet af den engelska hjälpcorps af 10,000 man, som i maj månad anlände till Göteborg. Det är ock kändt, huru denna välbehöfliga förstärkning af landets stridskrafter blef mottagen; huru trupperna i nära två månader förbjödos att landstiga; huru tiden förhalades genom småaktiga formfrågor och vexlande operationsplaner; huru den engelske generalen Moore slutligen förklarade sig af sina instruktioner nödgad återvända med trupperna, men därvid af konungen arresterades och måste förkläd rymma från Stockholm tillbaka till flottan i Göteborg; huru den engelske ambassadören Thornton energiskt protesterade mot detta förolämpande försök att våldföra en engelsk armébefälhafvare, och huru slutligen den engelska hjälpcorpsen afseglade utan att hafva gjort den ringaste nytta. Allt detta försiggick medan konungen vistades på Haga; och man kan väl föreställa sig, med hvilka känslor Ehrenheim och Wetterstedt skulle åskåda och deltaga uti en dylik förveckling med den bundsförvant, af hvars goda vilja Sveriges välfärd berodde.

Men förvecklingen var ännu endast i sin begynnelse; konungen afreste den sista juni till

finska skärgården, full af förtrytelse mot England, dess ministèr och dess sändebud, och Wetterstedt, som å nyo följde sin herre för att i högqvarteret sköta hans diplomati, hade under de nu följande fyra månaderna att besörja en brefvexling, hvilken svårligen kunde leda till något annat än en brytning med engelska hofvet och Sveriges fullständiga isolering. Hans bekymmer och oro öfver de beslut, som på konungens befallning måste fattas i pennan, afmålas lifligt i brefvexlingen med Ehrenheim.

Det första utbrottet af konungens ovilja mot bundsförvanten inträffade, då han i högqvarteret mottog Adlerbergs depesch från London af den 8 juli, hvari denne berättade: att engelske utrikesministern uttryckt den största förtrytelse öfver general Moores arrestering; att han förklarat denna åtgärd innebära en förolämpning mot engelske konungen, som nödvändigt måste hafva de betänkligaste följder; att engelska trupperna fått order att genast lemna Sverige; att konungen af England icke kunde anse med sin värdighet förenligt att besvara svenske konungens bref af den 26 juni, förr än denna förveckling blifvit utredd, och att under tiden alla förhandlingar med Sverige måste afbrytas. Adlerberg, som djupt beklagade, att denna obehagliga affär skulle afbryta subsidiebetalningen, ansåg ställningen så allvarsam, att

han måste tillstyrka sin egen rappell, emedan hans förhållande till Canning efter denna explikation svårligen kunde blifva detsamma som det dittills varit. — Detta tal om förolämpning mot Englands konung och om upplysningar i en fråga, som rörde Gustaf Adolfs värdighet, var just ej egnadt att befordra en fredlig uppgörelse.

»Tit. bör utan svårighet», skrifver Wetterstedt den 19 juli från Åland, »föreställa sig hvad elakt intryck engelska novellerna gjorde på H. M:t. Jag har haft all möjelig svårighet att förekomma ett våldsamt utbrott, som skulle fullkomna vår undergång. Eröfrandet af den i Östersjön varande engelska flottan var redan med mycket humör mig annoncerad såsom en nödvändig följd af närvarande ställning; men i afton är allt mera lugnt, och de öppnade utsikterna åt finska sidan upptaga nu hela uppmärksamheten. Dessa äro byggda på omätliga illusioner, på eröfringen af Petersburg; men det är bättre att de väckas, än att riktningen af ögonblickets ovilja sträckes till våldsamma steg mot England, hvilka alldeles skulle fylla måttet af våra olyckor. Emellertid skall Adlerberg, med hvilken konungen säger sig vara högst missnöjd för hans reflexioner öfver misshaget, rappelleras, och Tit. ge en note till Thornton, hvari honom antydes, att dess rappell är bestämd och att, intill dess verkställighet därå skett, inga officiella relationer med honom kunde ega rum. Adlerberg skulle fråga, om England ville hafva några vänliga relationer med Sverige, i hvilket fall Brandel skulle qvarstanna som chargé d'affaires; men i händelse därtill ej lemnades tillfredsställande svar, skulle blott Grill vårda handelsangelägenheterna och missionen upphöra. Få se, om ej detta kan modifieras innan öfvermorgon, då det skulle afgå med ny post till Tit.»

Den 21 juli tillägges: »Jag har depescher och noter färdiga till England, efter hvad jag förut haft äran skrifva, men det lyckades mig att ännu få saken uppskjuten, för att afvakta hvad Hr Thornton skulle meddela Tit. Annars skulle med denna minister alla diplomatiska relationer afbrytas och Adlerberg rappelleras; men om engelska ministèren blir för närgången, torde väl våra stränga beslut förfalla».

För ögonblicket lyckades det verkligen att besvärja stormen. Ehrenheims bref af den 20 juli synes hafva varit synnerligen lugnande genom underrättelsen, att amiral Saumarez' flotta ankommit i de svenska farvattnen och att Thornton icke vidare låtit höra några anspråk på explikationer i den för konungen så ömtåliga frågan om general Moores arrestering. Den 24 juli skrifver Wetterstedt: »Konungen nämnde, att det vore bäst att alldeles icke vidröra hela Mooreska saken; således lemnas nu Adlerbergs depescher i detta afseende utan svar. Nu är ej mera fråga hvarken om Adlerbergs rappell eller om Thorntons bortskickande». Men det var blott ett öfvergående lugn.

Händelserna på krigsskådeplatsen voro i detta ögonblick lika beroende af den engelska flottans medverkan som Sveriges försvarskrafter af de

engelska subsidiernas regelbundna utbetalning.* Den ryska flottan hade utlupit, och till amiral Saumarez, som låg i Sundet, hade konungen den 31 juli och senast den 8 augusti själf skrifvit de mest bevekande föreställningar om nödvändigheten af en kraftig samverkan i Finska viken mellan svenska och engelska flottorna mot den gemensamme fienden. Allt berodde således nu på bibehållande af godt förstånd med Englands härvarande representanter, och konungens omgifning afvaktade med otålighet den hjälp, som skulle gifva utsikt till räddning.

Då ankom till högqvarteret i Grelby i midten af augusti berättelse från kanslipresidenten om de samtal han haft den 8—12 augusti med Thornton, och allt var åter nära att förderfvas. Den engelske ambassadören hade nämligen å nyo, såsom ett par gånger förut, dels vidrört frågan om explikation i den Mooreska saken, dels låtit förstå, att, om Sverige vore benäget att göra fred med sina fiender, skulle England icke taga det illa upp, utan snarare såsom medlare befrämja en så loflig afsikt.

---

* Af brefvexlingen med Ehrenheim synes, att Wetterstedt den 31 juli fått konungens befallning att afgå såsom sändebud till England i Adlerbergs ställe, men att denna plan snart öfvergifvits.

»Thorntons conference med Tit.», skrifver Wetterstedt den 14 augusti, »gjorde elak blod, naturlig följd af allt som har gemenskap med Mooreska saken. På composition är ej möjligt att tänka, så länge förenämnde minister är qvar. H. M:t befallde uttryckligen, att Tit. ej vidare fick ingå i något slags diplomatisk relation med honom; att Adlerberg skulle förklara i England, att allt vore sagdt så väl i protokollet som i konungens bref till H. Storbritanniska M:t, att Adlerberg skulle rappelleras, men blott sedan Hr Thornton verkligen rest; att fråga om reparation alldeles borde sättas å sido, emedan konungen snarare borde vänta sig en sådan å Englands sida, än gifva någon, och att hvad fredspropositionerna angår konungen själf skulle svara, då hans grannar gjorde honom ouverturer i detta ämne, emedan Sverige lika så litet som England, varande själfva uti krig, kunde bemedla fred för hvarandra. Humöret var mycket elakt, så att denna befallning blef oryggelig, äfven i ett senare samtal med H. Exc. Stedingk; men då i går kort därefter tidningen kom, att Saumarez var i Carlskrona och att Ryssarne blott äro 9 skepp, nyttjade jag tillfället att få uppskjuta verkställigheten af orderna rörande Thornton, på det han icke måtte hindra flottans afgång. Men jag svarar icke för, att de ju icke i hvarje minut återtagas. — Emellertid uppskjuter det den nya beskickningen till London, om hvilken ännu ingenting är afgjordt, och all dess vikt att i tid bereda hopp åtminstone till nya subsidier förfaller genom små orsaker, som ej förtjena något afseende».

Under de följande dagarne lyckades verkligen Wetterstedt å nyo blidka det kungliga humöret, så att han den 29 augusti kunde till England få afsända depescher och ett nytt kungligt handbref, hvilket åtminstone öppnade någon utsikt till försoning, hvarjämte Ehrenheim fick tillåtelse att tills vidare åter pläga umgänge med Thornton.

Men redan den 9 september var humöret förändradt, och fältkansliet fick expediera en skrifvelse till Ehrenheim med befallning att afbryta all förbindelse med Thornton.

»Länge», skrifver Wetterstedt, »har varit fråga om hvad nu skett; alltid har jag varit lycklig nog att afböja det, men i dag var det omöjligt, ehuru jag tre gånger försökte och med all möjlig resignation mottog tre bourrasquer. Jag är alldeles olycklig af denna händelse, som eger en så stor kontrast med Gyllenskölds beskickning (den 29 augusti) till London; men det synes som ett oundvikligt öde förde oss till undergång, ty då ett obehagligt ämne upphörer, börjar genast ett annat. Jag föreställde konungen, att det var nästan en krigsförklaring, men jag erhöll intet svar».

September och oktober månader förflöto på detta sätt under upprepade obehag i den diplomatiska beröringen med det land, hvars flotta och subsidier vi oupphörligt behöfde. Thornton rappellerades och Brinkman blef utnämnd att i Adlerbergs ställe mottaga beskickningen i London; men sex veckor förflöto under tvist om hvilkendera skulle afresa först, allt under det kabinettet förgäfves påminde om nödvändigheten af subsidieunderhandlingen. Slutligen afreste Thornton, och med det nya sändebudet Merry begynte i november, efter konungens hemkomst, nya underhandlingar, i hvilka den svenska diplomatien efter konungens diktamen måste frambära sina enträgna böner om ökade penningeunderstöd, med later af

en nådig nedlåtenhet och under hotelser, som försatte det engelska kabinettet i den yttersta förvåning. Det är bekant, huru man slutligen i februari månad såg upptrådena från föregående vår förnyas, huru engelske ministern Merry var nära att utsättas för personlig skymf af konungen, huru engelska flottan af konungen förbjöds att lemna svensk hamn, huru påbud utgafs om beslag på engelska varor och handelsfartyg, huru vi, med ett ord, voro ännu en gång nära att komma i krigstillstånd med bundsförvanten. Det må tilläggas, att vid detta som andra dylika tillfällen hade kabinettets tjenstemän endast att lyda och utföra befallningar; när det som skulle skrifvas var alltför galet, hjälpte det icke att neka uppsättningen, ty då skref konungen själf, och kansliet kunde ej vägra att renskrifva och expediera. Understundom gingo bref och befallningar kabinettet förbi, och dess tjenstemän hade intet annat att göra än, så godt sig göra lät, ursäkta och förklara hvad som skett.

* * *

Såsom man finner af det ofvan anförda, hade Wetterstedt, i likhet med konungens öfriga omgifning och kanske fullständigare än de fleste, tidigt nog upptäckt den hemska sanning, som först

under krigsåren 1808—1809 blef klar för allmänheten, eller att en verklig rubbning inträdt i konungens svaga själsförmögenheter. Lynnets oberäkneliga vexlingar, likgiltigheten för rikets välfärd, den otroliga envishet, hvarmed de oförnuftigaste beslut vidhöllos, allt måste hafva gifvit den dagligen uppvaktande kabinettssekreteraren förnimmelsen, att han här passade på en dåres sjukliga ingifvelser. Mot den oerhörda våda, som däraf hotade land och rike, gafs det efter statsskickets art ingen enda laglig utväg att tillgripa, och Wetterstedt hörde icke till dem som kunde ingå i planer på våldsamma omstörtningar. Han stannade troget på sin post till det sista och har uppsatt skrifvelser den 9 och 10 mars, hvari underrättelser meddelas om de »otroliga ryktena» från vestra arméen. Det är icke heller kändt, att han, som dock var personligen bekant med flere af revolutionsmännen, har på något sätt deltagit i deras förberedelser till afsättningen eller dem främjat. Men konspirationen egde sin styrka däri, att den möttes af ett passivt deltagande nästan i alla samhällets kretsar, att det knappt gafs någon fosterlandsvän, som icke stundligen väntade och hoppades på en våldsam förändring, och att slutligen, med få undantag, konungens närmaste och hängifnaste tjenare knappt ville röra en hand för att före-

komma en sådan. Alla helsade katastrofen den 13 mars som en befrielse, och Wetterstedt kunde bättre och fullständigare än någon annan gifva skäl för en sådan tillfredsställelse. Han har också någon tid efter statshvälfningens fullbordan bidragit till allmänhetens upplysning om den fara, ur hvilken man räddats, och om regementsförändringens nödvändighet genom meddelandet af de aktmässiga bidrag till samtidens historia, som innehållas i det genom Granberg utgifna arbetet *Historisk tafla af konung Gustaf IV Adolfs sista regeringsår.* Förut kände det svenska folket endast de synbara följderna af ett krig, hvars olyckor ju kunde hänföras till fiendernas onda vilja allena; här fick det först kännedom om de politiska missgrepp från den svenske konungens sida, som förberedt och framkallat rikets förderf, samt om de yttringar af konungens sinnesförfattning, hvilka dittills varit kända blott för ett fåtal invigde. Om afsättningens nödvändighet kunde intet tvifvel råda efter offentliggörandet af denna statsskrift, hvilken genast förrådde sin autenticitet genom officiella urkunder, hemtade ur utrikeskabinettets gömmor. En närmare undersökning visar nu, att samma autenticitet tillkommer äfven själfva texten: de däri meddelade anekdoter och omdömen öfver konungens politik äro till det mesta hemtade ur de bref till

kanslipresidenten, i hvilka Wetterstedt för hvarje dag nedskrifvit sina intryck af händelserna, och det är icke tänkbart, att dylika meddelanden under dessa tider kunnat offentliggöras utan hofkanslerens tillåtelse, eller af hofkansleren tillstädjas utan regeringens vetskap.*

* * *

Statshvälfningen 1809 kräfde inga politiska offer redan af det enkla skälet, såsom Adlersparre uttryckte sig, »att den ej mötte något motstånd». Det var Sveriges lycka och revolutionsmännens ära, att efterräkningarna ej sträcktes längre än till konungen och några få af hans dignitärer, att förändringarna i rikets styrelsepersonal vid denna våldsamma statskupp blefvo mindre omfattande än de ofta pläga vara vid fredliga systemskiften. För de nya och friskare krafter, som gjort sig gällande i afgörandets ögonblick, bereddes en vidsträckt verkningskrets genom den nya organisationen af rådskammaren; men hvarje ämbetsman, som utan

* I sin brefvexling med grefve Adlersparre rörande allmängörandet i dennes Historiska Handlingar af åtskilliga offentliga aktstycken från åren 1809—1813 har Wetterstedt själf, gent emot Adlersparres hänvisning på dylika handlingars offentliggörande 1810 i Historisk Tafla, förklarat, att sådant då skedde med regeringens tillåtelse.

olägenhet kunde användas till rikets nytta, bibehölls vid tjensten och åtnjöt sin befordringsrätt. Det tadel, som riktats mot denna moderation, har icke beräknat, huru rikets olyckor endast skulle hafva ökats, om sinnena förbittrats genom en mera våldsam rubbning inom förvaltningens alla grenar.

Den största förändringen träffade utrikes ärendenas förvaltning, men var en nödvändig följd af den oundvikliga systemförändringen i rikets yttre politik, ett villkor för öfvergången från det engelska systemet till det fransyska. Kanslipresidenten von Ehrenheim kunde svårligen förmedla denna öfvergång med all den hängifvenhet för Napoleon och Frankrike, hvilken snart aktades nödvändig, och begärde därför redan 14 dagar efter statshvälfningen sitt afsked. Lika naturligt var, att systemskiftet skulle anförtros åt de två erfarne diplomater, som under Gustaf IV Adolfs senaste regeringsår varit försatte ur tjenstgöring och därigenom befriats från allt verksamt deltagande i konungens politik. Förre hofkansleren och envoyén Lars von Engeström, som vistades på sitt gods i Polen, hemkallades för att intaga Ehrenheims plats, och friherre Gustaf Lagerbjelke, som redan den 14 mars hade efterträdt Zibet i hofkanslersbefattningen, fick under ledigheten intill den 20 maj

handhafva ledningen af utrikes ärendena. Genom honom uppgjordes programmet för fredsverket, instruktioner och anvisningar för de många sändebud, som afsändes till Napoleon och Alexander, samt planen för den grannlaga uppgörelsen med England. Wetterstedt qvarstod härunder orubbad i sin ställning som kabinettssekreterare och har, såsom bevarade koncept och protokoll utvisa, verksamt deltagit i det diplomatiska arbete, som under dessa två månader utfördes.

Vid den nybildning af konungens rådkammare, som företogs strax efter den nya grundlagens antagande, den 9 juni, erhöll friherre Lagerbjelke ett statsrådsämbete; Wetterstedt, som den 12 juni fått statssekreterares namn, heder och värdighet, blef den 29 juni utnämnd till hofkansler.*

Enligt den nya kansliordningen af den 23 oktober öfvertog hofkansleren den chefsbefattning, som förut tillkommit statssekreteraren för utrikesexpeditionen, och jämte denna expedition, bestående af 6 expeditionssekreterare, 11 protokollssekreterare, 4 kanslister och kopister, hade han för tryckfrihetsärenden sin egen så kallade hofkanslers-

* Enligt det vid statsråds- och statssekreterareutnämningar den 9 juni förda protokoll, blef Clas Fleming först nämnd till hofkansler. Ehuru, enligt registraturet, fullmakt för honom utfärdades af samma dag, nämnes dock i fullmakten af den 29 juni Wetterstedt som Lagerbjelkes efterträdare.

expedition, hvilken i förstone blott utgjordes af en tillförordnad kanslist, men sedan ökades till tre tjenstemän. Till utrikesexpeditionen fördes dock fortfarande, likasom förut, af utrikes ärendena endast formalia, utvexlingen af officiella notifikationer mellan de kungliga hofven, utfärdandet af sändebuds och konsulers kreditiv och diplomer, af kabinettspass för enskilde, med mera dylikt. Hela den egentliga diplomatiska skriftvexlingen var fortfarande såsom dittills förlagd till det så kallade kabinettet, hvars chef nu var utrikes statsministern med kabinettssekreteraren såsom närmaste man. Till denna befattning blef Ehrengranat efter Wetterstedt befordrad, men detta hindrade synbarligen icke Wetterstedt att i verkligheten bibehålla en stor del af de funktioner, han under den förflutna tiden i kabinettet utöfvat. I synnerhet under åren 1809—1810, i slutet af 1811 och början af 1812 möter man i konceptsamlingen tidt och ofta, och nästan alltid när det gäller viktiga ärenden, Wetterstedts välkända handstil i koncepten till de af Engeström undertecknade noter och depescher i rent diplomatiska ärenden; det är tydligen hofkansleren, som fått föra pennan när maktpåliggande värf voro å bane, eller som för det mesta genomsett och rättat de uppsatta skrifvelserna.

Men äfven såsom hofkansler har Wetterstedt under denna tid tagit sin uppgift något vidsträcktare än regeringsform och kansliordning gifva vid handen. De af honom själf undertecknade expeditionerna utgöras icke blott af skrifvelser till kungliga och furstliga personer, kreditivbref eller kabinettspass, utan äfven af vanliga depescher till sändebuden, stundom i ganska viktiga ärenden. Lagerbjelke i Paris, Stedingk i Petersburg, Brinkman i London mottogo icke sällan så väl noter och depescher som enskilda skrifvelser från hofkansleren, innehållande anvisningar och befallningar, under hvilka man skulle hafva väntat sig utrikes statsministerns namn. Litet emellan finner man ock von Engeström i sina skrifvelser till sändebuden tala om Wetterstedt såsom sin »diplomatiska kollega», hvars uppfattning åberopas och hvars deltagande i skriftvexlingen förutsättes. Hofkansleren var med ett ord, såsom han ock stundom kallas, utrikesministerns »lieutenant» och »alter ego». Såsom sådan betraktas han ock af de utländska sändebuden, med hvilka han icke så sällan i utrikesministerns ställe eller i hans närvaro förde muntliga förhandlingar.

Förhållandet berodde emellertid i någon mån på den ställning, som grundlagen och den nya kansliordningen åt hofkansleren anvisade. Ty han

skulle enligt den senare företräda statsministern i händelse af hans frånvaro eller ämbetets ledighet samt tillse huru kansliets ämbetsmän i allmänhet uppfyllde sina skyldigheter; han skulle enligt den förra alltid närvara vid ministeriella ärendens föredragning inför konungen, och han var härvid, såsom i öfrigt, ledamot af konungens råd, det vill säga utrikes statsministerns ämbetsbroder och hans jämlike i konstitutionellt ansvar.

Men att ett dylikt samarbete kunde under brydsamma tider och i vanskliga spörsmål lyckligt genomföras, att hofkanslerens egendomliga ställning såsom utrikes statsministerns på en gång underordnade, biträde och kollega kunde utan svårare brytningar upprätthållas, det synes vittna därom, att den unge Wetterstedt egt en synnerlig förmåga att med foglighet och behag göra gällande det inflytande, som hans ovanliga duglighet påkallade. Ty excellensen von Engeström var en lättretlig och granntyckt ämbetsbroder och chef: därom vittnar hans förhållande till Lagerbjelke, hans stundom mycket hetsiga brefvexling med C. Löwenhjelm i Petersburg 1812, hans sätt att genomföra fejden med Alquier och hans behandling af Cabre. En rivalitet mellan de båda diplomatiska statsråden skulle här hafva legat så mycket närmare till hands, som den äldre ministern var

trög till att öfvergifva inrotade meningar, under det den yngre hofkansleren var snar att tillegna sig nya åsikter och härtill onekligen var sin förman öfverlägsen i den diplomatiska framställningens konst. Wetterstedts stil var redan vid denna tid ett mönster af reda, klarhet och behag, särskildt när det franska språket användes; Engeström däremot var med all sin långvariga rutin och sin vidsträckta boksynthet en synnerligen ohändig brefskrifvare; såsom han formade sina klumpiga bokstäfver, så bildade han sina fraser, kraftigt men tungt, och hans visserligen redbara och kärnfulla men kärfva och stundom knarriga skrifsätt kunde icke undgå att lida vid jämförelsen med den yngre ämbetsbroderns smidiga vändningar och lediga uttryck.

Härtill kom, att Wetterstedt inom kort ådagalade både håg och förmåga att göra sig gällande inom det nya politiska lif, som blef en nödvändig följd af det förändrade statsskicket, under det Engeström af grundsats och vana skydde all närmare beröring med riksdagspolitiken och partiförbindelserna samt till det yttersta höll på sin ställning som konungens ämbetsman allena. Ehuru icke personligen delaktig i revolutionsarbetet, hade hofkansleren snart kommit i förtrolig beröring med 1809 års män, hvarom brefvexlingen synnerligen

med Platen och Adlersparre bär vittne; han delade deras åskådningssätt, farhågor och förhoppningar, var lidelsefull motståndare till restaurationsplanerna och till de män, som därför misstänktes, samt syntes skäligen öfvertygad om nyttan af den inskränkning i konungamakten, som riksdagens nya rättigheter medförde.

Vid riksdagens begynnelse invald i statsutskottet, lemnade han denna post vid inträdet i konseljen, men tillhörde fortfarande den Mannerheimska klubben, hvars uppgift var att mot Ruuths och De la Gardies parti upprätthålla 1809 års skapelse, och han betraktades därför af Engeström med en viss misstänksamhet såsom hörande till Järtas och Adlersparres »clique». I sin egenskap af hofkansler egde han slutligen enligt grundlagen att upprätthålla den officiella förbindelsen mellan regering och riksdag, och uppträdde äfven någon gång i sitt stånd till försvar för regeringens sak. Men denna sida af Wetterstedts verksamhet uppenbarar sig egentligen först från och med 1812 års riksmöte, då han skar sina första lagrar såsom »ministre orateur».

II.

Efter den 13 mars 1809 gafs det knappt mer än en mening om riktningen af Sveriges utrikes politik. Med den enväldige konungen hade det enda hindret mot en anslutning till Frankrike försvunnit, och de svenske statsmännen skyndade att försona hvad som var brutet, genom botgörelse inför den allsmäktige världsherskaren. Af Napoleons ädelmod trodde de sig med ens kunna hoppas allt: en högsinnad fred och en välvillig bemedling hos grannen i öster.

Friherre Wetterstedt, hvilken såsom den afsatte konungens kabinettssekreterare hade med förtviflan i hjärtat deltagit i färden mot undergång, slöt sig med ifver till rikets nya politiska system, och så länge det ännu gafs något hopp om hjälp från Frankrike, invaggade han sig, såsom andre, i drömmar om motstånd till det yttersta, om en fred med bibehållande af Finland. Ännu den 17 augusti svarade han Adlersparre, som ständigt hänvisade på föreningen med Norge, i följande

ord: »Skola vi då öfverge Finland och ej med uppoffrande af våra sista krafter söka återvinna en tusenårig besittning, där hvarje innebyggares namn förtjenar ristas på medborgerlighetens altar? Jag är öfvertygad, att härom kan blott en tanke vara, och skulle val nödvändigt ega rum mellan Finland och Norge, så, ehuru jag erkänner det senares företräde i geografiskt och militäriskt afseende, skulle jag ej kunna sofva lugnt i min graf, om jag ej hade röstat för mina forna medbröder. . . . Då först kunna vi som frie och tillfredsställde män nedstiga i våra grafvar, när norra stränderna af Östersjön från Ladogan till Nordsjön famna blott ett enda folkslag».*

Men det dröjde ej länge, innan det blef klart, att uppoffringen af våra sista krafter ej skulle förslå för en sådan återvinning. Från Napoleon kom bud, att Sverige borde förlita sig på kejsar Alexanders ädelmod, och detta ädelmods yttersta gräns var nu Kalix elf; England gaf intet hopp om fortsatt understöd; det sista krigståget till Vesterbotten var förfeladt, och fienderna hotade rikets hjärta; — den afsatta konungaättens återförande hägrade i bakgrunden. Under sådana utsikter sammankallade konungen statsrådet den 30

* Handlingar rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia. D. VII, sid. 14.

augusti för att gifva de slutliga instruktionerna åt fredsunderhandlarne i Fredrikshamn; beslutet kunde knappt blifva något annat än underkastelse under Rysslands fordringar. Hofkansleren yttrade sig först och han talade för fred. Men han tröstade sig själf och sina medbröder med en hänvisning på den framtid, som Sverige ännu hade att vänta af en trogen förbindelse med kejsar Napoleon, och han tolkade i vältaliga ord de känslor, som i detta ögonblick ännu uppehöllo den förkrossade nationens mod. Han yttrade bland annat följande ord:

»Om utsikten för framtiden är mörk och nedslående, så bör den likväl icke utestänga hoppet om lyckligare tider. Antingen skall nationen själf, efter vunnen tid att återhemta sina krafter, bereda ett verksamt värn så väl emot Rysslands hemliga anslag som emot dess uppenbara fientliga försök, eller ock skall den dag inträda, — och må hoppet om dess snara inträdande icke förvägras någon trogen och redligt sinnad svensk man, — då emot Ryssland de åskviggar lära riktas, som i öfverensstämmelse med våra lifligaste önskningar skola söndersplittra dess förhatliga regementsbyggnad. När från Niemens stränder, från det pånyttfödda Polens landamären de segrande franska härarne skola intränga på Rysslands område, då är stunden inne att med hela nationalstolthetens känsla, med ett självständigt folks samstämmande kraft, med det djupt rotade hatet i hvarje barm och med den heliga förbindelsen att antingen segra eller falla, åter höja de hvilande svenska vapnen och i förening med Frankrikes beherskare kräfva en blodig räkning af Ryssland. Må således hoppet om denna efterlängtade tidpunkt mildra vår rättvisa sorg öfver samtidens förluster och den heliga eld aldrig slockna i våra bröst, som en dag skall

föra befrielsen till det ädla Finland och hämnden till dess förtryckare».*

Den ungdomlige hofkanslerens förhoppning om Finlands återeröfring var, efter andra hans samtidiga yttranden att döma, visserligen icke så tillitsfull som den här uttrycktes,** och det är möjligt, att han vid detta såsom vid vissa andra högtidligare tillfällen något för mycket skattat åt sin egen vältalighet, hvilket för en statsman alltid är vådligt. Så till vida fick han ock umgälla det. Ty det blef honom beskärdt att under närmast följande år i ledningen af Sveriges utrikes politik vederlägga nästan allt hvad han yttrat i augusti 1809.

---

* Detta Wetterstedts yttrande till statsrådsprotokollet blef — visserligen utan hans namns utsättande — tryckt af exc. Georg Adlersparre uti hans Handlingar rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia, IV delen, år 1830, således 30 år tidigare än dylika aktstycken få enligt grundlagen offentliggöras. Det låg måhända någon afsikt uti denna publikation af ett politiskt program, som så uppenbart stred mot den dåvarande utrikes statsministerns senare politiska bedrifter.

** Se t. ex. hans bref af den 23 september 1809 till exc. Toll (Handlingar ur von Brinkmanska Arkivet, del. 2, sid. 226) med öfversändande af det ofvan anförda yttrandet till statsrådsprotokollet. Han går däri så långt i självkritik som att säga: »Jag är alldeles af Lagerbjelkes mening, att det hädanefter blir omöjligt för oss att göra något mot Ryssland, sedan vi ej mera hafva ett handsbredt land i Finland». Det förtjenar ock anmärkas, att vid sammanträdet den 30 augusti statsrådet Platen betänksamt dämpade utbrotten af patriotiska löften för framtiden.

Knappt mer än ett år hade förgått, och den franska åskviggen begynte, såsom han förutsagt, att riktas mot Ryssland; men Wetterstedt kände nu ej längre som sin lifligaste önskan, att detta lands »förhatliga regementsbyggnad måtte krossas»; tvärt om, han hade börjat ana, att däri kunde ligga ett stöd för Sveriges självständighet.

Ännu ett år, och det lyckliga ögonblick var inne, då de franska härarne beredde sig att inrycka på Rysslands område; men Wetterstedt sågs nu betänksamt maka askan öfver »den heliga glöd i våra bröst», som just i ett sådant ögonblick skulle föra befrielsen till det ädla Finland.

Åter ett år, och Wetterstedt förberedde statsskrifter, som manade att med ett självständigt folks sammanstämmande kraft höja de svenska vapnen, men icke för att i förening med Frankrikes herskare »kräfva blodig räkning af Ryssland», utan för att i förening med Rysslands herskare sätta gränser för Frankrikes makt.

Slutligen ett år, striden var utkämpad, och det förunnades Wetterstedt att underteckna den fred, som var egnad att »mildra vår rättvisa sorg öfver 1809 års förlust»; han fick sjelf gå att förkunna denna triumf för vår kejserlige bundsförvant, men icke till det franska högqvarteret på

andra sidan Niemen, utan till det ryska högqvarteret på andra sidan Rhen.

Så hade han i verkligheten gjort hvad han fyra år förut ansett omöjligt, föredragit Norge för Finland och öfvergifvit tanken på ett rike, som famnade båda de norra stränderna af Östersjön. Så vidt man vet, har han dock tillfredsställd nedstigit i sin graf, och eftervärlden skall visserligen icke heller säga, att friherre Wetterstedt var en mindre redligt sinnad svensk man den 14 januari 1814 än den 30 augusti 1809.

Hvad som hände Wetterstedt under dessa år var ju i själfva verket icke något annat än det som vederfors hela Sveriges folk, hvilket under samma korta tidrymd såg sina politiska förhoppningar förflyttade från öster till vester, och som efter förändringen visserligen icke kände sitt nationella lif försvagadt eller nedsatt. Men den omkastning, som hos nationen i dess helhet försiggick omedvetet och i en handvändning, den var hos Wetterstedt ett verk af en under omständigheternas tryck långsamt mognande öfvertygelse; och det är af synnerligt intresse att i de offentliga handlingarna följa de olika skedena af den utveckling, som hos en af våra mest framstående statsmän betingade detta systemskifte.

Först och främst är att märka, hurusom Wetterstedt redan tidigt fattat betydelsen och värdet af Sveriges förening med Norge. Detta intresse var hvad som närmast förband honom med Adlersparre och med Platen. Han tog den lifligaste personliga del i de underhandlingar, som under året 1809 så i Norge som med de främmande kabinetten fördes om denna angelägenhet; han hade i sitt yttrande den 30 augusti ganska utförligt framhållit dessa utsikter såsom vårt framtidsmål, och han uppgjorde i sitt förslagna sinne alla tänkbara politiska kombinationer för målets ernående. *

* Redan den 29 augusti 1809 framkastade Wetterstedt för Adlersparre (Handl. rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia, del. VII, s. 25) den möjligheten, att »England och Ryssland efter det svenska fredsslutet skulle närma sig hvarandra, och huru det då lätt kunde hända, att vi genom dessa förenade omständigheter och utan svårighet finge Norge oss öfverlåtet». Men en sådan kombination var ännu blott en fantasi; den hårda verkligheten bestod uti Frankrikes och Rysslands förenade fiendskap mot England, och under en sådan ställning fann Wetterstedt ingen tänkbar utväg att genomföra föreningen endast med Englands hjälp och i öppen strid med dess fiender, kontinentalmakterna. I ett föregående bref till samme man af den 17 augusti hette det: »Jag tror, men kan bedraga mig, att Norge, förenadt med Sverige och garanteradt af Frankrike, blir säkrare och mindre vådeligt än samma förening, förbunden med ett krig mot fasta landet, hvarvid blott engelska sjömakten blefve vårt understöd och värn». Och samma tanke uttryckes i brefvet till exc. Toll den 23 september, där det, efter talet om omöjligheten att återvinna Finland, heter: »desto

Därvid förekommo till och med så tidigt som i augusti 1809 beräkningar på en samverkan med England och Ryssland, men de förkastades såsom med nationalandan oförenliga, och alla hans förhoppningar ställdes tills vidare på Frankrike.

Tanken på Norges förvärfvande var emellertid af sådan beskaffenhet, att den icke kunde släppa sitt tag öfver en allvarlig statsmans sinne, sedan den där en gång fått insteg. Med död och undergång för ögonen fick det då lefvande släktet en förunderligt skarp blick för detta Sveriges politiska lifsvillkor, hvilket under senare, mera lyckliga tider stundom af tanklöst folk med ringaktning ansetts. Nästan hvarje ny vändning i Sveriges öde gaf de svenske statsmännen en kännbar bekräftelse på den satsen, att föreningen med Norge var en nödvändighet. Det olidliga beroendet af kontinentalmakternas nyckfulla sammansättningar lärde dem att skatta det ojämförliga värdet af en östatsställning, sådan som endast unionen kunde bereda. Den oaflåtliga missämjan med Danmark, som under det gemensamma förbundet med Frankrike ständigt tillväxte, befäste föresatsen att beröfva denna

---

mera skäl bör det vara för kejsar Napoleon, om han verkligen vill bibehålla oss som någorlunda självständig stat, att medgifva Norges förening med Sverige genom Danmarks ersättande i Tyskland».

monarki det landområde, genom hvilket den besvärade hvarje Sveriges politiska rörelse. Under sådana förhållanden kunde det icke fela, att frågan om företrädet mellan besittning af Finland och förening med Norge gång efter annan skulle tränga sig fram, och händelsernas utveckling gjorde, att svaret snart nog måste utfalla annorlunda än under hösten 1809.

Än viktigare var, att de förutsättningar, under hvilka Wetterstedt i augusti 1809 hängifvit sig åt drömmar om hämnd på Ryssland, mycket snart visade sig synnerligen förrädiska. Hoppet om Finlands återvinnande genom Frankrike var ju en framtidstanke, som blott i andra rummet kunde bestämma en statsmans beräkningar; hvad han i främsta rummet måste fordra af det politiska systemet var, att det beredde riket räddning ur fiendernas våld och att det medgaf Sverige en fortsatt tillvaro som självständig stat. Men den räddning, som Frankrikes vänskap vid freden erbjöd, blef knapphändig nog, och självständighetsproblemet visade sig för hvar dag af den franska förbindelsens utveckling alltmera invecklad, — slutligen olösligt.

Svårigheten låg, som bekant, helt och hållet i detta kontinentalsystem, som var hörnstenen i

kejsar Napoleons politik, och hvars ödesdigra betydelse för Sverige icke rätt uppfattats, då man allenast lifligt skildrat de fördelar, som af dess ofullkomliga genomförande tillskyndades vår statskassa, våra hamnstäder och våra köpmän, utan att tillräckligt besinna, hvilka olägenheter dess fullkomliga genomförande skulle hafva beredt landet i dess helhet.

Man har, väsentligen i anslutning till franske diplomaters framställning, sökt göra troligt, att tvisten 1809—1812 endast gällde en eller annan million i svenska statskassan eller några Göteborgsköpmäns orättfångna vinster, och att, när denna tvist slutligen drefs till ett afgörande, Sveriges högre politiska syften offrades för ett inskränkt krämareintresse. Det är också på detta sätt man kunnat bereda rum för den tanken, att Sveriges välfärd mycket lätt skulle hafva kunnat förenas med Napoleons fordringar i detta stycke, om icke den svenska statsmannakonsten varit bestämd af små personliga syften, främmande för Sveriges sanna intressen.

Ingenting kan vara mera felaktigt än en sådan framställning af det läge, i hvilket den svenska statskonsten var försatt genom kontinentalsystemet och Napoleons anspråk, eller af det handlingssätt, som de svenske statsmännen därunder iakttogo.

Det var för visso icke små och ensidiga krämare-intressen eller personliga syften, som fällde utslaget i frågan; här företogs icke en enda afvikelse från den mäktige herskarens bud, ingen enda åtgärd till undflykt eller motstånd, som icke var förestafvad af den mest befallande nödvändighet, och hela utvecklingen af den diplomatiska kampanjen från freden i Fredrikshamn till freden i Paris samt från freden i Paris till ockupationen af Pommern och till den svensk-ryska alliansen kan sägas hafva fortgått med logisk nödvändighet från sin utgångspunkt, som var Napoleons oeftergifliga fordran, att Sverige skulle frivilligt beqväma sig till ett — själfmord.

För att rätt förstå hvad det så kallade kontinentalsystemets fullständiga tillämpning innebar för Sverige, måste man noga fasthålla, att detta system alls icke var blott en ensidig fransk uppfinning, utan ett system af Frankrikes och Englands ömsesidiga repressalier, båda riktade mot hvarje land, som med den ena eller den andra makten hade någon beröring. Napoleon spärrade kontinenten för England, men England spärrade hafven för Frankrike och därtill för hvarje land, som lydde Napoleons spärrningsbud. Begreppet neutralitet var ur denna sjörätt nästan fullständigt försvunnet. Voro ett lands hamnar väl spärrade

för engelska varor och för engelska fartyg, då kunde, enligt det engelska kabinettets »ordres», i dessa hamnar icke heller andra fartyg inlöpa, ej heller därifrån andra fartyg utlöpa, utan att hemfalla under engelsk seqvester, så vida de icke åtminstone förskaffat sig *licenser*, köpta i England. Men fartyg, som beforo hafven med licenser köpta från England, voro åter, efter den sjörätt Napoleon dekreterat, »denationaliserade» och hemfallna under fransk seqvester. För att upprätthålla sina kabinettsordres hade England örlogsfartyg och kryssare på alla haf, som oblidkeligt uppbragte och konfiskerade hvarje »blokadbrytare»; för att inskärpa Napoleons dekreter kringsvärmade åter franske, danske och tyske kapare i synnerhet i Östersjön och Nordsjön och plundrade lika både vän och fiende, som af Engelsmän lemnades orörde. Mellan dessa skulle nu hvarje fartyg smuggla sig fram, utsatt för uppbringning från bägge håll, och det lika mycket om lasten var dyrbara och förbjudna kolonialvaror, eller om den bestod af sill, spannmål och järn, om den var bestämd till aflägsna haf eller till närmaste provinsstad. Egentligen skulle således all handel med och sjöfart från och till Europas *kontinent* hafva upphört; och Frankrikes anspråk var, att Sverige skulle erkänna sig som en del af denna kontinent.

vissa villkor medgifvits i kabinettsordern af den 29 april 1809. Till och med det hatade Ryssland visade oss i denna punkt ett storsinnadt tillmötesgående, som det hette för att trösta oss öfver förlusten af Åland. Kejsar Napoleon hade befallt, att Fredrikshamnsfreden skulle innehålla Sveriges ovillkorliga förpliktelse att iakttaga kontinentalspärrningen; men Romanzow fann det ändamålsenligt att blott till hälften utföra denna Napoleons befallning. Fredens tredje artikel innehöll, att Sverige skulle biträda kontinentalsystemet med de modifikationer, hvarom kunde träffas aftal vid underhandlingen med Frankrike. Så voro vi å nyo af den ene ädelmodige fienden hänvisade till den andre, och friherre Lagerbjelke fick till uppdrag att hos Napoleon utverka de rimligare villkor Sverige så väl behöfde. Han använde också tre månader på att försvara Sveriges lifsintressen med en ihärdighet, som förvånade den franske kejsaren.

Det svenska kabinettet och de svenske underhandlarne ville i förstone icke fatta, att den som betygade så stor aktning för svenska nationen, som sade sig beundra Carl XIII, och som i Sverige var så afgudad, kunde så skoningslöst yrka på utförandet af lagar, hvilka ju måste skada Sverige utan att göra Frankrike det ringaste gagn. Men det är ju omöjligt, ropade de: vår höge gynnare

kan ju icke önska vår fullständiga undergång! Han känner blott icke vår ställning. Upplys honom, att denna är en helt annan än Hollands, Preussens, Rysslands, Danmarks; att Sverige icke eger inom sig sjelft alla tillgångar, som fordras för att kunna lifnära dess befolkning; att det under sju månader af året skall lefva på det som införes under de fem andra; att det icke som Frankrike eller Tyskland kan afsätta sina egna alster öfver en stor kontinent; att det för varuomsättningen mellan landets olika delar är väsentligen hänvisadt till kustfart; att det befar hafven med en flotta af 3,000 stora och små fartyg, och att det sålunda för hela sin välfärd är hjälplöst beroende af England. Kejsaren kan ju icke vilja, att hans allierade störtas i ett förderf utan räddning. Hans yrkande på kontinentalsystemets strängaste tillämpning kan icke vara allvar!

Jo, det var allvar, och kejsaren hade icke en tanke för dylika hänsynsfulla distinktioner i tillämpningen af ett system, som mer än något annat var hans personliga angelägenhet. Hans fordran var så oeftergiflig och innebar slutligen ett så kategoriskt: fred eller krig, att Sverige måste i Paris, alldeles som i Fredrikshamn, gifva vika för våldet och underteckna den innehållsdigra förbindelsen att »fullständigt och i dess helhet antaga

kontinentalsystemet», en förbindelse som undertecknarne väl visste, att Sverige icke *kunde* uppfylla.

Ännu vidhöll dock den svenska diplomatien envist sitt åskådningssätt; den hårda fredstraktaten hade ju dock icke uttryckligen förbjudit vår exporthandel och till och med tillåtit vår importhandel med salt; det saknades icke heller all anledning till den förmodan, att, sedan systemets principer väl voro erkända, i praxis ett visst undseende skulle visas i fråga om de afvikelser, som voro alldeles oundgängliga vid dess tillämpning. Man byggde detta hopp på muntliga löften, gifna från kejsaren själf genom hans utrikesminister,* och man trodde på detta löfte ännu några månader.

Året 1810 ingick sålunda med någorlunda bibehållna illusioner i fråga om det franska systemets välsignelser. Kejsaren kunde ju icke annat än hysa intresse för Sverige, ty i detta rike måste han dock nödvändigt se en motvikt mot Ryssland. Det franska sändebudet väntades redan i december 1809 med otålighet såsom ett oundgängligt stöd mot general Suchtelen, hvilken den ryske tsaren hitsändt; ja, man helsade till och med kejsarens emis-

* Lagerbjelkes depescher till Engeström 30 november 1809—1 januari 1810.

sarie välkommen som hjälp mot den oroliga riksdagsfraktion, hvilken misstänktes för planer mot statsskicket.* Sveriges utrikesminister gaf Lagerbjelke i uppdrag att för hertigen af Cadore betyga hans personliga hängifvenhet för det franska systemet; han åberopade sina gamla förbindelser med detta system och huru han just för dess skull varit under f. d. konungen förföljd och åsidosatt; han lät också försäkra, att hans suppleant, baron Wetterstedt, fullkomligt delade samma sympatier.** Man lät den svenske kronprinsen uppvakta kejsaren med friareanbud till hans brorsdotter. Man invaggade sig i Stockholm i ljufliga drömmar om nya skickelser, när underrättelsen ankom om det österrikiska giftermålet, och spejade med tillfredsställelse efter hvarje uttryck af missnöje, som detsamma framkallade i Ryssland.*** Ännu i mars 1810 framkastades till Lagerbjelke uppmaningar att hos franska kabinettet verka för våra planer på Norge,† och i allmänhet kan det sägas, att

---

* Wetterstedt till Lagerbjelke den 1 och 7 december 1809.

** Engeström till Lagerbjelke den 2 mars 1810.

*** Wetterstedt till Lagerbjelke den 9 mars 1810.

† Wetterstedt till Lagerbjelke den 23 mars 1810. »Om krig utbryter i Norden, så förlora ej Norge ur sikte. Det vore väl bättre för Frankrike, om det i en tidpunkt af allmänt krig hopsmälter med Sverige, än om det kanske kunde blifva nödsakadt att kasta sig i Englands armar».

Frankrike under dessa månader var medelpunkten för det svenska kabinettets politiska beräkningar.

Huru det politiska åskådningssättet från sommaren 1809 ännu efter missräkningen i Pariserfreden beherskade Wetterstedts sinne, huru han fortfarande i förbundet med Frankrike såg den enda utsikten till Sveriges upprättelse, framgår af hvad han den 29 januari skref till vårt sändebud i London:

»Jag har af Tit. enskilda bref», säger han, »mera än en gång funnit Tit. rädsla för detta system af half förtrolighet och half fiendskap emellan verldens mäktigaste stater till lands och sjös, som Sverige alltsedan regementsförändringen sökt att följa. Jag förmodar dock, att förnämsta anledningen till Tit. fruktan i synnerhet var den grundade farhåga Tit. hyste för våra finansers bestånd. . . . . Men en skyddande hand har likväl hittills uppehållit oss, och med alla de skäl till misströstan hvarje svensk man kan hemta af vårt riksdagssplit, vår småhet då fråga är om fäderneslandets stora åligganden, vår verkliga inhemska svaghet och vår naturliga lust att vilja synas mera än vi äro, säger mig dock en inre röst, att Sverige ej skall falla. Men för att förekomma detta fall, för att ännu med tillförsikt kunna öfverlåta sig åt det ljufva hopp att få dö Svensk, synes mig en annan tanke så naturligen fästad vid den föregående, att jag ej ens kan inse möjligheten af deras åtskiljande, den att franska makten må bestå, att (nu talar jag blott som Svensk), äfven på bekostnad af det öfriga fasta landets bibehållna ok, kejsar Napoleon må öfverlefva vår svaghets crisis och den dag en gång uppgå, då Ryssland, ramlande antingen för dess egen tyngd eller en mäktigares vapen, aflägsnar från våra kuster den ständiga fruktan af en olidelig slutlig inkräktning. Om vi därför under denna stormiga tidpunkt söka oss ett värn i

Frankrikes makt emot Rysslands öfvervälde, om stundom vi öfverlåta oss åt ett dåraktigt hopp, som törhända aldrig fullbordas, så bör väl denna för den svage och olycklige förlåtliga utväg till tröst ej af någon Svensk kunna missbilligas. Just därför att det ena ännu är tvifvelaktigt, då ryska öfvermakten däremot hänger öfver våra hufvuden, torde vår allmänna tillgifvenhet för Frankrike snart finna en erkänd grund i menniskohjärtats naturliga böjelse att, äfven på bekostnad af dess enskilda själfkänsla, hellre fördraga ett främmande och långväga ok än ett närmare, från barndomen såsom förhateligt ansedt».

Så tänkte sig ännu i början af 1810, ännu efter Pariserfreden, den svenske hofkansleren vår politiska framtid beroende af den franske kejsarens bevågenhet och såg i fortvaron af hans makt värnet mot den enda verkliga fara, som hotade vårt själfbestånd.

Men våren kom och med den både en diplomatisk agent, Desaugiers, från Frankrike och en örlogsflotta under Saumarez från England. Sjöfarten öppnades, och från den 24 april skulle icke blott hamnspärrningen mot England utföras, utan äfven kontinentalsystemets öfriga bestämmelser tillämpas med afbrytande af all postgång och alla diplomatiska förbindelser. Man hade nu visserligen rätt att mottaga *salt* från de hamnar, som England beherskade, men strängt taget icke att införa en enda säck kaffe eller kryddor, icke att utföra ett enda skeppund järn till de hamnar, som England lemnat öppna. Då visade det sig genast,

att den svenska måttstocken för denna tillämpning icke var med den franske kejsarens förenlig. Det undseende, man i Sverige hittills visat för engelska varors och engelska fartygs frihet, hade redan gjort flera af våra hamnar till upplagsplatser för kolonialvaror, och så väl däruti som i själfva orimligheten af förbudet mot all handel låg en oöfvervinnelig frestelse till systemets öfverträdande; smyghandeln bedrefs med ifver mellan kusterna, så vidt den kunde undkomma kaparnes uppbringning. Postförbindelsen med England fortgick också ännu orubbad. Englands chargé d'affaires, Foster, hade ännu fritt tillträde vid hofvet i Stockholm. Underrättelserna om allt detta lemnade kejsaren ingen ro, och det dröjde ej mer än ett par veckor, innan hans nya sändebud i Stockholm lät förstå, att alla förbindelser med England måste med det snaraste upphöra. Det låg något hotande i tonen, och Lagerbjelke varnade ifrigt från Paris.

Bekymret öfver dessa oroande tecken var så mycket allvarligare, som man i maj månad 1810 ännu alls icke visste, huru det hittills så välvilliga England skulle upptaga underrättelsen, att Sveriges alla hamnar från och med den 24 april officiellt tillstängts för engelska varor och engelska fartyg. Det var alltid en anledning till oro, att den engelska regeringen så envist vägrade att erkänna

regementsförändringen och att f. d. konungen af densamma mottogs med uppmärksamhet. Försäkringar voro gifna, att ministèren icke skulle illa upptaga Sveriges nödtvungna underkastelse under Napoleons villkor, men ännu kände man icke måttet för ett sådant tillmötesgående eller huru långt Sverige kunde uppfylla den enes önskningar utan att stöta sig med den andre. Redan i början af maj hade man försport rykten om häftig ovilja i Englands handelskretsar öfver hamnspärrningen och om den stora engelska flottans afsikter mot Sverige. Icke heller voro Brinkmans depescher af den 14 och 15 maj fullkomligt lugnande. Markis Wellesley hade väl å nyo försäkrat honom om ministärens benägenhet att bevilja Sverige en så kallad »halfneutralitet», men endast under villkor, af hvilka flera voro eller kunde anses vara oförenliga med Frankrikes fordringar. Vi finge icke öfva någon fientlighet mot engelsk egendom, och kejsar Napoleon fordrade framför allt, att all engelsk egendom skulle seqvestreras. Vi finge icke tillåta danske, franske eller tyske kapare att med sina priser inlöpa i svensk hamn, och sådant skedde dock oupphörligt och var nästan omöjligt att förhindra utan våld mot våra bundsförvanter. Vi finge icke oroa de engelska örlogsfartyg, som lade till på de yttre redderna, och det var dock

just dessa som kejsar Napoleon fruktade, emedan de skyddade den smyghandel, hvilken drefs med kolonialvaror utefter alla kuster. Slutligen tillkännagafs det, att numera, sedan hamnspärrningen inträdt, 1807 års dekret skulle på våra kuster tillämpas, och att den engelska flottan hade instruktion att uppbringa alla fartyg, ut- eller ingående, som ej voro försedda med engelska licenser. Men handel under dylika licenser var ett af de svåraste brotten mot det franska systemet, och var just den förbrytelse, som af de franske agenterna och de franske kaparne lättast upptäcktes.

Under sådana förhållanden kunde den svenska regeringen endast med förfäran betrakta hvarje steg, som skulle tagas för att ytterligare försvåra ställningen till England. Brinkmans afresa från London var väl ursäktlig nog, ty Sveriges konung kunde ej hafva sändebud hos en makt, som vägrade att erkänna hans titel. Likaså kunde man ju hoppas att försvara nödvändigheten af ett afbrott i postförbindelsen, om blott engelska regeringen finge därom höfligen underrättas. Men att skicka bort den engelske diplomaten och härvarande engelske konsuler, det kunde stå oss dyrt i ett ögonblick, då en engelsk flotta af minst 50 stora fartyg stäfvade hän mot våra kuster, då hela vår handels välfärd låg i Englands hand, då Gotland i

hvarje ögonblick kunde besättas och vår flotta i Carlskrona komma ut för samma öde, som ej länge sedan träffat danska flottan i Köpenhamn. Den eftergift, det svenska kabinettet trodde sig kunna begära af kejsar Napoleon, var att han åtminstone tillåte oss genom försiktiga underhandlingar afböja de värsta följderna af en fullständig brytning med hans fiende.* Man begärde ju endast den mildring, som låg i ett uppskof.

Då kom den 2 juni »som ett åskslag», säger Engeström,** en genom Lagerbjelke insänd not från franske utrikesministern, understödd af det franska sändebudets muntliga reklamationer. Noten, daterad den 19 maj, begynte med orden: »Kejsaren har, då han slöt fred med Sverige, trott sig afsluta en uppriktig fred; eljest skulle han hafva föredragit ett öppet krigstillstånd. Men Sverige synes hafva glömt, att den enda verkliga fred är den, hvars alla punkter samvetsgrant uppfyllas». Noten fortgick med uppräknande af en mängd dels grundade, dels ogrundade anmärkningar, hvilka tydligt förrådde afsikten att förödmjuka den svenska styrelsen, och slutade med hotelsen, att, om icke

* Wetterstedts depescher af den 25 och 27 maj till Petersburg och Paris måla lifligt denna det svenska kabinettets stämning.

** Engeströms depesch till Stedingk den 8 juni.

Sverige ögonblickligen återkallade samtliga sina diplomatiska agenter från England och afvisade Englands sändebud och konsuler från Stockholm och Göteborg, skulle Frankrikes chargé d'affaires begära sina pass och genast afresa. Det betydde krig. Desaugiers underrättade, att ordres voro utfärdade till franske tulltjenstemän att verkställa seqvestern i Stralsund och att 10,000 man stodo färdiga att besätta Pommern.

Så befann man sig mellan tvenne eldar. Den engelska flottan på Göteborgs yttre redd uppbringade redan de fartyg, som icke försett sig med engelska licenser; hon var mäktig nog att icke blott ögonblickligen hämma hela vår handel, utan äfven förstöra alla våra hamnar, och man kunde icke veta, huru den engelska regeringen skulle upptaga den skrifvelse, genom hvilken utrikesministern nu nödgades formligen uppmana Englands chargé d'affaires Foster att lemna landet. För ögonblicket kunde väl den från kejsaren hotande stormen besvärjas, ty Sveriges minister och chargé d'affaires hade redan lemnat London, och de öfriga klagopunkterna kunde äfven nöjaktigt besvaras; men hufvudsaken var, att man af det franska vredesutbrottet så tydligt såg, hvaråt åtgärden syftade och huru förvecklingen måste komma att sluta. »Jag förutser med smärta»,

skrifver Wetterstedt,* »att vi icke skola undgå ett öppet krig med England. Hr Desaugiers döljer icke sina farhågor i denna del, och sedan man lagt seqvester på kolonialvarorna i Pommern, skall man komma med samma anspråk i fråga om Göteborg».

Samtidigt lät kejsaren genom Desaugiers förstå, att han icke ogärna skulle se ett närmande mellan Sverige och Danmark till motvikt mot Ryssland, och Wetterstedt gjorde härvid den vemodiga reflexionen, att villkoret för en dylik sammansättning i Frankrikes intresse dock vore, »att man icke från fransk sida gör oss mera ondt under freden, än man kunnat göra under kriget».** Man kan lätt förstå, att hofkansleren under dessa erfarenheter om Napoleons anspråk måste fråga sig, huruvida icke förlusten af Sveriges handel och sjöfart vore något ännu värre än förlusten af Finland, och huru föreställningen om det höga värdet af Frankrikes vänskap småningom lemnade rum för tanken, att denna vänskap vore ett ondt, som ty värr icke kunde undvikas. Säkert är, att hans lifliga hopp om en bättre framtid i dessa dagar gaf rum för misströstan. »Ställde som vi äro mellan faror och hot», skrifver han till Lagerbjelke, »kunna vi icke tänka utgången af någon politisk kombination

* Wetterstedt till Lagerbjelke den 8 juni.

** Wetterstedt till Lagerbjelke den 27 maj 1810.

men denna förmodan är ogrundad. Det finnes ojäfviga bevis för att hofkansleren både under Otto Mörners vistelse i Paris och vid hans hemkomst har betraktat denna kandidatur med en likgiltighet och ett misstroende, som icke låta förena sig med en medverkan till dess framkallande.

Möjligheten af en fransk härförares kallande till svenska tronen har visserligen redan under år 1809 föresväfvat Wetterstedt, såsom mången annan af det franska förbundets vänner,* och medan man i juni månad 1810 väntade på svaret från Paris, lyssnade han ock till det tal, som här hemma begynte föras om Bernadotte som en af de franske kandidaterna.** Men unge Mörners vid hemkomsten från Paris den 13 juli aflagda berättelse om sin

* Wetterstedt till Lagerbjelke d. 24 oktober 1809: »Prinsen af Augustenburg har under den 13 d:s tillskrifvit Adlersparre och gifvit honom till känna, att han, innan han begaf sig till Sverige, ville personligen uppvakta konungen af Danmark. Jag fruktar, att, om han reser dit, han sedermera aldrig får komma till Sverige, och i denna för administrationen högst obehagliga händelse vet jag ej annan utväg till räddning för att undvika en högst trolig retour till f. d. kronprinsen, än att begära en fransk hertig till tronföljare och öfverlåta personen till kejsar Napoleons val».

** I Wetterstedts bref till Lagerbjelke af den 29 juni 1810, således långt efter Mörners afresa, diskuteras rätt vidlyftigt skälen för och emot andra kandidater, men prinsen af Ponte Corvo nämnes blott i förbigående såsom jämte vice konungen af Italien m. fl. här i enskilda kretsar påtänkt.

sjelfrådiga bedrift väckte, enligt Engeströms utsago, hofkanslerens såsom alla andras förvåning,* och att denna öfverraskning icke var låtsad, att Wetterstedt icke heller, såsom man påstått,** genast från början var någon nitisk anhängare af prinsens af Ponte Corvo parti, synes vitsordadt af hans tvetydiga uttalanden i brefvexlingen med Lagerbjelke. Han skrifver nämligen till denne ännu den 24 juli: »Hvad säger du om köpenhamnska hofvets steg, om

---

* L. v. Engeströms Minnen och Anteckningar II, sid. 162.

** Engeström säger (Minnen och Anteckningar II, sid. 163): »Baron Wetterstedt blef genast efter Otto Mörners ankomst omvänd. Genom denne, som skulle blifva hans svåger, förmodade han insteg hos den unge tronföljaren. Han glömde Augustenburg och predikade Ponte Corvo». Man läser här, såsom på flera ställen i Anteckningarna, en lindrig och lätt förklarlig sarkasm mot den unge medtäflare, som senare verkligen något för mycket supplerade den ovigare utrikesministern hos den nye tronföljaren. Utan tvifvel har också Wetterstedt före det slutliga afgörandet »predikat Ponte Corvo» med större ifver än Engeström, hvilken, likasom Carl XIII, endast i sista stund och surmulet gaf vika. Förhållandet var alltid sådant i dessa tider af starka vexlingar, att Wetterstedt i god tid och med smidighet antog sig den sak, som Engeström först i sista ögonblicket lät påtvinga sig. Men det är ganska ursäktligt, om minnesantecknaren här begått ett litet kronologiskt misstag och tillskrifvit honom omkastningen några veckor för tidigt. Hur lätt dylika fel insmyga sig i memoirer, visar sig tydligt på samma ställe, där Engeström säger, att »Wetterstedt tillika med sin hustru varit uppe och kysst handen på Carl Augusts lik». Detta skulle hafva skett i juni 1810, men Wetterstedt hade ingen hustru förr än i november 1811.

det rättframma sätt, hvarå H. M. konungen af Danmark framställer sin begäran om svenska tronföljden? Har denne furste kunnat taga ett så viktigt steg utan att hafva på förhand kommit öfverens med Fransmännens kejsare; och prinsen af Ponte Corvo, som man i detta ögonblick framhåller i Paris, ehuru visserligen ganska obestämdt, skulle han icke möjligen vara ett hot för att tvinga oss till val af danske konungen, för hvilken kejsar Napoleon säkerligen varit och ännu är benägen? Dessa frågor kunna endast i Paris besvaras. Vår ställning är följaktligen ganska vansklig. Jag tviflar på, att man lyckas få danske konungen vald, snarare kronprinsen. Man arbetar här för prinsen af Ponte Corvo, men alla dessa röster vinnas här snarare för det stöd man väntar af Frankrike än för personen, och den senare frågan skall, så vidt jag kan tro, alltid vara underordnad den förra».

Wetterstedts mening i tronföljdsfrågan bestämdes tydligen af tvenne grunder. Han fruktade framför allt en återgång till den gamla konungaätten.* Han ville ock göra allt för att undvika en

---

* Wetterstedt skrifver till Lagerbjelke d. 2 juni 1810 bl. a.: »Pour ce qui regarde à présent l'importante question de la succession au thrône, je crois de mon devoir de vous prévenir, que s'il existe en Suède un parti pour le fils du c. d. Roi, ce parti à ce que j'espère ne sera pas victorieux; que de nommer

brytning med Frankrike. I öfrigt fogade han sig efter omständigheterna och synes hafva varit långt ifrån den bestämda hållning, som å ena sidan Wrede och Platen, å andra sidan Adlersparre och Engeström från början intogo. Han pröfvade med sorgfällighet alla möjligheter och alla vanskligheter; han hyste för egen del ingen obenägenhet mot hertigen af Augustenburg, och det var säkerligen icke motvilligt som han ännu så sent som den 4 augusti fattade i pennan den konungens skrifvelse till hemliga utskottet, hvari framställdes skälen för hertigens och mot prinsens af Ponte Corvo val. För egen del var han icke heller någon bestämd motståndare

---

ce Prince au nombre des candidats serait allumer une guerre civile, en paraissant se jouer des déterminations les plus sollennelles des Etats généraux, heurterait la crainte personnelle de trop de monde et causerait un massacre (car on ne se rendrait pas facilement) et de vous, qui aurait pu céder sur ce point, et de moi, qui suis résolu à le combattre à outrance. Nous espérons de conserver à la Diète la supériorité que nous avions acquise vers sa fin, mais pour la conserver il faut périr, s'il le faut, mais pas en lâches. Le sort en est jeté et il faut voir les événements. Ils ne dépendent certainement pas de nous, mais le principe, d'après lequel un homme probe doit agir, est toujours subordonné à sa volonté individuelle, et il lui importe par conséquent de ne pas sacrifier ce principe aux dépens de son honneur, même pour le rachat de sa vie, si celle-ci se trouve en danger. Vous avez joué un rôle trop prononcé, mon cher ami, dans la révolution du 13 Mars, pour que vous puissiez jamais reculer».

af den danska kandidaturen, så vidt den kunnat på danske tronföljaren öfverflyttas,* och hans förslagna sinne har så mycket villigare uppfattat dess betydelse för den angelägna unionsfrågans lösning, som Lagerbjelkes depescher i början försäkrade, att Napoleons önskningar ginge i denna riktning. Men när den danske konungens öppna och envisa anspråk på tronföljden och det lidelsefulla motstånd de väckte inom riksdagen fullkomligt tillintetgjort alla utsikter att vinna endräkt för någondera af desse kandidater, och när på samma gång stämningen för en duktig fransk general blef alltmera mäktig och utbredd inom alla samhällsklasser, så fogade han sig villigt i denna sakernas nya ställning och gaf äfven goda skäl för den åtgärd, som efter omständigheterna kunde anses minst äfventyrlig.

Som bekant, tillkom prinsens af Ponte Corvo val genom en dubbel omkastning i redan fattade beslut. Konungens förord af den 4 augusti hade framkallat hemliga utskottets tillstyrkande af den 11 augusti till förmån för hertigen af Augustenburg. Men de nya upplysningar, som den 11—13 augusti anlände om prinsen af Ponte Corvo och om kejsar Napoleons förmodade böjelse för honom, föranledde först (d. 13 och 15 aug.) meddelanden från konungen

* Se särskildt Wetterstedts bref till Stedingk den 26 aug. 1810 och yttrandet till statsrådsprotokollet den 17 aug. 1810.

till utskottet, därefter ett nytt beslut den 16 aug. af utskottet att tillstyrka prinsens af Ponte Corvo val, och dagen därpå ett rådssammanträde, i hvilket ändtligen konungen på statsrådets enhälliga tillstyrkan beslöt att föreslå den franske prinsen till tronföljare. Hofkansleren var den som först sammanfattade grunderna för detta beslut. Hans yttrande var i mer än ett afseende betecknande för ett nytt utvecklingsskede af Sveriges ställning till de främmande makterna.

De lifliga förhoppningarna om Frankrikes medverkan till Sveriges återupprättande hade nu försvunnit och lemnat rum för en oroande tanke på det öde, som tycktes vänta hvarje stat, hvars plikt det vore att lyda Napoleon. Ännu öfvervägde dock den föreställningen, att det aflägsna Frankrikes ok icke gärna kunde vara så tryckande och farligt som den östra grannens. Den politiska ställningen var emellertid redan så omgestaltad, att hofkansleren kunde förespå ett stundande val mellan Frankrikes och Rysslands vänskap. Han tvekar, men han ser ingen möjlighet att qväfva de nationella fördomarne och minnet af lidna oförrätter, han fruktar ock ännu, att vänskap med Ryssland endast skulle medföra undergifvenhet under dess godtycke. Fortfarande hägrar föreningen med Norge såsom ett mål för vår politik, men ty värr oupphinneligt,

såsom villkor för vår sjelfständighet, men ty värr troligen omöjligt. Slutligen är det nästan i förtviflan som han blott afstyrker hvarje åtgärd i strid med kejsar Napoleons planer, tillstyrker hvad helst som kan synas sannolikt med dem öfverensstämma. Han söker en tröst och en uppmuntran i den på lösa hörsägner grundade förmodan, att denne prins af Ponte Corvo dock torde kunna ega någon motståndskraft — hvarför icke till och med mot Napoleon? att hans val skulle kunna befrämja — hvarför icke till och med föreningen med Norge? Ty prinsen lär ju vara en redlig och kraftig man. Men först och sist: hans val är för kejsar Napoleon icke oangenämt! — sådan var slutsatsen af all denna villrådighet.

»I denna vår ställning», skref hofkansleren några dagar senare, d. 26 aug., till Stedingk, »fanns intet annat val. Vi behöfva en *man*, hvars namn kan ingifva aktning hos våra grannar, hos våra inre orostiftare, hos vår bullersamma ungdom, som kan, med ett ord, återgifva spänstighet åt en förslappad styrelse. Dessa omständigheter hafva omärkligt fört oss fram till valet af Ponte Corvo. Jag inser olägenheterna däraf, men jag ser ock för mig denna stora grundsats, att den, som i en statshvälfning skrider tillbaka, är förlorad; att den, som ständigt går framåt, räddar sig. Vi hafva

gjort det farliga språnget i det okända mörkret; men ännu kan dock en lugn framtid öppna sig äfven för Sverige. Vi skulle icke med rätta kallas nordens Fransmän, om vi icke emellanåt företoge oss någonting utomordentligt».

Ja, utomordentlig var för visso den handling, genom hvilken denne okände främling kallades till Vasarnes tron, och det kan icke förtänkas sansade män, att de med bekymmer sporde sig, hurudan följden skulle blifva af ett sådant tillfällighetens verk.

Men Carl Johan kom, och det var som om med ens dager brutit fram genom töcknen. Af Wetterstedts, såsom af många andres förtroliga meddelanden finner man, huru den höge herren från första ögonblicket hänförde äfven de genssträfvigaste sinnen, huru fördomar och misstro vändes i tillit och hopp. De, som mätte furstevärdet efter umgängets behag, frågade sig med förundran, hvarifrån den republikanske krigaren tagit later, som påminde om den tredje Gustaf; och de, som från tronen framför allt begärde kraftig ledning af söndrade sinnen, anmärkte genast, att här fanns både spänstighet och snille, både egen vilja och förmåga att göra henne gällande.

Hvad den nye herskaren ville och förmådde uträtta för rikets räddning ur förtviflad nöd, det visste man dock ännu alldeles icke. Endast så mycket blef genast klart, att Sveriges hyllning åt den franska krigareäran icke medfört den ringaste förändring i anspråken på dess underdånighet för Napoleons person. Knappt mer än tre veckor hade förflutit från det Carl Johan satte sin fot på Sveriges jord, innan budskapet kom, att kejsaren gifvit oss att välja mellan krigsförklaring mot England eller krigsförklaring från Frankrike och dess allierade. Det var som om Napoleon hade sagt: »Se där den rätta tydningen af edert val: en fransk marskalk vid eder tron, det är den kejserliga örnen öfver edert baner!» Men han hade missräknat sig på den franske marskalken.

I den konselj, som med anledning af detta budskap hölls å Stockholms slott den 15 nov. 1810, voro meningarna delade. Hans Järta yrkade på sådan förklaring till Frankrikes kejsare, att Sverige icke ville göra krig med någon makt. »Då jag afstyrker krigsförklaring mot England», slutade han sitt högstämda och kraftiga anförande, »är jag enskildt glad, att min öfvertygelse i detta viktiga ärende äfven öfverensstämmer med

fordringarna af en fri nations rätt och af E. K. M:ts och rikets värdighet, kränkta genom den trotsande framställningen af kejsarens påståenden». I denna sin förtrytelse öfver det förolämpande i krigshotet stod han icke heller ensam. »Hvad har då Frankrike gjort för Sverige», utbrast Adlercreutz, »för att af oss begära uppoffringar, kanske mera vådliga än de faror vi hittills sökt undvika? Skola vi ändtligen blifva slafvar, må vi då så gärna blifva ryska slafvar som fransyska!»

Ett sådant uttryck till statsrådets protokoll af Rysshataren Adlercreutz vittnar mer än något annat om den djupa verkan detta Napoleons steg utöfvade på opinionen inom de kretsar, i hvilka vid den tiden hvarje politisk systemförändring måste taga sin begynnelse och söka sitt första stöd.

Men i den stund, då beslutet skulle fattas, gafs det äfven andra synpunkter, som förtjenade afseende, diplomatiska så väl som politiska, och hofkansleren, som efter Järta tog till ordet, framhöll dem med styrka. »Kejsar Napoleon», sade han, »har hotat med Rysslands och Danmarks medverkan; dessa makter ega bägge ett stort intresse i vår förstöring; farhågan för Finland och för Norge skulle således alltid göra dem benägna till ett krig med Sverige, så snart Frankrike påkallade det. Ehuru jag är öfvertygad, att Ryssland för det

närvarande, under fortgången af turkiska kriget och med bibehållen uppmärksamhet på de polska gränserna, ej åtminstone i vinter skrider till ett verkligt utbrott, är denna omständighet likväl tvifvelaktig». . . . I fråga om Englands beredvillighet att i händelse af krig med Frankrike, Ryssland och Danmark gifva oss sitt understöd hyste däremot hofkansleren icke stora förhoppningar. »Flottor lemnades oss säkert under sommaren, men på understöd i subsidier tviflar jag. England har haft en dyrköpt erfarenhet i anseende till sina subsidier. Det skulle alltid misströsta om utgången af den vågsamma strid Sverige gick att börja, därför med varsamhet lemna några i alla afseenden otillräckliga förskott och ständigt vägledas af den förlåtliga tanken, att i samma ögonblick Sverige ej längre kunde motstå sina fiender, skulle det uppoffra England och således utan någon verklig nytta för detta land hafva användt dess penningar».

Häraf drog hofkansleren den slutsatsen, att ett krig med Ryssland och dess bundsförvanter skulle blifva både till sin utgång vådligt och i sina förberedelser ytterst kostsamt, genom landtarméernas utrustning vida kostsammare än ett krig emot England. Han framhöll »den farhåga, som ett fredsbrott med franske kejsaren och dess

bundsförvanter skulle i riket väcka; den öfvertygelse större delen af dess invånare skulle hysa, att de och landet i allmänhet blifvit uppoffrade åt köpmannaintresset, samt återförda till samma punkt med afseende på fasta landet, som under förra konungars regering», och han tillade: »Då ett val skyndsamt måste göras; då enligt min öfvertygelse nationalandan och rikets försvarsanstalter äro bägge sänkta och försvagade; då således det självständiga språk, som Sveriges både genom formerna sårade värdighet och genom uppenbart krig med England hotade intresse gemensamt kräfde, ej nu utan rikets våda kan användas, . . . anser jag mig i öfverensstämmelse med samvete och plikt, men med den djupaste bedröfvelse, i underdånighet böra tillstyrka E. K. M:t att hellre foga sig efter franske kejsarens önskningar än blottställa riket för alla de hotande faror, som nödvändigt skola blifva en följd af ett fredsbrott med Frankrike och dess bundsförvanter».

Statsrådets ledamöter betygade den ene efter den andre sin aktning för statssekreteraren Järtas yttrande, men instämde i det slut, hvartill hofkansleren kommit. De betonade orimligheten af Frankrikes anspråk; men såsom ett afgörande skäl mot en brytning med denna makt anfördes i synnerhet, att »nationalandan saknade kraft till

djärfva beslut, att den allmänna opinionen dels afgudade, dels fruktade franska väldet, och att alla regeringens mesurer mot Ryssland och Danmark därför skulle blifva motbjudande och kraftlösa».

På utsatt dag, d. 17 november, afgafs den tvungna krigsförklaringen, om hvilken Times sade, att den var »det i sitt slag minst stötande dokument, som diplomatiens annaler kunde uppvisa». Där sades rent ut, att åtgärden vidtogs för att »befästa vänskapen med Fransmännens kejsare». Kriget blef därefter; det kallades »icke verksamt». Hofkansleren hade i sitt yttrande till statsrådsprotokollet uttryckligen betonat, huru det alltid blefve tillfälle att underhandla om sättet att utföra kriget; sedan regeringen hade gjort sitt värsta genom krigsförklaringen, skulle de enskildes vågsamma försök att genom smyghandel gäcka hamnspärrningen till och med blifva underlättade, så vida England till dem lånade sitt skydd. Och detta var just hvad som inträffade. Det naturvidriga tillstånd, hvari Napoleons herskarebud försatt Europas kontinent, tog här i Norden karakteren af en komedi, hvari de förtryckta drefvo gäck med sin förtryckare.

Kronprinsen var, som bekant, icke närvarande vid statsrådssammanträdet den 15 november. Han fogade sig i det som för ögonblicket var oundvikligt, men kände djupare än någon annan smärtan

af det slag, som träffade hans ömtåligaste punkt, detta sinne för självständighet och oberoende, i hvilket han var med sitt nya folk på det närmaste befryndad. Från denna stund var Carl Johans uppgift bestämd. Hans obändiga självkänsla, som trotsigt reste sig mot hvarje förödmjukelse, var just en sådan kraft, som den förslappade styrelsen i detta ögonblick behöfde för att återvinna den spänstighet hon förlorat i förhållande till främmande makter.

Med krigsförklaringen mot England yppades nämligen den fullständiga hjälplösheten hos det politiska system, hvari Sverige sedan 1809 drifvits omkring från den ena farligheten till den andra under ständigt gäckade illusioner. Af allt det som fört oss till den franska alliansen, beundran, hopp och förskräckelse, fanns numera intet annat i behåll än en vanmäktig förfäran. De som larmande bedyrat, att Frankrikes hjälte skulle bistå ett folk af hjältar, hade med förvåning funnit, att den store och ädle Napoleon fordrade allt och gaf intet tillbaka. Sveriges regering, som trott att den franska alliansen skulle bereda oss en hederlig fred och en tryggad neutralitet, hade steg för steg drifvits derhän, att dess förklarade fiende, England, var den enda makt, som behandlade Sverige såsom vän, och att vår främste

bundsförvant hotade med vårt yttersta förderf. En sådan ställning var fullkomligt ohållbar, och i ledande kretsar måste på fullt allvar väckas frågan, om icke Frankrikes ok på längden skulle bringa större ofärd än något annat, och huru detta ok skulle kunna afkastas.

Men för att besvara denna fråga fordrades det en helt annan sinnesart än den, som hittills bestämt det svenska kabinettets tänke- och handlingssätt. Ty en omkastning i politiska förbindelser var numera icke möjlig utan ett stöd i Ryssland, och hvilken svensk statsman kunde väl tänka sig att bjuda vår fiende från 1809 handen utan rysning, eller hoppas, att ett sådant anbud af denne skulle mottagas utan misstro eller förakt? Fiender som vänner tycktes ju alla ense därom, att Sverige icke längre något betydde, att dess vänskap eller fiendskap icke mera betingade ett pris; och samma misströstan till egen kraft beherskade äfven våra egna ledande män. Den svenska statskonsten sågs i detta ögonblick blott speja efter utvägar att undvika omedelbart våld; skrämd, rådvill, hopplös, hukade den sig ned inom trollkretsen af en förlamande fruktan för Napoleon, af ett ofruktsamt hat emot Ryssland.

Förtrollningen bröts af den främmande man, som såg hvad de andra icke kunde eller icke

vågade se; såg, därför att hans blick åt det ena hållet var skärpt af erfarenhet, åt det andra oförvillad af lidelser. Och Sverige reste sig upp, fattade mod och fann med förvåning, huru dess vänskap eller fiendskap ännu kunde ega ett värde vid de europeiska makternas stora slutuppgörelse.

* * *

Af den rådgifvarepersonal, som vid kronprinsens ankomst omgaf den åldrige konungen, var knappt någon bättre än Wetterstedt egnad att utbildas till den blifvande herskarens förtrogne. Uppfostrad i hofkretsar, förenade han med det fina umgängesvett, som fursten så högt värderade, en erfaren ämbetsmans sakkännedom och en politisk partimans vidsträckta förbindelser. I sitt fack var han nästan utan medtäflare: Lagerbjelke, hans öfverman i snillegåfvor, befann sig i Paris, snart i onåd; Brinkman var genom personliga egenheter försatt utom täflan; Stedingk, den sextioårige, hörde till en förgången tid; alla våra öfrige diplomater, Adlerberg, Rehausen, D'Ohsson, Bildt, voro obekante med Sveriges nuvarande förhållanden; Engeström slutligen, som med diplomatisk erfarenhet och litterära intressen förenade en ovanlig yttre värdighet och af kronprinsen högt

uppskattades för sitt redbara och flärdfria väsen, var för tung i sina vändningar och för starkt rotfäst i det 1809 års system, som nu gick öfver ända, att kunna med förtroende tillegna sig ett nytt åskådningssätt. Hans förtrytelse öfver felräkningarna slutade i missmod, och när han följde den ledande viljans anvisningar, skedde det tveksamt och vanligen med ett slags reservation. Wetterstedt hade företrädet af lynnets större smidighet, af en lyckligare förmåga att tillegna sig nya idéer, att aftvinga äfven de vidrigaste omständigheter någon förhoppning om ett bättre. Mellan honom och kronprinsen uppstod därför snart det förhållande af vexelverkan, som mellan en kraftfull regent och hans rådgifvare kan och bör ega rum vid stora planers utförande.

Krigsförklaringen var knappt kungjord, förrän det svenska kabinettet begynte se sig om* efter nya stödjepunkter, och det dröjde icke länge förrän man fick visshet, att Napoleons hotelser med Rysslands fiendskap voro öfverdrifna. I de första dagarne af december vexlade kronprinsen med

* Redan några dagar efter statsrådsmötet heter det i depeschen till Stedingk: »Vi hafva varit tvungna att gifva vika, emedan vi icke kunnat lita på någon makt. Det är således för konungen nödvändigt att veta, huru ryska hofvet ser saken, och på hvad man kan lita från dess sida». Stedingk underrättade snart, att hvad som nyligen förelupit på kontinenten (Hanse-

tsarens sändebud Czernicheff de lifligaste försäkringar om de båda rikenas vänskapliga förhållanden, och den 11 december affärdade Wetterstedt en depesch till Stedingk, hvari det hette: »Det synes som om Frankrike började frukta ett affall från Rysslands sida. Sverige önskar endast att ofredadt få behålla hvad det har qvar. Detta tänkesätt bör man på allt sätt söka bibringa ryska regeringen; ty så länge den förmodar oss hysa eröfringsplaner, söker den alltid att uppoffra oss vare sig åt Frankrikes eller åt Englands hämnd». Det var också Wetterstedt som fattade i pennan den märkliga depesch af d. 19 december, hvari utvecklades det nya programmet för kronprinsens politik, ännu insvept i de allmänna fraserna om suveränernas ömsesidiga aktning och vänskap, men viktigt så vida, att däri upprepade gånger betonades, huru konungen likasom H. K. H. med nöje skulle se innerligare förbindelser af ömsesidigt förtroende och vänskap knytas mellan Sverige och Ryssland, huru Sveriges enda syfte vore att behålla fred med sin granne, huru såren efter dess förluster begynte läkas, och att dess inbyggares kraft skulle uteslutande riktas på landets

städernas och Oldenburgs ockupation) vållat obehagliga känslor i Petersburg, och att ryske rikskansleren med största förvåning mottagit underrättelsen om Napoleons hotelser mot Sverige.

odling och industriens förkofran, att Sverige endast ville vara hvad det är, utan att oroa någon, såsom det ville vara skyddadt mot hvarje anfall o. s. v.* Såsom ett första försök att tala nytt tungomål är denna depesch ett märkligt aktstycke; men öfningen gaf färdighet, och det dröjde ej så länge innan det kom något mera af öfvertygelse in i ett sådant språk från det svenska kabinettet.

I begynnelsen var emellertid detta närmande mellan de båda kabinetten endast en förkänning utan bestämda syften.** Man betraktade ännu spänningen mellan de båda kolossalmakterna blott som en nyttig diversion mot Napoleons anlopp; man gladde sig åt det intryck, som Sveriges goda förhållande till Ryssland skulle göra i Frankrike, och när Napoleon snart framställde förslag om ett nordiskt förbund under hans skydd riktadt mot Ryssland,

* Vid slutet af denna depesch, så rik på försäkringar af nymodig art, har hofkansleren begynt en mening: »La pensée de reprendre la Finlande est peut-être»; men hanåen har hejdat tanken och strukit ut frasen, som kanske icke hunnit få någon lycklig och passande afslutning.

** Till Lagerbjelke skrifver Wetterstedt den 19 dec. 1810 efter redogörelsen för samtalen med Czernicheff: »Mr Alquier a paru avoir quelque inquiétude quant au séjour de Mr Czernicheff ici; il sera intéressant de voir si l'Empereur Napoléon y attache quelque importance, ou si le tout se réduit à une galanterie de la part de l'Empereur Alexandre de faire parvenir à l'Empereur Napoléon, par le moyen de Mr Czernicheff, les nouvelles les plus fraîches de la situation des affaires en Suède».

var man angelägen att därom underrätta grannen.* Men ännu vidhöllos försiktigt förbindelserna med den mäktige; de voro till och med under våren 1811 till det yttre så vänskapliga, att främmande sändebud togo dem för fullständig underkastelse.**

Men Napoleon sörjde själf för, att ett sådant förhållande af tveksam förbidan icke länge skulle få fortfara och att den svenska statskonsten icke kunde stanna på den väg, som begynt leda till sämja med Ryssland. Hans och hans sändebuds hänsynslösa framfärd mot den kufvade bundsförvanten väckte inom kort den motståndskraft, som erfordrades för djärfva beslut. Slag i slag kommo från den franske kejsaren anbud, förebråelser, befallningar, hotelser, som visade, att krigsförklaringen mot England var blott den minsta af de uppoffringar, som följde af det franska oket, och att vårt aflägsna läge icke kunde bespara oss någon af de förödmjukelser, som träffat Italien, Rhenförbundet, Schweiz, Holland, Hansestäderna, Preussen. Fordran på tillämpning af franska tulltaxan, på inbetalning af konfiskationsmedel till kejsarens handkassa, på kontingent af manskap till Frank-

* Engeströms depescher till Stedingk af d. 6 jan., 7 febr., 9 mars 1811.

** Preussiske ministern Tarrachs depescher från april till juli 1811.

rikes här och flotta, anbudet af franske tulltjenstemän i våra handelsstäder, uppbringningar af svenska fartyg i svenska hamnar, ständiga tvister med de franske konsulerna följdes slutligen af ett notkrig med den franske ministern, som hade stor likhet med uppträdena i Korffs dagar, och af oförtäckta anmaningar om den svenske utrikesministerns afskedande, hvilka erinrade om utvisningen af Stein ur preussiska kabinettet och af Stadion ur det österrikiska. I den pennfejd, som fördes mellan Engeström och Alquier, deltog ej Wetterstedt, ty han vistades hela sommaren, tjenstledig, vid Ramlösa helsobrunn; men han hade såsom chef för pommerska expeditionen* haft tillräckligt af de strider, som från oktober 1810 utkämpats med franske v. konsuln och kapare-redaren Mahelin i Stralsund; när han så i september återvände till Stockholm, begynte tvisten om de franska kaperierna och den svenska smugglingen att blifva alltmera elakartad, tills slutligen den svenska styrelsen lät vedergälla ondt med ondt och uppbringa den franske kaparen Mercurius.

* * *

* När Pommern 1810 återställdes till Sverige, förlades dess centralförvaltning under hofkanslern, såsom chef för den till en del ur gamla utrikesexpeditionens tjenstemannastat uppsatta pommerska expeditionen, med egen »Pommersk beredning». Organisationen skedde d. 6 april 1810.

Mot slutet af året 1811 inträdde i Wetterstedts enskilda lif en för hans lycka och hans framtid mycket viktig förändring. Han hemförde den 17 nov. som brud den för sin skönhet och älskvärdhet firade friherrinnan Aurora Charlotta De Geer, i rikaste mått egnad så väl att bereda hans egen sällhet som att göra hans hem till en lysande medelpunkt för hufvudstadens umgängeslif.

Som bröllopsgåfva undfick han en utmärkelse, hvilken alltid skattats högt äfven af de ypperste i samhället. Svenska Akademien hade dagen förut kallat honom till sin ledamot efter friherre Gustaf Maurits Armfelt, som nu för andra gången öfvergifvit Sverige och Gustaf den tredjes vittra samfund. Wetterstedt tog sitt inträde den 16 dec. med tal öfver Johan Murberg, och fyra dagar därefter deltog han på detta rum i Akademiens sedvanliga högtidsfest.

Det var en kortvarig fest — den räckte knappt en timme —, men måhända en af de mest effektfulla, som firats i denna sal, ty efter direktörens knapphändiga inledningstal uppläste friherre Fleming täflingsskriften n:o 17, hvilken Akademien funnit värdig det stora priset; och om den menighet, som nu andlös lyssnade till de mäktiga stroferna af skaldestycket *Svea*, knappt kunde återhålla yttringarna af sin rörelse, om denna högstämda

vädjan till fosterländska känslor fann genljud i sinnen, fyllda af obestämda farhågor, aningar och förhoppningar, måste intrycket hafva varit än mäktigare för den som visste, huru nära vi stodo till afgörandet af fosterlandets öde. Skalden talade som skarpsynt siare, då han just i denna det politiska systemskiftets födslostund tillropade det bortröfvade Finland sitt nu så betydelsefulla:

Farväl, du Sveas värn, farväl, du hjältars land!
Se, Bottnens bölja för vår gråt intill din strand,

eller då han bjöd Svea den tröst, som hon två år förut skulle hafva förskjutit:

Välan, en högre makt nationers öden väger;
Gråt, Svea, hvad du mist, men skydda hvad du eger!

Och den resignationens ande, som talade i orden:

O! älska vi vårt land, nog ha vi land att skydda,

eller i maningen, att »inom Sveriges gräns eröfra Finland åter», stämde helt annorlunda till de ledande statsmännens tankar och planer vid hösten 1811, än de skulle hafva gjort hösten 1809. Ingen af Akademiens ledamöter kunde heller bättre än Wetterstedt känna den för ögonblicket djupa betydelsen af orden:

Eröfrare gå fram som jordskalf genom världen;
Förtrycket nämns försvar, och rätt är det, som lyckas.
Tror du dig ensam trygg? Så är ej våldets art.
Var viss, det klappar ock uppå din fjällport snart.

Knappt en månad hade förflutit från denna stund, och våldet klappade på vår port med väldiga slag. Eröfraren tog det svenska Pommern i sitt nådiga försvar, och Wetterstedt nedskref den 4 februari 1812 de instruktioner, som skulle vägleda grefve Carl Löwenhjelm i hans underhandlingar om villkoren för Sveriges förbund med Ryssland emot Napoleon, den 1 och 9 februari de anvisningar, enligt hvilka Rehausen skulle i London tillkännagifva Sveriges förändrade politik och anhålla om Englands medverkan och stöd.

Sedan dessa förberedande diplomatiska åtgärder vidtagits och medan man ännu afvaktade svar å de anbud, som framställts till Ryssland och England, blef ett utomordentligt statsråd sammankalladt å Stockholms slott den 21 februari, »i afsikt att inhemta dess underdåniga råd och tankar öfver Sveriges politiska ställning och förbindelser i synnerhet i afseende å Frankrike». Såsom upplysning och ledning för det beslut, som af statsrådet borde fattas, afgaf först statsministern för utrikes ärendena en »berättelse om de förnämligast med Frankrike varande förhållanden», grundstommen till det aktstycke, som ett år därefter blef offentliggjordt. Kronprinsen uppläste därefter en förklaring, hvilken i ännu något bjärtare färger skildrade det osäkra tillstånd, hvaruti Sverige sig befunnit efter krigs-

förklaringen mot England, Frankrikes anspråk på Sveriges aktiva medverkan i kriget mot England och Ryssland och dess bestämda vägran att bevilja subsidier samt svårigheterna och vådorna af ett dylikt krig. Det slutade sålunda: »I korthet, M. H., vi måste antingen underkasta oss franska regeringens vilja eller ock antaga den ställning, som öfverensstämmer med lynnet och tapperheten hos ett folk, hvilket endast önskar att vinna en fullkomlig neutralitet. Men, M. H., misstagen eder icke: om Frankrike icke medgifver en sådan neutralitet, är det därföre, att denna makt älskar en fullkomlig undergifvenhet. Dess sändebuds svar gifver eder sådant uttryckligen till känna. Denna regering hatar ingen och älskar ingen. Dess politik befaller att förstöra allt för att förena allt med dess system. Må Venedig, Neapel, Etrurien, Genua, Piemont, Spanien, Holland, Westphalen, Preussen och sjelfva Ryssland vara för Sverige efterdömen af det öde, som riket har att vänta, om det blindt undergifver sig verkställigheten af franska regeringens befallningar».

I dessa ord låg en antydan om något helt annat än neutralitet; de voro uttrycket af det tänkesätt, som redan bestämt den svenska regeringen att taga initiativet till den sista koalitionens bildande; de syftade å nödvändigheten att i en

kritisk tidpunkt göra val mellan de båda politiska system, hvilkas sammanstötning var nära förestående.

Statsrådet begärde några dagars uppskof för att stadga sina tankar i denna viktiga fråga och sammanträdde å nyo den 24 februari, då hofkansleren öppnade öfverläggningen med ett yttrande, hvilket är af intresse såsom den första och kanske mest autentiska motiveringen för 1812 års politik och därför väl förtjenar en plats i Wetterstedts lefnadsteckning. Han begynte med en erinran om sin tillstyrkan af krigsförklaringen mot England.

»Jag grundade då (den 15 november 1810) egentligen min öfvertygelse på Rysslands ännu fortfarande hörsamhet för Frankrikes beherskare och på detta hofs lätthet att antaga den riktning, som, gifven af en yttre kraft, verksamt af inhemsk räddhåga understöddes. Sedermera hafva händelsernas varnande lära bort verka på min öfvertygelse, som icke egde eller kunde ega annan grund än den tidpunkts allmänna skick, då jag i underdånighet anförde mina tankar. Å nyo af E. M. anbefalld att afgifva mitt yttrande öfver en fråga, hvarpå fäderneslandets närvarande sällhet och framtida bestånd i så väsentlig mån bero, hade jag trott mig böra i förväg rättfärdiga en hos mig rådande förändrad mening, som, om den ej af utgången besannas, åtminstone ej bör tillskrifvas någon ombytlighet i tänkesätt, men endast en bristande förmåga att rätt bedöma rikets yttre och inre angelägenheter.

»Den tidpunkt synes nu vara inträdd, då hvarken Sveriges afskilda läge eller dess öfvergångna olyckor längre kunna afböja den befallande nödvändigheten att välja mellan ett oinskränkt uppfyllande af Frankrikes fordringar eller ett öppet motstånd

däremot. . . . Sveriges närvarande ställning är vacklande och osäker; den kan icke så fortfara. Blottställdt, å ena sidan, för Frankrikes alltid växande fordringar; tvunget, å den andra, att ej påkalla ett verksamt krig med England; stundom öfverlemnande sig åt farhågan för Rysslands makt, eller åt vidsträckta beräkningar, grundade på dess vänskap; vexlande mellan begäret att återeröfra Finland eller att verkställa en förening med Norge; ömtåligt om sina lagars helgd och likväl långsamt i sitt beslut att dem försvara; mån om sin frihet, men stundom förgätande medlen att bevara sin självständighet; utan penningtillgångar, oaktadt en allmän inre välmåga; Sverige, säger jag, eger i närvarande ögonblick ingen annan borgen för framtiden än de haf, som omgifva dess stränder, och *kronprinsens ärorika namn*. — Men detta förenade stöd för våra förhoppningar är ej mäktigt nog att aflägsna Sveriges verksamma deltagande i världens allmänna strid, och då ett parti nödvändigt måste väljas, då båda förete en hotande tafla af den kommande tidens möjligheter, är det nödigt att undersöka, med hvilkendera de minsta vådor för riket äro förbundna».

Härefter följde nu först en kritik af det politiska system, som hittills varit fäst vid hoppet om Finlands återvinnande genom Frankrikes hjälp, en kritik, som riktades lika mycket mot denna politiks medel som mot själfva dess syften, och i hvilken man tycker sig höra hela den bevisföring, genom hvilken kronprinsen vunnit konseljens yngste och mest snabbtänkte ledamot för sina åsikter. Han talade först om »det hos rikets inbyggare länge yttrade hopp att, då Ryssland vore af Frankrike anfallet, begagna detta tillfälle för att återeröfra Finland», ett hopp, åt hvilket visserligen

Wetterstedt själf vid Fredrikshamnsfredens tillstyrkande gifvit det vältaligaste uttryck. Han erinrade, huru detta hopp genast efter regementsförändringen »väckte en allmän, äfven excentrisk förtröstan på Frankrikes bistånd», huru icke ens Napoleons likgiltighet för fredsvillkoren i Fredrikshamn förmått tillintetgöra det blinda förlitandet på den franske kejsarens enskilda benägenhet för Sverige, och huru »ännu i dag tanken att anfalla Ryssland i förening med Frankrike utgör ett af nationalhögfärdens dyrbaraste föremål».

»Men», fortsätter nu hofkansleren, »om Frankrike angriper Ryssland, blir däraf en naturlig följd, att det mest förtroliga förhållande inträder mellan de ryska och engelska hofven. Brittiska flottan i Östersjön skulle då i händelse af vår förening med Frankrike rikta hela sin hämnd mot oss och i synnerhet söka att förhindra en svensk armécorps' öfverförande till Finland. Om årstiden tvingar engelska flottan att lemna våra farvatten, inträda däremot alla de svårigheter, som sig förete vid en större armés marsch öfver Torneå eller öfver isen, så att i båda dessa fall ett verksamt anfall å vår sida synes med nästan oöfvervinneliga hinder vara förbundet. Emellertid skulle kejsar Napoleon, trotsigt påkallande vårt biträde, men snart ej mera behöfvande det, vinna segrar vid Weichselns och Niemens stränder, och kejsar Alexander snart förnya uppträdet vid Tilsit genom ett hastigt af Frankrike föreskrifvet fredsslut. Det är tillåtet att tro, i synnerhet om vi af ofvananförda skäl ej kunna kraftigt deltaga i kriget emot Ryssland, att denna makt, genom uppoffrande af vissa länder, blifver bibehållet i besittningen af Finland. Med uttömda tillgångar skulle Sverige, i denna händelse, se sig beröfvadt äfven sitt käraste hopp, under det

att dess finanser och dess handel vore förhända för alltid förstörda; blottställdt å ena sidan för Englands hämnd och fientliga företag emot dess hamnar, medan det sökte att göra en eröfring å den andra, och slutligen på ett våldsamt sätt infördt i det franska rotationssystemet, hvarifrån det sedermera med större svårighet kunde sig befria.

Om däremot, med förutsättning af en fullkomlig framgång af vårt anfall mot Ryssland, Sverige lyckades att eröfra Finland, är jag långt ifrån att hysa den öfvertygelse, att kejsar Napoleon, i händelse af ett krig med Ryssland, allvarligen beslutit att förstöra detta rike och att inskränka det till dess asiatiska besittningar. Så snart kejsaren hade därifrån afskilt de provinser, som vare sig genom deras läge eller deras naturliga alster mest inginge i hans framtidsberäkningar, skulle han förmodligen lemna styrelsen öfver de återstående ödemarkerna åt den vacklande furste, som nu råder öfver detta vidsträckta herravälde. Man bör ej förmoda, att H. M:t Fransmännens kejsare, i synnerhet om Spanien ej ännu vore underkufvadt, skulle blottställa sin ännu osäkra besittningsrätt öfver Europas södra länder, för att självfvilligt intränga i de muskovitiska öknarna. Om Ryssland förlorar Lithauen, Kurland, Livland, Krim och de från Porten eröfrade länder, är det ganska sannolikt, att det bibehåller sin hufvudstad och att de öfverspända begrepp, vi i allmänhet fästa vid Finlands eröfring, nämligen Petersburgs förstöring och riksgränsen vid Ladoga-sjön, skola försvinna för Frankrikes orubbliga system att, till världens beherskande, nödvändigt bibehålla den fruktan, som alltid råder och alltid skall råda mellan närgränsande folkslag. Om Frankrike, genom besättande af alla ryska kusterna vid Östersjön, kunde hoppas att tvinga England till fred och tillegna sig inkomsten af hela ryska exporthandeln vid detta haf, skulle utsikten af denna betydliga penningtillgång förhända verka på beslutet om en allmän eröfring; men då allt synes utvisa, att kriget mellan Frankrike och England ej eger någon annan gräns än kejsar Napoleons lifstid och är oberoende af all afskuren handel med fasta landet, är faran af denna nya

utvidgning af Frankrikes område vida öfverstigande den nytta däraf kan dragas, och man skall hellre öfverlemna åt regeringen på stället att uppfylla kontinentalsystemets strängaste fordringar. I en sådan ställning skulle Sverige, återförenadt med Finland, alltid hafva att befara ett nytt anfall å Rysslands sida, nödvändigt för Petersburgs säkerhet och af hämndlystnaden påkalladt. Statens självbestånd vore således ej, genom denna eröfring, fullkomligen befästadt, och till hvad följder skulle den ej leda? Månne ej Frankrike skulle sedermera af oss fordra en ovillkorlig lydnad, en blind hörsamhet för dess ytterligare bud? Skulle vi ej se franska och polska trupper, under föregifvande att komma till vårt bistånd, dels öfver Finland, dels öfver Seland inkomma i Sverige och i förening med svenska trupper från norska hamnar söka göra en landstigning på Skottland, och under allt detta, i hvad inre ställning skulle vi oss befinna? Utan handel, utan penningtillgångar, snart utan soldater och utan självständighet. Ersättningen för alla dessa förluster vore en tom krigsära och en vacklande eröfring».

Så lydde den bevisföring, genom hvilken hofkansleren motiverade sin nya åsikt, att Finland icke finge utgöra målet för Sveriges politiska sträfvanden. Han lät sina åhörare icke otydligt förstå, att Finlands förvärf numera kunde anses som en frestelse, hvilken borde undvikas, mera än som ett hopp, hvilket borde underhållas.

Det felades i denna kasuistik endast en länk, den starkaste: förutsättningen, att Napoleon skulle kunna gå under i kampen mot Ryssland. En sådan möjlighet var i början af året 1812, ehuru af en och annan förutsagd, knappt att betrakta som en

bestämmande grund för politiska beräkningar. Hela Wetterstedts tankeledning inför det svenska statsrådet hvilade därför på den för ögonblicket mest sannolika förutsättningen af Napoleons seger, och den hemtade sin styrka mindre af farhågan för det franska väldets fall och för Rysslands makt än af fruktan för Napoleons öfvermakt, af misstron mot hans politiska system. Denna misstro var frukten af 1810—11 års diplomatiska erfarenheter, med de utläggningar som kronprinsen därvid kunnat göra, och den hade redan vunnit tillräcklig styrka och omfattning att döfva betänkligheterna mot en systemförändring. Härutinnan var Wetterstedt redan viss om sina åhörares bifall.

Nu öfvergick hofkansleren till »motsatsen af denna tafla» och bjöd statsrådet att »undersöka Sveriges ställning, om det nekar att taga del uti ett krig mellan Frankrike och Ryssland». Det kan väcka någon förundran, att utsikten till blott passiv neutralitet framhålles till skärskådande af den som nyss förut deltagit i affattande af en instruktion, hvilken tillät Löwenhjelm att för ryske kejsaren framhålla just utsikten till Sveriges aktiva deltagande i kriget, till en svensk diversion mot den »gemensamme fienden». Men det är icke osannolikt, att i yttrandet inför statsrådet verkligen yppas den innersta meningen med de öppnade under-

handlingarna, och att det svenska kabinettet i denna stund invaggade sig i hoppet att, genom sina förbehåll och villkor vid den ifrågasatta »diversionen», kunna inskränka Sveriges deltagande i världsstriden till föga mer än som erfordrades för att förvärfva Norge. Wetterstedt yttrade:

»Sverige bör i intet fall förklara krig mot Frankrike, endast inskränka sig till eget försvar och därför icke ingå i något offensivt förbund med Ryssland mot Frankrike. Det bör förklara, att det endast åstundar behålla sitt lugn, att dess förflutna olyckor föreskrifva det den väg det bör följa för framtiden; men medan det förer detta språk, bör det hemligen försäkra sig om Rysslands tänkesätt, ej för mycket lita på kejsar Alexanders försäkringar, hvars beredvillighet alltid skall ökas i samma mån som det goda förståndet aftager med Frankrike; följa med fortsatt uppmärksamhet Petersburgska hofvets politik och ärendenas gång, färdig att begagna sig däraf, ej att hänföras af dem; ej förr allvarligen räkna på Ryssland, än då detta rike verkligen blifvit anfallet af Frankrike; då taga ett afgörande beslut, församla arméen på norska gränsen, göra fred med England, erbjuda Norrmännen i samråd med denna makt förening med Sverige och, såsom en följd däraf, fri handel med England, och nyttja alla medel af öfvertygelse och äfven, om så påfordras, af öppen makt, för att utföra denna plan. Om genom denna plan Norge blir med Sverige förenadt, skall detta nya skandinaviska rike ej mera vara blottställdt för framtidens ombytliga öden; inskränkt inom en ö, skall denna makt ej vidare bero af utgången af Rysslands krig mot Frankrike; handeln skall skänka en ny verksamhet åt det skandinaviska folkets egna tillgångar, och det skall ej angripas af det enda skäl, att det är mäktigt».

Efter att vidare hafva påvisat, huru Frankrike icke kan gynna vår förening med Norge, emedan

densamma skulle föreskrifva oss vänskap med England och bereda oss en självständighet, alldeles skild från Napoleons tanke och afsikter; huru föreningen åter måste ses med nöje af England, som icke kan frukta vår sjömakt, men betraktar oss som en bundsförvant på fasta landet, — yttrade hofkansleren den »fasta öfvertygelsen, att Sverige är för mindre faror blottställdt, om det följer ett system, hvarigenom Norge kan erhållas, än ett alldeles motstridigt, som kunde med riket återförena Finland», och att han, »om ett val mellan franska och engelska systemet borde göras, icke tvekade att uttala sig för det engelska, som gat förhoppning om Norge». »Mina skäl», sade han, »äro: att besittningen af Norge bereder och försäkrar en självständighet, som ej vinnes genom egandet af Finland, utan Norge; att den ovissa utgången af ett krig emot Ryssland för att återtaga Finland kunde medföra det resultat, att Sverige, utblottadt för tjugu år, skulle befinna sig i dess nuvarande ställning utan hvarken Finland eller Norge; att utgifterna för ett aktivt krig mot Ryssland, i detta fall nära förbundet med Stora Britannien, skulle tillintetgöra våra finanser och i omättligt förhållande öfverstiga den kostnad, som en armering för att verka på Norrmännen skall medföra; att då för öfrigt besittningen af Norge

skulle åt Sveriges fysiska och moraliska krafter gifva både enhet och styrka, därigenom en ny möjlighet beredes för riket att en dag, om omständigheterna sådant skulle tillåta, med fördel gå anfallsvis till väga emot Ryssland, och således Norges förvärf icke utesluta Finlands återtagande».

I denna senaste häntydan på framtidens möjligheter låg ett medgifvande åt den känsla, som säkerligen var hos flere af konseljens ledamöter ännu mäktigare än tron på den skandinaviska unionens välsignelser. Men det fanns äfven en missmodets och klentrogenhetens invändning mot den nya skandinaviska politikens planer; en anmärkning, som några år senare med ytterlig skärpa betonades af Carl Johans fiender; denna förutsåg och besvarade hofkansleren på följande sätt:

»Man kan säga, att om Sverige genom sitt affall under ett krig mellan Ryssland och Frankrike hindrar den förra maktens förstöring, skulle vi en dag komma att ångra vår återhållsamhet, i händelse kejsar Napoleon skulle aflida innan den ryska kolossen verksamt vore skadad. Men jag skall svara på denna invändning, att Sverige, en gång förenadt med Norge, har i intet fall något att frukta, i stället för att, i besittning af Finland, det alltid skulle underkastas den ovisshet, som företer sig för en folkmängd af 3 millioner menniskor med en makt af 20 eller 30 millioner till sin granne. Det är sant, att om försöken att tillegna sig Norge ej, i öfverensstämmelse med våra önskningar, lyckas, och Ryssland emellertid, befriadt från all farhåga för oss, gör sin fred med Frankrike och sedermera, på befallning, vänder sina vapen emot Sverige, eger riket intet annat stöd att

förvänta än Englands alltid otillräckliga hjälp. Man skall visserligen då förebrå regeringen att obetänksamt hafva uppoffrat Finnarnes goda vilja och ett gynnsamt tillfälle att begagna sig däraf, men denna omständighet är en af dem, som alltid äro fästade vid de dödliges planer».

I dessa sista ord var antydd den politiska våda, som Sveriges regering, med öppen blick för dess betydelse och med full förtröstan till sina afsikters renhet, gick till mötes på den väg man beträdt. Vid ett fortsatt förbund med Frankrike var Sveriges självständighet och frihet insatsen i ett spel, som icke lofvade någon varaktig fördel till vinst; vid ett motstånd mot Frankrike var blott regeringens framtid insatsen i det spel, som, krönt af framgång, kunde bereda riket en ovansklig säkerhet.

Slutligen fann hofkansleren nödigt att för statsrådet ytterligare angifva de grundsatser, enligt hvilka den svenska diplomatien borde fullfölja det system han förordat, huru det kunde till tidsomständigheterna lämpas.

»I närvarande sakernas ställning vore den största olycka, som kunde hända Sverige, ej att se kriget utbryta i dess grannskap, men att hos sina grannar finna en fortfarande hörsamhet för Frankrikes bud. Jag upprepar således å nyo, att ehvad beslut E. M. täckes fatta, Rysslands medverkan ej må förr påräknas, än sedan kriget utbrutit mellan denna makt och Frankrike. Ett affall från denna senare makts system skulle då mindre förskräcka svenska folket, än om det såg sig hotadt af

ett återförnyande af samma politiska belägenhet, hvaruti Sverige sig befann vid 1808 års början.

Om därför den yttersta varsamhet är vid detta tillfälle nödvändig, menar jag därför icke, att vi böra öfverlemna oss åt denna tveksamhet, som skyr hvarje kraftigt beslut, åt detta vacklande sätt att se, som endast fäster ett föremål för dagen, åt denna räddhåga, som lika ofta bereder staters fall som passionens öfverilade beslut. Jag anser E. K. M:t genom Pommerns besättande af svenska trupper, genom den fortsatta fientlighet, hvarmed svenska sjöfarten af franske kapare bemötes, vara fullkomligen berättigad att ej mera för Frankrikes skull föra ett för Sveriges intressen menligt krig; att neutraliteten bör sökas, äfven om den ej i längden kan bevaras; att, för att ej blifva ett gemensamt föremål för de stridande makternas hämnd, Sverige nödvändigt måste ingå nya politiska förbindelser, då de förra ej med rikets fortfarande värdighet kunna bibehållas, och att för öfrigt rikets lagar och frihet till fullo utstaka den väg, som bör följas».

Så voro icke blott de nya grundsatserna för rikets politiska ställning af hofkansleren uttryckligen framställda, utan äfven de förberedande underhandlingarna med Ryssland antydda i ordalag, hvilkas betydelse svårligen kunde missförstås.

Det tillhörde nu statsrådets ledamöter att yttra sina tankar, och de gjorde det alla i mer eller mindre vidlyftiga, mer eller mindre sväfvande utlåtanden, alla dock i hufvudsaken syftande till öfverensstämmelse med hofkanslerens mening. Några, såsom Wirsén och Gyllenborg, betonade ohållbarheten af en politik, riktad på Finlands återeröfring. Carpelan beklagade åter, om man skulle nödgas

öfvergifva detta hopp, men Platen framhöll med värma Norges förvärf såsom målet för våra sträfvanden. Adlerbeth, Adlercreutz, Fleming och Rosenblad tillåto sig att i all underdånighet fästa K. M:ts uppmärksamhet på den synnerliga vådan af att räkna på trohet och ordhållighet från Rysslands sida. Men alla visade sig genomträngde af öfvertygelsen, att med kejsar Napoleons system gafs det för Sverige ingen förlikning, och att större våda hotade af ett närmare förbund med hans välde än af det motstånd mot hans fordringar, som rikets värdighet och intresse nu påkallade. Om medlen att i den förestående krisen bevara rikets säkerhet och politiska förbindelser förklarade sig de fleste ej ega förmåga att döma; men alla voro ense om hofkanslerens slutpåståenden rörande nödvändigheten af försvarsrustningar. Protokollet sammanfattar slutligen samtliga statsrådens meningar i den enhälligt yttrade öfvertygelsen: »att rikets närvarande politiska ställning emot Frankrike öppnade ett lägligt tillfälle att frånträda kontinentalsystemets uteslutande grundsatser; att därför ett neutralitetstillstånd så väl emot Frankrike som emot England borde sökas och fred med denna sistnämnda makt i detta ändamål afslutas; att Sveriges hamnar borde öppnas för hvarje makt, som erkände denna rikets neutralitet, och för öfrigt

tjenliga mått och steg skyndsamligen vidtagas att bereda ett kraftigt försvar, i händelse något försök skulle göras emot det fredliga system, som nu borde antagas».

Så vida hade nu statsrådet enligt regeringsformens föreskrift erhållit »någon kännedom» om planerna och åtgärderna för en systemförändring och så vida hade det åt desamma skänkt sitt fulla godkännande.* Men det var naturligt, att i de underhandlingar med främmande makter, som redan några dagar före statsrådssammanträdet voro inledda, förändringens betydelse och syfte skulle något annorlunda framställas. Hufvudsaken kunde här ej vara den passiva neutralitet, som statsrådet i sitt yttrande godkänt, utan det som efter förhållandenas natur följde af ett dylikt brott mot

* Om detta statsrådets beslut erhöll grefve Löwenhjelm kännedom genom depesch af d. 28 febr., i hvilken Engeström skrifver: »Ni vet, att vårt lands nuvarande författning kräfver formaliteten af en konselj, till hvilken t. o. m. statssekreterarne skola kallas, då det är fråga om ett beslut, som kan inverka på krig eller fred. Konungen lät kalla desse herrar på måndagen och lät begära deras yttrande, som blef enhälligt. Äfven baron Nicolai erhöll del däraf jämte underrättelse, att statsrådets tankar ej skulle offentliggöras förrän H. M:t kejsaren fattat sitt definitiva beslut öfver det system han ville följa». I meddelandet till Rehausen talar Engeström ock om sammanträdet som en »formalitet: beslutet var fattadt förut».

Napoleons fordringar: en samverkan med hans fiender till motstånd och i nödfall äfven till anfall. Men ej ens motståndet mot Frankrike, än mindre diversionen mot Napoleon var i dessa framställningar hufvudsak, utan föresatsen att på ett eller annat sätt förskaffa Sverige en förmånlig ställning i den snart utbrytande krisen, att med återvunnen handlingsfrihet betinga Sverige förvärfvet af Norge som villkor för dess insats i den stundande kampen. Det var denna höga ton, dessa djärfva anspråk, icke på undseende och hjälp, utan på medgifvanden och rättigheter, som betecknade omsvängningen i Sveriges politik och som betingade framgången.

Redan i den första hemliga instruktionen för grefve Löwenhjelm af den 4 febr. 1812, hvartill konceptet är rättadt af Wetterstedt, framträder tydligt detta hufvudstycke i den svenska diplomatiens nya program. Utgångspunkten för de framställningar, han skulle göra till kejsaren, var icke anbudet af ett förbund, det var fordran af en politisk förstärkning af Sveriges krafter genom upprättelse och ersättning för 1809 års förluster, och denna fordran kunde, så godt som det diplomatiska språkbruket sådant medgaf, tagas för pockande lika väl som lockande. »Sverige», heter det där, »behåller ännu nog inre kraft för att bevara sitt oberoende; men för att kunna vara nyttigt för

Ryssland och för det stora system, som Norden hädanefter bör bilda mot Frankrikes ständigt växande ärelystnad, har Sverige behof af en förstoring i landområde och folkmängd. Då Sverige ständigt har för sina ögon å ena sidan det land, som det nyss förlorat, å andra sidan det, som i århundraden hotat dess flanker, då det rättar sin ärelystnad och sina förhoppningar för framtiden efter den jämförelse det anställer mellan sina egna krafter och sina grannars, tagna hvar för sig, är det naturligt, att dess självbevarelsedrift låter det önska att uträda ur detta osäkra tillstånd. Också torde ingen regering finna det förvånande, om Sverige tänkte på att antingen återvinna hvad det förlorat eller att erhålla en motsvarande ersättning. Sveriges sanna intressen förena sig med en sund politiks grundsatser till att låta det omfatta den senare utvägen, och samma orsaker böra bestämma Rysslands kejsare. Denne furste bör inse, att den smärtsamma känslan af Finlands förlust och det nationalhat, som däraf vunnit så stor näring, icke kunna utplånas utan genom en vinning, som åt nationen gifver en ny riktning. Ryssland bör därför självt vara intresseradt af att Sverige besitter Norge. Då skall hvarje geografisk kollision mellan de båda rikena upphöra, den nationella egenkärleken tillfredsställas;

Nordens självständighet är för alltid betryggad, och Sveriges insulära läge skall föreskrifva det måttet för dess politik och gränserna för dess ärelystnad».

Vidare skulle Löwenhjelm redogöra för Frankrikes upprepade anbud om ett anfallsförbund mot Ryssland med utsikt till Finlands återvinning, omtala Sveriges ädla och högsinta afslag å dessa anbud, och försäkra om regeringens öfvertygelse, att Sverigés sanna och varaktiga intressen fordrade en rent motsatt politik. Men panten för en sådan politik kunde icke vara något annat än — Norge. Och Löwenhjelm skulle framhålla, att Sverige icke hade något annat val än att antingen till slut gifva efter för Frankrikes befallningar och hotelser, eller också försvara Rysslands sak. »Sverige känner för väl värdet af sitt geografiska läge för att någonsin gifva vika för fruktan, men det väntar sig också att, om det för andra gången förenar sina intressen med Rysslands, detta land däri ser ett bevis på obegränsadt förtroende, som kräfver ett lika förtroende i gengäld».

Så tydligt som diplomatiskt språk kunde uttrycka det, innebar denna vändning förklaringen, att Ryssland hade att välja mellan ett krig med Sverige, riktadt på Finlands återeröfring, eller ock

ett bistånd åt Sverige att förvärfva Norge. Därför innehöll också det förslag, som Löwenhjelm skulle framlägga, i sina fem punkter ingenting annat än stipulationer om Rysslands garanti för Norges förening med Sverige; om Rysslands bistånd med trupper vid en landstigning på Seland för att tvinga Danmark till Norges afstående; om Rysslands bifall till beredande af ersättningar åt Danmark, för den händelse detta land ville förena sig med Sverige, Ryssland och England mot den gemensamme fienden. Därefter heter det: »Det kan ej undgå ryske kejsaren, att sedan Norges förening med Sverige blifvit verkställd, som en följd af de militära händelserna på Seland, den förenade arméen kunde, om så behöfves, begifva sig till Hamburg och sedermera till Oder, där den kunde vara i tillfälle att göra en för de ryska arméerna nyttig diversion».

De samtal, som Löwenhjelm hade med kejsar Alexander, fördes därpå helt och hållet i denna anda, och hans redogörelse för desamma vann det svenska kabinettets fulla bifall. »Ni har fullkomligt fattat meningen af våra instruktioner och konungens syften», heter det i depeschen af den 13 mars,* »då ni alltid framställt Norges förening med Sverige såsom kärnpunkten (le pivot)

* Äfven denna depesch är tydligen ett verk af Wetterstedts hand, särskildt i de här ofvan citerade punkterna.

i vår politik, såsom det förutgående villkoret och icke den efterföljande belöningen för Sveriges medverkan i ett kontinentalkrig. H. M:t har fullkomligt gillat alla de skäl, som ni anfört för att icke låta denna sakernas ordning omvändas; och den framgång, som krönt edra ansträngningar i detta syfte, är ett stort bevis på eder skicklighet». »Det är väsentligt», heter det vidare, »att ni fastställer noga och uttryckligt i traktaten hvad som utgör föremålet för 11:e punkten i eder depesch, nämligen att Sverige icke är förbundet att göra ett offensivt steg i Tyskland tillsammans med de ryska trupperna förrän efter det Norges förening med Sverige skall hafva blifvit förverkligad. Det är icke förrän då, som Sverige, tryggadt i sin flank, kan vända sina ögon mot Tyskland och sysselsätta sig med andras intressen, sedan det befäst sina egna. Uttryck också tydligen i traktaten, att denna Sveriges förbindelse är knuten vid den fortsatta samverkan af de 24 ryska bataljonerna med den svenska arméen och således af sig själf upphör, så snart som dessa trupper icke underhållas och hållas fulltaliga, eller återkallas af sin herre eller skiljas från kronprinsens öfverbefäl».

Som bekant, lyckades det grefve Löwenhjelm fullständigt att i dessa punkter genomdrifva regeringens fordringar. Kejsar Alexander fruktade, att

det land, som tagits på Napoleons befallning, möjligen kunde förloras, om vid en utbrytande strid Sverige hade befallningen att taga det tillbaka. Då nu denna strid syntes oundviklig, så kom han till insikten däraf, att »naturen själf bestämt Norge att utgöra en del af Sverige», lika lätt som han funnit, att naturen själf hade bestämt Finland att utgöra en del af Ryssland. Han skipade ett slags rättvisa mellan sina två bundsförvanter, i det han för det land, som tagits från den ene, bjöd ersättning i ett land, som skulle tagas från den andre.

Den traktat, som den 5 april 1812 undertecknades i Petersburg, begynte visserligen med ömsesidig förbindelse för Sverige och Ryssland att motstå befarade fientligheter af Fransmännens kejsare och att med gemensam härsmakt göra en diversion på Tysklands kuster i ändamål att oroa franska härens operationer; men den stadgade tillika uttryckligen, att »Sverige bör erhålla Norge innan det deltager i denna operation», och att kejsaren af Ryssland förbinder sig genom underhandlingar eller krigisk medverkan förskaffa Sverige detta land samt försäkrar det om en fredlig besittning af detsamma. Därmed hade programmet för 1812 års politik fått sin traktatsmässiga grundval.

* * *

Den generation, som ännu kände smärtan af Finlands förlust, och den generation, som i Ryssland såg bålverket mot alla liberala idéer, kunde icke lidelsefritt bedöma 1812 års politik, hvilken afstod Finland och sökte Sveriges och dess unga dynastis trygghet i ett godt förstånd med Rysslands tsar. Men historien skall döma, att kärnpunkten i denna politik var beslutet att föredraga en östats fredliga villkor framför den ständiga krigsberedskap, som hade följt af besittningar på andra sidan Bottnen. Sorlet har tystnat, och den skandinaviska halföns 75-åriga fred har burit vittne om visheten af 1812 års beslut.

III.

Det diplomatiska grepp, genom hvilket traktaten af den 5 april 1812 bragtes till stånd, hade sin förtjenst icke blott uti ett riktigt val, utan äfven däruti, att det utfördes i rätta ögonblicket. Afgörandet hade måhända kunnat uppskjutas ännu ett år; men valet mellan de stridande makterna hade då icke varit fritt, det hade icke längre egt initiativets styrka och således ej kunnat bestämma sitt pris; men framför allt, det hade antagligen icke förekommit ett liknande beslut från vår täflande grannes sida, och Norges krona hade ej längre stått Sveriges konung till buds. Våren 1812 var just den tidpunkt, då den skandinaviska halföns förening kunde uppställas som ett politiskt program, till hvars genomförande, med eller emot Danmarks vilja, Ryssland måste lofva sin medverkan och England sitt godkännande.

Och likväl, huru vanskligt var icke detta program, hur snarlikt en luftig drömbild! Det var ett af kabinettspolitikens mästerstycken, djärft i

sitt trots på den kallblodiga och framsynta beräkningens rätt att beherska nationella lidelser, fint i sin konstrika hoplänkning af intressen, som kunde bringas att främja Sveriges syften. Men dess svaghet låg i saknaden af det stöd, som just nationella lidelser kunna skänka åt politiska planer, och därmed i det större beroendet ej blott af oberäkneliga tillfälligheter, utan äfven af de främmande kabinettens diplomatiska spel. Vid programmets utförande trädde också denna dess svaghet mer än en gång i dagen.

Hvad som från början och framför allt oroade de svenske statsmännen var tanken, att de skulle bygga sitt framtidshopp på en så bräcklig grundval som det ryska kabinettets tacksamhet för Sveriges frivilliga uppoffring af en osäker hämnd. De diplomatiska fraserna, de högtidliga försäkringarna om förtroende dolde en misstro, som ju också var berättigad. Petersburger-traktaten kunde naturligtvis icke vara något annat än basen för en diplomatisk operationsplan af vidtutseende art, men en bas, som, i sig själf föga tillförlitlig, därtill var utsatt för ständiga förändringar genom omständigheternas tryck.

Först och främst låg det således i sakens natur, att det verkliga värdet af vårt uttryckliga

förbehåll om förening med Norge, såsom ett föregående villkor för hvarje diversion mot Frankrike, ytterst skulle bero därå, att föreningen med Norge kunde hinna verkställas innan den utlofvade diversionen blefve en politisk och militärisk nödvändighet. Men därtill var skyndsamhet af nöden: för att vara viss på programmets utförande i rätt ordning skulle svenska regeringen hafva mäktat att bestämma sin tid och att taga initiativ icke blott till diplomatisk, utan äfven till militärisk handling.

Något sådant kunde dock under första hälften af år 1812 svårligen ifrågakomma. Det var, såsom af det föregående visat sig, en hufvudsak vid kronprinsens och hans rådgifvares beräkningar, att en verklig strid mellan Ryssland och Frankrike skulle hafva utbrutit innan Sverige finge uppträda som krigförande. Eljest hade man ju genast utsatt sig för den största vådan af alla, Sveriges isolering genom en uppgörelse i godo mellan Ryssland och Frankrike, genom ett nytt Tilsit. Men detta uppskof i afvaktan å kontinentalkrigets utbrott gjorde naturligtvis Sveriges rörelser beroende af krigshändelsernas utveckling på kontinenten, och inom kort skulle det just visa sig, att dessa framkallade förpliktelser, som voro långt viktigare än Petersburger-traktatens.

Vidare hade den svenska finansstyrelsen mycket snart vunnit den erfarenheten, att våra materiella tillgångar icke räckte till ens för en militär operation emot Danmark, hvadan subsidier måste sökas från det land, som ensamt kunde erbjuda sådana; och sålunda blef Englands verksamma biträde den andra oundgängliga förutsättningen för utförandet af 1812 års program. Men däraf följde också först uppskof med den militära exekutionen och sedan villkor för densamma, som icke till fullo öfverensstämde med Petersburger-traktatens.

Till England hade det svenska kabinettet vändt sig omedelbart efter Pommerns ockupation för att återupptaga de förhandlingar, som i största hemlighet bedrifvits under sommaren och hösten 1811, men då strandat på ömsesidiga missförstånd. »Ni skall säga markis Wellesley», heter det i depeschen till Rehausen den 1 febr., »att Sverige är färdigt att göra fred med England, att nu är den tid kommen, då vi kunna med förtroende fråga England hvad det vill göra för Sverige, och att de vare sig öppna eller hemliga artiklar, som skola utgöra föremål för underhandling, äro: återställande af de forna förhållandena mellan hofven, medlen att bidraga till Sveriges förstoring genom Norge och Seland, samt penningeunderstöd och

hjälp af engelska flottan. Vill England dessutom lemna en koloni i Vestindien, är det så mycket bättre».

Det svenska kabinettet felade således visserligen icke genom öfverdrifven blygsamhet i sina första officiella framställningar. Det gjorde oförtrutet sitt bästa för att kraftigt framhålla betydelsen för England själft af Sveriges förmåga att bevara sin själfständighet, och huru denna förmåga berodde på föreningen med Norge, huru England måste vara angeläget att genom subsidier »gifva Sveriges krafter all den utveckling, hvaraf de äro mäktiga», samt slutligen och icke minst, huru Sverige förtjenat belöning af koalitionens hufvudmakt redan genom sin nya hållning mot Ryssland, hvilken just möjliggjorde detta lands fasthet mot Frankrike: ett tema, som sedan under två år i oändlighet varieras i dessa förhandlingar.

Den engelske ministern — det var nu Castlereagh — studsade vid dessa det svenska kabinettets anspråk. Han sade sig tvifla, att parlamentet skulle kunna förmås att »gifva Sverige subsidier blott för att hjälpa det att förstora sig själft», och han nekade bestämdt, likasom hans företrädare Wellesley, att sammanbinda fredsunderhandlingen med allians- eller subsidiefrågan. Och

därvid blef det. Wetterstedt* och Rehausen sökte förgäfves bevisa, att Sverige måste hafva garantier för framtiden innan det genom fred bragte ställningen till öppen brytning med Frankrike; förgäfves häfdade kronprinsen, att Sverige icke kunde taga ett enda steg innan England tillträdt Petersburger-traktaten och utfäst tillräckliga subsidier. Just i denna punkt var Castlereagh obeveklig, och den till Sverige afsände underhandlaren Thornton kunde icke öfverträda sina instruktioner. »Fred först och hjälp sedan» var det ständiga svaret, och slutligen måste naturligtvis den svagare gifva vika. Freden mellan England och Sverige undertecknades den 18 juli i Örebro af Thornton å ena sidan, af Engeström och Wetterstedt å den andra, utan att man ännu vunnit mera än ett hopp om nödtorftigt understöd. Denna var den första af de 15 traktater, hvilka Wetterstedt med sin namnteckning har bevittnat.

Samma dag och på samma ort afslöts äfven freden mellan England och Ryssland, och ställ-

* De synnerligen intressanta förhandlingarna med England 1811 och 1812 är här ej stället att utförligen teckna. I skriftvexlingen härom har Wetterstedt icke vidare deltagit, än att han uppsatt de viktiga inledande depescherna af den 1 och 9 februari samt 13 mars. Sedan var hans befattning med denna underhandling ända till våren 1813 inskränkt till de muntliga samtalen med Thornton i Stockholm och Örebro.

ningen var nu dessutom så till vida klar, som Napoleons härar redan öfverskridit Niemen. Därmed var väl den första förutsättningen gifven, för att Sverige skulle kunna, såsom i mars månad uppgjordes, redan på sommaren begynna sin »diversion» emot Seland. Men trots alla ansträngningar var den svenska hären på sommaren 1812 långt ifrån vuxen ett allvarsamt fälttåg, och fortfarande, ja, mer än någonsin saknades de för dess utrustning nödiga penningmedel. England hade ännu icke ens gifvit sitt bifall till Selands ockupation, mycket mindre utfäst tillräckliga subsidier, och utan sådana kunde regeringen knappast tänka på ett fälttåg.

Den sedan den 13 april i Örebro församlade riksdagen hade visserligen ådagalagt den mest förvånande politiska disciplin och genom denna sin hållning förlänat ny styrka åt regeringens system. Kongl. M:ts meddelanden * till ständernas hemliga

* Skrifvelserna om förhållandet till Danmark och om ställningen till öfriga makter voro dagtecknade den 9 maj och båda kontrasignerade, den senare äfven utskrifven af Wetterstedt. De innehöllo ungefär detsamma som utrikesministern redan den 21 februari delgifvit statsrådet. De föredrogos i utskottet den 12 och 14 maj, då statsrådsprotokollen af den 21 och 24 februari af utskottet äfven begärdes. Den 20 maj fortsattes läsningen, hvarvid grefve A. Mörner föreslog ett utlåtande med en uttrycklig varning till K. M:t att icke lita på Ryssland; men svaret uppsköts och affattades icke förrän den

utskott om förhållandet till utrikes makter voro naturligtvis afvägda med en försiktighet, som icke afslöjade hela riktningen af ingångna förbindelser och inledda underhandlingar. Men däri meddelades uppgifter rörande rikets spända förhållande till Danmark, som slutade med de hotfulla orden: »om ett lägligt tillfälle sig yppar att göra Sveriges rättigheter (till ersättning för lidna oförrätter) gällande, skall K. M:t ej underlåta att uppfylla den plikt, som både dess egen värdighet och rikets sanna intresse gemensamt påkalla». Däri uppdrogs vidare en teckning af kejsar Napoleons under två år fortsatta sträfvan att undertrycka Sveriges handel och kränka dess självständighet; däri redogjordes för Frankrikes anbud om förbund i febr. 1811 och i mars 1812 och för K. M:ts beslut att dem afböja; däri förmäldes, att K. M:t under dessa förhållanden ansett sin högsta plikt vara att, med de inskränkta tillgångar som äro K. M:t lämnade, söka iordningställa och fullborda rikets försvarsverk; däri yttrades — efter åtskilligt

---

1 juni. — Den framställning om förhållandet till Frankrike, som Wetterstedt sålunda sammanfattat, blef sedermera, något förökad och skärpt, offentliggjord i form af *Statsministerns för utrikes ärendena underdåniga berättelse den 7 januari 1813.* »Jag bekänner», säger Engeström i sina anteckningar, »att en stor del af dess innehåll var stridande mot mitt politiska system». Men han vägrade icke att med sitt namn bekräfta densamma.

ordande om uppoffringar, nödiga för att kunna räkna på sig själf utan att hänföras af blindt förtroende till andra makters löften — följande ord: »I ett tidehvarf, då ett öfvermäktigt svärd mer än rättvisans kraf sänker ödets viktskål, uppväges det endast af gemensamma svärd och en gemensam vilja»; och på denna betecknande fras kunde man lika litet misstaga sig som på den underrättelse, hvarmed skrifvelsen slöt, »att K. M:t med fortfarande afseende på de ofvan anförda grundsatser inledt underhandlingarna med ryska och engelska hofven, samt att K. M:t med tillfredsställelse sett den beredvillighet, som å båda sidor mött dess framställningar, som lofva fullkomlig säkerhet från ryska sidan och afslutande af en snar fred med Stora Britannien».

Hemliga utskottet misskände icke heller betydelsen af dessa meddelanden. Dess svar innebar ett gillande af beslutet att bryta med »den vidunderliga makt, som en dold försyn eller ett obegripligt öde tillåtit uppväxa i Europa». När utskottet talade om »valet mellan ett system, som hotade att undergräfva rikets själfständighet, och ett, som möjligen kunde försäkra dess allmänna trefnad»; när det yttrade: »ställd mellan en våldsam vän och en ädelmodig fiende, har E. M:t afvägt rikets inre och yttre belägenhet, funnit

nödvändigheten att icke för främmande afsikter förslösa de krafter, som fosterjorden behöfver bevara och stärka till skyddande af sitt självbestånd», så inneburo visserligen dessa ord ett bifall åtminstone till ett motstånd mot Napoleon och till ett godt förstånd med Ryssland, ehuru utskottet försiktigtvis slutade med att prisa det »neutralitetssystem», som K. M:t i sin vishet antagit.

Så till vida hade regeringen ett stöd af män, som någorlunda visste hvarthän det politiska systemet kunde föra; men äfven ständerna ådagalade en stämning, som var öfverraskande. Där rådde utan tvifvel ännu den djupaste förbittring mot Ryssland, den lifligaste fruktan för kejsar Napoleon, och säkerligen kunde man ej förbise de tecken, som tydde på en omkastning i rikets ställning till dessa båda motståndare. Likväl förspordes ingen annan verkan af ställningens osäkerhet, än att nästan hvarje motsägelse förstummades äfven i frågor, som eljest lätt kunde väcka stormar i de svenska ständen. Samma bondestånd, som 1809, midt under fredsunderhandlingarna, nära nog gjorde uppror emot förslaget om en nationalbeväring, antog nu mangrant och utan gensaga regeringens proposition om den lika betungande konskriptionen. Samma ständer, som två år förut i rikets högsta nöd hade förnött sin tid med oändliga tvister och

tredskats mot anslag och bevillningar, godkände nu nästan obesedt allt hvad regeringen begärde för rikets försvar och ökade utan svårighet beskattningen med öfver 3 millioner riksdaler. Nationalandan var helt annorlunda väckt än 1809; men hon var yrvaken. Man visste ej rätt hvart det bar; men man hänfördes af ett obegränsadt förtroende, som uteslutande fästes vid rikets nye herskare.

Detta förtroende fick emellertid icke utsättas för alltför hårda påkänningar af materiella uppoffringar, helst när det gällde att taga dem i anspråk för en politik, hvilken väl kunde nödtorftligen gillas af upplyste mäns förstånd, men fortfarande var för de fleste svenske mäns känslor ytterligt motbjudande. Det var därför regeringen hade tillgripit den olyckliga utvägen med statsskuldens reduktion. Det var därför ock oundgängligt att aftvinga England betydande bidrag till krigets kostnader.

Kom så midt under förhandlingarna härom, och innan det ännu gafs något hopp om Englands accession till den svensk-ryska traktaten, det bekanta mötet i Åbo, det första eldprofvet för 1812 års politik. Wetterstedt hörde till kronprinsens svenska omgifning vid detta tillfälle; han återsåg sin födelsebygd skyddad af ryska bajonetter,

och säkerligen kunde icke diplomatens kalla beräkningskonst här qväfva den naturliga önskan, att tillfälle nu måtte yppas till en återvinning af det förlorade brödralandet. Såsom så många andra hoppades han, att den förkrossade tsaren skulle frivilligt erbjuda hvad alla svenskar mest efterlängtade.* Som bekant, har äfven kronprinsen, för att gå dessa önskningar till mötes, gjort Fin-

---

* Tämligen nära öfverensstämmande med kronprinsens bekanta meddelande till Carl XIII (Schinkels Minnen, del. 6, bil. 37) skrifver Wetterstedt till Engeström i apostille d. 27 aug. 1812 (Engeströmska Saml. å Kungl. Biblioteket):

»Kejsaren har erbjudit kronprinsen befälet öfver alla dess arméer, hvilket naturligtvis blifvit vägradt, om icke med villkor af Finlands återställande. Äfven är framsatt frågan om 40,000 man till Selands inkräktande. På allt detta har intet resultat följt. Löwenhjelm påstår, att kejsaren, oaktadt Romanzows och Araktschejews fortfarande intriger, är fast beståndande i sitt beslut att, under intet villkor som helst, göra fred med Frankrike förrän Ryssland och äfven Preussen äro evacuerade. Det torde således vara möjligt att nu återfå en del af Finland; men då kräfves ordhållighet och ögonblickliga operationer å vår sida, och å den ryska tänkes törhända på lättheten att återtaga hvad man gifvit, om Ryssland blir segrande».

I apostille af den 30 aug. heter det vidare, efter berättelse om traktatsvillkoren:

»Eders Excellens ser häraf, att operationen på Seland ovillkorligen kommer att ännu i höst företagas, och lära alla nödiga anstalter därtill bringas i ordning vid vår ankomst till Stockholm. — Lord Cathcart lofvar 500,000 £ till seländska expeditionen och ger hopp om likaså mycket efteråt, i händelse färden ställes åt Tyskland. — Kejsaren var nära att cedera

lands återlemnande, eller rättare pantsättning, till villkor för en sådan mera vidtgående och allvarlig diversion mot Frankrike, hvarom ett ögonblick var fråga. Att detta förslag icke drefs vidare eller med större styrka, det kom sig däraf, att det genast bestämdt afvisades, men naturligtvis också däraf, att kronprinsen med 1812 års politik menade fullt allvar.*

Då kronprinsen sålunda afstod från att sätta den ryske kejsaren i ett val, som måhända i det ögonblicket kunnat vara ytterst svårt, så gaf mötet i Åbo endast bekräftelse å grundtanken i Peters-

---

Åland, men Ryssarne afrådde honom därifrån, såsom stridande mot dess värdighet och intresse. För öfrigt skiljas kejsaren och kronprinsen oändligt nöjde från hvarandra».

* En intressant förklaring af hvad kronprinsen innerst afsåg med sin framställning lemnas i hans senare bref af den 6 okt. till C. Löwenhjelm, där det heter bl. a.: »En me séparant de l'Empereur je lui promis que, dans le cas où Moscou tombait au pouvoir de son ennemi, je me rendrais à S. Pétersbourg avec trente mille Suédois, s'il consentait à me remettre la Finlande; cette force, réunie à l'armée qui se trouvait aux environs de cette capitale et à la vieille armée finnoise, ramenerait incontestablement la victoire sous les drapeaux russes; et je suis prêt à entreprendre l'exécution de cet important projet. Si l'Empereur s'y détermine, l'Europe est sauvée et les armes russes sont triomphantes; il sera ensuite facile de nous entendre *pour l'indemnité à accorder à la Suède en restitution de la Finlande; car vous savez, Monsieur le Comte, que je n'aspire qu'à la réunion de la Norvège et de la Sélande*». (Utr. departementets arkiv.)

burgerfördraget, eller att Norges förvärf skulle vara ersättningen därför att Sverige frivilligt afstod från Finland.

Hvad vid mötet för öfrigt aftalades om ny termin (30 september) för den gemensamma operationen mot Seland, har säkerligen icke å någondera sidan ansetts oeftergifligt och blef, som bekant, snart endast en död bokstaf. Dess betydelse inskränktes därtill, att den svenska diplomatien å nyo fick öka listan på de »uppoffringar» och »eftergifter» af förvärfvade anspråk, genom hvilka Sverige gjort sig förtjent om koalitionen. Rysslands ställning efter drabbningen vid Borodino var sådan, att en rysk armécorps' afsändande till Seland blef en politisk och militär omöjlighet, och ett anfall på Napoleons bundsförvant just i det ögonblick, då kejsaren hade bländat Europa med en ny segerbulletin och då man å nyo begynte frukta för ett Tilsit, det var knappast förenligt med den svenska regeringens försiktiga politik. Men framför allt — penningar felades fortfarande.

Ty de underhandlingar, som efter Örebrofreden pågått med England, hade alltjämt strandat på de svenska anspråkens oförenlighet med den brittiska uppfattningen af förbundets villkor och syfte. Icke så, att den engelska ministären missunnade oss förvärfvet af Norge eller ens ryggade

tillbaka för ockupationen af Seland, när den blott fick garantier för ett fritt tillträde till Östersjön. Den hyste ingen miskund med Danmark och var 1812 lika litet som 1807 obenägen att krossa en monarki, som djärfts taga later af sjömakt och nu var Napoleons bundsförvant.

Men sedan årtionden väl hemmastadd i konsten att köpslå med Europas makter om sina understöd, ville den naturligtvis icke gifva något för intet och var döf för alla vackra framställningar af Sveriges negativa förtjenster om »Rysslands upprätthållande» och därmed om koalitionens intressen. Att ministären, detta oaktadt och trots den svenska regeringens envisa fasthållande vid Petersburgertraktatens ståndpunkt, icke genast afböjde alla underhandlingar; att man åt denna lilla makt, som begärde allt och bjöd nästan intet, som för egen del ville hafva alla möjliga garantier, men försiktigt undvek att binda sig själf, likväl förunnade en välvillig uppmärksamhet; att man till och med, i augusti månad, i förskott beviljade ett icke obetydligt belopp af subsidiemedel, — det kom sig utan tvifvel främst af en liflig åstundan att för koalitionen vinna stödet af kronprinsens fältherresnille. Men det har väl också i ej ringa mån berott därå, att den svenska diplomatien visste vända sig till nytta ett hemligt inflytande, hvil-

ket äfven engelske ministrar icke kunde undandraga sig.*

I hufvudsak blef dock det engelska kabinettets hållning orubbad. Ju ifrigare Carl Johan fordrade Englands accession till Petersburger-traktaten och Åbo-konventionen samt löfte om subsidier såsom

* Likasom den ryske tsaren hade sitt kabinett, som gjorde sitt bästa för att i smyg förtaga verkan af Alexanders vänskap för Sveriges kronprins, så hade den engelska ministären sin opposition, som höll ögat på dess förehafvande och gjorde sig till riddare än för den danske konungens legitima rätt, än för det norska folkets själfständighet. Afseendet å oppositionen har naturligtvis icke varit utan sin betydelse för ministärens hållning, och i hvarje fall fick detsamma tjänstgöra som förevändning för de afslag, svenska kabinettet så länge erhöll å sina framställningar. Å andra sidan hade den svenska diplomatien förstått att tidigt nog förskaffa sig hemligt insteg hos prinsen-regenten genom hans hannoveranske rådgifvare Münster (se Rehausens depescher den 27 och 31 mars, 8 maj, 14 juli, 18 aug., 27 okt. 1812), och detta hannoveranska inflytande — för öfrigt redan kändt genom Münsters offentliggjorda brefvexling — har i icke ringa mån medverkat till att underhålla det engelska kabinettets intresse för Sveriges diversion på kontinenten. Carl Johan har, vid flera tillfällen, med framgång begagnat denna väg för framställandet af sina önskningar; och den hannoveranska politiken har å sin sida sökt att för sina särskilda syften i Tyskland försäkra sig om hans inflytande. Det var hufvudsakligen härå som kronprinsens lifliga deltagande i de tyska restaurationsplanerna berodde. Hans intresse härför, bevittnadt genom bekanta författningsförslag, i hvilkas upprättande Wetterstedt deltagit, hade utan tvifvel till hufvudsyfte att hålla Münster och prinsen-regenten vid godt lynne och lifva deras villighet att förskaffa Sverige goda subsidier.

villkor för Sveriges brytning med Napoleon, desto mera misstroget höll Castlereagh på denna öppna brytning såsom förutsättning för hvarje verksamt understöd från Englands sida. Mot slutet af 1812 gällde Castlereaghs anspråk hufvudsakligen Sveriges erkännande af Spaniens legitima regering och den franske legationssekreterarens bortsändande från Stockholm; och som utbetalningen af förskottssubsidierna däråberodde, måste kronprinsen härutinnan gifva vika.

Men därmed var ännu ingenting väsentligt afgjordt. Garantier för Norge och verkliga krigssubsidier kunde ännu icke utverkas. Envist vidhölls å svenska sidan, att Norges förvärf borde föregå Sveriges aktiva deltagande i världsstriden, men lika orubbligt förklarade Castlereagh, att föreningen med Norge från Englands sida blott kunde betraktas som en följd af och en belöning för detta deltagande. När kronprinsen och de svenske diplomaterna sökte visa, huru Sveriges militära operation främst måste riktas på Selands intagande och att just därigenom skulle ske den diversion mot Frankrike, som de allierade behöfde, så svarade Castlereagh, att en eröfring af Seland blott var Sveriges enskilda affär, att för en sådan kunde inga subsidier betalas, och att hvad makterna behöfde, hvad England ville bekosta, var

en diversion i Tyskland direkt mot Frankrikes härar.

Världshändelserna banade slutligen vägen för en utjämning af meningsskilnaden. Napoleons nederlag höjde å ömse sidor benägenheten för ett verksamt deltagande i striden och tvang till ett hastigt afgörande. Underrättelserna från England i slutet af 1812 gjorde kronprinsen betänkt på att till underhandlingarnas påskyndande affärda en utomordentlig beskickning till London, och hofkansleren Wetterstedt var redan utsedd till detta grannlaga uppdrag,* då underrättelse kom, att prinsen-regenten i samma syfte till Stockholm affärdat general Hope. Denne anlände den 11 februari; man kom snart öfverens om villkoren, och inom tre veckor undertecknades af honom å ena sidan, Engeström och Wetterstedt å den andra, den engelsk-svenska traktaten af den 3 mars 1813. Denna traktat gaf uppslaget till 1813 års politik, hvilken under nya och förändrade förutsättningar skulle fullfölja 1812 års program och under en oaflåtlig kamp mot dessa förutsättningar, efter

* Engeström till Rehausen den 3 febr. 1813. Tanken på Wetterstedts användning i en sådan beskickning hade varit fattad redan i december 1812, då samtidigt genom Löwenhjelm underhandlades med Alexander om utförandet af seländska expeditionen under vintermånaderna.

upprepade motgångar och nederlag, slutligen fullständigt genomföra detsamma.

Traktaten af den 3 mars — hvars första punkt förband Sverige att använda 30,000 man för en »direkt operation på kontinenten mot den gemensamme fienden»; hvars andra punkt förband England att icke blott icke förhindra, utan äfven befrämja Norges förening med Sverige, och som i öfrigt tillförsäkrade åt Sverige subsidier för årets fälttåg af 1 million £ samt åt den svenska dynastien besittningen af ön Guadeloupe, — var en af dessa kompromisser,* uti hvilka rent motsatta uppfattningar bringas till försoning för tillfället

* Traktaten karakteriseras i depesch från Engeström till Rehausen den 18 febr. 1813 sålunda: »La sureté de la Suède demandant de la certitude d'acquérir la Norvège, avant que d'entreprendre de plus éloigné, et l'intérêt du Ministère Anglais exigeant de l'autre côté de pouvoir présenter au peuple anglais une diversion formidable sur le continent pour rendre l'alliance avec la Suède agréable au Parlement, le point le plus difficile de la négociation était de trouver un biais, par lequel deux points qui paraissent si éloignés pourraient être rapprochés. Nous l'avons trouvé, j'espère, et sans cet heureux incident tout aurait été d'abord rompu. Il est maintenant la question de trouver une tournure de phrase, qui indique au peuple anglais la diversion qu'il désire, sans dévoiler à nos ennemies l'endroit où l'attaque doit se faire. La nécessité d'une pareille prévoyance, si l'on ne veut pas manquer son but, doit être sentie du ministère anglais.

genom tvetydiga uttryck, och som därför innebära fröet till nya missförstånd och tvister.

Carl Johan behöll fortfarande sin och svenska regeringens tanke, att Sveriges första och hufvudsakliga uppgift var Danmarks bekrigande, och att däri skulle ligga just den diversion mot den gemensamme fienden, som England behöfde. Engelska hofvet åter hade behållit sin mening, som i instruktionen för dess underhandlare var tydligt uttryckt, att den direkta striden mot Napoleon vore den gemensamma hufvuduppgiften och betvingandet af Danmark endast en bisak, hvars utförande finge bero af omständigheterna. Carl Johan hade onekligen rätt däruti, att traktaten blott talade om en operation på »kontinenten», att detta tvetydiga uttryck var valdt för att tillmötesgå hans önskan, och att den nya fälttågsplan, han uppgjort tillsammans med den engelske underhandlaren, afsåg ett anfall mot Fyen och den *danska* kontinenten. Men lika visst var, att traktaten stipulerade operationen såsom »direkt» och riktad mot den »gemensamme fienden»; och det låg i sakens natur, att dessa uttryck skulle anses syfta på Napoleon, så snart de tolkades af dem, för hvilka krigets hela uppgift var dennes tillintetgörande. Man hade vid denna »lyckliga» kompromiss narrat sig själf genom att icke taga tillräcklig hänsyn

till de intressenter, som skulle känna sig manade att påyrka en sådan tolkning och mäktige att genomdrifva densamma. Första följden däraf var, att de förbundne furstarne genast togo för gifvet, att den svenska diversionen nu gällde Tyskland, — och däraf uppstodo snart beklagliga missförstånd. Den andra följden var, att engelska regeringen inom kort måste dementera sin underhandlare; ty opinionen i England ville icke höra talas om något annat än en diversion mot Napoleon, och denna opinion styrde parlamentet, af hvilket åter subsidiernas beviljande berodde.

Den 22 april 1813 deltog Wetterstedt äfven i afslutandet af den traktat med Preussen, hvaruti detta lands monark, utom förpliktelsen att för den direkta operationen mot den gemensamme fienden ställa 27,000 man under kronprinsens befäl, tillträdde de rysk-svenska traktaterna rörande Sveriges besittning af Norge.

Så stod Carl Johan beredd att deltaga i koalitionen, väpnad med fem traktater, den ena förmånligare än den andra. Han hade försäkrat sig om ett självständigt militärbefäl, tre gånger större än Sveriges egen anfallsstyrka kunnat betinga, om en andel af koalitionens subsidier, åtminstone fem gånger större än Sveriges militärkontingent bort betinga, och allt detta utan att ännu hafva dragit

svärdet, utan att hafva bundit sig själf till en bestämd fälttågsplan mot Napoleon, utan att ännu hafva eftergifvit Sveriges särskilda syften. Den svenska diplomatien hade till det yttersta begagnat hvarje sin fördel; skulle nu traktaterna hålla profvet?

Hufvudfrågan var, huruvida Sverige skulle kunna fasthålla sin egen operationsplan, som riktats icke mot Napoleon, utan mot Danmark. Med den sista traktaten var det svenska kabinettets strategiska uppmarsch fullbordad. Ryssland, England, Preussen hade förpliktat sig att främja Sveriges förening med Norge. Förbundets villkor voro väl dels tvetydiga, dels underkastade omständigheternas inverkan, men dess syfte kunde icke misskännas: det var riktadt icke blott mot Frankrike, utan lika mycket mot den danska monarkien, hvilken var Sveriges närmaste anfallsobjekt.

Men just som nu denna så fint uttänkta och så omsorgsfullt förberedda diplomatiska manöver skulle komma till utförande, framträdde den andra — och kanske största — af de vanskligheter, hvarmed operationsplanen var behäftad. Dess framgång berodde helt och hållet på möjligheten att försätta och behålla den danska monarkien i det politiska läge, hvarunder den kunde blifva föremål för det kombinerade anfallet af fyra förbundna makter.

Bland dessa makter var det endast en, England, som redan befann sig i krig med Danmark; af de öfriga var det endast Sverige, som hade något intresse och någon, åtminstone historisk, ursäkt för ett anfall. Ryssland och Preussen lydde endast motvilligt sin bundsförvants eggelser och kände föga benägenhet att taga första steget till fredsbrott. Häri låg för den danska monarkien en förmån, som en skicklig politik kunnat begagna med framgång. Ty Sveriges hela operationsplan var kastad öfver ända, om, i det ögonblick den skulle utföras, Danmark icke befann sig framför den svenska anfallslinien, utan på sidan om densamma, i samverkan och godt förstånd med en eller flera af de allierade makterna. Sverige kunde ju då icke bekriga sina bundsförvanters bundsförvant.

Under hela året 1812 hade denna fara varit jämförelsevis föga märkbar. Visserligen hade Romanzow sökt i tysthet motverka den svenska politiken genom hemliga anvisningar, huru Danmark lättast skulle gäcka dess syften; visserligen hade både det ryska och det engelska kabinettet visat benägenhet för fredliga uppgörelser om Norge, hvilka svårligen skulle hafva kunnat leda till annat än nedprutning af de svenska anspråken. Men om Sverige vid denna tid hade varit färdigt att skrida till exekution mot Napoleons bundsförvant medan

den store krigsherren befann sig i Ryssland, så hade detta vågstycke egt hela karakteren och förtjensten af en mot den »gemensamme fienden» till fromma för den »gemensamma saken» företagen krigsrörelse och såsom sådan blifvit bedömd och högt uppskattad.

Men sedan tillfällena i juli och september 1812 måst försummas, och angreppet mot Danmark sålunda förlorat initiativets styrka; sedan Ryssarne förföljt den upplösta franska hären öfver Oder, och fransk-ryska kriget begynt förvandlas till en Europas strid mot Napoleon; sedan Preussen öppet trädt i ledet bland Frankrikes fiender, och Österrike med återvunnen handlingsfrihet erbjudit sin medling; sedan de europeiska makterna begynt samla och räkna sina tillgängliga krafter för den sista fruktansvärda kampen, — då kunde det ju icke fela, att Sveriges och Danmarks inbördes förhållande skulle framstå i ett alldeles nytt ljus.

Den danska stridsmakten begynte från denna stund att anses fullt så viktig för koalitionen som den svenska, allra helst som den redan befann sig på krigsskådeplatsen. Det var i mars 1813 lika angeläget att förstärka de allierades högra flygel genom ett förbund med Danmark, som det i mars 1812 varit att skydda Rysslands högra flygel mot ett anfall från Sverige. Alla ansträngningar måste

därför riktas mot detta mål, och ställningen hade dessutom nu så förändrats, att en brytning med Napoleon icke längre behöfde anses som Danmarks största våda, att en öfvergång till de allierade snarare borde vara dess fördel, och att man, för att åstadkomma en sådan, troligen icke behöfde vare sig ockupera Seland eller anfalla Holstein, utan endast försäkra Danmarks konung att som vän och allierad mottagas i monarkernas krets.

Men här stod nu Sverige med sitt traktatsmässiga anspråk på Norge hindrande i vägen och vållade, att Danmark, till skada för alla, höll fast vid sitt franska system och minskade koalitionens kraft. Det kunde ju då ej fela, att dessa svenska anspråk skulle varda sedda med oblida ögon, med dygdig harm, snart med ringaktning. Den svenske kronprinsens initiativ till koalitionens bildande hade, under händelsernas snabba lopp, på kort tid blifvit allenast en historisk förtjenst, som i mångas ögon alldeles icke berättigade honom att lägga det ringaste hinder i vägen för koalitionens nödiga förstärkning. Öfverallt höjdes därför ropet mot Sveriges egennyttiga intressen; från flera håll kommo yrkanden åtminstone på uppskof med de svenska anspråkens framställande. Det fanns mången, som därmed förband tanken på deras fullkomliga tillintetgörande i den blifvande freden.

för Sveriges skull, med lika ifver motsätta sig dess anslutning till koalitionen ända till dess Sveriges fordringar blefve uppfyllda. Ingenting var mera uppenbart, än att Sveriges mödosamt men fredligt förvärfvade anspråk försvagades i samma mån som Danmark inlade krigiska förtjenster om den »gemensamma saken», och att dessa anspråk vore fullkomligt tillintetgjorda, ifall en dylik anslutning till koalitionen fått ske utan något förbehåll om Sveriges rätt. Man kan därför rätt väl förstå, huru angeläget det skulle synas att i tid rädda åtminstone principen af dessa rättsanspråk, äfven med fara att få uppoffra ett och annat af deras detaljer.

Framför allt gällde det dock nu för kronprinsen att med det första komma till ett afgörande, och så snart den engelska traktaten bragts till stånd, ansträngdes därför alla krafter för att i de första vårdagarne kunna på samma gång framlägga ett ultimatum till danska hofvet och i förening med den ryska hjälpcorpsen ockupera den jutska halfön. I slutet af mars begynte de första trupptransporterna, i början riktade till Rügen, och i samma dagar förbereddes allt för att till Köpenhamn afsända Wetterstedt såsom öfverbringare af den svenska regeringens sista anbud om krig eller fred. Då förspordes oroande rykten om nya diplomatiska underhandlingar i Köpenhamn, och i de

första dagarne af april ingick officiell underrättelse, att det danska hofvet mottagit ett utomordentligt ryskt sändebud, som förklarat, att kejsar Alexander numera »på visst sätt afstått från sitt yrkande på Norges afträdande till Sverige».

Slaget var bedöfvande. De, som så ifrigt varnat för Rysslands trolöshet, syntes ju nu hafva fått fullständigt rätt, och hela det politiska system, som kronprinsen vågat bygga nästan uteslutande på förtroendet för kejsar Alexander, var rubbadt i sina grundvalar. Misstanken härom bekräftades ytterligare af det kärfva svar på Engeströms framställningar, som danske utrikesministern afgaf den 10 april.

Det som inträffat var i verkligheten på långt när icke så elakartadt som det syntes; det ryska hofvets åtgärd innebar, såsom man nu tydligen kan se, föga annat än en förlöpning, hvilken lätt af förhållandena förklaras. Kejsar Alexander hade under sina förhandlingar i Posen och Schlesien redan begynt finna, att förberedelserna för striden mot Napoleon fordrade en sådan sammandragning af de allierades stridskrafter, som var alldeles oförenlig med öfverenskommelsen om ett anfall mot Seland och med den ryska härens splittring åt detta håll. Just under dessa nya diplomatiska och militära förhandlingar kom i början af mars underrättelsen

om Sveriges traktat med England, om dess förbindelse till »direkt operation på kontinenten mot den gemensamme fienden»; snart talades om svenska truppers omedelbara inskeppning till Rügen. Ingenting kunde vara mera glädjande för kejsaren och de honom omgifvande diplomaterna. Det var för dem utom fråga, att kontinenten betydde Tyskland, och någon annan »gemensam fiende» än Napoleon kände de icke. De trodde alla, ja, äfven det svenska sändebudet G. Löwenhjelm, att en omkastning försiggått i kronprinsens planer, att de gemensamma stridskrafternas splittring numera icke af honom påkallades.* Alla kejsar Alexanders militära dispositioner rättades genast härefter. Han samlade den ryska hären åt Schlesien. Och ännu mera: i sitt nit för koalitionens förstärkning beslöt

---

* När man jämför Suchtelens bref till kejsaren (synnerligen af d. 25 febr.) och G. Löwenhjelms bref till Carl Johan (synnerligen af d. 15, 23, 26 mars samt 7, 15, 20 och 27 april) med Carl Johans egna bref, general Hopes instruktion och Cathcarts korrespondens med Castlereagh under samma tid, kan man icke undgå den öfvertygelsen, att kejsar Alexander verkligen handlade i fullkomligt god tro, när han i mars månad antog, att Carl Johan ändrat beslut och, för att vinna Englands medverkan, bestämt sig för en direkt operation i Tyskland mot Napoleon. Sedan denna tro slagit rot och gifvit alla dispositioner för trupprörelserna ny riktning, var det ej heller underligt, att kejsaren i slutet af april höll fast vid dispositioner, som då voro absolut nödvändiga.

han att ersätta den, som han trodde, inställda militära exekutionen mot Danmark med en diplomatisk pression. Danske konungen skulle, genom löften om en lysande stormaktställning, i godo vinnas för det tillträde till koalitionen, som kunde med Sveriges anspråk förenas; och för att utföra detta uppdrag valdes en hofman, furst Sergei Dolgoroucki.

Kejsar Alexander har härvid, i förhållande till sin nye bundsförvant, behandlat ett grannlaga ärende något bekymmerslöst, såsom man lätt kan förfara, då det ej gäller att bevaka egna intressen.* Men hans sändebud furst Dolgoroucki utförde, som bekant, sitt uppdrag så fulländadt oskickligt, att han på en gång kompromitterade sin suverän och satte koalitionens samdräkt på spel. Han framförde först sin herres anbud muntligen på ett sådant sätt, att danska hofvet däri trodde sig se ett bestämdt löfte om Norges bibehållande. Han lät sedan aflocka sig en »note verbale», hvari kunde läsas något vida mera än anbudet om ett uppskof

* Hvad kejsarens minister Nesselrode beträffar, visa grefve Moltkes och grefve G. Löwenhjelms samtidiga depescher från högqvarteret, att han talade till bägge lika listigt och sade till den ene ungefär motsatsen af hvad han sade till den andre, hvilket icke är så sällsynt i denna tids diplomatiska förhandlingar.

med de svenska anspråkens utkräfvande. Han mottog därefter utan protest ett skriftligt svar af danske utrikesministern, hvari denne förklarade sig nu hafva funnit, att kejsarens löfte om Norge åt Sverige berott på ett missförstånd om Danmarks hållning under kriget mot Napoleon, och uttryckligen tog i anspråk Rysslands garanti för Danmarks besittning af Norge. Han inlät sig vidare på denna grundval i underhandlingar, som den 10 april föranledde danske konungens order till sina trupper att samverka med en rysk styrka till besättande af Hamburg. Han gaf tillika själf den ryske generalen Tettenborn befallning att mottaga denna danska samverkan. Om allt detta aflät han troget berättelser till sin regering och skref slutligen helt belåten: »Vous m'avez ordonné de faire tirer l'épée au Roi de Dannemarc. Sire! S. M. Danoise a tiré l'épée!»

Och verkligen, Danmark hade i detta ögonblick i det närmaste brutit med Frankrike och betraktade sig såsom Rysslands bundsförvant, ehuru visserligen under det uttryckliga, ännu icke bestridda antagandet, att Norges bibehållande var förbundets villkor. Till kejsar Alexander afsändes i dessa dagar grefve Carl Moltke och till London grefve Joachim Bernstorff för att underhandla om ett förbund på denna grundval. Andan i Köpen-

hamn var entusiastisk för Ryssland, och Sverige ansågs vara utom all räkning.

Men man hade missräknat sig. Dolgorouckis rapport af den 28 mars, hvari han meddelade sin egen not af den 26 och Rosencrantz' svar af den 27, ankom till ryska högqvarteret i Trachenberg den 10 april. Af densamma framgick, huru danska hofvet förutsatte, att Ryssland uppgifvit förbindelserna till Sverige. Detta var för starkt för det ryska kabinettet och synnerligen för kejsaren. Nesselrode må hafva hyst sina planer på de kommande händelsernas makt att lösa och binda; men en dylik diplomatisk oformlighet fick han icke lemna oanmärkt. Till Dolgoroucki afläts samma dag en utförlig skrifvelse, som icke otydligt lät honom förstå, att han öfverskridit sin befogenhet, och ålade honom att för danska hofvet framlägga en »ostensibel depesch», i hvilken, efter en vidtsväfvande och i uttrycken beslöjad inledning, uttryckligen förklarades, att om Rosencrantz' not af den 27 mars innehölle danska hofvets sista ord, egde Dolgoroucki att genast lemna Köpenhamn.

Denna depesch ankom till Köpenhamn den 19 april och därmed var i själfva verket den olyckliga missionen till ända. Rosencrantz erkände det genast själf, men besvor Dolgoroucki att för syns skull stanna qvar, emedan det »vore slut med Danmark»,

om han nu afreste. Inom tio dagar inträffade kurir från grefve Moltke, som blott bekräftade det förra brefvets innehåll. Men Dolgoroucki stannade ännu några dagar, till dess slutligen det stränga kejserliga reskriptet af den 26 april tvang honom att den 6 maj hastigt afresa från den danska hufvudstaden.*

I dessa samma dagar hade den danske gesandten J. Bernstorff (23—27 april) i London förgäfves

---

* Ofvanstående korta framställning är grundad på en jämförelse af de svenska och danska källorna (hvaraf det mesta är bekantgjordt genom Schinkels, Y. Nielsens och Sörensens framställningar) med den brefvexling, som förvaras i kejserl. ryska utrikesministeriet. Af Dolgorouckis depescher och Nesselrodes svar framgår, såsom mig synes, fullständigt, att det ryska kabinettet i verkligheten *icke* gjort sig skyldigt till en sådan tro- och hållningslöshet, för hvilken det visserligen lätt kunde misstänkas. Säkert är, att kejsar Alexander och hans minister alldeles af sig själfva insågo det misstag Dolgoroucki begått och skyndade att rätta detsamma, långt innan någon reklamation ingick från kronprinsen af Sverige. Nesselrodes svar till Dolgoroucki nedskrefs till och med innan kronprinsen ännu affattat denna reklamation i brefven till Löwenhjelm och kejsaren; och detta Nesselrodes svar träffade Dolgoroucki innan kronprinsens bref kommit till Alexander. Äfven Löwenhjelms rapporter till kronprinsen visa, att man i det ryska högqvarteret var öfverraskad af den vändning, sakerna fått i Köpenhamn. Likaså är det otvifvelaktigt, att den ryska underhandlingen i Köpenhamn faktiskt var afbruten sedan den 19 april. Österrikiske ministern Lützow visste genast att meddela denna nyhet till sitt hof. Hochschild har i sina depescher af 19—27 april äfven omtalat den ryska noten af 10 april.

sökt beveka Castlereagh till eftergift af anspråket på Norges afträdande. Lorden afvisade med skärpa denna anmodan att bryta ingångna förbindelser med Sverige.*

Så voro redan nu koalitionens båda dörrar åter slutna för Danmark, och Sverige hade ännu nycklarne i sin hand. Konung Fredrik erhöll först den 13 maj besked om Castlereaghs afvisande svar, och han fattade genast sitt beslut. När han afvägde Norges säkra förlust mot den osäkra utgången af de allierades strid, ansåg han sig böra våga en insats på Napoleons snille och lycka, och gaf, den 13—20 maj, åt sina trupper order först att afbryta alla förbindelser med de allierade, sedan att samverka med Fransmännen, åt sina diplomater befallning att anknyta nya underhandlingar med Frankrike.

Petersburger-traktaten hade så till vida stått sitt prof, och Sverige skördade i dessa dagar den första frukten af 1812 års politik. Ty så vidt man af

---

* Af Rehausens depescher framgår, att, när samtalen mellan Bernstorff och Castlereagh egde rum, hade ännu icke från Sverige ingått några underrättelser om Dolgoroucki eller några däraf föranledda reklamationer. Därom fanns intet i Engeströms depesch af d. 7 april, och depeschen af d. 9 april kom först senare fram. Dolgorouckis anbud voro i London kända genom underrättelser öfver Hamburg och hade genast både hos Rehausen och hos Castlereagh väckt misstanke om en »mystification».

kända förhållanden kan döma, är det så sannolikt som något kan vara, att Danmark skulle hafva i april månad 1813 kommit att ställa sig på de allierades sida, om icke Norges afträdande varit oeftergifligt villkor för denna allians. Men ett dylikt villkor skulle helt säkert icke hafva uppställts af de allierade, om det icke varit på förhand af Sverige betingadt.

Om denna sakernas verkliga ställning sväfvade emellertid Carl Johan i okunnighet under hela april månad; han trodde och måste tro, att hvad Dolgoroucki framburit var kejsar Alexanders anbud, och han qvaldes af oro för utgången af Bernstorffs beskickning till London. Maj månad gick, och han visste ännu ingenting med visshet om sakernas skick. Konung Fredriks raska beslut att trotsa koalitionen kom icke till utförande förr än i de sista dagarne af maj, och först den 2 juni blef det svenska kabinettet befriadt från sin oro för Danmarks tvetydiga ställning till de allierade.

Dolgorouckis äfventyr, i sig själft af föga verklig betydelse, fick härigenom ett icke ringa inflytande på de följande händelserna. Det väckte i kronprinsens känsliga sinne en bitterhet och en misstro mot den ryske tsarens afsikter, som var nära att spränga förbundet; det ingaf det svenska kabinettet en öfverdrifven föreställning om faran

för Danmarks tillträde till koalitionen och förledde det därigenom till diplomatiska åtgärder, hvilka inneburo ett betänkligt afsteg från 1812 års program och lätteligen kunnat tillintetgöra detsamma.

Underrättelsen om Dolgorouckis uppträdande i Köpenhamn och om danska hofvets närmande till de allierade hade emellertid påskyndat den svenska regeringens åtgärder. För att Sverige nu skulle ega någon utsikt att kunna med kraft framställa ett påstående om Norge, måste framför allt en brytning åvägabringas innan något aftal hunne träffas mellan Danmark och de allierade. Så snart Rosencrantz' svar af den 10 april ingått, fick därför den svenske representanten i Köpenhamn order att begära sina pass och den danske hemförlofvades från Stockholm. De diplomatiska förbindelserna voro afbrutna den 21 april. Samtidigt hade Hochschild öfverlemnat de »bases d'arrangement», enligt hvilka Sverige vore benäget för ett återställande af grannfriden. Det anmärkningsvärda vid detta ultimatum var, att det svenska kabinettet nu icke allenast erbjöd 2 mill. rdr banko och Pommern för afståendet af hela Norge; att det icke blott förklarade sig villigt att åtnöjas med Trondhjems stift, till dess Danmark annanstädes erhållit nöjaktig ersättning för det öfriga Norge,

utan äfven själft åtog sig ansvar för anskaffande af sådan ersättning. Så hade redan nu fruktan för hela operationsplanens tillintetgörande förmått den svenska regeringen att uppgifva största delen af sitt anspråk enligt 1812 års traktater; så ställde man redan nu Norges förvärf i beroende af nya, rent oberäkneliga möjligheter. Härifrån var det blott ett ringa steg till de större eftergifter, som framställdes den 31 maj.

Den 26 april afreste kronprinsen från Stockholm för att förena sig med arméen, hvilken nu inskeppades till Pommern. Utrikes statsministern, hvilken enligt egen uppgift* blifvit tillspord huruvida han önskade medfölja, »ansåg sin plats vara hos konungen», och hofkansleren utsågs nu att företräda hans ställe vid de kommande underhandlingarna å krigsskådeplatsen. Om Wetterstedt, såsom Engeström säger, själf enträget utbedt sig detta uppdrag, så har utan tvifvel hans önskan sammanfallit med kronprinsens. Ännu en gång skulle således Wetterstedt försöka sin lycka såsom chef för ett diplomatiskt fältkansli på tysk botten; förutsättningarna för framgång voro visserligen helt andra än för sex år sedan, men det var dock

* L. v. Engeström: Minnen och anteckningar. Andra bandet, s. 205.

icke utan de största bekymmer som färden anträddes.

Det är kändt, huru kronprinsen vid nedresan genom Sveriges vestra och södra provinser sväfvade i den fullständigaste ovisshet om Rysslands afsikter, och huru han icke fann sig tillfredsställd af de förklaringar, som i början af maj öfverbragtes till Carlskrona af tsarens sändebud Pozzo di Borgo. Den misstro, som Dolgorouckis beskickning väckt, kunde icke häfvas allenast genom högtidliga försäkringar om trofasthet, icke ens af underrättelsen om Dolgorouckis återkallande, allra helst som därmed förenades enträgna uppmaningar att, mot äldre aftal, genast verkställa en svensk diversion i hjärtat af Tyskland.

Man kan lätt förstå, huru den sista månadens misstro skulle få ny näring af samtalet med denne tsarens utskickade, om man föreställer sig kronprinsens öfverraskning vid åhörandet af det ryska kabinettets senaste uppfattning af de rysk-svenska traktaternas innehåll.* Lika rätt som

* Äfven vid detta tillfälle framträdde den skiljaktighet, som onekligen förefanns mellan kejsar Alexanders och hans rådgifvares eller utskickades sätt att betrakta och behandla den svensk-ryska alliansen, och som troligen bidragit att skärpa och förvärra situationen. I kejsar Alexanders bref till kronprinsen af $^{11}/_{23}$ och $^{17}/_{29}$ april förekommer ingenting, som misskänner betydelsen eller innehållet af de svensk-ryska traktaterna. Kejsaren blott

kejsar Alexander hade däruti, att krigshändelsernas utveckling gjort en rysk expedition till Danmark alldeles omöjlig, lika rätt hade ju Carl Johan däruti, att svenska hären icke var skyldig att göra en diversion mot Frankrike förrän Norge var vunnet. Men så stark var den militära ställningens kraf, att meningsskilnaden lätt kunnat utjämnas efter kejsarens önskan, om icke kronprinsen redan haft anledning att misstro dennes afsikter; och

---

framhåller den militära situationens nödtvång såsom ett skäl för sin oförmåga att sända ryska trupper till strid i Holstein, och den oerhörda faran af Napoleons anryckande som bevekelsegrund för Carl Johan att skynda till hjälp; han antyder, att det för kronprinsens »karakter och värdighet» vore viktigt att undvika hvarje misstanke för att i detta för Europa viktiga ögonblick blott vilja fullfölja Sveriges fördelar; han åberopar slutligen innehållet och syftet af den *engelska* traktaten, såsom stöd för den meningen, att Sverige numera måste eröfra Norge icke i Holstein och i strid mot Danmark, utan i Tyskland och i strid mot Napoleon. Dessa bref ensamma kunna knappt tillräckligt förklara skärpan och kölden i Carl Johans svar af d. 9 maj. Men man förstår hans stämning bättre, när man läser det bref af d. 23 april, i hvilket Nesselrode uppdrager åt Pozzo di Borgo att afresa till kronprinsen och lemnar honom hans instruktion. Där heter det bland annat: »Vous pourrez ajouter, Mr, que la garantie de la Norvège à la couronne de Suède a toujours été considérée comme la conséquence définitive de la coopération de la Suède contre la France, et non comme une mesure isolée et indépendante du système général des Alliés». Det var ungefär motsatsen till Petersburger-traktatens tydliga ord, och hvad Nesselrode sålunda nedskrifvit försummade icke Pozzo di Borgo att uttala.

när han nu hörde, att traktaterna tolkades alldeles emot deras tydliga lydelse, bekräftades däraf hans misstanke, att Sveriges sak var öfvergifven och att Danmark bakom dess rygg skulle i koalitionen inträda. Ehuru därför kejsar Alexander i sitt bref af den 23 mars bestämdt förklarat, att han numera icke kunde ställa de utlofvade ryska trupperna under kronprinsens befäl för en operation emot Danmark, så blef kronprinsens svar härå af den 9 maj sålunda affattadt:

»Kan man begära, att jag, för att köpa Danskarnes biträde, skall afstå från Norges förening med Sverige, . . . Nej, E. M:t, det är nödvändigt att göra ett slut på Danmarks närvarande uppförande. När jag en gång anländt till Elbe, skall jag fordra att denna regering förklarar sig, afvakta dess sista beslut och ankomsten af de trupper, E. M:t lofvat mig för alla händelser. Om Danmark gifver vika, skall konungen kunna uppbringa svenska arméen till 50,000 man. Men i motsatt fall skall jag handla i öfverensstämmelse med mina plikter mot Sverige, fördragens helgd och E. Kejs. M:ts redlighet».

När Carl Johan afgaf detta trotsiga svar, ansåg han sig sviken af Rysslands tsar, men förlitade sig ännu på Englands kraftiga medverkan. I denna tanke hade han redan den 30 april från Venersborg och den 5 maj från Göteborg tillställt Rehausen de ifrigaste anmaningar att bearbeta det engelska kabinettet för ett ögonblickligt utförande af fälttåget mot Danmark, som han nu ville rikta icke åt Fyen och Jutland, men åt Holstein, äfven utan

ryska trupper. Samma föresats framlyser i bref, som den 9 maj * afgingo till London, och när kronprinsen den 14 maj lemnade Carlskrona för att landstiga i Pommern, vidhöll han ännu hoppet, att traktaten af den 3 mars 1813 skulle visa sig pålitligare för det rent svenska intresset än traktaten af den 5 april 1812.

---

* I den skrifvelse, som Wetterstedt den 9 maj aflät till vår minister i London, hette det bl. a.: »Ni förstår lätt, M. H., och ni skall i edra samtal med lord Castlereagh framhålla, att den svenska arméen hvarken kan eller bör passera Elbe förrän Danmark beslutat sig antingen för öppet krig eller för frivilligt uppgifvande af Norge. Därförutan skulle man i de allierades rygg lemna en alltför betydande krigsstyrka, hvilken i händelse af ett nederlag säkerligen icke skulle underlåta att förena sig med Fransmännen för att tillintetgöra, genom anfall från tvenne håll, den armé, som vågat sig för långt fram. Det är vid Elbe som Danmark skall tvingas till ett afgörande beslut, det är där som man har att invänta de ryska trupper, som så högtidligt utlofvats. Det skall ej heller undgå eder, M. H., att besittningen af danska halfön och »la lisière d'Elbe» verksamt bidraga, i händelse af den ryska arméens nederlag, till att motväga de fördelar, Fransmännen kunde vinna, därigenom att den hotar deras venstra flygel och rygg. Det är af samma skäl angeläget, att den tyska legionen så fort som möjligt förenar sig med svenska arméen, och ni skall anmoda lord Castlereagh att i detta hänseende gifva lord Catchart de mest bestämda order. Med denna legion, med de hannoverska uppbåden, med Mecklenburgarne, Hanseaterna och 25,000 Preussare, utlofvade genom traktaten, skulle kronprinsen befinna sig i spetsen för 60,000 man, hvilka skulle vara ganska oroande för Fransmännen, äfven i händelse af en seger».

Men, ty värr, detta hopp skulle snart försvinna, ty den engelska ministären hyste i detta ögonblick fullkomligt samma uppfattning af ställningens kraf som kejsar Alexander. Ännu så sent som den 20 april har Castlereagh visserligen trott, att en operation åt Holstein kunde försvaras; men en vecka därefter var hans uppfattning förändrad. Ryktena om Danmarks fåfänga försök att närma sig de allierade, om afslaget å dess anbud att förena sina trupper med de ryska, hade nu begynt tränga ut till allmänheten, och oppositionen i parlamentet beskärmade sig redan öfver det undseende för Sverige, som drifvit en så nyttig allierad tillbaka i Frankrikes armar. En krigsrörelse mot Holstein skulle under sådana förhållanden blott ytterligare uppreta sinnena mot Sveriges ensidiga politik, och Castlereagh besvor kronprinsen att för ögonblicket öfvergifva sina planer på Danmarks betvingande och så fort som möjligt förena sina krafter med de allierades.

Dessa underrättelser* träffade kronprinsen kort före ankomsten till Stralsund, där också den

* Rehausens enskilda bref till kronprinsen af den 28 april, som sändes med hertigen af Noailles, innehöll den första underrättelsen om stämningen i London. Sedan kommo hans depescher af den 7 och den 11 maj. De två första synas hafva träffat kronprinsen strax före den 19 maj, den sista åtminstone före den 28 maj. En senare ännu mera oroande skrifvelse från Rehausen

engelske generalen Hope å nyo mötte med uppdrag från Castlereagh att bestämdt afstyrka operationen mot Holstein. Nyheterna bekräftades af hvarje depesch från Rehausen, hvilken snart visste berätta, att hela den engelsk-svenska traktaten, och därmed den materiella grundvalen för fälttåget, var allvarligt hotad af den växande oviljan mot Sverige. Oppositionen frågade med ständigt stigande häftighet, om England skulle betala subsidier blott för att onyttigt sysselsätta Sveriges här i Holstein och förhindra Danmarks anslutning till koalitionen. Castlereagh hade med största oro försäkrat, att en marsch emot Holstein skulle försätta ministären i den yttersta förlägenhet vid den snart förestående debatten om subsidiernas beviljande, att subsidierna troligen skulle blifva afslagna, och att han icke blott för den gemensamma sakens skull, utan för

af den 21 (ej 24) maj föranledde kronprinsens vältaliga svar den 1 juni (tr. af Boëthius i Bihang till Schinkels Minnen, del. III, sid. 154), i hvilket han visserligen lofvar frånträda anfallet mot Holstein, men bestämdt afvisar tanken på en operation i Tyskland innan tillräckligt antal trupper blifvit ställda under hans befäl. Sedermera fortsattes skriftvexlingen, och Rehausen underrättade, att oppositionen den 28 maj anmält en interpellation om subsidierna till Sverige, att Castlereagh ännu den 6 juni tvekade om möjligheten att framlägga traktaten i underhuset; slutligen att kronprinsens fredsanbud till Danmark af den 31 maj haft gynnsam verkan på den diskussion rörande traktaten, som föregick den 16 och 22 juni, då subsidierna utan svårighet blefvo beviljade.

Sveriges egen, tillrådde en förändring i kronprinsens anordningar. Snart därefter trodde sig ministärens alla ledamöter och prinsen-regenten själf kunna försäkra Rehausen, att ministären ofelbarligen skulle störta redan på offentliggörandet af traktatens ordalydelse, så vida den icke kunde samtidigt förklara, att en »direkt operation på kontinenten» betydde en operation i Tyskland mot Napoleon, och att de svenska trupperna genast skulle till en sådan användas.

Samtidigt med dessa nedslående underrättelser inträffade i högqvarteret nya sändebud från de förenade monarkerna, hvilka nu hade lidit nederlaget vid Lützen; och från hela Tyskland helsades den svenske kronprinsen såsom dess befriare, hvilken ju omöjligen kunde hafva någon högre plikt än att offra allt för de franska härarnes fördrifvande. Fordringarna voro obegränsade; alla uttalade, under den vackra formen af öfversvinnelig hänförelse för Carl Johans person, en oändlig ringaktning för Sveriges små intressen. Den ene fordrade kronprinsens närvaro i Berlin, den andre ställde honom till ansvar för Hamburgs räddning; prinsen-regenten lät honom förstå, att Hannovers utvidgning var bland de viktigaste af diplomatiens uppgifter, och kejsar Alexander betecknade redan anfallet mot Holstein som ett »för den gemensamma saken

fullkomligt främmande ändamål», på samma gång han ifrigt påyrkade den svenska corpsens marsch nedåt Sachsen.

Alla dessa fordringar afvisades af kronprinsen med den kallblodiga försiktighet i besluten, som hos honom så egendomligt parades med hänförande liflighet i tal och förslag. Han dristade verkligen, alla böner, lockelser och hotelser till trots, orubbligt vidhålla den förmätna tanke, som samtida motståndare och deras senare eftersägare förhånat, att en svensk tronföljare måste i främsta rummet betrygga Sveriges intressen, och att svenska arméens militära positioner voro för tillfället viktigare än Hamburgs räddning. Han trotsade djärft på sin rätt och plikt att icke vedervåga de svenska stridskrafterna utan att åtminstone ega säkra förbindelser med hufvudhären, eller innan det afgjorts, hvad Sverige och dess bundsförvanter hade att vänta af Danmark.

För närvarande var det emellertid icke tänkbart att verkställa anfallet mot Holstein. Den enstämmighet, hvarmed Sveriges anspråk på Norge i detta ögonblick brännmärktes såsom förräderi mot koalitionen, hotade den svenska politiken med isolering, och det var framför allt nödvändigt att blidka den opinion inom parlamentet, som syntes vilja bräcka vårt ryggstöd i England. Under in-

trycket häraf tillkännagafs nu, den 19 maj, för Rysslands och Preussens utskickade och sedermera för engelska ministären kronprinsens beslut att gå ännu ett steg utöfver de eftergifter af anspråken mot Danmark, som innefattades i det svenska kabinettets förslag af den $^{16}/_{21}$ april. Den garanti, som Sverige då erbjudit å beredande af ersättning för sydliga Norge, skulle nu ytterligare utsträckas. Sverige ville måhända förbinda sig att i värsta fall själft åtnöjas med dessa indemniteter och således lemna konungen af Danmark fritt att behålla större delen af sina norska besittningar.

Om detta anbud möjligen i förstone blott var en diplomatisk finf för att afväpna bundsförvanternas missnöjen,* så gafs dock snart an-

---

* Om kronprinsens bekanta meddelande till Suchtelen och Pozzo di Borgo den 19 (ej 20) maj rörande sin afsikt att nedpruta de svenska anspråken skrifver Wetterstedt till Engeström s. d.: »En se portant à cette détermination le Pr. R. a eu en vue d'assurer autant les justes prétentions de la Suède sur la Norvège que l'intérêt de la cause générale. Elle forcera de cette manière les Russes ou à décider entièrement leurs plans, s'ils en ont un, de faire sacrifier les Suédois isolément pour la défense de la cause commune, ou de donner les 35,000 hommes et former ainsi une armée imposante dans le Nord de l'Allemagne». — I »enskild apostille» tillägger han: »Ce qui a le plus porté le Pr. R. à modifier tant soit peu les dispositions primitives à l'égard du Dannemarc, c'est que les non-valeurs de nos troupes ne feront pas porter l'armée active au delà de 24,000

ledning att framställa detsamma på allvar. Den diplomatiska episod, hvarunder fredslöftena af den 19 maj framlades för det danska hofvet, och i hvilken Wetterstedt för första gången utförde en sjelfständig underhandling, förtjenar här så mycket hellre en utförligare framställning, som den lätteligen kunnat blifva en afgörande vändpunkt för 1813 års politik.

* * *

Medan man i Stralsund ännu sväfvade i oviss-het, huruvida den danska hären vid Hamburg skulle sluta sig till Fransmännen eller till de allierade, ankom till högqvarteret en skrifvelse af den 22 maj, hvari den ryske generalen Tettenborn * meddelade oroande nyheter. Den danske presidenten Kaas befann sig, hette det, i Altona, stadd på färd till franska högqvarteret, men tillika med hemligt uppdrag att tillse, huruvida ingen utväg kunde finnas för uppgörelse med de allierade; han

---

hommes, y compris les levées Poméraniennes. Des régimens ont laissé en Suède une grande partie de leur conscription».

* Tettenborns rapport var, såsom synes af dess ordalag, troligen grundad på lösa rykten eller uppgifter af någon bland de många, hvilka ansågo Sveriges och Danmarks förlikning som den naturligaste sak i världen endast därför, att den behöfdes för Hamburgs räddning. Presidenten Kaas har sedan på det bestämdaste förnekat uppgiftens sanning.

hade sagt, att den danska regeringen fortfarande vore benägen att ställa 25,000 man till kronprinsens disposition, så snart blott Danmark icke längre hade något att frukta för Norge eller Holstein.

Så snart kronprinsen erhöll denna nyhet, som bekräftades genom bref från Signeul om ett liknande yttrande af öfverste Haffner, beslöt han, säger Wetterstedt,* att själf göra ett sista försök att vinna det danska hofvet för den goda saken. Löftet af den 19 maj måste nu infrias, för att förekomma det som kronprinsen fruktade mest af allt: makternas uppgörelse med Danmark utan något förbehåll af Sveriges anspråk. Den 25 maj befalldes general Boye att uppsöka presidenten Kaas eller, om denne lemnat Altona, öfverste Haffner och öfverbringa kronprinsens yttersta anbud om fredlig uppgörelse, väsentligen öfverensstämmande med framställningen till makterna af den 19 maj;** dagen därefter erhöll Signeul upp-

---

* Wetterstedts depescher till Engeström och till Rehausen af den 28 och 29 maj, den 2 och 5 juni utgöra hufvudkällan för följande framställning.

** Boye skulle, med erinran om Sveriges den 21 april framställda förslag, förklara, att, om danska hofvet ville genast till Sverige afstå Trondhjems stift jämte en norsk fästning, allt under erkännande af principen om hela Norges afträdande vid den allmänna freden, skulle Sverige afstå från besittningstagande

drag att i förening med Boye verkställa denna underhandling, och i hans instruktion gafs antydan om ytterligare. någon eftergift af kronprinsens fordringar. Tillika meddelades åt Boye en not af den 26 maj från Englands sändebud Hope och Thornton, hvari de förmälde sig ega fullmakt att för Stora Britannien, gemensamt med svenska regeringen, afsluta fred med Danmark. Följande dag uppsatte Wetterstedt en skrifvelse till danske utrikesministern, hvari, under åberopande af presidenten Kaas' förmenta inbjudning och under hänvisning till Hopes och Thorntons not, framställdes formligt anbud om allians med Sverige och fred med Stora Britannien på samma villkor, som Boye och Signeul skulle framställa i Altona. Detta bref

---

af det öfriga Norge intill den tid, då Danmark erhållit de fullt motsvarande ersättningar, de förbundna makterna utlofvat. »Ni skall tillägga, att, för att visa, till hvilken grad kronprinsen är angelägen att i detta ögonblick förena alla krafter mot ett mål, tror kronprinsen sig ej våga sig för långt, om han medgifver som en sannolikhet, att, i den händelse de åt Danmark anslagna ersättningar blefve af större värde än Norge, konungen, för att icke fördröja afslutandet af den allmänna freden, väl kunde, efter att hafva lemnat danska hofvet fritt val, för egen räkning mottaga dess ersättningar och afstå från det öfriga Norge, allt under förutsättning, att Trondhjems stift för en framtid förenades med Sverige». — Signeul erhöll bemyndigande att utom ofvanstående tillägga, att kronprinsen i värsta fall t. o. m. afstode från yrkandet att besätta en norsk fästning och nöjde sig blott med Trondhjems stift.

skulle till Köpenhamn afsändas med generalmajor Schulzenheim.

Emellertid hade den 28 maj Hope och Thornton till kronprinsen gjort en ny hemställan, huruvida det icke skulle vara ändamålsenligt, — »för att på en gång få våra förhållanden till Danmark bestämda och icke försumma något till att bringa rätten på vår sida» —, att dessa bägge sändebud tillsammans med Wetterstedt afginge i formlig beskickning till Köpenhamn; och denna hemställan bifölls.

Så långt hade man kommit, när Wetterstedt den 28 maj afslutade sin berättelse till Engeström. Men han tillägger däri: »Just som beslutet fattats om denna beskickning, kom rapport från general Boye, att enligt säkra personers uppgift öfverenskommelse träffats mellan danske och franske befälhafvarne att gemensamt angripa och intaga Hamburg», hvarför nu de svenska trupperna, för att undvika en kringränning, drogo sig undan till Bergedorf. »Ni ser häraf», fortsätter han, »att Danmark ändtligen afkastat masken och att det ej haft andra syften med de rykten, som utspridts om dess afsikt att sluta sig till oss, än att förena listen med en blind lydnad för Frankrike och så draga till sig våra trupper för att öfverfalla dem. Jag är säker, att engelska ministären skall döma

som ni, huruvida vi numera hafva den ringaste skonsamhet att iakttaga mot Danmark och om icke allt är tillåtet för att förstöra dess bedröfliga inflytande i Norden och dess farliga samverkan med Napoleon». — Beskickningen inställdes genast, och det synes tydligt, med hvilken känsla af tillfredsställelse man nu trodde sig befriad från nödvändigheten att uppgifva Sveriges anspråk. Hade Danmark blott definitivt slutit sig till Frankrike, så var ju den största faran förbi och Sverige åter i tryggad förbindelse med sina bundsförvanter.

Men den samverkan mellan danska och franska hären, som Boye inrapporterat, hade ännu den 26 maj icke inträdt,* och så osäker visade sig ställningen för utomstående, att den 29 maj ingick till högqvarteret i Stralsund rapport från general Lagerbring om nya rykten, att de båda härarne ännu den 27 icke förenat sig och att den danska hären fortfarande stod till kronprinsens disposition, om blott anspråket på Norge uppgafs.** Då denna ovisshet om ställningen icke var skingrad på

* Man känner nu genom Sörensens framställning (Kampen om Norge, del. I, sid. 149—190) de besynnerliga förvecklingar vid det danska militärbefälets utförande af konung Fredriks order den 13, 15 och 20 maj, genom hvilka verkställigheten af den dansk-franska kooperationen uppsköts ända till den 29 maj.

** Wetterstedt till Rehausen den 29 april.

morgonen den 30 maj, sattes beslutet om fredsbeskickning i verket. Amiral Hopes fregatt, Defiance, mottog Wetterstedt, de båda engelske underhandlarne samt general Suchtelen, hvilken, efter särskild anmodan af kronprinsen, tagit på sitt ansvar att medfölja som »vittne».* Redan den 31 maj anlände fregatten till Kögebugt, och en engelsk parlamentär afgick till Köpenhamn med skrifvelser så väl från Wetterstedt som från Hope och Thornton.

De engelske underhandlarne tillkännagåfvo för danske utrikesministern, att de ankommit med fullmakt att underhandla om fred mellan Stora Britannien och Danmark, och att i deras sällskap befunne sig, utom hofkansleren Wetterstedt, general Suchtelen, hvilken senare omständighet ådagalade den endräkt, som rådde mellan ryske kejsaren och hans allierade. De erinrade om de fördrag, »genom hvilka Ryssland, England och Preussen garanterat åt Sverige besittningen af Norge, för att konsolidera Sveriges makt i Norden, på samma gång som Danmarks makt åt södra sidan af dess besittningar». De anförde därefter, hvilka eftergifter af denna sin traktatsenliga rätt Sverige i detta ögonblick vore sinnadt att bevilja, och för-

* Kronprinsens bref till Suchtelen af den 29 maj; Suchtelens depesch till Nesselrode af s. d.

klarade, att om Danmark antoge denna grundval för en uppgörelse med Sverige och därtill ställde 25,000 man under kronprinsens af Sverige befäl för ett gemensamt fälttåg »till Tysklands befrielse», och om en fred mellan Sverige och Danmark på dessa villkor afslötes, så vore England beredt att genast bevilja fred med återställande af alla sina eröfringar från Danmark, Helgoland allena undantaget, hvarjämte de trodde sig kunna utlofva, att en del af de under kronprinsens befäl ställda danska truppernas underhåll skulle bekostas af England. De begärde lejd till Köpenhamn.

»Slutligen», tillfogade sändebuden, »torde E. E. förstå, att om dessa anbud icke af Hans danska Majestät antagas, så skola de fördelar för Sverige, som utlofvats i de med detta land slutna traktater, icke vidare vara underkastade någon eftergift, och att Stora Britannien då skall anses icke hafva afstått någon af de förmåner, som vapenlyckan det tillvunnit».

Wetterstedts samtidiga skrifvelse meddelade likaledes, att han infunnit sig som befullmäktigad*

---

* Wetterstedt, hvars fullmakt daterades den 29 maj, medförde ett fullständigt utarbetadt och af kronprinsen egenhändigt justeradt och påskrifvet förslag till traktat mellan Sverige och Danmark. Däri stipulerades — sedan de afslutade traktaterna och Sveriges däraf härledda rätt i ingressen åberopats — först

att underhandla med Danmark, och hänförde sig till den framställning, hvilken kronprinsen låtit göra till de danske militärbefälhafvarne. »E. E. är icke okunnig om naturen af de förbindelser, hvilka äro träffade mellan konungen och hans allierade. De äro alla grundade på förutsättningen af Norges förening med Sverige. Jag ingår icke i någon förklaring med hänsyn till dessa uppgörelser; jag håller mig blott vid deras tillvaro. Då med alla dessa rättsanspråk (titres) konungen för ögonblicket icke begär annat än omedelbart afträdande af Trondhjems stift med landet norr ut till ryska gränsen; då H. M:t uppskjuter ända till tidpunkten för den allmänna freden, och ända till dess Dan-

---

afträdandet af Trondhjems stift till Sveriges konung »för att inkorporeras i Sveriges konungarike», samt dess omedelbara besittningstagande. Därefter medgifver i art. 4 konungen af Sverige att uppskjuta till tidpunkten för allmänna freden sina anspråk på det sydliga Norge, och skall han, först sedan konungen af Danmark fått full ersättning, taga detsamma i besittning som förenadt med Sveriges konungarike. I art. 5, 6 och 7 förbehålles konungen af Danmark rätt att välja mellan det sydliga Norge och de indemniteter, som kunna erbjudas. Ehuru föreningen af hela Norge med Sverige således endast var eventuell, stadgar dock art. 8: »Konungen af Sverige förbinder sig gent emot konungen af Danmark att behålla konungariket Norges inbyggare vid åtnjutande af alla deras rättigheter, privilegier och förmåner och att styra dem som en fri nation och efter de lagar och den konstitution, som hon (nationen) skall gifva sig själf». (Bil. till Wetterstedts depesch till Engeström af den 2 juni.)

mark erhållit motsvarande skadestånd, besittningstagandet af det öfriga Norge; då det till och med skall bero af hofvet i Köpenhamn att antaga de skadeersättningar, som skola erbjudas detsamma, eller att bibehålla Norge med undantag af Trondhjem och dess underlydande; och då slutligen Sverige, när det åtnöjer sig med ifrågavarande ersättningar, förbinder sig att däraf afträda till Danmark en del, som svarar mot Trondhjem, så vågar jag tro, att man skall erkänna de grundsatser af billighet och måtta, som hafva ledt mitt hofs beslut». Äfven han begärde lejd till Köpenhamn.

Så hade det svenska kabinettet verkligen gått till det yttersta genom eftergifter, hvilka svårligen kunde innebära någonting mindre än ett uppgifvande af 1812 års program. Af detta program fanns nu ej mer än några spillror i behåll, och i dess ställe hade kommit hvad som hart nära var dess motsats. Med sitt tal om Sveriges eventuella öfvertagande af tyska landsdelar, om Danmarks eventuella bibehållande af det sydliga Norge, kullkastade de nya fredsvillkoren helt och hållet just det system för Sveriges framtida oberoende, för dess självständiga och fredliga östatspolitik, som den svenska statskonsten under fem år för sig ut-

arbetat och som varit kronprinsens lifligt framhållna hufvudsyfte. I stället för hela Norge, hvars förening med Sverige borde betrygga mot omedelbar beröring med Danmark, skulle vi få ett litet stycke af den danska monarkien, som måste vålla ständiga strider med denna grannstat. I utbyte mot Finland, där vi dock lemnat en urgammal svensk befolkning, svensk kultur och tradition åt dess öde, blott för att undgå vådorna af öppna gränser och strider med en kontinentalmakt, skulle vi nödgas öfvertaga förvaltning och försvar af Mecklenburg, Hansestäderna och Oldenburg, hvilka med vårt folk hade intet gemensamt och som skulle tvinga oss till deltagande i alla Tysklands förvecklingar.

Kronprinsen och hans rådgifvare hade helt visst djupt känt vådan och svagheten af en dylik kombination, och anbudet visar därför, huru ytterligt förtviflad de ansågo den politiska ställningen i detta ögonblick; det var som när styrmannen i sjönöd kastar lasten öfver bord för att berga fartyg och besättning. Kanske hyste de ett hopp om att under den blifvande uppgörelsen om indemniteterna kunna på något sätt återbörda det eftergifna. Men om man nu tänker sig den danske konungens förmånliga ställning år 1814, ifall han hade, under dylika villkor, redan på våren 1813 inträdt i koalitionen och vid monarkernas sida genomkämpat striden

mot Napoleon, kanske bidragit att omöjliggöra reträtten öfver Rhen, lär det väl knappt kunna betviflas, att det sydliga Norge då hade varit för Sverige förloradt och att Trondhjems stift snart följt det efter. Med skäl kan man därför säga, att dagarne 1—2 juni 1813 voro afgörande för Nordens öde. Det berodde helt och hållet på den danske konungens förmåga att bedöma ställningens vådor.

Men konung Fredrik försköt nu det yppersta af de många tillfällen, som under dessa år erbjödo sig att rädda den danska monarkiens integritet. Han tog råd blott af sitt ärliga sinnes förtrytelse öfver makternas förmätna rättskränkning. Efter tio dagars väntan fick Wetterstedt mottaga den danske utrikesministerns svar af den 2 juni, hvari det hette: »Då konungen i det aflemnade brefvet endast funnit ett nytt bevis däråå, att kronprinsen fortfar i sitt yrkande, att Danmark må afstå Norge åt Sverige, har han blott befallt mig härmed å nyo upprepa hvad han flere gånger förklarat, att konungen, som ej tillerkänner Hans svenska Majestät någon rätt till förvärfvet af detta konungarike, icke kan göra dess afträdande till föremål för någon underhandling». Till de främmande sändebudens efterrättelse tillades, att »Norge icke står till de främmande makternas förfogande, hvilka

förbindelser än må vara mellan dem och Sverige ingångna». Lika afvisande var svarsskrifvelsen till Hope och Thornton, och lejdebref blef dem alla fyra förvägradt. *

Så var den första vådan af denna underhandling öfverstånden, och efter den 2 juni skulle egentligen de modererade fredsvillkoren hafva förfallit. Wetterstedt tyckte, att nu var Danmarks oefterrättlighet tydligen ådagalagd och att alla makterna borde kunna inse, »huru nödvändigt det var att förstöra denna makt» ** och att upprätthålla Sveriges fordringar. Men en gång framställda, kunde Sveriges stora eftergifter sedermera icke så lätt tagas tillbaka, helst som Danmark inom koalitionen fortfarande egde vänner, hvilka bevakade dess intressen. De blefvo därför, såsom vi skola se, å nyo utgångspunkten för en diplomatisk kampanj, hvars slutliga triumf det dock var att lyckligen föra frågan om Sveriges skadestånd för det förlorade Finland från detta nödtvungna afsteg tillbaka till dess utgångspunkt.

* * *

* Om den snöpliga utgången af Boyes och Signeuls samtidiga fredsunderhandling i Altona läses hos Sörensen, l. c. 180—1.

** Wetterstedt till Rehausen d. 2 juni.

När Wetterstedt tre dagar härefter återkom till Stralsund, visste man emellertid i högqvarteret icke blott, att Danmarks konung hårdnackadt afvisade makternas alla erbjudanden, utan äfven att föreningen mellan danska och franska arméerna vid Hamburg var fullbordad. Därmed var den närmaste anledningen till oro undanröjd; ty såsom de allierades förklarade fiende var Danmark vida mindre hotande för den svenska arméens militära positioner, än det såsom de allierades möjliga bundsförvant var fruktansvärdt för det svenska kabinettets diplomatiska manövrer. Det mål, för hvars vinnande Sveriges krigsmakt bragts öfver till Pommern, befann sig nu åter i sikte framför den svenska anfallslinien, och det gällde nu blott att besluta om sättet för stridens utförande.

Englands sega motstånd gaf fortfarande icke det ringaste hopp om att kunna förverkliga den holsteinska operationsplanen, och ett stillastående var på längden omöjligt. Utsikten att först vinna Norge och sedan strida för den gemensamma saken, eller att för den gemensamma saken få strida just på den för Sverige beqvämligaste platsen, var förmörkad, och den försvann fullständigt, när den 9 juni underrättelsen inlopp om de allierades nödtvungna vapenhvila i Pleischwitz och om de öppnade fredsunderhandlingarna.

Härmed hade i den politiska ställningen med ens inträdt en fullständig förändring. Hvad Carl Johan och hans rådgifvare från början fruktat mest af allt, en separatfred mellan Ryssland och Frankrike på Sveriges bekostnad, tycktes nu hota allvarligare än någonsin. Att om möjligt undanrödja denna fara blef nu den främsta af alla uppgifter,* och kronprinsen fattade ögonblickligen sitt beslut. Han »strök ett streck öfver det förflutna», uppgaf för tillfället traktaternas grundval, nedsatte till och med till hälften sitt anspråk på de allierades trupper** och erbjöd sig att, om 31,000 Preussare och blott 10,000 Ryssar ställdes under hans befäl, lemna Danmark tills vidare å sido och med sin armécorps anfalla Napoleons rygg och venstra flygel, draga honom till sig och därigenom frigöra de allierades hufvudhär. Villkoret härför var blott, att de förbundne monarkerna hölle ut i striden tills en betryggande fred kunde vinnas.

Under de följande tre veckorna befann man sig i det svenska högqvarteret i en ofta mycket pinsam ovisshet om utgången af underhandlingarna

* Wetterstedts depesch till Rehausen d. 10 juni, till Engeström d. 11 juni.

** Redan den 7 juni säger Wetterstedt i ett bref till Rehausen, att kronprinsen icke skulle se så noga på antalet af de trupper, de allierade ställde till hans förfogande, blott hela hans corps kunde uppbringas till 62,000 man.

vid hufvudhären, och kronprinsen lät det därunder, som bekant, ej fela på förslag huru, i vidriga händelser, Sveriges intressen skulle kunna genom samverkan med England tillbörligen fullföljas, oberoende af de öfriga allierade. Men slutligen kom den 3 juli inbjudningen till mötet med de förbundne furstarne. Wetterstedt gjorde nu kronprinsen sällskap under den långa färden genom norra Tyskland till Trachenberg och bevittnade där uppgörelserna om den militära operationsplan, hvars fullföljande inom tre månader ledde till de förbundna härarnes möte vid Leipzig.

Just som uppgörelsen i Trachenberg var träffad, mottog kronprinsen från Rehausen underrättelsen, att det engelska parlamentet beviljat subsidierna och att sålunda traktaten af den 3 mars var icke blott till namnet utan äfven till gagnet ratifierad. Men nu hade också den tvetydiga punkten i denna traktat fått den tolkning, som kompromissens starkare part ursprungligen afsett; Petersburger-traktatens försiktiga förbehåll var underkändt, och den svenske härföraren skulle gå att förvärfva Norge, icke i Holstein, utan i Brandenburg och Sachsen, och att vinna det, icke som skadeersättning för Finland, utan som belöning för Napoleons krossande. Därtill kom, att man numera misströstade om att kunna förvärfva *hela* Norge.

IV.

Sedan i Stralsund det första hufvudstycket af 1812 års program måst i det närmaste uppoffras, sedan i Trachenberg Petersburger-traktatens viktigaste förbehåll måst eftergifvas, gick den svenske kronprinsen till sitt värf med en undertryckt harm, med känslan af svikna förväntningar, med ett djupt misstroende till sina bundsförvanter. Han ålade sig själf en ökad vaksamhet öfver hvad som ännu återstod af Sveriges anspråk och förhoppningar; och nödgad att under helt nya villkor deltaga i krigets äfventyr, föresatte han sig att i hvarje fall låta bördan och faran träffa dem, som voro närmast att dem utstå, och att aldrig vedervåga Sveriges ringa militära tillgångar utan tryggade reträttlinier. Häraf bestämdes hans så mycket tadlade krigföring, häraf ock hans diplomati under fälttågets första månader. Den förra, varsam och metodisk, skyddade nordarméen för motgångar, som oupphörligt drabbade de andra arméerna; den ledde till segrarne vid Grossbeeren och Dennewitz och

möjliggjorde hufvudslaget vid Leipzig. Den senare, lika metodisk i sin anläggning, var nära att låta leda sig till nederlag i ett skickligt anordnadt bakhåll och räddades endast genom en handling af dristig beslutsamhet. Den diplomatiska höstkampanjen var nästan lika spännande som den militära, men det svenska kabinettets verksamme motståndare var därvid hvarken Napoleon eller Fredrik VI, utan Österrikes statskansler, Metternich.

Hofkansleren och det diplomatiska fältkansliet, betjenadt af sekreterarne Schulzenheim, Stjerneld och Hartmansdorff, hade under fälttågets första månader föga annan sysselsättning än uppsättande af rapporter till Stockholm eller till våra sändebud i London och de kejserliga högqvarteren. Wetterstedt var under krigsrörelserna tidt och ofta skild från kronprinsens person, hörde väl i Teltow kanonerna från Grossbeeren, men vistades under bataljen vid Dennewitz långt borta i Brück, likasom han längre fram tillbragte i Halle de dagar, då kronprinsen tågade mot Leipzig. Men under den långvariga overksamhet, som i september månad inträdde till följd af hufvudhärens stillastående, arbetade det svenska fältkansliet med förnyad ifver under kronprinsens egen ledning. Det svenska högqvarteret var då förlagdt vid norra gränsen af Sachsen, i Zeyda, Coswig eller Zerbst och under-

höll, så godt sig göra lät förbi den franska hären, sina förbindelser med högqvarteren i Böhmen, där Metternich ledde de allierades politik.

Från fälttågets början hade kronprinsen fattat som sin första och viktigaste diplomatiska uppgift att draga Österrike inom kretsen af det stora förbund, som skulle tillförsäkra Sverige dess ersättning för Finland. Han kände förvånande väl kejsarhofvets bestämda motvilja mot denna kombination och dess föregående försök att spränga densamma;* han befarade därför det värsta, om efter stridens slut Österrike, en af koalitionens stormakter, fortfarande skulle befinna sig, utan förbindelser till Sverige, i orubbad vänskap med Danmark. Däraf förklaras den ovanliga ifver, hvarmed han nu sträfvade att äfven från detta håll förskaffa sig bref och sigill på Sveriges anspråk.

Alla tidigare försök att åstadkomma ett dylikt närmande hade aflupit fruktlöst. Hos Öster-

---

* Instruktionerna för Lebzeltern vid hans beskickning till Alexander och för Wesenberg i beskickningen till London voro kända i Stockholm i början af mars (genom underrättelser från Paris och Köpenhamn) och voro föremål för samtal mellan Engeström och Neipperg, som visste ingenting. (Neipperg till Metternich den 2, 6 och 8 mars, 2 april 1813.)

rike hade intet stått att vinna med hotelser, så länge det själft behöll fria händer att gå med eller mot koalitionen, och artigheter slösades förgäfves. Kejsaren besvarade artigheterna, lyckönskade koalitionen till kronprinsens medverkan, men bjöd honom hvarken förbund eller garantier för Sveriges rättigheter.

Nya förhållanden inträdde med Österrikes krigsförklaring mot Napoleon den 11 augusti; det befann sig nu i samma läger som Sverige, och i det motsatta lägret stod Danmark, sedan den 10 juli åter på det närmaste förbundet med Fransmännens kejsare. Vid underrättelsen om Österrikes krigsförklaring mot Frankrike är det också denna förändring af Österrikes ställning till Danmark, som först sysselsätter Carl Johans tankar. Samtidigt med de första krigsorderna och dagen före utfärdandet af proklamationen till nordarméen låter han genom Wetterstedt anmoda Bildt, Sveriges sändebud hos kejsaren, att ögonblickligen göra framställning om Österrikes accession till de traktater, genom hvilka de öfriga allierade garanterat Sverige besittningen af Norge. »Detta är den punkt, hvaruti Sveriges intressen förenas med den gemensamma saken», hette det, »och då det är det enda, som vi åsyfta, kan Österrike icke hafva den

minsta invändning mot att därtill gifva sitt samtycke». *

Men den österrikiska statskonsten hade fortfarande intet annat än invändningar mot Sveriges syften. Danmarks konung åtnjöt kejsarens sympatier i långt högre grad än den franske marskalk, som skulle ärfva Sveriges tron, och hans sändebud var i Wien lika väl sedt som kejsarens sändebud i Köpenhamn. Den danska monarkiens sönderstyckning kunde icke heller tilltala den österrikiske statskansleren, som redan umgicks med planer på allehanda restitutioner i Europa, och om något kunde öka hans motvilja mot de svenska fordringarna, var det kännedomen om kronprinsens vänskapsförbindelse med den fruktade ryske tsaren. Kunde koalitionen främjas och Österrikes militära börda lättas genom en svensk diversion, så var denna välkommen och kronprinsen en nyttig man; men om denna diversion skulle belönas med Norge, så dref kronprinsen blott en egennyttig politik, som Metternichs oegennytta fördömde.** Det dröjde

* Wetterstedt till Bildt den 14 augusti; befallningen upprepas den 27 augusti.

** En ypperlig illustration till Metternichs, efter egen utsago så oegennyttiga uppfattning af koalitionens sak och af andras förpliktelser mot densamma lemnas i följande hans uttryck till Stadion af den 23 juni: »J'avoue que je compte prodigieusement sur l'effet de la coopération du Pr. R. de Suède dans la

också icke länge förrän Carl Johan fullkomligt insåg, att Österrikes bifall till Norges förvärf icke skulle lemnas utan nödtvång, och det återstod sålunda endast att vid lägligt tillfälle visa de allierade och genom dem Metternich, att de svenska anspråken icke kunde alldeles åsidosättas. Detta tillfälle kom efter slaget vid Dennewitz.

Det är bekant, huru Carl Johan under senare hälften af september väckte den största oro hos de allierades emissarier genom sina antydningar om en snar diversion af nordarméen emot Danmark och om nödvändigheten att förstärka denna armés högra flygel åt Holstein, samt huru emissarierna häremot gjorde föreställningar, som ledde till häftiga uppträden. I dessa dagar talades i högqvarteret knappt om annat;* skrifver Pozzo di Borgo, än om Sveriges anspråk på Norge, om

situation actuelle des armées. L'idée que je me fais de l'ouverture de la campagne serait celle que l'armée autrichienne prît une *attitude offensive*, mais qu'elle *restât sur la défensive;* que l'armée russe et prussienne prît une attitude *offensive mesurée;* que le corps suédois et allié dans le Nord enfin prît une *vigoureuse offensive* pour déloger Napoléon de la gauche de l'Elbe». — För att sålunda taga de *kraftiga* krigsrörelsernas börda på *sig*, var honom kronprinsen god nog, men icke för att erhålla Österrikes medverkan. Det var dock just härutinnan som kronprinsen hade en motsatt mening. (Se *Oncken:* Oesterreich und Preussen im Befreiungskriege, B. II, sid. 410.)

* Pozzo di Borgo till Nesselrode d. 20 och 29 september, d. 2 oktober.

kronprinsens fruktan att blifva öfvergifven af sina allierade, om desses vänskap för Danmark, om danska hofvets förtröstan på Österrike, om preussiske konungens dröjsmål att ratificera traktaten, om Dolgorouckis mission. Truppdispositioner vidtogos ock, som syftade åt Holstein, och emissarierna remonstrerade ifrigt, rapporterade ännu lifligare sin ängslan till högqvarteret.

Under samma tid sörjde äfven Carl Johan för, att monarkerna fingo bestämd anvisning om hvad han ville. Den 14 september skref Wetterstedt till Bildt, att kronprinsen begärde det danska sändebudets hemsändande från Wien, det österrikiska sändebudets hemkallande från Köpenhamn. Grefve Metternich borde inse vikten af att Danmark behandlades som fiende af samtlige allierade, således äfven af Österrike. »Ty om kronprinsen hade att ensam vara i fientligt förhållande till Danmark, utan att kunna räkna på den verkan, som vissheten att ega hela koalitionen till fiende måste utöfva på denna makt, så vore det möjligt, att han icke alltid kunde förbinda sina rörelser med böhmiska arméens». Så lydde den diplomatiska frasen för de vida kraftigare muntliga hotelser, om hvilka emissarierna hade att berätta.

Fem dagar därefter — det var vid underrättelsen om rysk-österrikiska traktaten — tog kron-

prinsen själf ett mera högtidligt steg. Han aflät till alla tre monarkerna handbref, med redogörelse för nordarméens ställning, och utvecklade för dem alla, men särskildt för kejsaren af Österrike, nödvändigheten af att göra en stark diplomatisk pression på Danmark, för att förmå det till eftergift för Sveriges fordringar. Framför allt måste Danmark få veta, att en vägran i denna punkt skulle medföra krigstillstånd med Österrike. Dagen efter sändes en not af liknande innehåll till Bildt, och den 26 september ytterligare ett handbref till konungen af Preussen med förnyad begäran, att Danmarks sändebud i Wien måtte genom Metternich underrättas, att de tre makterna icke ville bevilja Danmark fred utan på villkor af Sveriges tillfredsställande.

Samtidigt ställdes liknande uppmaningar till de allierades emissarier, och under sista veckan af september inlopp i de böhmiska högqvarteren den ena skrifvelsen efter den andra från Krusemarck till Hardenberg, från Pozzo di Borgo till Nesselrode, från baron Vincent till Metternich, alla upprepande samma försäkran, att kronprinsen hyste de vådligaste afsikter, ifall icke Österrike beqvämade sig till hans fordringar.

Dessa underrättelser anlände just då de allierade som bäst behöfde kronprinsens medverkan,

och nu måste äfven Metternich för den gemensamma sakens skull besluta sig till en eftergift. * Men han gjorde det med förargelse, och han besvarade kronprinsens vädjan till makterna genom en vändning, som, skenbart öfverträffande alla Sveriges förväntningar, i verkligheten försatte det svenska kabinettet i beroende af det österrikiska. Man hade begärt en diplomatisk pression, och Metternich erbjöd en mediation.

Härom affärdades den 2 oktober från Teplitz en depesch, hvilken af baron Vincent, Österrikes emissarie, för kronprinsen framlades den 6 oktober. Däri förekom, efter en utförlig framställning om

* I ett samtal med Bernstorff i Prag den 9—11 oktober framhöll Metternich lifligt den starka påtryckning från de allierade, som nödgat Österrike att mot sin vilja uppgifva Danmarks sak. Han sade bl. a.: »Dans ce moment il ne nous reste plus la faculté d'exercer aucune influence en votre faveur sur les alliés, vis-à-vis desquels vous vous trouvez placés dans des rapports ouvertement hostiles . . . Nous avons été sans relâche et toujours plus vivement pressés d'accéder aux engagemens que nos alliés ont pris vis-à-vis de la Suède. Nous nous y sommes constamment opposés et encore à la conclusion d'une traité d'alliance avec l'Angleterre nous avons éludé de nouvelles instances, faites pour vaincre notre résistance à cet égard. Mais plus nous avons mis de persévérance à ce refus, moins nous pouvons nous dispenser de satisfaire à nos alliés sur un point de simple forme, pour prévenir des prétentions ultérieures et pour mettre à couvert le premier de nos intérêts, celui d'un accord parfait entre les coalisés». Bernstorff till Rosencrantz d. 12 oktober. (I kgl. danska utrikesministeriets arkiv.)

Österrikes fullkomliga opartiskhet i tvisten mellan Sverige och Danmark, följande ostensibla och mycket välljudande förklaring af kejsarens afsikter:

»Sverige har gjort de mest ihärdiga och mest ärorika ansträngningar för den gemensamma saken, under det att Danmark med en alltför beklaglig ifver kastat sig i den gemensamme fiendens armar. Från detta ögonblick tror sig kejsaren kallad att stödja Sveriges omedelbara intressen gent emot Danmarks, och detta sakernas läge förmår Hans Kejserliga Majestät till ett steg, som skall motsvara hvad han anser sig vara skyldig på en gång sin nye allierade och det gemensamma bästa. Kronprinsens senaste framställningar öfverensstämma alltför mycket med vårt sätt att se, för att vi kunna betvifla, att vi genom detta förfarande fullkomligt motsvara hans egna syften.

Kejsaren skall alltså genom sin minister i Danmark göra en framställning, som kejsaren befallt mig understödja genom direkta meddelanden till grefve Bernstorff, i syfte att bestämma detta hof till att afträda Trondhjem till Sverige och omedelbart förena sin krigsmakt med de allierades, hvarförutan Österrike ögonblickligen skall kalla sitt sändebud tillbaka och återsända Danmarks sändebud från Wien. Det är först efter misslyckandet af en sådan åtgärd som kejsaren tror sig förbunden att betrakta Danmark såsom oåterkalleligen förloradt för den gemensamma saken, och kejsaren skulle lyckönska sig, om han sålunda lyckades för koalitionen vinna stödet af militära krafter, som äro oändligt mycket mera betydande i de allierades leder, än de äro för dem fruktansvärda». *

Till baron Vincent skref Metternich samtidigt i förtroligt bref och i en helt annan tonart:

---

* Metternichs depesch till Vincent, Teplitz d. 2 okt. (Österrikiska statsarkivet.)

»Den åtgärd, hvarom hosföljande depesch handlar, skall troligen öfverträffa kronprinsens förväntningar. Det skall därför vara af nytta, om ni vill begagna detta tillfälle för att låta H. K. H. veta, att, då vi låna oss till ett steg, hvilket till och med ur oändligt många synpunkter strider mot kejsarens grundsatser och som icke ens kan ursäktas med något annat än vår önskan att beröfva kronprinsen hvarje förevändning att icke på det verksammaste befrämja den gemensamma saken, så hafva vi därmed uteslutande afsett denna gemensamma saks framgång».*

Att det icke var godvilligt och icke af välvilja för Sverige eller för kronprinsen som steget var taget, därom behöfdes ingen upplysning i det svenska högqvarteret; men man kände sig dock därstädes i förstone mycket tillfredsställd med utgången och hoppades det bästa.** Någon misstanke hystes väl om vådan af att låta Metternich på egen hand bevaka Sveriges intressen; Wetterstedt har försökt att få deltaga i uppgörelsen med Danmark, och endast af grannlagenhet afstått från

---

* Denna not (privée et secrète), som saknas i österrikiska statsarkivet, förekommer i afskrift bland bilagorna till Krusemarcks depesch till Hardenberg d. 6 oktober, förvarad i preussiska geheimearkivet.

** Wetterstedt till Bildt d. 9, till Engeström d. 8 oktober. I brefvet till Engeström heter det bl. a. om Metternichs depesch till Vincent: »Elle remplit entièrement les vues et les intentions de S. A. R. Elle n'a fait que préjuger l'intention du Roi, en demandant l'intervention de la cour d'Autriche pour une dernière démarche à faire auprès de celle de Copenhague».

detta anspråk.* Men det fanns en punkt i depeschen, som ögonblickligen fäste kronprinsens uppmärksamhet** och som verkligen förtjenade varsam behandling. Det hette nämligen där, att kejsaren lofvade uppmana Danmark att afträda Trondhjems stift — och intet vidare. Nu hade visserligen kronprinsen i ett bref af den 7 juni till kejsaren, och Wetterstedt i sin depesch af den 20 september sagt, att Sverige icke begärde mera än besittningstagandet af Trondhjems stift — *för närvarande;* men de hade aldrig antydt, att

---

* I sin depesch till Metternich d. 9 oktober säger Vincent, sedan han omtalat kronprinsens tillfredsställelse med Österrikes löften: »Le baron de Wetterstedt, qui m'a lu confidentiellement les dépèches adressées à mr Bildt sur le même objet, y faisait mention d'une lettre que le Prince Royal se proposait de faire écrire par son chancelier de la cour à mr Rosencrantz sur l'affaire entamée avec Danemarc par notre intervention. J'ai observé au baron de W. que du moment qu'à la demande de la Suède nous nous trouvions investis de cette affaire, il me semblait que cette démarche était au moins inutile. Il en est convenu et m'a dit qu'il prendrait encore les ordres du Pr. Royal sur l'expédition de cette lettre».

** I sin berättelse till Nesselrode d. 6 oktober om den österrikiska depeschens ankomst säger Pozzo di Borgo, att kronprinsen genast anmärkt, hurusom ersättningar borde beredas Danmark för det sydliga Norge och att Sverige, om sydliga Norge ej afträddes, förbehöll sig dessa ersättningar. Pozzo hade då bedt honom ej komplicera frågan, som nu blott rörde Trondhjem, och kronprinsen »a paru sentir la convenance de cette objection». Men Pozzo misstog sig härom.

Sveriges anspråk därmed voro tillfredsställda, och i sina bref till de tre monarkerna af den 19 och 20 september hade kronprinsen uttryckligen omnämnt, att Sverige fortfarande erbjöd förlikningsvillkoren af den 31 maj, hvilka innehöllo något vida mera. Så vida nu kejsaren menade, att Sverige i ett för allt skulle få åtnöja sig med Trondhjems stift, så måste en sådan uppfattning af medlarekallet bestämdt tillrättaföras, och detta skedde också mycket riktigt.

Wetterstedt hade redan den 29 september erinrat Bildt om majvillkorens fyra punkter och den 5 oktober ytterligare inskärpt, att hvarje framställning till Danmark borde noggrant rättas efter denna i öfverensstämmelse med England och Ryssland utarbetade fredsplan. Nu afsände han den 9 oktober från Ziebitz ytterligare en depesch, som mera detaljeradt upptog Sveriges fredsvillkor i fyra punkter, hvilka skulle tillhandahållas Metternich för medlingens utförande. *

---

* Dessa fyra punkter, hvilka, såsom i depeschen föreskrefs, borde ordagrant intagas i den österrikiske underhandlarens instruktion, innehöllo detsamma som det bekanta förlikningsförslaget uti Wetterstedts och Thorntons noter af d. 31 maj, dock med ett undantag. Däri ingick numera icke något anbud om ersättning åt Danmark för afträdandet af Trondhjems stift, endast för afträdandet af sydliga Norge. Således hade svenska kabinettet nu icke ökat, utan något minskat sina »eftergifter».

De diplomatiska underhandlingarna kommo för ögonblicket icke längre. Metternich sammanträffade den 9—11 oktober i Prag med danska sändebudet C. Bernstorff och meddelade honom Österrikes afsikt att ställa en uppmaning till danska hofvet,* men i ordalag, som tydligt visade, att från det hållet hade Danmark icke något ondt att frukta och att den brytning, Österrike måste framkalla, blott för formens skull vidtogs. Två dagar därefter mottog Metternich i Commotau det svenska sändebudet Bildt, och honom försäkrade han åter, att Sverige hade allt godt att vänta och att Österrike redan brutit alla förbindelser med danska hofvet. Bildt tyckte, att han härvid gaf intrycket af »franchise et sincérité».

Under de följande dagarne gick det öfverallt löst mot Napoleon, och efter stridens slut sammanträffade Metternich i Leipzig med den svenske kronprinsen. Deras samtal rörde både Österrikes accession till Sveriges traktater med de öfriga allierade och den österrikiska mediationen i Köpenhamn. Att kronprinsen därvid orubbligt vidhållit de svenska anspråken af den 31 maj, har han själf uttryckligen förklarat,** och det finns för öfrigt till-

* Bernstorffs depesch till Rosencrantz af d. 12 oktober. (Danska utr.-ministeriets arkiv.)

** Kronprinsens bref till kejsaren af Österrike d. 26 december.

räckliga bevis för att den österrikiske statskansleren ej kunnat vara okunnig om dessas innehåll.

Metternich hade nämligen vid detta samtal (den 20 okt.) begärt att få en ny afskrift af Sveriges förlikningsvillkor,* och han erhöll dem den 5 nov. i Hanau genom Bildt; vid mottagandet yttrade han, att dessa fyra punkter skulle vara honom nog för redaktionen af österrikiska sändebudets instruktion med hänsyn till den förestående medlingen.** Tolf dagar därefter hade Bildt nytt företräde, och då sade Metternich: »I morgon skall en kurir afgå till Köpenhamn. Kejsaren skall genom honom uppfordra konungen af Danmark att förklara sig för den gemensamma saken och tillträda (en accédant aux) de mellan Sverige och de allierade bestående traktaterna, eller ock träda i krigstillstånd med Österrike och de öfriga makterna. Detta kejsarens beslut skall bringas till kronprinsens kännedom genom samma kurir, grefve de Bombelles, hvilken skall resa genom kronprinsens högqvarter». Han tillade: »Jag vet väl, att Danmark skall fasthålla vid sitt nuvarande system, och i detta fall skall jag vara den förste att bedja H. K. H. uppskjuta sin marsch mot Holland och bemäktiga sig Holstein, för att sätta Danmark ur

* Wetterstedts depesch till Bildt d. 23 oktober, med apostille.

** Bildts depesch till kronprinsen d. 5 november.

stånd att föra gemensam sak med Frankrike. Emellertid ser ni, att kejsarens afsikt, då han nu för sista gången söker bringa Danmark på vår sida, är öfverensstämmande med det steg, som gjordes i maj månad hos hofvet i Köpenhamn genom Sveriges, Rysslands och Englands ministrar. Den motsvarar ock de afsikter, som hysas af kronprinsen, hvilken så väl fattat vikten af Danmarks lösgörande från den gemensamme fienden». *

Ingenting kunde ju vara för det svenska kabinettet mera hugnande än dessa upprepade försäkringar, att allt utfördes just efter dess önskan. Men den sista förklaringen innehöll, om Bildt hört rätt, hvad som var värre än en tvetydighet. Ty Bombelles skulle visst icke resa från Frankfurt raka vägen genom kronprinsens högqvarter i Hannover; det stod tvärt om i hans instruktion, att han borde taga omvägen öfver Berlin. Och när Metternich lät förstå, att kejsarens afsikt stod i »öfverensstämmelse med det steg, som de allierade togo i maj månad», så hade fursten redan strukit ut ur majvillkoren hvad han ansett onödigt och besvärligt. Det hette nämligen i den för Bombelles den 15 november utfärdade instruktionen:

»De anspråk, som svenska hofvet senast framställt mot hofvet i Köpenhamn, äro oss bekanta. De syfta å omedelbart och

* Bildt till Wetterstedt d. 18 november.

definitivt afträdande af Trondhjems amt och å förbindelsen att vid tidpunkten för freden afträda det öfriga Norge mot en skadeersättning, hvilken Sverige emellertid skulle vara redo att själft öfvertaga, ifall konungen af Danmark föredroge att behålla det öfriga Norge.

Kejsaren tror sig kunna erbjuda Danmark sin medverkan för att förmildra dessa förhandlingsgrunder till följande villkor: omedelbart afträdande af Trondhjems amt utan någon som helst förbindelse med afseende å det öfriga Norge.

Österrike förbinder sig således att medla (interposer ses bons offices) därhän, att Norge, med undantag af Trondhjem, må af de allierade makterna garanteras åt Danmark. De skulle ock söka de lämpligaste medel för att hålla Danmark skadeslöst för förlusten af Trondhjem» etc.

Slutligen bemyndigar instruktionen Bombelles att, om danske konungen bifaller dessa grunder, adressera ett bref med underrättelse härom till grefve Wallmoden, befälhafvaren för hannoveranska och ryska trupper under Carl Johans öfverbefäl, och öfver hvilken Metternich näppeligen hade någon rätt att befalla. Och allt detta utan att härom underrätta hvarken svenske kronprinsen eller general Wallmoden eller Österrikes sändebud i kronprinsens läger, baron Vincent!

Man kan mycket väl förstå, att den österrikiske statsmannen i tvisten mellan Sverige och Danmark skulle, så vidt möjligt, taga Danmarks parti. Det var också ganska naturligt, att han, då det gällde på en gång koalitionens intressen och Sveriges, skulle sätta de förra i främsta rummet

och fästa mycket ringa afseende å de senare. Han hade från årets början drifvit den satsen, att Sveriges fordringar blott utgjorde ett hinder för koalitionens hufvudsyfte, som var att med minsta ansträngning draga Danmark från den franska alliansen öfver till de allierade; och när han nu slutligen fick öfvertaga uppdraget att sammanjämka dessa olika intressen, låg intet närmare till hands än att nedpruta Sveriges anspråk till det yttersta, för att för Danmark underlätta närmandet till de allierade.

För öfrigt kunde Metternich med något skäl säga, att sedan Sverige förbundit sig att lemna Danmark fritt val mellan det sydliga Norge och ersättningarna, samt att själft nöja sig med de senare, så hade det gent emot *Danmark* icke längre något anspråk vare sig på det sydliga Norge eller på ersättningarna för detsamma, och att det sålunda blott var en lämplig förenkling af frågan, om de allierade nu förpliktade Danmark endast till afträdande af Trondhjem och förbehöllo sig själfva den följande uppgörelsen med Sverige om ersättningarna för det sydliga Norge. Huru den skulle sluta, qvittade honom lika. Han drog därmed den sista konseqvensen af den inre motsägelse, som från början vidlådde planen på en fredlig uppgörelse om Norges afträdande.

Metternichs beräkning var tydligen densamma som föresväfvat Romanzow, Nesselrode och Dolgoroucki: kunde Danmark blott förmås att ansluta sig till koalitionen, uppträda på krigsskådeplatsen och förvärfva sig anspråk på de förbundnes välvilja, så skulle dessa snart uppväga den svenske kronprinsens äldre anspråk; och hvad skulle Sverige sedan förmå med sin klagan öfver fredsvillkorens förmildring, öfver utsträckningen af dess senaste eftergifter? Kronprinsen hade ju antagit mediationen, han kunde icke heller begära, att den nye bundsförvanten åter utstöttes, och ville han sedermera processa om villkoren, så kunde den frågan vändas många gånger på en förestående kongress.

Men hufvudvillkoret för allt detta var, att mediationen fick begynna och fortgå ostörd af det svenska kabinettets inblandning; hos de svenske diplomaterna skulle därför väckas och underhållas den föreställningen, att mäklaren godkände och framställde majvillkoren; de skulle hållas i okunnighet om Bombelles' instruktion, ända till dess att man stod inför ett fullbordadt faktum. Därför fick Bombelles, midt igenom de allierades leder, resa förklädd som sin betjents betjent; därför gick Metternich själf i sina förklaringar och uppgifter till Wetterstedt och till Bildt ett godt stycke utöfver den diplomatiska förställningens yttersta

gräns. Han tillämpade mot en bundsförvant grundsatsen, att allt är tillåtet i krig.

Men han felade genom ett öfvermått af slughet, som var egnadt att uppväcka misstro, och han bedrog sig både på konungen af Danmark, som var honom för trögtänkt och tveksam i beslut, och på kronprinsen af Sverige, som var honom för skarpsynt och dristig i handling.

* * *

I det svenska högqvarteret var man visserligen redan i början af november icke fullt tillfredsställd med furst Metternichs hållning, ty dels dröjde det länge med pressionen på Danmark, dels låg det något oroande i det ständiga uppskofvet med Österrikes accession till traktaterna. * Men

* Nästan i hvartenda bref efter den 14 augusti fick Bildt från svenska högqvarteret påminnelser om traktatens påskyndande, och i hvarje svar berättade han om sina misslyckade försök att bringa den till stånd. Först begärdes uppskof för att hemta 1757 års traktat från Wien, sedan för att upprätta ett nytt förslag, så kommo krigshändelserna, så samtal med Bernstorff, så försäkringar att hvarje traktat vore öfverflödig, då Sverige och Österrike nu hade gemensamma intressen. Vid mötet mellan kronprinsen och Metternich i Leipzig var åter frågan på tal, och då hette det, att den österrikiska mediationen på intet sätt skulle vålla uppskof med traktaten. Men när Bildt nu i Hanau påminde härom, begärdes uppskof till

Bildts försäkringar voro lugnande, och verkliga misstankar om ett dubbelt spel begynte knappt uppstå förrän det berättades, att Bombelles hade rest och därvid undvikit kronprinsens läger.

Men kronprinsen behöfde icke bestämda misstankar för att fatta den föreställningen, att Sveriges intressen vore vida bättre betryggade genom en militärisk diversion af hans egen armé än genom diplomatiska underhandlingar af Metternich; och det dröjde, som bekant, ej länge, förrän hans planer, denna gång på fullt allvar, å nyo sysslade med fälttåget mot Holstein. Han hejdade sitt tåg emot Rhen, lät två corpser afgå till Holland, svängde den öfriga delen af nordarméen åt nordvest och stannade själf i början af november i Hannover. Härifrån underrättade han de allierade i Frankfurt om sina planer.

Det må antagas, att han härvid icke så litet varit bestämd af hoppet att kunna genom ett raskt grepp taga igen hvad som förlorats vid trångmålet i maj månad. Ty det afsteg från 1812 års program, som då blef en nödvändighet, måste ju alltid hafva förefallit det svenska kabinettet

---

ankomsten till Frankfurt, och i Frankfurt hänvisades på den pågående mediationen i Köpenhamn, som först skulle bringas till slut, — allt under försäkringar, att traktaten ju redan vore »så godt som afslutad».

ytterligt påkostande. Hvad som var rimligt i maj månad, när man trodde sig hafva att välja mellan något eller intet och fruktade för ett snöpligt återvändande till Sverige; hvad som ännu i oktober kunde nödtorftligen försvaras, medan koalitionens öde var oafgjordt, det framstod, efter Leipzigerslaget och under marschen mot Rhen, alltmera som ett oförsvarligt gäckeri med alla Sveriges förhoppningar.

Det första villkoret för en förbättring af Sveriges utsikter var att, såsom ju från början varit afsedt, få understödja de diplomatiska underhandlingarna med en militärisk exekution; ty allenast så kunde man hoppas att slutligen bestämma Danmark för det enda val, som tillfredsställde Sverige, hela Norges afträdande mot indemniteter i Tyskland.* Men därför var det tillika för det svenska kabinettet af så ytterlig vikt, att frågan om dessa indemniteter togs grund-

---

* Wetterstedt skrifver den 10 november till Rehausen: »Ni skall försäkra den engelske ministern, att Sverige icke vill hafva något annat än Norge, och att det ej eftersträfvar en enda tum jord i Tyskland mera än det redan eger». Denna fras i Wetterstedts bref blef lifligt gillad af Castlereagh, som just med tanke på ersättningarna i Tyskland alltid uttryckt sin misstro till majvillkoren och nu, den 7 dec., till Rehausen förklarade, att Danmark ej gjort sig förtjent af ersättningar och att Sverige icke borde afstå något af sina anspråk på Norge.

ligt och på allvar, och därför var det som kronprinsen, på samma gång planerna uppgjordes för nordarméens nya operationer, beslöt att hos de allierade begära snart och afgörande besked om deras vilja och förmåga att i Tyskland bereda en ersättning för Norge. På denna fråga berodde numera utvecklingen af hans egna väpnade underhandlingar. Hvad Metternich den 15 november lemnat alldeles utom räkningen, blef af kronprinsen vid samma tid framskjutet som underhandlingens hufvudsak, och sålunda bereddes också möjligheten att återtaga allt hvad den svenska politiken sedan maj månad förlorat. Därigenom ådagalades, att problemets förenkling icke var så lätt som Metternich låtit förstå.

Uppdraget att underhandla om dessa ersättningars bestämmande anförtroddes åt hofkansleren Wetterstedt, som för det ändamålet fick befallning att tillsammans med grefve Gustaf Löwenhjelm afresa till monarkernas högqvarter i Frankfurt. * Hans instruktion var daterad den 14 nov. och innehöll, utom föreskriften att i öfverensstämmelse med kronprinsens handbref muntligen motivera

* I sitt privatbref till Engeström d. 12 nov. säger Wetterstedt: »I händelse fråga uppstår om att nu fastställa indemniteterna för Danmark och därefter göra en ny gemensam framställning till detta hof, synes H. K. H. önske, att jag skulle resa ner till Frankfurt för att på stället härom öfverenskomma».

operationen mot Hamburg och Holstein, hufvudsakligen tvenne bestämmelser. Han skulle utveckla nödvändigheten att på förhand öfverenskomma om den ersättning, hvilken borde tillerkännas Danmark för afståendet af det sydliga Norge; han skulle såsom ersättning föreslå — med anledning af ett kejsar Alexanders yttrande till Löwenhjelm — dels hertigdömet Mecklenburg-Schwerin, under förutsättning af skadestånd på annat håll åt dess suverän, dels det nominella protektoratet öfver Hamburg och Lübeck, med någon rätt att af dem uppbära inkomst, dels hertigdömet Sachsen-Lauenburg, dels och i sista hand ön Guadeloupe, så vida Sverige i stället kunde få någon annan koloni af mindre värde. * — Vidare skulle Wetterstedt med lika allvar påyrka, att de

* Tankarne på dessa ersättningars fixerande hade sysselsatt det svenska kabinettet under hela den tid brefvexlingen pågick med Österrike i okt.—nov. Men man hade varit synnerligen tveksam i valet af ersättningsföremål. I depesch till Rehausen d. 28 okt. talar Wetterstedt om protektoratet öfver Hamburg och Lübeck, en del af Mecklenburg och möjligen någon tillökning af Danmarks kolonier i Indien, hvarom Rehausen skulle tala med Castlereagh. — Förslaget om Sachsen-Lauenburg och Guadeloupe synes hafva tillkommit i sista stund före instruktionens nedskrifvande och blef, såsom af Wetterstedts skrifvelser framgår, aldrig förelagdt de allierade. Om Pommern nämnes i instruktionen intet, men af Schulzenheims apostille d. 2 dec. till Wetterstedt synes, att denne haft kronprinsens muntliga medgifvande att under vissa villkor tala därom.

allierade icke måtte öfverskrida Rhengränsen utan att förut hafva gjort sig försäkrade om fästningarna, samt påminna om nödvändigheten att gifva Tyskland en stark organisation.

Det var naturligtvis den förstnämnda af dessa uppgifter, som kom att utgöra hufvudföremålet för Wetterstedts underhandling, och det dröjde icke länge förrän han bildade sig en bestämd mening om underhandlingens slutliga resultat.

Genast vid sitt första samtal med kejsar Alexander, den 20 november, fann Wetterstedt, att frågan om ersättningar åt Danmark för det sydliga Norge var mindre välkommen, ja, egnad att väcka stor förlägenhet. Hvar skall man taga dessa ersättningar åt Danmark utan att förorätta någon annan? frågade kejsaren. Huru skall storhertigen af Mecklenburg kunna förjagas från sitt land, då han sig i allo väl förhållit? Och då Wetterstedt framställde tanken på det svenska Pommern* såsom bytesföremål, utbrast kejsaren: »Nej, ni bör visst icke afstå Pommern, det vore ju att gifva med ena handen hvad man tager med den andra!» För öfrigt skulle ett bestämmande af ersättning åt Danmark i detta ögonblick vara att frångå den

* »Jag nämnde Pommern», säger Wetterstedt i en af sina första depescher, »därför att jag genast fann, att det icke lönade mödan att röra vid förslaget om Hanseståderna».

princip, som koalitionen hittills följt, att undanskjuta alla dylika uppgörelser till tidpunkten för den allmänna freden. Af kejsarens sväfvande och hvarandra motsägande yttranden, som än hänvisade ersättningsfrågan till fredsslutet, än antydde, att Danmark kunde nöja sig utan ersättning för Norge, framgick intet annat, än att han framför allt ville hålla denna fråga ur vägen, och att Sverige fortfarande blott skulle slå sig till ro vid obegränsad förtröstan till hans personliga välvilja. Samma språk förde Nesselrode vid alla tillfällen, då detta ärende var på tal.

Äfven konungen af Preussen visade liknande obenägenhet mot ersättningsfrågans upptagande, och hans förste minister, Hardenberg, motsatte sig på det bestämdaste hvarje tanke på Danmarks utvidgning i Tyskland. På sin höjd kunde han tänka sig, att Danmark borde förnöjas genom någon passande ersättning ur den outtömliga skatt af kolonier, som England hade samlat till sig under kriget. I samtal den 2 december förklarade Hardenberg rent ut, att Preussen icke kunde tåla, att Danmark eller någon annan makt förvärfvade vare sig Hansestäderna, Mecklenburg eller svenska Pommern. Tvärt om, funnes det blott någon möjlighet att bereda storhertigen och Sverige passande ersättningar, vore det Preussens egen högsta önskan

att själft förvärfva dessa besittningar. Allt talade ju för en innerlig vänskap mellan ett konsolideradt Preussen och ett förenadt Sverige-Norge, och de båda länderna borde därför endräktigt arbeta på hvarandras förnöjande.

Då under dessa samtal Wetterstedt yrkade på ett bestämdt svar rörande ersättningsfrågan lika enträget, som de ryske och preussiske diplomaterna afböjde ett svar, under förklaring, att ersättningar för Danmark ingenstädes stode att finna, gled man ständigt öfver till den för de närvarande parterna beqvämaste utvägen: att uppgifva all tanke på ett dylikt undseende för den frånvarande. Gång efter annan förklarade både Nesselrode och Hardenberg, att de alldeles icke trodde på någon eftergift från Danmarks sida, och lika ifrige voro de i sina försäkringar, att Danmark genom sin franska allians gjort sig så väl förtjent af den tuktan det fick, att det numera icke kunde göra anspråk på den ringaste ersättning. Tsaren själf förklarade i samtalet den 20 nov., att om danske konungen ej gaf vika, så måste man »l'envoyer au diable». Ville Danmark ej genast komma på bättre tankar och tillfredsställa Sverige till fullo, så fanns det, menade Hardenberg, ingen bättre utväg än att eröfra både Holstein och hela jutska halfön, då ju Norge af sig själft skulle falla Sverige till, och då Holsteins

återlemnande blefve den enda ersättning, på hvilken den danska monarkien i bästa fall finge göra anspråk. Ingenting kunde vara för Wetterstedt mera tillfredsställande.

När man väl kommit in i denna tankegång, var det i Frankfurter-diplomaternas förtroliga öfverläggningar ej långt till den slutsatsen, att danska monarkiens fullständiga upplösning numera vore den lämpligaste och snart sagdt enda möjliga utvägen att, utan andras förfördelande men till mångas båtnad, främja »la cause commune». Hardenberg fann i Holstein en förträfflig ersättning åt storhertigen af Mecklenburg, som då kunde lemna sitt land till Preussen; och om Sverige begärde något för Pommern, kunde ju Jutland komma det väl till pass som tillägg till Norge. Den svenske hofkansleren var icke alldeles ovillig att begrunda dylika förslag, men han mötte dem med invändningar, som visade, att det svenska kabinettet oförryckt behöll sitt hufvudsakliga mål i sikte. Sverige hade visserligen, försäkrade han, ingen annan ärelystnad än att se uppfyllt löftet om föreningen med Norge; starkt i sitt insulära läge, skulle det sedan aldrig vara frestadt att störa Europas lugn genom krig utom egna gränser, men genom alla sina intressen känna sig nära förbundet med en stat, hvilken, såsom Preussen, vore kallad

att bilda en stark motvikt mot andra makter i Europa. Men om också den jutska halföns ockupation enligt kronprinsens mening vore af högsta vikt för Danmarks betvingande, ansåg dock Wetterstedt, att så vida något stycke af Danmark skulle, vid en möjlig upplösning af monarkien, tilldelas Sverige som en särskild ersättning för Pommern, vore Selands förvärf det enda, som kunde förenas med Sveriges önskan att arrondera sig såsom östat; ehuru det antagligen skulle möta svårigheter att vinna Englands bifall för Öresunds ockupation af en enda makt. * Så var nu åter i Frankfurt å bane den tanke på Selands införlifvande med Sverige, hvilken emellanåt såsom en frestande hägring framskymtat i det svenska kabinettets underhandlingar med England och Ryssland ända från 1811.

Framför allt gällde det emellertid att utröna tänkesättet i ersättningsfrågan hos den österrikiske statskansleren, som ju hade den stora mediationen i sin hand. Metternich gaf som vanligt blott ett svar på dylika frågor: »Låtom oss vänta till dess konungens af Danmark svar på grefve Bombelles' framställning varder kändt». För öfrigt var hans språk till utseendet mycket lugnande för Sverige. Han förklarade bestämdt, att Danmarks vägran att

* Wetterstedt till kronprinsen d. 3. dec. Apostille.

ingå på *Sveriges fordringar*, sådana de framställdes genom det österrikiska hofvets förmedling, skulle omedelbart följas af undertecknandet af den svensk-österrikiska allianstraktaten.* »Man är öfvertygad», tillägger i samband härmed Wetterstedt, »att Danmark icke skall gifva vika och att följaktligen, långt ifrån att bereda det en skadeersättning, man bör öfverlemna denna monarki åt dess fienders godtfinnande».

Några dagar senare** var Metternichs språk ännu mera lugnande. »Låtom oss se», sade han, »hvad Danmark vill göra. Vi hafva uppställt de frågor, som vår minister har att framföra, på ett så peremtoriskt sätt, att Danmark, efter alla dess felsteg och efter den verksamma del det tagit i kriget mot de allierade, bör finna en tillräcklig ersättning till och med i *det område, som det får behålla*». Onekligen en fintlig vändning af den, som med orden »ce qui lui restera de son territoire» förstod hela Norge utom Trondhjems stift, medan han lät sin gäst därunder föreställa sig hvad han behagade. Wetterstedt inföll: »Men om nu konungen af Danmark bifaller Österrikes fredsvillkor, hvarunder ju inbegripes rätten att välja mellan sydliga Norge och indemniteterna i Tyskland, så

* Wetterstedt till kronprinsen d. 24 november.

** Wetterstedt till kronprinsen d. 2 december.

kan dock frågan om dessa ersättningar få ett omedelbart intresse äfven för Sverige». Äfven nu höll Metternich god min, utan att dock inlåta sig i svaromål. När Wetterstedt slutligen antydde, att kronprinsen, om Danmark tredskades, kunde nödgas ockupera både Holstein och Jutland, för att förskaffa sig ett lämpligt bytesföremål, så genmälde Metternich blott, att »om det komme så långt, kunde Danmark ej längre fordra hvarken undseende eller ersättning».

Så kommo de svenske underhandlarne — Löwenhjelm och Bildt deltogo hvar på sitt håll i dessa samtal med de allierades monarker och ministrar — till den öfvertygelsen, att det icke fanns den ringaste utsikt till att vare sig muntligen eller skriftligen undfå besked om de ersättningar, som skulle erbjudas Danmark i stället för Norge och eventuellt tillfalla Sverige. Redan den 24 nov. ansåg Wetterstedt det vara alldeles öfverflödigt och onödigt att längre bjuda ut Pommern, och häruti stärktes han ytterligare af kronprinsen, som i flera skrifvelser lät honom veta, att man, såsom sakerna nu tycktes stå, icke alls skulle tänka på dylika eftergifter.* Tsarens, Hardenbergs

* Wirséns bref till Wetterstedt d. 30 nov. Kronprinsens bref till Wetterstedt d. 2 dec. Schulzenheims depesch till Wetterstedt d. 2 dec.

och slutligen äfven Metternichs skenbara bekymmerslöshet och likgiltighet för Danmark hade så lugnat Wetterstedt i denna punkt, att han mot slutet af sin vistelse i Frankfurt förklarade sig anse hela frågan om ersättning åt Danmark för det sydliga Norge fullständigt förfallen. *

Dessa underhandlingar utöfvade sålunda ett mycket stort inflytande. De bragte till full klarhet

---

* Wetterstedts depesch till kronprinsen den 3, 6 och 9 december. — Den starkaste försäkran om de allierades likgiltighet för Danmark fick Wetterstedt slutligen i samtal den 9 dec. med Nesselrode, som yttrade: »Jag beder eder att för kronprinsen uttrycka, huru mycket kejsaren, min herre, likasom kejsaren af Österrike och konungen af Preussen erkänna nödvändigheten af att med kraft fullfölja kriget mot Frankrike. Kejsar Napoleon kan svårligen handla med full kraft före slutet af januari eller början af februari. Det inträder alltid två månaders uppehåll i krigsrörelserna, och det skulle vara af stor nytta för det gemensamma bästa, om under denna tid affären med Danmark vore slutligt afgjord. Ni förstår väl, M. H., att när de militära operationerna skola begynna på denna sida med ny lifligt, skall man vara högligen angelägen att kräfva kronprinsens bistånd och att inbjuda honom till att spela samma utmärkta rol som under den förra kampanjen. Det är därför önskvärdt, att anfallet mot Hamburg och kriget mot Danmark fullbordas på ett sådant sätt, att det sedermera icke må vara nödigt att vända H. K. H:s ansträngningar åt det hållet, och fullföljandet af detta mål bör anses vida att föredraga framför hans ankomst 14 dagar förr eller senare till Holland. Af hvilken fördel skulle det icke vara, till och med för underhandlingarna med Frankrike, om man därvid kunde säga: Danmark har gifvit vika, frågan om Norge är afgjord genom danske konungens eget medgifvande».

för alla parter, att talet om indemniteter i Tyskland åt vare sig Danmark eller Sverige icke längre hade någon mening. Det hade blott tjenat till att beslöja svårigheterna vid uppgiften att förmå Danmark till godvillig afträdelse af Norge; och det visade sig nu, att de allierades undseende för Danmarks legitima rätt till Norge var vida mindre än deras fruktan för nya tvisteämnen i Tyskland. De svenske diplomaterna drogo häraf den riktiga slutsatsen, att, med upphäfvande af denna deras förutsättning, hade äfven fredsvillkoren af den 31 maj till all kraft och verkan förfallit, och att Sveriges anspråk på hela Norge nu var oeftergifligt. För de allierade själfva hade dessa samtal äfven så stor betydelse, att, när en månad senare den svensk-danska tvistefrågan å nyo afhandlades i monarkernas högqvarter, genomdrefvos Sveriges fordringar med en enkel hänvisning därå, att man ju ingenstädes kunnat finna någon indemnitet för Norges rike, hvadan det måste utan ersättning frånkännas den besegrade.

Utom denna för Sverige mest viktiga del af sin diplomatiska uppgift fick Wetterstedt vid ankomsten till Frankfurt en annan, alldeles opåräknad angelägenhet att besörja, hvilken tog hans uppmärksamhet synnerligen i anspråk. Redan på vägen

till Frankfurt hade han genom sin reskamrat, Charles Stewart, fått spaning på det bekanta uppslag till fredsunderhandling med Napoleon, som den 9 november gifvits genom Metternichs, Nesselrodes och Aberdeens samtal med den fångne franske diplomaten St. Aignan. Genast vid framkomsten utbad han sig upplysning härom af de båda svenska sändebuden vid ryska och österrikiska hofven, Löwenhjelm och Bildt; ingendera hade den ringaste aning om, att något dylikt förefallit. Här hade således för de svenske diplomaterna hemlighållits en åtgärd, som möjligen var af stor vikt och som fick ökad betydelse just genom detta Sveriges åsidosättande. Man visste sedan vårens händelser mycket väl, hurusom ingenting var mera egnadt att väcka kronprinsens misshag än de underhandlingar, som hans allierade på sidan om Sverige drefvo med den gemensamme fienden.

De tre sändebuden beslöto att genast begära upplysningar och vände sig först till tsaren. Han svarade undvikande, att samtalet med St. Aignan icke egt den ringaste politiska vikt; det hade afsett allenast att bestämma Frankrikes egna gränser och att hålla kejsar Napoleon främmande för de allierades inbördes uppgörelser. Trots Alexanders upprepade bedyranden, att Sveriges intressen icke kunde af underhandlingen beröras och att kron-

prinsen blott skulle i allt förlita sig på Alexanders personliga vänskap, trodde sig dock Wetterstedt icke kunna så lätt släppa denna sak. Det gällde nu att åtminstone få kännedom om det af Metternich uppsatta aktstycke, som St. Aignan skulle hafva medfört till Napoleon.

Härom tillspordes först Nesselrode. Han sökte allehanda undflykter, hvilka mest gingo ut därpå, att förhandlingen med St. Aignan varit en fullkomlig bagatell, som blifvit bortglömd därför, att den icke egde någon diplomatisk vikt eller kunde intressera Sverige. När Svenskarne dock envisades att få se konceptet till den *minute*, som St. Aignan sades hafva fått med sig, kunde Nesselrode icke ens erinra sig, att något sådant aktstycke blifvit vid sammanträdet uppsatt. — Samma dag togos de engelska sändebuden Cathcart och Aberdeen i förhör, och af dem framlockades med mycket besvär en redogörelse för de tre ministrarnes samtal med Fransmannen samt erkännandet, att det dock fanns en *minute*, redigerad af St. Aignan, diskuterad af de tre närvarande och rättad med Metternichs egen hand.

Allt detta hade försiggått under de två första dagarne af Wetterstedts vistelse i Frankfurt. Nu gällde det att få fatt i dokumentet, som ju svårligen kunde hafva spårlöst försvunnit. Nesselrode och Aberdeen hade intet vidare att meddela, och

Metternich var otillgänglig. Men Hardenberg, som den 9 november varit frånvarande, hade mycket riktigt i sin ego en fullständig afskrift af handlingen och meddelade densamma — men hemlighetsfullt och under förbehåll af fullkomlig tystlåtenhet.

Aktstycket befanns visserligen vara af ganska oskyldigt innehåll, enär det icke afhandlade andra territorialfrågor än dem, som omedelbart berörde Frankrike, och dessutom hänvisade fredsslutets detaljer till en kongress af de krigförande makterna. Men dess förhemligande qvarstod dock såsom ett prejudikat, hvilket icke fick lemnas obestridt; och nu återstod blott att finna en lämplig diplomatisk form för att påminna om Sveriges åsidosatta rätt.

Anledningen härtill kom snart. De tre ministrarnes samtal med St. Aignan var för visso aldrig ämnadt att betraktas som en bagatell, och blef icke heller så uppfattadt af Napoleon. Han lät sin utrikesminister den 16 november uppsätta en formlig svarsskrifvelse, som kom Metternich till handa den 25 november; och då nu detta bref, hvilket egde hela karakteren af ett officiellt meddelande, blef de svenska sändebuden delgifvet, funno de däri åberopadt just denna St. Aignans *minute*, som ingen hittills velat vidkännas. Löwen-

hjelm och Bildt begagnade nu tillfället att, i sina svar till Österrikes och Rysslands hof å delgifningsnoterna, uttala sin mening om hvad som förelupit och anhålla om delgifning äfven af det ursprungliga, till St. Aignan öfverlemnade fredsförslaget. Nesselrode och Metternich yttrade sig härom i förstone undvikande, Nesselrode nästan ohöfligt; men slutligen kom dock, den 6 december, från det österrikiska kabinettet till Bildt en fullständig och officiell redogörelse för hvad som försiggått den 9 november; och med denna lilla seger ansåg Wetterstedt att man kunde vara tillfredsställd.

Emellertid blef det alltmera allvar af fredsverket, och i början af december spordes det, att Pozzo di Borgo skulle afgå i särskild mission till London för att förmå engelska ministären att bestämma sina villkor för en allmän fred samt utnämna en underhandlare.* Wetterstedt fick under hand veta, att det var fråga om s. k. preliminärunderhandlingar, i hvilka utom Frankrike endast de fyra stormakterna, Ryssland, Österrike, England och Preussen, skulle deltaga, och skyndade att härom underrätta ej blott kronprinsen utan äfven Rehausen i London, där han trodde att möjligen något understöd kunde vinnas för Sveriges anspråk på deltagande i fredskongressen. Tillika

* Wetterstedts depesch till kronprinsen d. 6 dec.

gjorde han sitt bästa att på ort och ställe inlägga sin gensaga mot hvarje försök att utesluta Sverige från dessa underhandlingar. »Jag kan omöjligen direkt protestera mot planen», säger han, »hvarken hos furst Metternich eller hos grefve Nesselrode, ty jag kan icke åberopa något bevis för hvad jag vet, och de skulle icke underlåta att neka tillvaron af en sådan afsikt. Men jag tror den bästa utvägen att förekomma något dylikt vara att helt enkelt tillkännagifva, hurusom Sverige, till följd af hertigens af Vicenza senaste skrifvelse, ärnar omedelbart skrida till utnämnande af sin fullmäktig, hvilken snarast skall ega att begifva sig till kongressorten».

Denna sin afsikt satte hofkansleren ock i verket vid nästa samtal, den 9 december, med grefve Nesselrode, hvilken mottog underrättelsen utan att säga hvarken ja eller nej därtill. Furst Metternich utvecklade följande dag sina idéer, huru de förestående fredsunderhandlingarna icke borde erhålla någon fullständig officiell karakter, utan endast taga formen af förberedande öfverläggningar rörande fredens grundvalar. Äfven inför honom upprepade Wetterstedt sin försäkran, att Sverige hölle sig beredt att i dessa underhandlingar deltaga, och »fursten tycktes icke göra undantag för någon af de förbundne».

Slutligen vid afskedsaudiens hos kejsar Alexander, den 12 december, yppade hofkansleren oförbehållsamt sitt bekymmer öfver hvad som förekommit. Kejsaren, förbindlig som alltid, förklarade sig »icke ens förstå, hur man kunde hysa en sådan tanke» som att utesluta Sverige från fredsunderhandlingarna, hvilket ju skulle vara att utan skäl såra en välförtjent bundsförvant, och utlofvade att hålla ögonen öppna för denna fråga, på det att den icke skulle gifva kronprinsen någon anledning till missnöje.

Hvad Wetterstedt under dessa dagar spejande förföljt var dock icke något foster af en uppskrämd inbillning; det var den skugga, som den nya »stormaktspolitiken» kastade framför sig, medan hon växte upp i kabinettens hemliga öfverläggningar. Allt hvad furstar och ministrar haft att säga till de svenska sändebudens lugnande innehöll endast tvetydigheter, egnade att beslöja och i formerna förmildra den obehagliga sanningen, att Sverige såsom en bland staterna af andra rangen icke skulle få hafva någon talan i de europeiska »principalmakternas» rådslag.* Några månader senare skulle

* Uppslaget till stormaktspolitiken, till kongressen i Châtillon, alliansen i Chaumont och den heliga alliansen, var just i dessa decemberdagar gifvet genom Pozzo di Borgos beskickning till London, för hvilken han den 6 december mottagit en af grefve Nesselrode uppsatt, nu i kejserliga ryska utrikesministeriet

Wetterstedt åter stöta tillsammans med samma principalats-lära, fullt utbildad och tillämpad, i Châtillon och i Paris.

Den 13 december reste hofkansleren från Frankfurt, mötte i Celle den 16 Heijkenskiöld och Foulon med viktiga depescher från kronprinsen och från konungen af Danmark, hvilka skulle vidare befordras till de allierades högqvarter, mottog af dem lugnande underrättelser om framgångarne i Holstein och fortsatte skyndsamt sin resa norr ut. Den 19 inträffade han i Kiel.

* * *

Medan Wetterstedt vistades i Frankfurt, och under inverkan af de upplysningar han meddelade,

förvarad instruktion. Däri förekom bl. a. följande: »Les principales puissances ont senti, et la raison démontre évidemment, que le seul moyen de faire contribuer les petits états à leur propre salut et de les rendre utiles à la cause commune, était de leur fixer un plan de conduite, dont ils n'oseraient s'écarter pendant la guerre, de consulter leurs intérêts avec équité, de les traiter avec égard et ménagemens, mais de ne pas les rendre parties principales dans les grandes transactions. Une conduite différente ouvrirait la porte aux intrigues, compromettrait le secret et rendrait toute négociation interminable. Vous chercherez à convaincre le cabinet Britannique de ces vérités». — Det följande visar, att bland makterna »de second ordre» räknades främst Sverige. — Castlereagh var fullständigt af de öfriga allierades mening.

hade kronprinsens planer på en självständig operation mot »den fiende, som hotade koalitionens högra flygel», vunnit allt större klarhet och bestämdhet. Redan den 26 november hade till Hannover ingått underrättelsen, att kejsaren i samtal med kronprinsens utskickade gillat framryckandet mot Hamburg och Danmark, att han till och med betraktade kronprinsens armé såsom självständig och fri i sina rörelser. Detta svar var afgörande,* och den 1 december gick hären öfver Elbe. Under det följande korta fälttåget, medan Lübeck besattes, Holstein öfversvämmades och anordningar träffades för den danska härens omringande, inträffade nya depescher från Wetterstedt, som vittnade om de allierades likgiltighet för Danmarks öde** och bekräftade antagandet, att Sveriges utsikter för framtiden mera än någonsin berodde

---

* Schulzenheims depescher till Wetterstedt, till Engeström och till Rehausen den 28 nov. samt kronprinsens bref till Wetterstedt s. d. Baron Vincent skrifver ock till Metternich den 27 nov., att kronprinsen bestämt sig för tåget mot Danmark, sedan han nu därtill erhållit kejsar Alexanders bifall.

** Wetterstedts depesch af den 28 nov. ankom den 2 dec., och samtalen med Hardenberg voro i kronprinsens högqvarter bekanta före den 9 december. Emissariernas rapporter till sina hof 1—10 december visa, att kronprinsen oupphörligt bemött deras invändningar mot arméens marsch norr ut med hänvisning på sina underrättelser från Frankfurt.

på den rätt och fördel, som kunde med vapen förvärfvas.

Prinsens af Hessen första anbud om vapenhvila besvarades därför den 9 december med en erinran om Sveriges traktatsenliga rättigheter, med ett beklagande, att Danmark ej velat lyssna till föregående anbud om ersättningar för Norge, och med förklaringen: »det förflutna tillhör oss ej mera, vi hafva endast att sysselsätta oss med det närvarande». Kronprinsen talar nu helt och hållet eröfrarens språk, förkastar all tanke på att nöja sig med Trondhjems stift och fredsvillkoren af den 31 maj, och återgår till sitt ursprungliga yrkande på besittning af hela Norge. Grunderna och syftet för denna förändring utvecklades noggrant i depescher af den 10 och 12 dec., som samtidigt afsändes till Frankfurt och till London. *

Då inträffade den 13 december, jämte ett nytt anbud om vapenhvila, underrättelse från general Wallmoden, att konungen af Danmark antagit Österrikes mediation och förklarat sig beredd att »genast afträda Trondhjem». Efter någon tvekan beviljades nu den 15 december ett stillestånd på

* Det var dessa depescher som mötte Wetterstedt i Celle och genast med samma bud befordrades vidare till Löwenhjelm, som mottog dem den 17 december i Durlach. Depescherna till London kommo ej fram förrän den 27 december.

14 dagar. Men med Wallmodens uppgift om resultatet af Österrikes mediation var kronprinsen långt ifrån nöjd, och »till förekommande af missförstånd» afsände han den 17 december* till Köpenhamn en särskild svensk underhandlare, general Tawast, för att till danska hofvet frambära samma underrättelse om Sveriges nya fordringar, som några dagar förut delgifvits de allierade. Tawast skulle enligt sin instruktion af s. d. begära en uttrycklig förbindelse af danske konungen att vid allmänna freden afträda hela Norge. Som pant för denna förbindelse fordrades omedelbart besittningstagande af Trondhjems stift och två fästningar. Enligt de allierades uppfattning vore numera utrymmandet af Holstein fullt tillräcklig ersättning för hela Norge; men kronprinsen erbjöd detta utrymmande som vederlag för besittningstagandet af Trondhjem. Hvad åter beträffade ersättning för det öfriga Norge, erbjöd Sverige numera icke någon garanti och intet byte, endast bona officia. — I en apostille tillades dock anbudet af 1 million rdr banko, om hela Norge afträddes genast.

Så var nu Österrikes mediation faktiskt afbruten genom den ena parten, sedan den nyss

* Dagen förut hade kronprinsen mottagit Wetterstedts viktiga depescher af den 6 och 9 december.

antagits af den andra,* och villkoren af den 31 maj, som Metternich redan rubbat, voro af kronprinsen förkastade. De kunde förklaras ogiltiga, sedan de allierade vägrat att anvisa indemniteter; men, framför allt, de ansågos öfverflödiga, sedan Holstein var taget i besittning.

Sådan fann Wetterstedt ställningen, när han ankom till Kiel och återtog ledningen af fältkansliets göromål. Af hvad han personligen hade att förmäla kunde kronprinsens nya beslut endast stärkas, och hofkansleren fick nu, för att ytterligare motivera dessa förändrade fordringar, uppsätta skrifvelser dels till danske utrikesministern, dels till denne märkvärdige österrikiske medlare, af hvars verksamhet man redan sett spår i hans skrifvelser till kronprinsens underbefälhafvare, men hvars syften voro fullkomligt okända** och redan

* Baron Vincent, som icke hade någon kännedom om Metternichs instruktion för Bombelles, kunde i denna kronprinsens åtgärd icke se något annat än en sidvördnad mot Österrike, och råkade i stor bestörtning öfver kronprinsens nya, förmätna anspråk. Han utbrister i sitt bref till Metternich den 17 dec.: »Personne mieux que lui, pas même Napoléon, ne sait étendre ses prérogatives et tirer parti d'un avantage».

** Upprepade gånger under det holsteinska fälttåget hade kronprinsen till den österrikiske emissarien vid högqvarteret uttalat sin förundran öfver Metternichs tystnad i afseende å mediationen och öfver Bombelles' hemlighetsfulla färd, men

högligen misstänkta. Wetterstedt underrättade honom i skrifvelse af den 20 dec. om den fullkomligt förändrade ställningen, lät honom icke otydligt förstå, att Österrikes bemedling nu var öfverflödig, emedan fredsvillkoren af den 31 maj blifvit öfvergifna, och begärde att få kännedom om hans instruktioner. Man anade redan, att dessa innehölle något helt annat än de rätteligen borde innehålla.

I Köpenhamn hade emellertid ställningen äfven förändrats, men i den riktning, som angafs af den österrikiska mediationen. Grefve de Bombelles, som ankom den 27 november, hade en hel vecka fått vänta på företräde hos konung Fredrik och behöft flere dagar för att med lock och pock böja dennes sinne efter Metternichs önskan. Han hade i lifliga färger utmålat de allierades lysande ställning och hotat med Danmarks fullkomliga undergång, om det ej fogade sig efter de måttliga fordringar, som nu framställdes. Konungen var i det längsta obeveklig; han ville icke ens höra talas om en så »förfärlig orättvisa» som Norges uppoffring

Vincent kunde därom alls intet upplysa. Han var i det stycket lika okunnig som kronprinsen och klagar ständigt däröfver i sina bref till Metternich. Slutligen, i sitt bref af den 21 dec., förklarade han sig kompromitterad och begärde sitt afsked. — Till Wetterstedt hade Metternich sagt, att Bombelles reste så hemligt blott för att dölja sitt ärende för — Alquier!

helt eller delvis. Bombelles lät, alldeles såsom förut Dolgoroucki, förstå, att de allierade i verkligheten icke åsyftade annat, än att Danmark slutligen skulle få behålla hela Norge, om det nu blott för formens skull afträdde Trondhjem; men det hjälpte icke. Då kom den 6 december till Köpenhamn underrättelsen om den svenske kronprinsens framryckande mot Lübeck, och konung Fredrik antog följande dag Metternichs villkor och ställde sig under den österrikiska mediationens beskydd.

Härmed ansåg Bombelles saken vara afgjord, Danmark räddadt och den gemensamma saken förträffligt tillgodosedd. Den svenske kronprinsen behöfde man icke bry sig om, yttrade han till Rosencrantz, Sverige finge alltid nöja sig med hvad Österrike och de allierade bestämde. Han afsände underrättelse om hvad som skett till Metternich, till österrikiske ambassadören i London och till kommenderande generalen öfver förbundstrupperna i nordarméen, Wallmoden.* — Den 9 december spordes det i Köpenhamn, att svenska arméen redan var i Holstein, hotande Rendsburg och Kiel, och Bombelles uppmanade nu å nyo kronprinsens under-

* Brefvet till Metternich, som afsändes med Foulon den 7 december, kom först den 19 december till Fribourg, der Chr. Bernstorff då redan inträffat. Brefvet till Wesenberg anlände till London först den 22 december, såsom framgår af Löwenhjelms och Rehausens depescher.

befälhafvare Wallmoden att inställa fientligheterna. Snart kom det ena olycksbudet efter det andra från Holstein och Slesvig. Slutligen, den 18 december, inlopp nyheten om vapenhvilan, och nu beredde man sig i Köpenhamn på att draga fördel af den österrikiska mediationen, hvartill ju blott fordrades ett uppehåll i krigsrörelserna. Konungen afsände kammarherren Bourke till kronprinsens högqvarter för att begära vapenhvilans förlängning, till dess fredsverket under Österrikes diplomatiska medling kunde företagas, och Bombelles åtog sig att göra honom sällskap för att lägga i vågskålen tyngden af sin ställning som Metternichs förtroendeman. Han kände sig i detta ögonblick som det danska konungahusets beskyddare.

Så begaf det sig, att, medan man i kronprinsens högqvarter återgått till de ursprungliga anspråken på hela Norge och hoppades på de allierades bifall till den danska monarkiens styckning utan vidare ersättningar, hade det danska hofvet fått den föreställningen, att de allierade ytterst åsyftade Danmarks integritet, och i denna tro beqvämat sig till ett provisoriskt afträdande af Trondhjems stift, dock mot ersättning. Medan man i Köpenhamn icke tänkte på något annat än ett uppskof med krigsrörelserna, för att bereda rum för Österrikes ytterligare intervention, hade kronprinsen redan

alldeles förkastat denna österrikiska medling och väntade blott med otålighet på danske fullmäktige för hastigt afslutande af freden. *

När Bourke och Bombelles anlände — det var först den 24 december —, återstod af vapenhvilan endast fem dagar, och de medförde dock intet annat än begäran om hennes förlängning. När man å svensk sida frågade efter svaret på kronprinsens genom Tawast framställda fredsvillkor, hänvisade Bourke blott på Metternichs fredsvillkor, som danske konungen redan antagit och som skulle läggas till grund för en underhandling hos de allierade under Österrikes bemedling. Men hvad inneburo då dessa fredsvillkor, hvad innehöll Bombelles' instruktion? Den österrikiske diplomaten svarade undvikande; men det blef snart tydligt, att danska hofvet och furst Metternich icke tänkte på något annat än på en afträdelse af Trondhjems

---

* Baron Vincent skildrar situationen i följande ord: »Mr Bombelles croyait que tout était arrangé, parceque le Danemarc s'était jeté entre les bras d'Autriche et s'était engagé à la cession de l'évêché de Drontheim; Mr de Bourke croyait trouver le Pr. R. et les ministres de l'Angleterre et de la Russie préparés à recevoir ses ouvertures après ce qui avait été agité à Copenhague. Toutes les parties intéressées se sont trouvées hors de calcul. Dix heures de la journée ont été employées chez le Pr. R. à une conférence fort orageuse» etc. Vincent till Metternich den 26 dec.

stift, * och till råga på allt försäkrade den österrikiske diplomaten, att icke blott det engelska sändebudet i det stora högqvarteret, utan äfven kejsar Alexander och konungen af Preussen själfva sett och godkänt den instruktion af den 14 november, ** enligt hvilken han utfört sitt medlingsvärf.

Nu blef det en uppståndelse. Bombelles fick troligen ganska tydligt veta, att furst Metternich allmänt ansågs hafva bedragit det svenska kabinettet, och han fann med förfäran, att den svenske kronprinsens häftiga påståenden lifligt understöddes af Suchtelen och Thornton, hvilkas »uttryckssätt oerhördt skilde sig från Nesselrodes och Aberdeens». Icke heller torde han hafva haft fullständigt medhåll af baron Vincent. Tio timmar varade öfverläggningen denna julafton, och kronprinsen var länge obeveklig i sin föresats att snabbt fullfölja Sveriges militära fördelar, innan de nu så misstänkta underhandlingarna i stora högqvarteret kunde mellankomma. Han vägrade därför envist

* Wetterstedt till Rehausen den 26, till Engeström den 27 dec., samt kronprinsens bref till Carl XIII, till kejsaren af Österrike och konungen af Preussen den 25 och 26 dec. — Bombelles medförde naturligtvis sin instruktion, hvilken han genast visade för baron Vincent, enligt hvad denne berättade för Wetterstedt; men då Thornton yrkade att få se denna instruktions innehåll, hette det, att den var qvarglömd i Köpenhamn.

** Wetterstedt till Rehausen den 26 dec., apostille, samt Thorntons och Suchtelens depescher den 25 och 26 december.

vapenhvilans förlängning; till dess man slutligen kom öfverens, att den österrikiska mediationen skulle betraktas såsom förfallen, och att krigsrörelserna kunde anstå, men blott så lång tid — till den 6 januari — som erfordrades för att inhemta danske konungens sista svar på Sveriges yttersta anbud.

Detta ultimatum afgafs skriftligen den 25 december och vidhöll anspråket på hela Norges afträdande. Likaså var därur uteslutet allt tal om garantier för andra indemniteter än Sverige självt hade i sin hand att erbjuda. Men kronprinsen gjorde dock två väsentliga eftergifter utöfver anbudet af den 17 december. Utrymmandet af Holstein utlofvades nu som pris, icke för öfverlemnandet af Trondhjems stift, utan för blotta antagandet af fredsgrunderna; och för hela Norges omedelbara afträdande erbjöds nu icke blott en million rdr banko, utan äfven — Pommern, en uppoffring, som alltsedan samtalen i Frankfurt ansetts alldeles onödig.

Orsaken till denna nya eftergift var utan tvifvel den öfverraskande underrättelsen, att Metternichs fredsvillkor varit kända och godkända af kejsar Alexander och konung Fredrik Wilhelm. * Om

* På Bombelles' uppgifter allena kan man visserligen icke lita; men det är dock icke omöjligt, att han för detta sitt på-

det var sant, att Sveriges förnöjande allenast med Trondhjems stift varit den 14 november godkändt

---

stående haft någon grund. Kejsar Alexanders förhållande i Freiburg synes väl strida mot antagandet, att han först skulle hafva känt och godkänt Metternichs fredsförslag, som han sedan tillintetgjorde. Men dels hade ju förhållandena mellan dem bägge något förändrats efter tvisten om Schweiz' neutralitet, dels får man taga i betraktande, att frågan om *indemniteternas* fixering hade af kronprinsen framkastats och hos de allierade lifligt ventilerats under november och december månader, och att det var vissheten om, att man icke kunde härutinnan tillfredsställa Sveriges fordran, som slutligen dref kejsaren att yrka på hela Norges afträdande utan ersättning. Om den saken hade man visst föga bekymrat sig i början af november, och det torde därför vid den tiden hafva varit mycket lätt för Metternich att få sina bundsförvanters samtycke till ett förslag, som syntes betydligt »förenkla» ställningen till Danmark, och som uppsköt Sveriges ytterligare förnöjande till fredsslutet.

För öfrigt var tvistefrågan mellan Sverige och Danmark redan vid denna tid blifven så invecklad genom de flera olika alternativen och eftergiftsförslagen, att man lätt kan förstå, huru de vederbörande, som hade andra och för dem viktigare saker att afgöra, kunnat taga det mindre noga med en eller annan skiftning i eftergifterna. Säkert är dock, att Castlereagh, som fått Bombelles' instruktion sig tillsänd genom Aberdeen, icke hade sett på den, då han talade med Rehausen den 23 december.

I Pozzo di Borgos instruktion af den 6 december för underhandlingen med Castlereagh heter det om Sveriges förhållande till Danmark sålunda: »Le Pr. Royal a senti lui-même la nécessité de modifier ses prétentions sur la Norvège. Il a proposé de se contenter du Drontheim, en renvoyant à la paix générale les arrangements qui seraient praticables pour *le* compenser du sacrifice du reste de la Norvège; mais le Danemarc s'est refusé jusqu'ici à cette proposition, qui vient d'être renou-

af samma furstar och ministrar, som några dagar senare försäkrat Wetterstedt, att Danmark visserligen borde afstå hela Norge, och att det kunde vara öfvermåttan förnöjdt med att blott få behålla Holstein, så måste ju hvarje underhandling på det hållet anses beroende af tillfällets stämning; och ingenting var då viktigare än att genom det yttersta tillmötesgående underlätta fredens uppgörande, innan nya förvecklingar kunde inträda. Om man får tro Bombelles, skulle kronprinsen till och med, för ett ögonblick, icke hafva varit obenägen att ännu en gång gifva Danmark förhoppning om april- eller maj-villkoren, blott för att få ett snart slut på ovissheten.* Så mycket

---

velée par l'Autriche. — Si l'offre est accepté, mon intention et celle de mes alliés est de décider la Suède à traiter sur cette base; si non, il serait peut-être plus utile de mettre à la disposition du Pr. R. le nombre de troupes stipulé dans les traités, et de le laisser libre de diriger cette partie de la guerre comme il le jugera convenable».

Häraf ser man, att ryska kabinettet ännu den 6 december delade Metternichs uppfattning, att frågan om en ersättning för sydliga Norge angick icke Danmark, utan blott kronprinsen och de allierade, och att man då ännu ansåg sig böra förmå kronprinsen att antaga Metternichs fredsvillkor. Men kejsar Alexander har fjorton dagar senare sett saken annorlunda. Han hade då fått kännedom om de svenska fordringarna af den 10 december och fann dem väl grundade.

* För detaljerna af Bombelles' diplomatiska färd är närmare redogjordt i *Yngvar Nielsens* »Aktmæssige Bidrag til de

är säkert, att dagarne mellan jul och nyår i Kiel lifligt påminde om midsommarsdagarne i Stralsund. Programmets inneboende svaghet, beroendet af mäktiga bundsförvanters nyckfulla vilja, lät sig

---

nordiske Rigers politiske Historie i 1813 och 1814». Större delen af korrespondensen är där aftryckt efter handlingarna i Wienerarkivet. — Men just med hänsyn till frågan om kronprinsens fredsanbud den 24—25 december bör anmärkas, att vid aftryckning af Bombelles' depesch af den 25 uppstått en lucka, som vilseleder. Enligt aftrycket i *Aktmæssige Bidrag* skulle nämligen Bombelles hafva skrifvit: »Le P. R. était bien décidé à renouveler sévèrement le principe, que la cession de Drontheim lui suffise». Sammanställd med det följande kastar denna uppgift ny dager öfver förhandlingen den 24. Men originalet har: »Le P. R. était bien décidé de renouveler sévèrement *les hostilités. Il n'admet nullement* le principe que la cession de Drontheim lui suffise». Hvilket är tvärt om, men alldeles i sin ordning.

Hvad åter beträffar Bombelles' berättelse i hans bref till Metternich af 1 jan., att kronprinsen skulle vid Bombelles' enskilda företräde den 25 december sagt sig vilja vara »assez délicat pour renoncer à la prise de possession du reste de la Norvège», om Sverige ej kunde utverka indemniteter åt Danmark, — torde den måhända ega någon grund. Det finnes en antydan därom äfven i Vincents depesch till Metternich. Samtalet fördes tydligen under känslan af trötthet och leda vid allt detta krångel; men yttrandet afsåg likväl blott att hålla öppen en sista utväg till uppgörelse, ifall makterna ville fortfarande intervenera. Dagen därefter har också kronprinsen i handbref till österrikiske kejsaren på det fullständigaste och klaraste sätt framställt, huru det numera ju var alldeles omöjligt för Sverige att göra sitt anspråk på Norge beroende af ersättningsfrågan.

åter tryckande förnimma. Hvad Wetterstedt i Frankfurt inhemtat om »stormakternas» benägenhet att behandla Sverige såsom lydmakt och att utesluta det från de slutliga fredsunderhandlingarna fick nu ökad vikt, när det sammanställdes med deras förmodade tvetalan i fråga om freden med Danmark; allt upplöstes åter i misstro, i missmod. Den militära ställningen var icke heller den säkraste, helst som de allierades emissarier och generaler stundeligen påminde, att striden med det lilla Danmark icke längre fick uppehålla tåget mot Rhen. Det gafs ögonblick, då både Carl Johan och Wetterstedt härunder tänkte på att uppgifva alltsammans och återvända till Stralsund eller Sverige. *

Då anlände den 2 januari 1814 C. Löwenhjelms depescher från det kejserliga högqvarteret i Freiburg med berättelse om hvad där förefallit just under de dagar, då Bombelles i Kiel yppade Metternichs afsikter. Där förmäldes, huru kronprinsens nya fordringar af den 10 december och danska hofvets anbud af den 7 december sam-

* I uppgifterna om kronprinsens och Wetterstedts misstämning i dessa dagar sammanstämma depescherna från Thornton till Castlereagh d. 29—30 dec. 1813 (Correspondence etc. of Viscount Castlereagh; Third Series, Vol. I. s. 117—123) med rapporten från Vincent till Metternich d. 30 dec. och med Krusemarcks och Suchtelens samtidiga berättelser till sina hof.

tidigt förevarit till pröfning hos de allierade, huru Metternich länge och envist försvarat sin skyddsling, men kejsar Alexander lika kraftigt häfdat Sveriges anspråk, till dess slutligen kejsaren genomdrifvit det beslut, som närmast öfverensstämde med kronprinsens önskan. Hela Norges afträdande, utan garanti för någon annan indemnitet än Holstein och Guadeloupe, vore nu det ultimatum, som Löwenhjelm trodde skola framläggas af Ryssland och Österrike gemensamt.

Dagen efter ingick från London Rehausens depesch af den 23 december, lika viktig därutinnan att den visade, hurusom Castlereagh alls icke gjort sig solidarisk med Metternichs fredsvillkor, utan medgifvit, att Bombelles' beskickning syntes skäligen misstänkt. Härmed voro det svenska kabinettets farhågor undanröjda och ställningen åter tryggad för dristigare beslut. *

I Köpenhamn hade emellertid öfverläggning pågått om Sveriges ultimatum af den 25 december. Det hade öfverbragts icke af Bourke utan af Bombelles, som helt dristigt skjutit Metternichs instruktioner å sido och mottagit nya af Carl Johan,** samt,

* Man ser verkan af Rehausens meddelande i den belåtenhet, som uttalar sig i Wetterstedts svar af den 3 januari.

** I det svenska högqvarteret måtte han hafva gifvit intrycket af välvillighet för Sveriges fordringar. Wetterstedt ber

i känslan af sin betydenhet såsom målsman för hela koalitionen, nu lika litet aktade Danmarks små intressen som han förut aktat Sveriges. Han inträffade i Köpenhamn den 28 december, och utförde, efter egen utsago, sitt uppdrag »med orubblig köld och med en mycket riktig uppfattning af ställningen». Konung Fredrik — »som hyser ett obegränsadt förtroende för min karakters öppenhet och redlighet» — förehöll han, huru det nu gent emot Sveriges traktater med Ryssland, England och Preussen icke var värdt att »envisas med behållandet af ett land, som han dock förr eller senare nödvändigt skulle mista». Till utrikesministern skref han åter strax därpå, att »erkännandet i princip af hela Norges afträdelse var blott en formalitet», eftersom Sverige slutligen skulle nöja sig med några indemniteter i Tyskland. Till Metternich berättade han den 1 januari, att danska hofvet i det allra närmaste gått in på kronprinsens fordringar, och att han, Bombelles, »nu för kron-

---

Tawast d. 2 jan. underrätta Bombelles, att hans bref till Wallmoden ogillats af Metternich, men göra det med grannlagenhet, emedan Bombelles, »efter de upplysningar han erhöll under sin vistelse här, syntes lifvad af det största nit för framgången af vår underhandling». I danska lägret ansågs han likaså nitisk för Danmark, och mest af alla var han själf belåten med sin verksamhet.

prinsen utverkat mer på 24 timmar, än man förgäfves sökt uppnå under ett helt år».

Men det danska hofvet hade visst icke gått in på kronprinsens fredsvillkor, hvarken på dem som han officiellt framställt, eller på dem som Bombelles trodde att han slutligen skulle antaga. Det upprepade blott sitt förra anbud att afstå Trondhjems stift mot nöjaktig ersättning, och förbehöll sig för öfrigt, att frågan om det sydliga Norge måtte få helt och hållet bero på den slutliga freden och på samtlige fredsslutandes, således äfven Frankrikes, medgifvande samt Danmarks godkännande af därför erbjudna ersättningar. Man kan tydligen se, att Bombelles med sitt självmotsägande tal endast ingifvit danska hofvet förhoppningar om kronprinsens benägenhet att till slut antaga hvilka villkor som helst.

När Bourke den 4 januari ankom till Kiel med denna proposition, var man där icke längre orolig för Österrikes inflytande till Danmarks förmån. Det gällde nu blott att handla raskt och på egen hand. Den danske underhandlaren fick icke audiens, måste afgifva sitt anbud skriftligen och fick genom Wetterstedt skriftligt svar, att kronprinsen numera endast höll sig till de traktater, som tillförsäkrade honom Norge. Samma afton anträdde Bourke återfärden till konung Fre-

drik, som nu befann sig i Middelfart på Fyen. Men före afresan fick han af Wetterstedt kännedom om de underrättelser, som innehöllos i Löwenhjelms depescher af den $^{24}/_{25}$ december och som syntes egnade att skingra alla förhoppningar om Österrikes eller Rysslands benägenhet att upprätthålla Danmark. *

Vapenhvilan utgick den 5 januari på aftonen. Glückstadt föll samma dag. Några truppförelser företogos mot Rendsborg, där den inneslutna danska hären nu var lemnad åt sitt öde, sedan alla öfriga trupper i Slesvig och Jutland dragits öfver till Fyen. Svenskar och Kosacker svärmade uppåt Nord-Slesvig, och hela halfön låg öppen. Inom kort kommo till Kiel nya underrättelser från de allierade, som innehöllo, att Metternich själf förklarat den österrikiska mediationen hafva upphört, så att, om Danmark ej slöt fred med Sverige, det skulle betraktas som krigförande äfven mot Österrike. Krigets utgång var nu gifven.

Då mottog Wetterstedt den 8 januari på aftonen skrifvelse från danske utrikesministern af den 7, hvari tillkännagafs, att Hans danska M:t af herr Bourkes rapport funnit sig öfvertygad om

* Wetterstedt till Engeström d. 5 jan. 1814. »Je l'ai informé du contenu des dernières depèches du C:te de Löwenhjelm, et il a promis d'en faire usage auprès de sa cour».

nödvändigheten att göra de uppoffringar, som skulle lemna H. K. H. kronprinsen intet öfrigt att önska. Han förbehöll sig omedelbart utrymmande af danska området, förband sig att genast vid fredsslutet afträda hela Norge, mot det att konungen af Sverige afträdde Pommern och lofvade att använda all sin förmåga för att bereda ytterligare ersättning. Han utfäste sig slutligen att biträda koalitionen. Fientligheterna upphörde den 9; och den 10 anlände Bombelles, stolt och öfverlycklig i känslan af att vara fredens egentlige stiftare.

Konung Fredriks beslut har utan tvifvel varit i första rummet bestämdt af den militära ställningen, som var ohållbar, sedan det befunnits, att truppernas öfverförande från Jutland till Fyen varit ett misstag, och att med Rendsborgs fall monarkiens motståndskraft vore bruten. Visserligen har ock Bourkes meddelande efter Löwenhjelms depescher gjort sin verkan. * Men den, som ansåg sig hafva i detta ögonblick afgjort Nordens

* Den vanliga uppgiften, att Metternichs bref med Foulon till Bombelles bestämt det danska beslutet, beror på ett kronologiskt misstag. Foulon kom till Kiel först den 8 januari. Bombelles visste, när han rådde till eftergift, om sin förmans beslut af den 31 december ingenting och om förhandlingarna i Freiburg den 24 och 25 ej mer än hvad Bourke kunde meddela efter Löwenhjelms depescher.

öde, var naturligtvis Bombelles. Jag begrep genast, att icke en minut var att förlora, skref han till Metternich: jag tog mitt parti och begaf mig till konungen. Resultatet af mitt samtal med honom var det totala afståendet af Norge och antagandet af Pommern. Jag tog på mitt ansvar, att mr Bourke skulle mottagas af kronprinsen. Jag skyndade före honom några timmar. I Flensburg mottog jag E. Höghets depescher af den 31 december. Jag är glad att hafva förekommit edra befallningar, att hafva lyckats, trots otroligt vidriga förhållanden, afsluta en definitiv fred mellan Sverige och Danmark.

Då Metternich, till följd af kejsar Alexanders fasthet, måste uppgifva den plan han nedskrifvit i Bombelles' instruktion, skall han hafva tagit sig denna motgång mycket nära. Aberdeen hade aldrig sett honom »i raseri» förr än den gången. Men fursten hade såsom Österrikes representant dragit sig tillbaka med bibehållen värdighet, då han förklarade den österrikiska medlingen hafva upphört. Om han icke kunde stödja Danmarks anspråk, ville han åtminstone icke omedelbart göra sig till målsman för Sveriges. Det måtte därför hafva varit honom en föga behaglig öfverraskning, när han i Bombelles' depesch fick läsa, huru det just varit hans eget sändebud, som, tvärt emot instruktionens bok-

staf och anda och just i sin egenskap af österrikisk medlare, skulle hafva förmått Danmarks konung till aftrådelse af hela Norge; huru kronprinsen varit »förtjust åt Bombelles' uppförande», och huru Bombelles åter låtit kronprinsen förstå, att denne utan Österrikes och dess tjenares medlareförmåga »icke skulle så snart och till så billigt pris hafva vunnit sitt mål». Metternich kan knappt hafva undertryckt ett leende, då han såg, att Bombelles tagit på fullt allvar de loford, som kronprinsen efter fredsslutet slösade på det österrikiska kabinettet, eller då han läste Bombelles' slutliga orlofssedel åt sig själf: »Får jag arbeta under E. Höghets ledning, tror jag, att det numera icke finnes något i världen, som jag ej skulle kunna uträtta!»

Den danske underhandlaren Bourke kom för tredje gången till det svenska högqvarteret den 11 januari på morgonen, och nu voro ändtligen de diplomatiska trådarne från tre håll, Freiburg, Middelfart och Kiel, tvinnade tilhopa; men den fjerde, som ledde från London, hade under tiden snott sig åt motsatt håll och var nära att i sista stunden rifva upp alltsammans. Felet låg i de ofullkomliga kommunikationer, som denna tid så ofta vållade diplomatiska förvecklingar. Mellan Schweiz och Kiel var förbindelsen så obehindrad,

att fråga och svar kunde utvexlas på tre veckor, men i London synes ministären ännu den 23 december icke hafva känt hvad som förefallit i Holstein efter den 4 december. Lord Castlereagh, som i midten af november hade inför parlamentet försäkrat, att kronprinsen uppoffrade allt för koalitionen och åtagit sig att eröfra Holland, blef vid jultiden helt oförberedt öfverraskad af klagomål från Holland, att endast en mindre del af nordarméen befann sig där; och hans vrede gaf sig luft i ljungande förklaringar den 27 december till Rehausen * och Thornton, att England indrog subsidierna för en makt, som så illa uppfyllt sina förbindelser. Brefven härom kommo, som bekant, Thornton och Wetterstedt till hanãa den 14 januari, och det hörde till den historiska dagens mest spännande moment, att fredstraktaten slutligen underskrefs medan Wetterstedt bar på fickan ett aktstycke, hvars innehåll kunnat vara tillräckligt att göra den danske underhandlaren till herre öfver fredsvillkoren.

Fyra dagar fortsattes de underhandlingar, genom hvilka freden i Kiel undfick sin slutliga

---

* Kronprinsens redogörelse för sina planer och fordringar af d. 10 dec. kom Rehausen till handa först sedan Castlereagh låtit honom utstå denna »bourrasque», och han kunde således ej vara beredd att redogöra för ställningen så som sig borde.

redaktion.* Sedan hufvudpunkterna blifvit bestämda, tvistade man ännu om åtskilliga frågor af större och mindre vikt. Danske konungen hade oeftergifligen fordrat, att en del af danska statsskulden måtte öfvertagas af den svenska kronan, och svenska kabinettet försökte att, likasom Ryssarne i Fredrikshamn, komma ifrån hvarje sådan skyldighet. Kronprinsen åter, som numera ansåg sig hafva något förhastadt utlofvat icke blott att afträda Pommern, utan äfven att redan vid fredsslutet utrymma Holstein, sökte att få behålla holsteinska fästningar som pant intill Norges besittningstagande. I båda fallen gaf man dock slutligen å svensk sida efter, nöjd med att ändtligen hafva nått det stora mål, som så länge synts vika undan. Äfven i mindre väsentliga punkter jämkades förslagen mot hvarandra och meningsskiljaktigheterna afgjordes icke utan svårighet. Bourke underhandlade muntligen med Wetterstedt, som i allt rådförde sig med

* Fredstraktaten, daterad den 14 januari, är egentligen afslutad den 15. Wetterstedt skrifver den 15 januari till Engeström (Engeströmska brefsamlingen å Kungl. Biblioteket): »Kronprinsen ville nödvändigt, att traktaten i går eller snarare i natt skulle underskrifvas. Hr Bourke blef ej färdig förr än kl. 2 denna morgon. Från midnatten hade hr Thornton och jag väntat på honom. Den förstnämnde var äfven hos mig och tecknade i min närvaro freden mellan Danmark och England. Allt detta upptog öfver två timmar, så att vi ej åtskildes förr än mellan 4 och 5 denna morgon».

kronprinsen; i några fall utvexlades skriftliga repliker. Från dansk sida förelåg endast ett kort utkast till fördragets olika punkter*; å det svenska kansliet uppsattes traktatens koncepter, af hvilka ännu äro i behåll två exemplar, det ena utskrifvet af Hartmansdorff, med rättelser af Wetterstedt, det andra dels af Wetterstedt själf, dels af Stjerneld, med talrika ändringar, som tydligen tillkommit under förhandlingens fortgång.

I det senare af dessa koncepter upptages ur den danska promemorian bestämmelsen, att en proportionell andel af danska statsskulden skall öfvertagas af »la couronne suédoise». Wetterstedt har utstrukit dessa tre ord och i stället infört: »le Roi de Suède en sa qualité de Souverain du Royaume de Norvège», en rättelse, som visar, huru väl man förstod att, där det gällde konungens förpliktelser, göra statsrättslig skillnad mellan de två rikena och mellan unionskonungens två kronor.

I det förra af dessa koncepter förekommer åter den bekanta punkt, där, visserligen icke utan ett inre samband med nyssnämnda rättelse, den ursprungliga frasen, att de norska länen »appartiendront au Royaume de Suède et lui restent incorporés»,

* Meddeladt jämte Bourkes depescher i D:r Y. Nielsens afhandling »Kielerfreden» (»Forhandlinger i Videnskabsselskabet i Kristiania Aar 1886»).

blifvit utstruken och af Wetterstedts egen hand ersatts med orden »appartiendront à Sa Majesté le Roi de Suède et formeront un Royaume, réuni à celui de Suède», en rättelse, som oförtydbart visar, att man förstod göra statsrättslig skillnad mellan Sveriges konungs och Sveriges rikes förhållande till Norge.*

Man kan visserligen icke säga, att dessa ord ensamma utgöra grundvalen för Norges självständiga ställning inom unionen, men de förebådade densamma. Man får icke heller tro, att frasen var, vid underhandlingen i Kiel, till hela sin statsrättsliga innebörd fullt genomtänkt; men då det är ostridigt, att ändringen tillkom på grund af kronprinsens uttryckliga önskan; då den tillika motsvarade hans många gånger uttalade föresats att så vidt möjligt beröfva Norges förening med Sverige allt utseende af underkufning, kan man ej antaga annat än att den innebar allvarlig afsikt att åt Norge förbehålla en självständighet, som var motsatsen till den provinsiella ställning, hvilken i samma fredstraktat anvisades åt Pommern.

---

* Minnestecknaren begagnar här tillfället att hänvisa till det af prof. O. Alin nyligen utgifna arbetet *Den Svensk-Norska Unionen*, hvars förträffligt redigerade urkundssamling gifver en fullständig öfversikt af Kiel-fredens genesis och reducerar tvisten om denna freds innehåll till en enkel slutledningsfråga.

Kiel-freden var slutstenen i 1812 års politik. Den uppfyllde programmets hufvudstycke, den Skandinaviska halföns förening under en konung. Den uppfyllde ock i det närmaste Petersburgertraktatens tysta förutsättning, att denna förening skulle vara en ersättning för förlusten af Finland, så vidt som den diversion, Sverige måst i orätt ordning företaga, hvarken i penningar eller manskap hade kräft betydande uppoffringar. Om det i politik är en förtjenst att framkalla stora verkningar med måttliga medel, att hushålla med krafterna och att öka ett rikes styrka utan folkets öfveransträngning, så var för visso 1812 års politik i sitt utförande som i sin anläggning ett mästerverk, hvilket söker sin like i Sveriges historia.

Kiel-freden afslutade en sekelgammal strid mellan Sverige och Danmark. Den lösryckte från gemenskapen med danska monarkien det landområde, som naturen förenat med Sveriges land. Den gaf åt Sveriges konung en ny krona, suveräniteten öfver ett nytt rike, och åt Sveriges rike icke besittning af Norge, icke herravälde eller suveränitet öfver Norge, men rätten att vara med Norges rike under en konung förenadt, — allt så vidt som det på den danske konungens öfverlåtelse berodde.

V.

Under de två månader, som förflutit från nordarméens intåg i Holstein till utrymningen af det danska området, hade på kontinenten försiggått märkliga händelser.

De förbundne monarkerna hade efter någon tvekan beslutit att förekomma Napoleons förberedelser till ett nytt fälttåg, och vid nyårstiden 1814 låtit sina härmassor i skilda afdelningar öfverskrida Frankrikes gränser från Genève ända till Coblenz. De österrikiska och ryska arméerna hade genom Burgund, den preussiska genom Lothringen ryckt fram emot Seinedalen, och i de sista dagarne af januari hade de redan sammanstött med Napoleon, som i spetsen för en ringa truppstyrka skyndat sina fiender till mötes, tillkämpat sig en fördel vid Brienne, men den 1 februari lidit ett stort nederlag vid La Rothière. — Samtidigt hade äfven nordarméens detacherade corpser under Wintzingerode och Bülow från Holland inryckt i Belgien.

Under samma tid hade de allierade, sedan Napoleon i november 1813 antagit förslaget om underhandling, sinsemellan lagt råd om formerna för en europeisk fredskongress och redan under juldagarne 1813 i London öfverenskommit om ett förbund af de fyra principalmakterna för fredsverkets utförande och upprätthållande. När slutligen vid ministerkonferensen i Langres den 29 januari 1814 beslutet fattades om öppnandet af fredskongressen i Châtillon, bestämdes, att de fyra makternas ombud därstädes skulle uppträda som fullmäktige ej blott för sina respektive hof utan för »Europa som ett helt», och att de skulle svara för de öfriga allierades bifall till de aftal, som träffades med Frankrike.

Slutligen hade de fyra makterna vid denna sammankomst uppställt fredsvillkor, hvilka gingo långt utöfver hvad man i koalitionens föregående skeden dristat påyrka. I augusti månad 1813 hade de i Prag af Napoleon begärt upplösning af hertigdömet Warschau, Rhenförbundets och Hansestädernas frihet, Preussens lämpliga utvidgning och de illyriska provinsernas återlemnande till Österrike. I november och december månad hade de från Frankfurt fordrat, att det franska kejsarväldet skulle återföras inom »Frankrikes naturliga gränser:

Alperna, Pyreneerna och Rhen». * Nu, i januari månad 1814, fordrade man i Europas namn tillbaka af Frankrike och Napoleon allt hvad de tillvällat sig sedan början af 1792 års krig, således äfven Belgien, Rhenprovinserna och Pfalz. Rhen erkändes icke längre som Frankrikes naturliga gräns.

Den förändring, som sålunda inträdde i de fyra makternas ställning till Frankrike och till Napoleon, måste naturligtvis inverka på deras förhållande till Sverige och till Carl Johan. Hvad Sverige beträffade, föll det af sig själft, att dess intresse för koalitionens syften och krigföring skulle mattas i samma mån uppgifterna vidgades och kriget flyttades längre bort. Vid sådant förhållande låg det rätt nära till hands att betrakta Sveriges uteslutande från de afgörande fredsunderhandlingarna såsom en anledning att i all stillhet därefter lämpa

* Man har tvistat därom, huruvida deklarationen i Frankfurt den 1 december innebar samma mening som St. Aignans »minute» af den 9 november. I den senare talas om Frankrikes naturliga gränser: Rhen, Alperna och Pyreneerna; i den förra blott om franska kejsardömets blifvande område såsom större än Frankrike någonsin egt under någon af sina konungar. Förhållandet var, att England redan den 1 december framställt sitt yrkande på Antwerpens frigörelse. Men de öfriga allierade höllo ännu på Rhengränsen. I instruktionen för Pozzo di Borgo af den 6 december talas ännu om dessa »naturliga gränser, Rhen, Alperna, och Pyreneerna», såsom fredsvillkor. Nesselrode hade också vid samma tid sagt Wetterstedt, att uttrycket i deklarationen af den 1 december betydde Rhengränsen.

dess ansträngningar för koalitionens sak. Ville man åter fortfarande yrka Sveriges likställighet med de öfriga allierade, så måste ju därmed följa förbindelsen till fortsatta ansträngningar. Däremot fanns det, ur rent svensk synpunkt, intet fog att, i fråga om Frankrikes öde, mot de allierade göra gällande någon stridig mening, som våra vapen svårligen kunde upprätthålla.

Om kronprinsen under fälttågets sista skede icke alltid förmådde att oförryckt vidhålla denna ensidigt svenska uppfattning, så yppade sig däri en mensklig svaghet af ädel art. Han var dock en son af detta Frankrike, som nu sköflades; han var en af de ärorike revolutionsgeneraler, hvilkas eröfringar nu skulle gå tillbaka; intet under, att han ej med en svensk statsmans lugna opartiskhet kunde åse de allierades förehafvanden. Om han nu, sedan »skulden till Sverige var betald», hängaf sig åt hoppet att kunna på ett eller annat sätt uppträda såsom medlare mellan Frankrike och Europa, så närdes denna illusion af en naturlig trängtan att försona det vapenskifte med Frankrikes härar, som han i sitt nya fädernelands tjenst steg för steg nödgats utföra. I hans eldiga själ utkämpades under dessa månader en häftig strid emellan motsatta böjelser och plikter. Den slutade som sig borde, men omgifningen och

hans förtroendemän varseblefvo dess yttringar i påståenden af stundom öfverdrifven häftighet och i ett tveksamt vacklande emellan motsatta beslut. Wetterstedt var närmast till att dämpa och afleda utbrotten af denna lidelsefulla villrådighet.

* * *

Redan tidigt hade kronprinsen oroat sig för utvecklingen af det fälttåg, som begynte med framryckandet mot Rhen, och under hela operationen i Holstein upphörde han icke att hos alla vederbörande yrka på en snar fred och på en fred med bibehållande af Frankrikes »naturliga gränser». Men hans oro stegrades till det yttersta, när från Wetterstedt ingick underrättelse om de allierades afsikt att låta fredsunderhandlingarna bedrifvas genom de fyra principalmakterna allena; man ser af hans åtgärder, att han betraktat ett sådant Sveriges uteslutande från koalitionens stora hufvudfrågor med den yttersta motvilja. Carl Löwenhjelm förständigades genast, den 18 december, att hos kejsar Alexander på det kraftigaste protestera mot ett dylikt tilltag, och Gustaf Löwenhjelm affärdades följande dag i särskild beskickning till London för att hos prinsen-regenten och lord Castlereagh göra gällande Sveriges ovillkorliga fordran af likställighet med de öfriga allierade.

Men Castlereagh anlände till kontinenten långt innan Löwenhjelm inträffade i London, och när nu tillika i det svenska högqvarteret förspordes, att lorden var förgrymmad öfver det holsteinska fälttåget och att subsidierna voro i fara, så måste Wetterstedt hålla sig redo att omedelbart efter fredstraktatens ratifikation å nyo afresa till det stora högqvarteret för att där uppsöka Castlereagh. * Äfven honom blef det dock framför allt ålagdt att påyrka Sveriges deltagande i fredsunderhandlingarna. Han skulle dessutom, såsom kronprinsen skref till Carl XIII den 7 februari, »tjena det allmänna bästa genom sina föreställningar om nödvändigheten att snart afsluta en helsosam fred, enär de oväntade framgångarne hafva eldat och förvirrat mångens hufvud».

Hofkansleren lemnade högqvarteret i Kiel den 24 januari 1814 och hade en besvärlig färd. Först den 4 februari var han i Frankfurt, styrde där-

* Wetterstedt till Engeström den 25 februari. »Vid första underrättelsen om Castlereaghs ankomst till kontinenten beslöt kronprinsen att skicka mig till det stora högqvarteret. Resans förnämsta föremål var att se honom».

För öfrigt ser man så väl af Wetterstedts depescher till Engeström som af Suchtelens, Vincents och Krusemarcks rapporter, att det från den 26 december till den 2 januari oupphörligt var fråga om Wetterstedts snara afresa för att ställa österrikiska mediationen till rätta. Han räddades då genom Löwenhjelms depescher, som ankommo den 2 januari.

ifrån kosan öfver Rhen genom Lothringen och Champagne mot den i krigsplanen så viktiga staden Langres; här voro honom, den 9, till mötes depescher från Carl Löwenhjelm, hvilken följt ryska högqvarteret i dess vidare framryckning mot Paris.

Häraf inhemtades, dels att Sveriges traktat med Österrike nu ändtligen undertecknats, dels att frågan om Sveriges deltagande i fredsunderhandlingen med Napoleon nyss blifvit af makterna afgjord. De allierade hade redan i december fått underrättelse, att Sveriges ombud vid den stundande fredskongressen var utsedt, och till yttermera visso hade Carl Löwenhjelm den 28 januari i Langres inlemnat en not med tillkännagifvande, att han var af kronprinsen nämnd till fullmäktig och endast afvaktade kallelse för att infinna sig å den ort, som för kongressen kunde bestämmas. Men det hade icke hjälpt. Löwenhjelm erhöll den 3 februari, samma dag som de fyra makternas ombud afreste till Châtillon, det skriftliga besked, att endast omöjligheten att låta alla de öfriga makterna deltaga i de »förberedande öfverläggningarna» för närvarande hindrade ett bifall till konungens af Sverige hemställan. »För öfrigt», hette det, »är allt i denna öfverläggning blott förberedande. Det är fråga blott om att bestämma de fredsvillkor, som kunna röra Europas *gemensamma* intressen. Sedan denna

fråga afgjorts, skall allt, som däraf blifver en naturlig följd, icke förglömmas eller försummas. Det svenska sändebudet skall erhålla meddelande om allt som vid underhandlingarna i Châtillon kan beröra Sveriges intressen».

Löwenhjelm hade för egen del icke varit benägen att drifva saken längre, helst som han visste, att hofkansleren skulle inträffa i högqvarteret. Han tyckte, att nu, sedan Sveriges förening med Norge blifvit betryggad, skulle villkoren för Sveriges fred med Frankrike vara lätta att genomdrifva och med full trygghet kunna öfverlemnas åt de allierade. Denna åsikt uttryckte han i sin rapport till kronprinsen af den 3 februari, hvilken träffade Wetterstedt i Langres; och denne, som befordrade skrifvelsen vidare till sin bestämmelse, instämde för sin del i samma tänkesätt. Några dagar senare skref han om samma sak:

»Jag har icke ansett det löna mödan att i detta hänseende yrka på Sveriges rätt, eller ens göra någon antydan åt det hållet. För öfrigt har jag trott mig af Sveriges förändrade ställning efter freden med Danmark finna tillräckliga skäl för att icke söka tilltrotsa sig ett medgifvande, som numera är obehöfligt för vår existens och därför skulle kunna synas förödmjukande för de allierade. Jag har därför låtsat mycken likgiltighet för konferenserna i Châtillon, öfvertygad som jag är, att Sveriges sak i detta ögonblick, till och med då det är uteslutet från fredsunderhandlingen, är mycket mera lysande, så snart som det är förenadt med Norge, än om det, utan detta

land, uppträdde på de förberedande förhandlingarnas stora skådeplats vid sidan af fyra makter, hvilkas militärstyrka är i jämförelse med vår så öfverlägsen».

När hofkansleren den 15 februari nedskref dessa nyktra och anspråkslösa reflexioner öfver Sveriges nya ställning inom koalitionen, hade han på ort och ställe öfvertygat sig om de allierades sinnesstämning och tänkesätt. Han hade anländt till det förenade högqvarteret i Troyes den 11 februari, uppvaktat kejsar Alexander den 12 och sammanträffat med några af ministrarne.

Vid samma tid hade hans herre, kronprinsen, inträffat i Köln och där uppslagit sitt högqvarter, i afbidan på truppernas framryckande öfver Rhen, och för honom tedde sig förhållandena, sedda på afstånd, fortfarande i ett helt annat ljus. Mellan dem bägge fortgick härom under den följande månaden en brefvexling, som, försvårad af långsam och osäker postföring, ofta satte Wetterstedt i ett brydsamt val mellan lydnadspliktens och det egna omdömets fordringar.

Samma dag * Wetterstedt i Troyes nedskref uttrycken af sin likgiltighet för kongressen, dik-

* Schulzenheims depesch den 15 februari. — Redan den 11 febr. afgick från kronprinsens högqvarter befallning till W. att påyrka det svenska ombudets deltagande i underhandlingen, men ännu hållen i lugna ordalag. W. skulle härom göra framställning särskildt till Nesselrode och betona Sveriges förtjenster

terade kronprinsen i sitt högqvarter i Köln en ljungande protest mot Sveriges åsidosättande. Han hade då nyss mottagit från Löwenhjelm och Bildt meddelande om hvad som förelupit till den 3 febr., och visste däraf, att kongressen sammanträdt, att Sverige blifvit uteslutet från de förberedande underhandlingarna och rörande dem hänvisats till välvilliga meddelanden från stormakterna, samt att de båda ministrarne låtit sig detta åsidosättande väl bekomma. Hans sinne upprördes däröfver.

Efter en vältalig erinran om Sveriges förtjenster vid koalitionens bildande, på den tid då Ryssland, härjadt i sitt inre, ej egde utom sina egna gränser något annat stöd än Sveriges och kronprinsens biträde — heter det i denna af Schulzenheim nedskrifna depesch:

»På hvilken grund stöder sig då denna föregifna rätt att från fredsunderhandlingarna utesluta makter, hvilka man icke ville undvara ända till det stora afgörandet vid Leipzig? Det synes som om allenast framgångarne kommit de allierade att glömma Sveriges tjenster; ty rättvisa och klokhet förestafva icke detta uppförande, hvilket för öfrigt står i strid med våra traktater, som ställa oss i ledet bland de hufvudmakter, utan hvilkas medverkan man icke kan underhandla om fred med den gemensamme fienden. Frankrike själft har tyst erkänt denna grundsats, då det förklarat Sverige krig, icke såsom del af koalitionen utan som själfständig krigförande makt. — Kan man frukta vårt

---

om koalitionens bildande samt dess med Ryssland gemensamma intressen.

inflytande vid en underhandling, där de starkaste alltid spela den största rolen? Vill man tillvälla sig ett förmynderskap öfver Sverige och afgörandet öfver dess framtida öden genom att afsluta fred för vår räkning? eller vill man blott tillfoga oss en förolämpning utan gagn och utan mål?»

I samma stund Wetterstedt i Troyes nedskref sin mening, att Sverige, sedan det vunnit Norge, kunde vara likgiltigt för de stora världshändelsernas afgörande, tog äfven Carl Johan i Köln samma uppfattning i skärskådande och fann den fullkomligt ovärdig.

»Man säger, att vi hafva vunnit vårt särskilda mål, och man har rätt, hr baron, men Ryssland, Österrike, England, Preussen hafva också hvartdera vunnit sitt, och det hindrar dem icke att betrakta de allierades allmänna mål som sitt eget och att tillvälla sig afgörandet af världens öden. Fritt såsom de, herre öfver sina egna handlingar, hyser Sverige samma anspråk. Det skulle hafva kunnat existera utan Norge, huru nyttigt detta förvärf än må vara, men kronprinsen kan icke se utan grämelse, att man skymfar den nation, som han är kallad att en dag styra. Det höfves dock icke att rätta sitt uppförande mot ett folk efter dess styrka, utan efter dess rättigheter».

Efter denna högstämda vädjan, i våra store konungars anda, till känslan för Sveriges värdighet och likställighet inom staternas förbund följer nu tillämpningen.

»H. K. H. ålägger eder således, hr baron, att vända eder till de allierade makternas ministrar för att häfda våra rättmätiga anspråk och utverka, att en svensk fullmäktig får tillträde till kongressen i Châtillon. H. K. H. har för mycket

förtroende till edra insikter för att vilja föreskrifva eder formen för eder framställning; men H. K. H. önskar emellertid, att ni inlemnar en skriftlig not, om ni finner edra muntliga föreställningar utan verkan. Det skulle icke skada att låta dem ana att, uteslutet från de allmänna fredsunderhandlingarna, därigenom löst från koalitionen, inträder Sverige i hvarje självständig stats rätt att sluta sin fred när det behagar med sin särskilda fiende. Eftervärlden och äfven våra samtida skola göra oss rättvisa, när de hafva läst våra traktater, som vi skulle se oss tvungne att lägga under Europas ögon, ifall man ville misskänna dem, för att försvara de mått och steg, till hvilka vår fullkomligt isolerade ställning då skulle nödga oss».

Följande dag var kronprinsens förtrytelse ännu mera stegrad. I en apostille af den 16 februari heter det:

»H. K. H. önskar, att ni skall begära företräde hos kejsar Alexander för att för denne suverän framhålla, huru djupt H. K. H. känner sig berörd af Sveriges uteslutande från en underhandling, däri det har så stor rätt att deltaga. Ni skall utveckla, hr baron, alla de skäl, som innehållas i gårdagens depescher, och ni skall sluta med att rent ut säga honom, att kronprinsen har oåterkalleligt beslutat att återvända till Sverige, om man icke gör rättvisa åt hans anspråk. — Jag begagnar mig af H. K. H:s egna uttryck. Han kan undvara Norge, han kan undvara äran och ryktet, men ingen hänsyn kan förmå honom att uppoffra hedern. Alltså, hr baron, ni skall hafva den godheten att försöka det yttersta för att återföra de allierade till ett tänkesätt mera rättsinnigt och, jag vågar säga det, mera öfverensstämmande med deras egna intressen. Ni skall framhålla, att vi icke vilja detaga i kongressen för att uttrycka våra egna åsikter, skilda från de allierades, utan att tvärt om deras politik skall vara vår. Vi vilja ej deltaga däri af annat skäl än emedan ingen har rätt att för vår räkning sluta vår fred

och emedan den gemensamma saken intresserar oss lika mycket som de andra . . . Ni skall, hr baron, göra samma framställning till kejsaren af Österrike, konungen af Preussen och lord Castlereagh med tillägg, att under tillit till deras uppriktighet kronprinsen rycker in i Frankrike och att han i Namur eller Rheims skall möta det svar, som bör afgöra, huruvida han skall fortsätta kriget eller återvända till Sverige. Han afvaktar endast detta svar för att ålägga eder att i en skriftlig not fordra antingen traktaternas utförande eller en konvention, som frisäger oss från våra förbindelser och bemyndigar oss att göra vår särskilda fred med Frankrike och hålla oss neutrala; ty vid en fredstraktat kan och får icke Sverige anförtro sina intressen åt någon annan än sig självt».

Medan dessa så skiljaktiga skrifvelser korsade hvarandra var Wetterstedt i de allierades läger vittne till händelser af det mest spännande intresse.

Vid kongressen i Châtillon hade de allierade den 7 februari framlagt sin fordran å Frankrikes inskränkning till dess gränser af 1792; hertigen af Vicenza hade begärt ytterligare förklaringar, och man trodde, att freden ej var en omöjlighet. Men krigsrörelserna hade oafbrutet fortgått, och de allierade voro den 7 i besittning af Troyes, endast fyra dagsmarscher från Paris. Så långt hade Napoleon ett ögonblick kommit i eftergifvenhet, att hertigen af Vicenza den 6 fått mottaga öppen fullmakt att sluta fred för att rädda Paris. Men hos kejsar Alexander hade framgången väckt föresatsen att icke låta hejda sig på vägen till

målet, och ungefär vid samma tid som den franske underhandlaren erbjöd sig att antaga de allierades fredsvillkor, mot erhållandet af vapenhvila, hade tsaren återkallat sin fullmäktig från Châtillon. Kongressen suspenderades den 9 februari, och nu yppades mellan de allierade en inbördes oenighet om krigets syftemål och metod, som var på sin höjdpunkt, när Wetterstedt den 11 februari inträffade i Troyes.

Troyes vid Seine, »en liten stad af höga trähus och fylld af tiggare», var i detta ögonblick ett hemvist för furstar och diplomater af många nationer och medelpunkten för de stridande härarne, hvilkas hufvudmassa var hopad på en omkrets af omkring tio mil åt olika sidor. I söder och sydvest, utefter floderna Seine, Yonne och Aube, stod den österrikiska och en del af den ryska hären under Schwarzenbergs befäl, i norr och nordvest befann sig Blüchers schlesiska här, bildad af Preussare och Ryssar, redan på väg utefter Marne till Paris. Rätt framför, mellan de allierade och Paris, i vinkeln mellan Seine och Marne, höllo sig Napoleon och hans marskalkar med ytterligt underlägsna stridskrafter, såsom man antog, alldeles upprifna efter nederlaget vid La Rothière. Sex mil sydvest om Troyes hade man inom de allierades linier Châtillon, där den franske underhandlaren ännu bidade ett

svar, några mil nordvest därifrån staden Chaumont, och på vägen mellan dessa tre orter de små platserna Bar-sur-Seine och Bar-sur-Aube, alla under dessa månader omvexlande tillhåll för furstarnes militära högqvarter, där Bildt och Löwenhjelm uppvaktade; under det Wetterstedt, som för tillfället hade karakteren af statsminister, fick uppehålla sig i omedelbar närhet af de diplomatiska kanslierna, som arbetade under Metternich, Hardenberg och Nesselrode.

Vid sitt första företräde hos kejsar Alexander hörde Wetterstedt denne helt oförbehållsamt tala om ställningen, om sitt fasta beslut att icke längre underhandla med Napoleon, hvars aflägsnande vore ett villkor för Europas fred, och om sin oenighet med kollegerna, som blott åstundade en skyndsam fred. För öfrigt fick Wetterstedt det intrycket, att spänningen i sinnena var vådlig och i ständig tillväxt under de följande två veckorna. Han hörde Österrikarne tala om det ryska öfvermodet, om Preussarnes fantasteri och kejsar Alexanders fåfänga, om Pozzo di Borgos hämndbegär och Steins revolutionära lustar. I det ryska högqvarteret klagades åter öfver Schwarzenbergs slapphet, Metternichs diaboliska intriger och kejsar Frans' släktkärlek för Napoleon. Koalitionen går sin upplösning till mötes, skrifver han, om här icke snart blir fred.

Oenigheten var fruktansvärd nog, ty den hade en vida djupare grund än personliga lidelser. Samma rivaliteter, som under de snart förflutna tjugu åren söndrat Ryssland, Österrike, Preussen och väsentligen bidragit till republikens och Bonapartes framgångar, funnos ännu vid lif; samma tvistefrågor, som några månader efteråt hotade att spränga kongressen i Wien, hade under hela fälttåget i Kalisch och Reichenbach, i Prag och Leipzig, i Frankfurt och Basel som hotande spöken förföljt diplomaterna, hvilka endast med svårighet lyckats att hålla dem tillbaka. En hvar af de förbundna makterna hade gått till detta krig, såsom till alla de föregående, med sina särskilda anspråk på utvidgning och inflytande, och dessa anspråk voro i viktiga stycken hvarandra motsatta. Preussen eftersträfvade annexionen af Sachsen och öfvervikt i Nordtyskland; Rysslands tsar tänkte ständigt på förvärfvet af Polen och på hegemonien i Europa. Österrike, som ej nöjdes med sitt inflytande i Italien och Sydtyskland, hade föresatt sig att motverka bägges planer och fruktade deras förening. Motsatserna tillspetsade sig i förhållandet mellan Alexander och Metternich, och det lider intet tvifvel, att den senare endast med tvekan och motvilja följde med på den krigsstråt, som skulle leda till Napoleons fall, att han fruk-

tade Rysslands inflytande mera än Frankrikes och framför allt annat ett politiskt förbund mellan Rysslands tsar och Frankrikes blifvande herskare. Han var upphofsmannen till fredsförslaget i Frankfurt, och hade det berott på honom, skulle visserligen kongressen i Châtillon icke blifvit fruktlös af brist på tillmötesgående från de allierades sida.

Men han drefs framåt af koalitionens inre krafter. Det var Englands fordringar på Antwerpens och Belgiens frigörelse, som omöjliggjort de moderata Frankfurter-villkoren och Rhengränsens bibehållande åt Frankrike. Det var den nya preussiska folkhärens stridslust, som gaf en oemotståndlig styrka åt tsarens fordringar och som alltmera öfvervann den betänksamhet, hvilken var för Österrikes krigskonst lika karakteristisk som för dess diplomati.

Det återstod alltså för Metternich intet annat än att så vidt möjligt på förhand betrygga sig mot följderna af en fullständig förändring i Frankrikes statsskick. Han hade till en början knappt något annat program än att tillintetgöra kejsar Alexanders planer, och för det ändamålet tvekade han icke att mera än en gång hota med Österrikes utträde ur koalitionen. Under det tsaren förklarade sig vilja befordra och stödja hvilket statsskick och hvilket statsöfverhufvud i Frank-

rike som helst, utom Napoleons kejsardöme och Bourbonerna, var Metternich besluten att föredraga så väl Napoleon som möjligen äfven Bourbonerna framför hvarje annat statsöfverhufvud, i synnerhet framför det som tsaren ville gynna. Tvisten härom hade börjat i Basel, fortsatt i Langres, utkämpades ännu i Troyes och slutades som bekant därmed, att tsaren uppgaf sin motvilja, Metternich sin likgiltighet för Frankrikes gamla dynasti, hvars återställande från och med midten af mars blef deras gemensamma sträfvan.

Under denna strids fortgång var det i synnerhet en episod, som hade en viss betydelse för Sverige och icke blef utan inflytande på koalitionens ställning till Carl Johan. Redan vid årets början hade det bekräftat sig, hvad som länge ryktesvis försports i de diplomatiska kretsarne, att kejsar Alexander hade en kandidat för Frankrikes tron och att denne var — den svenske kronprinsen. Ämnet var först föremål för förtroligt samtal i Basel och i Langres med Metternich och med Castlereagh, och bägge yttrade å sina suveräners vägnar ett bestämdt ogillande af planen; bägge voro beslutne att till det yttersta motsätta sig dess utförande.* Den engelske lorden hade sin

* Kännedomen härom hemtas af Castlereaghs depescher från Basel och Langres, hvilka äro offentliggjorda dels i sam-

egen och den engelska regeringens kandidat i Ludvig XVIII, och för Metternich var intet mera fruktansvärdt än att tänka sig Frankrikes politik ledd af tsarens personlige vän. Successionsfrågan blef därför föremål för officiell behandling vid öfverläggningarna i Langres: i ett memorandum af den 26 (27) januari,* som, godkändt af kejsar Frans, tillställdes tsaren, förklarade Metternich, att han icke kunde medgifva möjligheten af någon annan dynasti i Frankrike än Napoleons eller Bourbonernas, och att makterna aldrig skulle påtvinga ett stort folk en suverän, hemtad ur ett afgjordt underlägset partis läger; Castlereagh, som häri instämde, med uttryckande af sin böjelse för Bour-

---

lingen af hans »Correspondence and Depatches», dels i Supplementary Despatches of the Duke of Wellington, Vol. VIII, s. 536. I den svenska, ryska, preussiska och österrikiska depeschvexlingen vid samma tid mellan de båda högqvarteren finnes därom intet förmäldt.

* Detta memorandum — för hvars innehåll redogöres i en uppsats af *Oncken:* »Lord Castlereagh und die Ministerkonferenz zu Langres» (i Historisches Taschenbuch, Sechste Folge, Vierter Jahrgang 1885) — var icke okändt för de svenske diplomaterna. En afskrift däraf (men hänförd till februari månad) finnes i Carl Löwenhjelms enskilda samling i kungl. utrikesdepartementet, ett annat, med datum den 27 januari, i konungens enskilda arkiv bland papperen från 1814 års kampanj. I det referat, som gifves af Martens i hans »Recueil des traités etc. conclus par la Russie avec l'Autriche», T. III, s. 151—52, är angifvet som datum den 26 januari.

bonernas restauration, befallde också den 8 februari Thornton att bringa denna det engelska kabinettets mening till kronprinsens kännedom. *

Wetterstedt har svårligen kunnat undgå att i sina samtal med diplomaterna i Troyes få kunskap om ett ämne, som rörde honom så nära och som lifligt sysselsatte allas tankar. Särskildt var det ju honom ålagdt att bibringa Castlereagh en riktig uppfattning af den svenska politiken, och då den engelske lorden i dessa dagar långt mindre tänkte på hvad som uträttats i Holstein och försummats i Holland än på kronprinsens befarade anryckande mot Paris för att understödja tsarens planer, hafva naturligtvis de ryska successionsförslagen emellan honom och Wetterstedt varit på tal. Till Castlereaghs lugnande kunde hofkansleren åtminstone upplysa, att i allt hvad som rörde kriget inom Frankrike och fredsvillkoren var kronprinsen af fullkomligt motsatt tanke mot kejsar Alexander, såsom en förfäktare af Frankrikes naturliga gränser och ett hastigt fredsslut. I fråga om tronkandidaturen skref han den 19 februari i en depesch, som var ämnad att komma för kronprinsens ögon: »Om den engelske ministern antagit, att kronprinsen eftersträfvat Frank-

* Correspondence etc. of Visc. Castlereagh. Third Series, Vol. I, s. 245.

rikes krona, så är jag öfvertygad, att denna tanke är honom betagen. Jag har aldrig berört detta ämne utan att yttra mig däröfver på ett sätt, som motsvarat H. K. H:s kända tillgifvenhet för sitt nya fädernesland».

Kejsar Alexanders åtgärd att afbryta fredskongressen i Châtillon har otvifvelaktigt varit förestafvad af önskan att slita tvisten om krigets fortsättning och slut genom ett vädjande till vapenlyckan. Han litade på den Blücherska arméen, som redan i ilmarscher ryckte mot Paris; sedan segern vunnits, skulle man vid afgörandet af Frankrikes öde kunna sätta sig öfver Metternichs hotelser med koalitionens upplösning. Då nu de öfriga allierade genomskådade denna afsikt, blef i de följande dagarnes lifliga förhandlingar successionsfrågan åter föremål för officiell behandling. Metternich har å nyo i ett memorandum af den 13 februari begärt makternas bestämda förklaringar, huru de tänkte sig utröna den franska nationens vilja i fråga om en möjlig dynastiförändring. * Tsaren, som förut alltid talat om sin afsikt att, för afgörandet af dynastifrågan, anordna ett plebiscit under de alli-

* Äfven härom har Wetterstedt haft kännedom. Han talar i sin depesch af den 19 februari om en mémoire af Metternich, som af Pozzo di Borgo besvarats och som han till kronprinsen öfversänder.

erades skydd, hänvisade nu på möjligheten att använda de bestående representativa korporationerna. De öfriga makternas motstånd mot hans föregående plan på kronprinsens val var fortfarande lika bestämdt, och hans intresse för densamma synes nu ock redan hafva mattats. Alla yrkade emellertid på ofördröjligt återupptagande af underhandlingarna med Napoleon, och slutligen uppgaf tsaren, den 15 februari, sitt motstånd. Ett ögonblick trodde man åter på fredsutsikterna. *

Men tsarens beslut hade framkallats af en förändring i den militäriska situationen, som mycket obehagligt stäfjade »korståget till Paris». Bragt till förtviflan genom de allierades fordringar på uppgifvandet af alla revolutionens eröfringar, hade kejsar Napoleon nyss samlat sitt fältherresnilles yttersta krafter. Med en handfull trupper hade han kastat sig öfver den utefter Marne framryckande preussisk-ryska hären och i fyra drabbningar, den

---

* Wetterstedt berättar i sina depescher, att Metternich i dessa dagar bestämdt trodde på freden och att han redan talade om den förestående större fredskongressen, till hvilken kronprinsen inbjöds. Vid samma tid inbjöds Sverige af Castlereagh att deltaga i den allianstraktat, som sedermera, den 1 mars, slöts mellan de fyra makterna i Chaumont och som länge varit förberedd; men Wetterstedt tog denna inbjudning undvikande ad referendum, och kronprinsen instämde med honom däri, att Sverige borde hålla sig undan dylika vidsträckta förbindelser.

10—14 februari, slagit och skingrat alla dess corpser. Blüchers armé var upprifven, tillbakakastad, efter Napoleons tanke tillintetgjord.

Nu kom tsarens fredsbenägenhet för sent; segraren tänkte blott på att jaga de allierade ur Frankrike. Där återstod den österrikiska hären, som i skilda afdelningar hade framryckt utefter Aube och Seine ända till Fontainebleau. Napoleon lemnar den schlesiska arméen, vänder sig åt söder, slår den 17 Wittgenstein vid Mormant, den 18 prinsen af Würtemberg vid Montereau, afslår samma dag Schwarzenbergs anbud om vapenhvila, tvingar de österrikiska corpserna till återtåg utefter Seinen och står den 21 åter vid Nogent, endast ett par mil från Troyes. Därifrån sänder han samma dag bref till sin svärfader, kejsaren af Österrike, och talar i segrarens ton om en »fred med ära», erbjuder sig att nöjas med Frankfurter-villkoren och Frankrikes »naturliga gränser», men fordrar sin tillbörliga andel i afgörandet af Europas angelägenheter och förklarar: »jag afträder aldrig Antwerpen och Belgien».

Allt var nu redo till en afgörande batalj vid Mery eller Arcis, mellan Seine och Aube; men Schwarzenberg beslöt att icke mottaga en sådan; den österrikiska hären drog sig långsamt tillbaka, för att återställa sin förbindelse med den schle-

siska; Napoleon följde efter och intågade den 24 åter i Troyes, som de allierade föregående dag utrymt.

Redan den 21 febr. hade diplomatiska corpsen fått tillsägelse att draga sig tillbaka från Troyes till Chaumont. Man var i deras krets ännu ej fullt säker om arméens rörelser, men det kändes i luften, att de allierade befunno sig i en betänklig ställning och behöfde samla sina krafter. Rykten spriddes om Augereaus och Suchets framryckande från söder, och bristen på lifsmedel i Seine-dalen begynte kännas tryckande. Kongressen i Châtillon hade haft ett nytt sammanträde den 17, vid hvilket hertigen af Vicenza förrådt en helt annan stämning än åtta dagar förut; Wetterstedts intryck var, att koalitionen närmade sig en kris, hvarvid den inre oenigheten var nästan ännu vådligare än Napoleons framgångar. I denna tanke reste han den 22 från Troyes, låg öfver natten i Bar-sur-Aube och var den 23 i Chaumont. På vägen mottog han de ofvan omtalade depescherna af den 15 och 17 februari från kronprinsens fältkansli. Med sina högstämda anspråk, så himmelsvidt skilda från de allierades tänkesätt, sina kraftiga hotelser, så egnade att öka förlägenheten af de allierades ställning, och sina kategoriska befallningar, så stridande mot hofkanslerens

uppfattning af Sveriges nuvarande rol inom koalitionen, voro de föga välkomna.

Det gafs emellertid intet val: befallningen måste åtlydas. Wetterstedt anmanade den 24 februari Löwenhjelm och Bildt att till de ryska och österrikiska kabinetten framföra kronprinsens önskan, och vände sig själf omedelbarligen i samma ämne till lord Castlereagh. Men det var honom medgifvet att själf välja framställningens form; han betonade i väl valda ordalag kronprinsens missnöje, yrkade allvarligt på Sveriges traktatsmässiga rätt att i fredsverket deltaga, men undvek noga att i någondera skrifvelsen lemna ens den ringaste antydan om hotet att i vidrigt fall öfvergifva koalitionen. För denna sin underlåtenhet gaf han i en till kronprinsen ställd, enskild apostille af den 24 februari följande skäl:

»Jag har trott, E. K. H., att i sakernas närvarande ställning det icke vore förenligt med eder karakter att undandraga de allierade edert bistånd, när det är så utomordentligt nödvändigt, och att för öfrigt en sådan hotelse måste påskynda freden med Frankrike och göra den ännu förmånligare för Napoleons intressen. Hvad beträffar en separatfred med Frankrike, skulle blotta framställandet af en sådan tanke medföra, att man ansåge oss hafva brutit hela systemet af våra traktater, och jag skulle åtminstone önska, att vi hade Norges fästningar i vårt våld, innan vi valde denna, efter min tanke, ytterligaste af alla utvägar. Man skall aldrig godvilligt tillåta oss att sluta en separatfred; men om vi framställa en sådan fordran, skall

man söka att förekomma oss. Det är utan tvifvel, att de allierade genom att gifva efter å sina anspråk skola kunna erhålla fred. Sverige har icke att erbjuda Frankrike något annat än afståendet af Guadeloupe, och underhandlar det för sig, varder det nödgadt icke blott att afstå från denna koloni, utan äfven att uppgifva all tanke på ersättning för densamma. Jag ogillar de allierades högmod och öfverdrifna anspråk att underhandla i Europas namn, men såsom allt bedrifves i detta ögonblick, skall alltid den svenske underhandlaren spela en sekundär roll vid sidan af mera betydande makter». *

Tidpunkten för de svenska anspråkens förnyande var så till vida väl vald, som de allierade vid sina öfverläggningar i Bar-sur-Aube den 25 februari egde all möjlig anledning att genom tillmötesgående aflägsna hvarje nytt ämne till inre tvister. De sågo Napoleon öfver sig och hade redan måst öppna särskilda stillestånds-underhandlingar i Lusigny. Wetterstedt hade väl icke med ett ord antydt möjligheten af Sveriges utträde ur koalitionen, men troligen visste åtminstone Castlereagh af Thorntons depescher, att kronprinsen tagit

---

* Dagen efter, den 25 febr., mottog Wetterstedt depescher från Schulzenheim af den 18 och 21 febr., i hvilka det framhölls, att hofkansleren endast i yttersta nödfall skulle göra bruk af hotelsen att Sverige kunde lemna koalitionen. Wetterstedt svarade genast härå: »Votre A. R. daignera voir par les dépêches que j'ai expédiées le 24, que j'avais pressenti ses intentions».

saken djupt till sinnes och att en fortsatt vägran kunde hafva vådliga följder. *

Redan den 26 kunde därför Wetterstedt meddela den hugneliga nyheten, att de allierade förklarade sig beredde att mottaga en svensk fullmäktig å kongressen. Underrättelsen hade lemnats honom af både Castlereagh och Metternich, men under former, som antydde den största motsträfvighet. Sveriges värdighet och självständighet hade visserligen ingen tänkt på att kränka, sade de, långt därifrån; men man hade räknat på Sveriges förtroende för stormakterna. Det hade aldrig varit fråga om att afsluta fred för Sveriges räkning, allenast om att undvika de omgångar, som vore förenade med en kongress af *alla* krigförande makter, och de tillfällen till oenighet mellan makternas olika intressen, som kejsar Na-

---

* Thorntons depesch till Charles Stewart af den 29 febr. (Correspondence and Despatches of Visc. Castlereagh, III Ser., Vol. I., sid. 276) bekräftar en i denna samling utesluten, men i Scævolas »Utländska diplomaters Minnen» sid. 399 intagen depesch till Castlereagh, hvars datum (den 7 febr.) tydligen är oriktigt. Den är antagligen en apostille till en föregående depesch af den 17 februari. — Så väl Suchtelen som Vincent och Krusemarck synas hafva saknat kännedom om kronprinsens stämning ända till den 21 februari, då de alla tre i depescher till sina hof meddela sin oro med anledning af hans förbittring öfver makternas tillvägagående i kongressfrågan.

poleon icke skolat lemna obegagnade för koalitionens sprängning. Man hade visst icke bestridt Sveriges rätt att deltaga i kongressen, för den händelse Sverige hade framställt anspråk därpå(!). Men man hade underlåtit att inbjuda Sverige endast för att kunna på samma sätt förbigå Spanien, Holland och Bäjern. Att mottaga en spansk gesandt var nu omöjligt, därför att detta lands styrelse ännu icke var nog stadgad och därför att kejsar Napoleon skulle mot Spaniens likasom mot Hollands sändebud göra formella invändningar. »Men om nu också alla dessa svårigheter, för att ej säga orimligheter, skulle uppstå af Sveriges tillträde till kongressen, så finge dock betänkligheterna vika, till följd af kronprinsens yrkande, och så snart H. K. H. behagade utnämna sändebud till kongressen, skulle han där mottagas på grund af sin rätt att där närvara».

Man ser, att eftergiften var så surmulen som möjligt och så snarlik ett afslag som ett diplomatiskt svar det kunde vara. Afslaget låg i vägran att medgifva Sveriges företräde framför Spanien, Holland och Bäjern, att erkänna dess likställighet med koalitionens stormakter, och Wetterstedt har, som man af det följande kan se, troligen förstått, att det hela var en eftergift i form, som man i sak borde så varsamt som möjligt begagna.

De allierades öfverläggning rörande kronprinsens fordringar hade egt rum den 25, troligtvis i samband med det stora krigsråd, som då hölls i Bar-sur-Aube med de förnämste generalerna och diplomaterna i de tre monarkernas närvaro och där ingen mindre än kejsar Alexander själf förde protokollet. Hufvudfrågan var, huruvida man skulle bevilja Blüchers stormande begäran att få under sitt befäl förena Winzingerodes och Bülows corpser, hvilka ännu, under kronprinsens öfverbefäl, stodo overksamma vid Laon och Rheims. Man hade hittills hyst någon tvekan om rådligheten af en sådan åtgärd, som kunde såra den ömtålige kronprinsen; men alla voro ense om att Blüchers nya manöver på vägen till Paris — hvilken för öfrigt redan var begynt —, om den kunde utföras med en samlad styrka af 100,000 man, skulle tvinga Napoleon till en ny rörelse mot samma håll och gifva den stora arméen tillfälle till vidare framryckande i hans rygg. Lord Castlereagh åtog sig slutligen att ansvara för kronprinsens samtycke, och orderna till Winzingerode och Bülow affärdades ögonblickligen.

På samma gång Metternich och Castlereagh underrättade Wetterstedt, att de allierade bifallit hans skriftliga begäran om en svensk fullmäktigs mottagande vid kongressen, delgåfvo de

honom äfven krigsrådets beslut om förändringen i militärbefälet. Castlereagh framställde därvid för Wetterstedt saken så, att de allierade numera icke väntade något verksamt ingripande af kronprinsen i de afgörande striderna inom Frankrikes gränser, och att de just af grannlagenhet velat bereda honom tillfälle att på en mera aflägsen del af krigsskådeplatsen intaga en afvaktande hållning. Om upplösningen af den förra nordarméen, — som dock åtföljdes af en ersättning i Wallmodens och Grahams corpser, — innebar ett ingrepp i kronprinsens rättigheter, så blef den åtminstone för Wetterstedt tillkännagifven och af honom till kronprinsen framställd i de mest hänsynsfulla och försonliga ordalag. Det synes också af Wetterstedts egen skrifvelse (den 26 febr.) att han för sin del funnit åtgärden befogad; Castlereagh säger i sin depesch till Thornton af samma dag, att både Wetterstedt och Löwenhjelm *gillat* densamma.

De dagar som nu följde i Chaumont, där de allierades diplomater befunno sig i skydd af de österrikiska förposterna, förgingo under otålig förbidan af krigsrörelsernas utgång vid Blüchers armé, af stillestånds underhandlingarna i Lusigny, där Napoleon påyrkade ögonblickligt antagande af de allierades fredsförslag från den 9 november, och af de samtidiga fredsunderhandlingarna i Châtillon,

där de allierade lika otåligt påyrkade antagandet af det fredsanbud, som hertigen af Vicenza den 9 februari villkorligen godkänt.

I början af mars mottog Wetterstedt åter ett par skrifvelser från högqvarteren i Köln och Liège (af den 25 och 28 febr.), i hvilka om möjligt ännu skarpare betonades Sveriges rätt till deltagandet i kongressförhandlingarna och hotelserna om utträde ur koalitionen. De innehöllo tillika befallning att göra de mest bevekande föreställningar om fredens snara afslutande. Uppdraget passade illa till makternas ställning, hvilken nu mera än någonsin berodde af vapenlyckan.

Men så kommo tätt efter hvarandra först, den 5 mars, underrättelsen om oroligheterna i Norge, antydda mer än bekräftade af Essens rapporter till Tawast, vår minister i Köpenhamn, och sedan, den 10 mars, kronprinsens svar på underrättelserna om de allierades eftergift den 25 februari. Underrättelsen från Norge, som ännu icke var särdeles oroande, föranledde endast några framställningar till kejsar Alexander, Castlereagh och Hardenberg, hvilka genast med mycket tillmötesgående besvarades; men kronprinsens befallningar var det svårare att tillfredsställande förlika med den svenske diplomatens ställning i högqvarteret.

Kronprinsen hade nämligen tagit löftet om det svenska sändebudets tillträde till kongressen på skarpa allvaret. Han tackade kejsar Alexander på det förbindligaste för denna medverkan till orättvisans afstyrande och beklagade blott, att en sådan medverkan skulle hafva behöft ifrågasättas; han underrättade tillika, att grefve Carl Löwenhjelm blifvit utnämnd till svenskt ombud, och befallde Wetterstedt på det kraftigaste så bedrifva saken, att Löwenhjelm kunde genast infinna sig å kongressen för att där efter bästa förmåga påskynda freden, hvilken nu vore det högsta föremålet för prinsens önskningar. Sedan detta vore klart, borde Wetterstedt ofördröjligen begifva sig till det svenska högqvarteret. — Härtill svarade Wetterstedt genast:

»Jag har, i följd af E. K. H:s befallning, tillkännagifvit grefve Löwenhjelms afresa till Châtillon, och naturligtvis har ingen haft den ringaste invändning att göra däremot. Men — det är just i dag (den 10 mars) som den utsatta tiden utlöper för Napoleons svar å de allierades ultimatum; och som lord Castlereagh lofvat mig att genast underrätta om beskaffenheten af detta svar, har jag trott försiktigheten fordra att till dess uppskjuta grefve Löwenhjelms resa. Om han hade kommit i dag, skulle den franske underhandlaren kunnat begagna sig däraf antingen för att vägra erkänna honom, emedan han infunnit sig i sista ögonblicket, eller ännu hellre för att, under förevändning af att från kejsaren begära nya föreskrifter, yrka på nytt uppskof. I ena som andra fallet skulle man icke hafva underlåtit att på denna händelse skylla underhandlingens misslyckande eller

uppskof. Se där de skäl, som förestafvat mitt handlingssätt och som, jag hoppas det, skola vinna E. K. H:s bifall».

På samma gång tager Wetterstedt sig äfven friheten att trots den gifna befallningen qvarstanna i lägret, där han i sakernas nuvarande läge tror sig vara behöflig.

Förhållandet var, att just vid den tid, då Sveriges anspråk på deltagande i Châtillonkongressen erkändes, hade denna kongress faktiskt upphört att arbeta. Den fortlefde ännu genom diplomatiska notvexlingar och uppskof i tre veckor, men utan något allvarligt samarbete. Mellan den 28 februari och den 10 mars hölls intet sammanträde, och när hertigen af Vicenza sistnämnda dag skulle gifva besked, begärde han nytt uppskof. Dag efter dag förgick nu under fåfäng väntan på Napoleons svar, och de båda svenske diplomaterna stannade af samma skäl qvar i Chaumont. * Slutligen kom den 15 mars den bekanta motpropositionen från Napoleon, hvilken med ens kullstörtade alla förhoppningar om fredlig uppgörelse; han fordrade ännu samma villkor, som uppställdes i Frankfurt, ja gick till och med ett

* Under dessa dagar gjorde emellertid Wetterstedt allting i ordning för Löwenhjelms rol. Hans fullmakt utskrefs och en utförlig instruktion af den 11 mars uppsattes, i full öfverensstämmelse med kronprinsens befallningar.

godt stycke därutöfver. De allierades beslut var fattadt; den 19 mars upplöstes kongressen. Löwenhjelms rol som underhandlare, jämnställd med Metternich och Nesselrode, var utspelad innan den tagit sin början, och det enda som återstod för de svenske diplomaterna var att till makterna, den 19 mars, inlemna en ny not, hvilken förbehöll Sverige dess rätt till deltagande i fredsunderhandlingarna, hvar och när de än återupptoges.

På aftonen samma dag som Napoleons motförslag framlades, den 15 mars, mottog Wetterstedt från Liège en ny depesch, af den 10, jämte ett enskildt bref från kronprinsen, hvilka visade, att klyftan mellan de båda högqvarteren ytterligare vidgats, och som voro väl egnade att ingifva honom tveksamhet och bekymmer. Ty kronprinsen var missnöjd med allt och med alla, tydligen äfven med sina sändebud. Han klagade öfver de beslut, genom hvilka de allierade stadgat fördelning och förvaltning af de eröfrade provinserna, emedan Sverige därvid icke var nämndt eller ihågkommet, och fordrade, att hofkansleren skulle göra allvarliga reklamationer mot detta åsidosättande. Han var likaså missnöjd med den underhandling, som förts om afträdande af Guadeloupe vid fredslutet, emedan

man icke betingat sig en ersättning, och befallde Wetterstedt bestämdt förklara, att konungen fordrade Surinam i stället och att Sverige endast på detta villkor inginge på Guadeloupes afträdande. Det förmäldes också i depeschen, hurusom Castlereagh låtit Thornton förstå, att Löwenhjelm och Wetterstedt, med hvilka han samtalat om de två armécorpsernas förflyttning, därtill gifvit sitt samtycke, hvilket föranledde den anmärkningen af H. K. H., att allt hvad som rörde armékommandot skulle af Wetterstedt endast tagas ad referendum. I kronprinsens enskilda skrifvelse fick Wetterstedt vidare en icke otydlig vink därom, att han i fråga om Sveriges uteslutande från kongressen och dess jämnställande med Spanien tagit saken alltför lätt. »Om för framtiden», hette det, »vid hvilket tillfälle det än må vara, man vill inför eder bestrida Sveriges heder och rättigheter, skall ni, hr baron, sätta eder däremot med den styrka, som bör eder ingifvas af känslan för den sak, som ni har den ärofulla plikten att försvara. Ni skall då nyttja det språk, som anstår edert sinnes renhet och höfves den svenske hofkansleren, talande för sin konungs värdighet och fäderneslandets berättigade intressen».

Såsom tillämpning af denna regel följde nu anmaningen att hos de allierade enträget yrka att

få veta, till hvilken punkt och huru länge man ville fortsätta kriget. »Det mål, för hvilket vi väpnat oss, är nu uppnådt; det gäller då att få veta, hvilken uppgift man föresätter sig. Detta bör naturligtvis vara föremålet för nya underhandlingar, och då skola vi hänskjuta saken till konungen».

Kinkigast af allt var dock den uppgift, som förelades det svenska sändebudet i fråga om armékommandot. Af kronprinsens bref till kejsar Alexander, den 4 mars, likasom af den samtidiga depeschen till Wetterstedt, hade man några dagar förut inhemtat, att kronprinsen tagit förflyttningen af Bülows och Winzingerodes corpser tämligen lugnt; då med denna förändring endast afsågs en provisorisk anordning, hade han intet att däremot invända. Men nu, 6 dagar efter, lät det helt annorlunda. »Ni skall hafva den godheten, hr baron, att utkräfva traktaternas stränga uppfyllande med hänsyn till Winzingerodes och Bülows corpser, som icke kunna under någon förevändning skiljas från den norra arméen. Ni må bedöma själf, hr baron, huruvida man bör börja med att ingifva en officiell not härom, eller om det är lämpligare att först förebringa ärendet muntligen».

För den, som under några veckor lefvat med i diplomaternas fältlif, under skiftande farhågor och förhoppningar, och som under inflytelsen däraf

äfven lärt sig dela deras lifliga önskan att bringa den gemensamma saken till ett afgörande, kunde detta tadel och dessa anmaningar icke synas vara på sin plats. Wetterstedt ansåg sig i frågan om den svenske fullmäktigen, om behandlingen af det norska upproret, om ersättningen för Guadeloupe hafva rönt allt det tillmötesgående, som för tillfället rimligen kunde begäras, och han dömde, att ett mera trotsigt uppträdande från Sveriges sida icke blott skulle skada den gemensamma saken, utan äfven hos de allierade framkalla en stämning, som slutligen kunde blifva för Sverige och dess härförares intressen menlig. Han iakttog därför orubbligt samma hållning, och till mildrande af det furstliga missnöjet, som hotade att öfvergå till onåd, aflät han genast ett svar, hvari enkelt och lugnt redogjordes för underhandlingarnas fortgång rörande hvarje punkt, och som slutligen i fråga om armékommandot betonade, att de allierades afsikt tydligen varit att lemna kronprinsen valet mellan ett aktivt deltagande i det franska kriget, med bibehållande af Bülows och Winzingerodes armécorpser, eller ett fästningskrig i Belgien tillsammans med Graham och Wallmoden, samt slutade sitt svar af den 15 mars sålunda:

»Jag vet nu icke, huruvida E. K. H. föredrager det senare och antager anbudet af de nya trupper, som ställas till E. K. H:s

disposition, men anhåller att varda underrättad om E. K. H:s beslut i afseende å Bülows och Winzingerodes corpser. Ty jag kan icke tro, att E. K. H. skall vilja återkalla dem till sig. Jag vet, att de allierade icke skulle önska något så mycket som att se E. K. H. i spetsen för de aktiva arméerna, och att de generaler, som varit under E. K. H:s order, skulle vara förtjuste däröfver; men om icke E. K. H. kommer själf, fruktar jag, att man lägger stora hinder i vägen för dessa truppers tillbakadragande, synnerligen i ett så viktigt ögonblick, då de utgöra hufvudstyrkan af marskalk Blüchers armé».

Ingenting kunde vara riktigare än detta omdöme om ställningen, hvilken Wetterstedt för ögonblicket ju kände långt bättre än Carl Johan. Blücher hade med Bülows och Winzingerodes corpser nyss vunnit slaget vid Laon; att skilja dessa trupper från sin nuvarande öfverfältherre hade varit både moraliskt och strategiskt omöjligt. Napoleon hade dragit sig tillbaka till Rheims; det gällde nu för de allierades båda härafdelningar att å nyo söka förening, och den stora arméen hade ifrån söder och vester åter framryckt mot Nogent, Troyes och Arcis. Fredskongressen nalkades sitt slut, och ögonblicket för en afgörande batalj tycktes nalkas med stora steg.

Ännu förgingo några dagar under orolig förbidan; dagen efter kongressens upplösning hade Napoleon mött Österrikarne och Ryssarne vid Arcis-sur-Aube och måste efter denna sin sista drabbning draga sig tillbaka mot lothringska grän-

sen; de allierades härar framryckte hvarandra till mötes mellan Châlons och Vitry; diplomaterna följde å nyo efter till Bar-sur-Aube, till Troyes. Förbindelsen med det svenska högqvarteret var under hela denna vecka fullständigt afbruten, tills slutligen Wetterstedt den 22 bekom sin sista depesch från Liège, innehållande tvenne handbref från kronprinsen till honom själf och till grefve Carl Löwenhjelm, båda daterade den 13 mars, samt bref och depesch af den 17 mars, alla om möjligt ännu mera främmande för det läge, i hvilket sakerna befunno sig på krigsskådeplatsen.

Först och främst ålades härigenom bägge sändebuden å nyo att på det uttryckligaste fordra återställande af kronprinsens armékommando i dess ursprungliga skick. Det hette i brefvet af den 13 mars:

»Emedan den svenska arméens ställning kräfver, att de till nordarméen hörande corpser, som tillfälligtvis blifvit därifrån afskilda, återgå under mitt befäl, önskar jag, att ni vänder eder till kejsar Alexander själf i fråga om general Winzingerodes corps. Därefter skall ni förklara för kansleren baron Hardenberg, att jag, för att rycka upp i slaglinien, endast afvaktar att få veta, huruvida general Bülows corps återkommer under mitt befäl. Jag har icke velat göra några svårigheter, emedan man försäkrat, att denna corps endast för kort tid skulle undandragas mitt befäl. Ni bör, i händelse detta icke låter sig vänskapligen uppgöras, inlemna en mycket skarp not till baron Hardenberg med hänvisning å traktaternas lydelse. Det är icke genom oupphörligen upprepade eftergifter man må hoppas, i det sekel hvari vi lefva, att vinna rättelse af den orätt, hvaröfver man kan hafva att

klaga, utan endast genom det fasta beslutet att försvara sina rättigheter, och försvara dem ända till sista blodsdroppen».

De ursäkter, som Wetterstedt den 10 mars anfört för dröjsmålet med Löwenhjelms affärdande till kongressen, godkändes icke heller af kronprinsen. Det hette nu i brefvet af den 17 mars:*

»Jag anser, att ni skulle hafva handlat riktigare genom att icke fördröja grefve Löwenhjelms afresa. Den svenske fullmäktigens närvaro vid konferenserna är af den största vikt; i synnerhet i ett ögonblick, då en underhandling är nära att afbrytas, bör man skatta sig lycklig att kunna förhindra ett sådant afbrott. Förhindrandet af blodsutgjutelser bör ega stor betydelse för underhandlarne. Alltså, ingenting får numera hindra grefve Löwenhjelms omedelbara affärd till Châtillon. Om den svenske underhandlaren hade blifvit mottagen vid kongressen i det ögonblick, då han bort vara där, är det möjligt, att freden redan varit afslutad».

Förebråelsen och befallningen voro i detta ögonblick, då kongressen redan var upplöst, bägge lika kraftlösa; Wetterstedt kände förhandlingarnas gång och de allierades stämning tillräckligt för att veta, huru litet det svenska sändebudet kunnat på dem inverka. Men i kronprinsens skrifvelser var därutöfver till de svenske diplomaternas efterrättelse uppställdt ett fredsprogram, som i dessa sista dagar af mars måste hafva förefallit dem synnerligen outförbart, emedan det här, midt i de alli-

* Kronprinsens båda bref, redan bekanta genom Schinkels Minnen, finnas i koncept i Carl Johans kopiebok; depescherna från och till Wetterstedt förvaras i utrikes departementets samling.

erades högqvarter, ljöd nästan som en röst från fiendens läger. Såsom kronprinsen nu talade, så hade nyss hertigen af Vicenza talat under förhandlingarna i Châtillon, och om de svenska sändebuden bragte sådana helsningar till de förbundne monarkerna, skulle de ofelbart hafva mötts af frågan, huruvida deras herre ville sönderbryta koalitionen och lägga sitt svärd i vågskålen för Frankrikes intressen.

»Ni säger mig», hette det i brefvet af den 17 mars, »att man icke känner den utveckling, som krigshändelserna kunna gifva åt de allierades syften, i synnerhet om de vinna framgångar. Det synes mig dock icke svårt att förutse deras afsikter, ifall de skulle vinna betydande framgångar. Händelsernas utveckling alltifrån underhandlingarna med St. Aignan angifva tillräckligt, hvilket öde i detta fall är förbehållet åt Frankrike och kanske åt det öfriga Europa. Erinra eder, hr baron, att det aldrig har varit fråga om att öfverskrida Rhen, att det till och med i Trachenberg beslöts, att man aldrig skulle hafva denna tanke. Händelserna leda alltid menniskorna, och nästan aldrig hafva menniskorna, huru visa de än må vara, klokhet nog att leda händelserna. Om det senare varit fallet, skulle freden nu sannolikt vara undertecknad, Tyskland skulle känna sina lagar och sina furstar, Frankrike skulle hafva af sin styresman tilltvungit sig rätten att bestämma öfver krig och fred, Spanien skulle i lugn bota sina lidna olyckor, Danmark skulle hafva erhållit en ersättning, svarande mot dess förluster, den svenska arméen skulle redan vara på återväg till fädernesländet, 80,000 krigares blod skulle icke hafva färgat Frankrikes valplatser, och hela verlden skulle njuta ro. Himlen har begåfvat eder, hr baron, med alla egenskaper, som erfordras för att framhålla dessa sanningar och för att göra dem gällande.

Sverige räknar mycket på eder, och jag har själf det största förtroende till edra grundsatser och eder utmärkta förmåga. Den tidpunkt, i hvilken vi befinna oss, skall varda märklig antingen genom den fred, som bör afslutas, eller genom det krig, som skall fortgå. Om freden inträder, skall Sverige hedra sig genom att fästa sitt namn vid denna stora minnesvård öfver världens lugn. Om däremot kriget fortgår, skall Sverige icke hafva att förebrå sig, att det ej försökt alla utvägar till afböjande af denna olycka».

Hvad de svenske diplomaterna skulle yrka och förklara för att sålunda bidraga till fredsverkets påskyndande, var ganska bestämdt angifvet i den samtidigt ankomna skrifvelsen af den 13 mars. Löwenhjelm skulle framlägga för de allierade fyra frågor, hvilka alla inneburo tydligt och fullständigt ogillande af de allierades nuvarande fredsvillkor, och Wetterstedt erhöll till sin ledning följande anvisning:

»Jag kan icke nog upprepa det: ett krig i Frankrike är stridande mot Europas intresse och särskildt mot Sveriges intresse; ett krig, som har till uppgift att återinsätta en annan dynasti, är ett krig orättvist till sina grundsatser, barbariskt genom de olyckor det medför. Upplysningen, civilisationen skulle skrida tio århundraden tillbaka, och munkar och bödlar skulle snart med sorg och mörker betäcka detta sköna Frankrike, hvilket man dock ej kan förebrå något annat än dess styresmans oförrätter. Sverige har intet skäl, ingen anledning att fortsätta denna tvist. Dess söners blod är alltför dyrbart att utgjutas för en sak, som skulle lägga Europa under ett ok, tusen gånger mera outhärdligt än Napoleons. Nationen skulle då hafva alltför rättvisa förebråelser att framställa mot mig, eder och alla de män, som det åligger att upplysa mig

med sina råd, för att icke kunna kalla oss inför den allmänna meningens domstol vid ständernas sammanträde, och jag tror icke att vi skulle kunna på rättmätiga skäl försvara oss mot ett tadel, grundadt på förlusten af Sveriges ungdom, på makars tårar, på fäders och faderlösas veklagan. Med ett ord, hr baron, låtom oss hafva mod att utsäga det: intet krig, om det skall fortsättas emot de grundsatser, som satt oss vapen i händerna! Svenskarne äro icke ledde som hjordar, och den eller de, som vilja så leda dem, känna icke vare sig deras skarpsynthet eller deras värde».

Ännu tydligare än dessa förtroliga meddelanden talade den åtföljande officiella depeschen af den 17 mars, i hvilken Schulzenheim underrättade, att general Skjöldebrand affärdats i särskild beskickning till de förbundne monarkerna för att affordra dem en öppen och ärlig förklaring öfver krigets syftemål, och att, om makterna icke lyssnade till de allvarliga föreställningarna om traktaternas noggranna uppfyllande, d. v. s. de två armécorpsernas återställande under kronprinsens befäl, skulle sändebudet yrka på Sveriges frisägande från alla förbindelser till de allierade i hvad som rörde dess deltagande i kriget mot Frankrike. Tillika medföljde afskrift så väl af Skjöldebrands instruktion * som af protokollet vid det den 17

* Denna skriftliga instruktion talar dock, likasom det med Skjöldebrand afsända brefvet till kejsar Alexander (Schinkels Minnen, 8 del., bil. 30), i första rummet om Norges uppror såsom anledningen till kronprinsens önskan att för Sveriges

mars hållna krigsrådet i svenska högqvarteret, enligt hvars första punkt kronprinsen till generalerna framställt frågan, huruvida det låg i Sveriges intresse, att Frankrike berövades dess naturliga gränser, Rhen och Alperna, hvartill de alla utom en svarat nej; och enligt hvars andra punkt samtlige generalerna lifligen bejakat frågan, huruvida man borde söka frikalla Sverige från deltagande i kriget, så vida de allierade yrkade på Frankrikes inskränkning till 1792 års gränser och Napoleon däremot hölle på Rhengränsen.

Detta var nu tredje eller fjerde gången som det ålades de svenska sändebuden att förkunna kronprinsens afsikt att draga de svenska trupperna ur striden och öfvergifva koalitionens gemensamma sak, och denna gång skulle det ske under uttrycklig förklaring, att Sverige ställde sig på Frankrikes sida just i den punkt, som efter den 19 mars var den egentliga stridsfrågan.

I den skrifvelse, hvarmed Wetterstedt till Löwenhjelm * öfversände det till denne adresserade

---

egen räkning disponera den svenska arméen. Den vidrör endast i förbigående frågan om Bülows och Winzingerodes corpser, men betonar, att Rhengränsens öfverskridande aldrig varit i fråga vid mötet i Trachenberg och aldrig ingått i Sveriges förbindelser till de allierade.

* Grefve Löwenhjelm, som, när kronprinsens bref af den 13 mars till honom ankom, befann sig i det ryska högqvarteret

brefvet, yttrade han sig om deras gemensamma uppdrag sålunda:

»Depescherna tala för sig själfva och behöfva inga anmärkningar. Jag återsänder i afton mitt svar på de uppdrag jag fått. Jag har i detta svar uppfyllt min skyldighet som medborgare och ämbetsman, och lyckas det icke, så återstår mig endast ett val. Emellertid har jag inskränkt mig till *intet*, som ock är det lättaste, då det är frågan om att uppfylla kommissionen. Jag har ej engång omnämnt Skjöldebrands ankomst, emedan det ännu är möjligt, att han icke kommer. — Jag skulle blott önska att få bestämdt svar af kejsaren och Hardenberg, om Winzingerodes och Bülows corpser sättas under kronprinsens befäl, i den händelse H. K. H. kommer ner med svenska arméen på den aktiva operationslinien. Mig synes, att H. K. H. bland alla sina andra öfverdrifna fordringar dock har ovillkorlig rätt att få afgjordt yttrande i denna fråga».

Men han underlät icke heller att till kronprinsen själf frambära samma tankar. Han rättfärdigade sitt förfarande och sökte att vederlägga sin herres åskådningssätt i en vidlyftig skrifvelse, som uppsattes i Bar-sur-Aube den 22 mars, och som förtjenar att här i sina hufvudstycken

---

på väg mellan Arcis och Vitry, kunde naturligtvis ännu mindre i det ögonblicket taga hänsyn till kronprinsens befallningar. Han såg Winzingerodes corps, som kronprinsen fordrade tillbaka, just nu, såsom avantgarde för Blüchers armé, utanför Vitry förena sig med den österrikiska hären, och hörde icke talas om annat än Napoleons reträtt åt Joinville och de allierades beslut att med sina förenade 160—180,000 man rycka mot Paris. Också nämner han i sina nästan dagliga depescher till kronprinsen icke ett ord om brefvet af den 13 mars.

införas. Med tillkännagifvande af sin snart förestående hemresa yttrar han: *

»Eders K. Höghet skall alltså snart genom mig mottaga svaret på de olika frågor, som ställts till grefve Löwenhjelm. Jag skall då ödmjukligen underställa E. K. H. mina tankar om formen och resultatet af protokollet den 17 mars, hvaraf hr Schulzenheim på E. K. H:s befallning delgifvit mig en afskrift. E. K. H. är icke okunnig därom, att den konstitutionella ansvarighet, som jag, genom min ämbetsställning, med ministern för utrikes ärendena delar för de råd, vi gifva konungen och E. K. H. i alla politiska ärenden, icke ens är delad med statsrådet och ännu mindre kan vara det med en samling af generaler, hvilka hafva intet att säga i ett dylikt ämne».

»Men jag kan icke ända till min återkomst i högqvarteret uppskjuta att, med all den öppenhet, som jag är E. K. H. skyldig, uttrycka min djupa smärta vid den ledsamma vändning jag ser våra politiska förhållanden nu taga. Om något ord undfaller min penna, som kan misshaga E. K. H., värdigas då tillskrifva detsamma endast den liflighet, med hvilken jag känner allt hvad jag anser rätt, allt hvad jag anser öfverensstämma med fäderneslandets intressen och med E. K. Höghets ära. Jag kan misstaga mig, men det är åtminstone min öfvertygelse som jag framställer. Jag kan icke känna eller uttrycka mig utan styrka, då det är fråga om dessa stora intressen, och jag kan icke sminka sanningen, då jag vänder mig till en furste, värd att höra henne, och som, upphöjd genom frihetens segrar, vet att vörda och uppskatta meningarnas och medborgarnes frihet».

---

* Brefvet, som efter ett koncept är (på franska) offentliggjordt i »Handlingar ur Brinkmanska arkivet, 2 delen, sid. 230, finnes i original, prydligt utskrifvet med Wetterstedts egen hand, förvaradt i utrikes departementet, dit det nyligen flyttats ur konung Carl Johans arkiv.

»Värdigas då, min furste, betänka de olyckliga följder, som skulle uppstå för Sverige, om E. K. H. nu lösgjorde sig från sina allierade och högt tillkännagåfve sitt ogillande af deras afsikt att beröfva Frankrike Belgien och venstra Rhenstranden, just då det är Storbritannien som fordrar detta pris för sina uppoffringar, och då det är allenast genom denna makts medverkan som vi kunna fullborda Norges underkastelse, om detta land motsätter sig föreningen. Kan Sverige ställa sig allena i detta ögonblick, då det oupphörligen kräfver sina allierades bistånd både mot Danmark och mot Norge? Kan man hoppas detta bistånd, om vi göra oss till kejsar Napoleons målsmän för bibehållande af Belgien, om vi framkasta Frankfurter-villkoren såsom målet för våra ansträngningar, om vi, med ett ord, fordra, att allt det som från de allierades sida föreslagits i Châtillon skall återtagas? E. K. H. lär själf hafva sett, om kejsar Napoleon vidhåller dessa samma Frankfurter-villkor i det motförslag, han låtit framställa genom hertigen af Vicenza. Skulle man då antaga detta motförslag och gå in på allt hvad Napoleon begärde? Skulle Europa då hafva fått ro, och skulle alla dess ansträngningar icke hafva ledt till något annat än att befästa nästan alla den Napoleonska familjens medlemmar i deras besittningar och stadfästa alla dotationer till franska arméen? — Men då man icke kunnat underskrifva dessa villkor, har man måst fortsätta kriget. Det gifves helt visst ingen varelse nog okänslig för den lidande menskligheten röst, att icke önska ett slut på denna strid och därmed förenade ohyggligheter, nedsättande till och med för de allierade arméernas heder. Men huru komma därhän med en man så ihärdig som kejsar Napoleon, utan att slå honom; och huru slå honom utan att föra krig mot honom? Erfarenheten har tillräckligt ådagalagt, att de allierade arméernas qvarstannande vid Rhen skulle lika litet hafva medfört denna fred, som deras försök att på en gång underhandla och strida inom Frankrikes gränser ända hittills framtvungit densamma. Närvaron af en svensk underhandlare i Châtillon skulle, åtminstone efter min tanke, svårligen kunna hafva gifvit åt denna underhandling en annan utgång än den nu fått; ty antingen skulle denne under-

handlare hafva nödgats framställa samma fredsvillkor som hans kolleger, hvilket skulle hafva skaffat honom samma svar; eller skulle han hafva uttalat sig mot sina kolleger, och då skulle Frankrike skickligt och på sitt vanliga sätt hafva begagnat sig af denna skiljaktighet i meningar, för att uppskjuta ett fredsslut, som icke längre stöddes af koalitionens enstämmiga tanke».

»Aldrig har det varit eller kunnat vara, i Châtillon, fråga om Bourbonernas restauration. Hertigen af Vicenza skulle hafva varit mycket beskedlig och mycket brottslig, om han tillåtit, att ett dylikt ämne upptagits till förhandling å kongressen. Allt hvad jag erfarit i detta ämne bestyrker den åsikt jag förut uttalat för E. K. H., att de allierade hvarken skola förhindra eller främja Bourbonernas återvändande» . . . .

»I de traktater, som förbinda Sverige med de allierade och dem med Sverige, finner jag icke, att Rhen utmärkts såsom gränsen för våra bemödanden; men jag ser däremot, att vi förbundit oss att göra krig och fred i förening med våra bundsförvanter. Om E. K. H. besluter sig för att qvarstanna i Nederländerna och att utföra belägringarna, tror E. K. H. sig då hafva behof af Winzingerodes och Bülows, här så oundgängliga, corpser, helst nu, sedan nya trupper af England ställts under E. K. H:s befäl? Jag beder E. K. H. ett ögonblick eftersinna, huruvida kejsar Alexander och konungen af Preussen kunna tillåta en sådan afsöndring, blott för att uppfylla traktaternas bokstaf, eller sätta hela koalitionens öde på spel för detta ändamål allena. Om E. K. H. däremot framrycker och beslutar sig för det aktiva kriget, tillfaller eder med all rätt befälet öfver alla de till nordarméen hörande corpser. Det är så, min furste, som jag betraktar denna fråga, och jag smickrar mig med att se densamma ur samma synpunkt som E. K. H.»

»Jag beder eder, min furste, att med godhet upptaga dessa tankar, som endast förestafvats af min vördnadsfulla hängifvenhet för eder person och den känsla jag har för mina plikter. Må jag blott såsom lön för mina mödor se E. K. H. i fullaste mått njuta af sin ära, af denna odödliga ära, som E. K. H. sig för-

värfvat genom att skänka Norge åt Sverige och genom att på ett så verksamt sätt hafva bidragit att betrygga Europas oberoende. Må mina tankar, då de vända sig till E. K. H., icke finna något som låter mig frukta, att E. K. H. kunde sätta sitt eget verk i fara genom att lyssna till en ingifvelse, som hedrar edert hjärta, men som kunde genom sina följder farligt inverka på Sveriges öde. Må mina ord, slutligen, finna vägen till E. K. H:s hjärta och återgifva detsamma lugn och förtroende. Jag har talat för mitt fosterlands väl, jag har talat för E. K. H:s egen lycka, som är från det förra oskiljaktig, och om E. K. H. kan tro, att andra bevekelsegrunder i detta ögonblick leda mig, behöfs det blott ett ord för att tysta en röst, som dock alltid, äfven när den icke längre skall kunna framtränga till eder, skall välsigna eder, min furste, för det goda ni skall uträtta, för det goda ni har uträttat».

Det är ett vackert svar, värdigt en stor furstes rådgifvare, som känner sitt ansvar och vet att på en gång kraftigt och behagligt framställa äfven mindre behagliga sanningar. Men det var Carl Johan ej mindre värdigt, att han, efter mottagandet af denna skrifvelse, icke minskade utan snarare ökade sitt förtroende till rådgifvaren.

Följande dag kunde Wetterstedt berätta, att tåget mot hufvudstaden var förestående. Det beslöts nu, att kejsaren af Österrike, som icke ville deltaga i framryckningen mot Paris och ej med trygghet kunde qvarstanna i den franska härens närhet, skulle draga sig undan söder ut; och Wetterstedt tog, likasom Hardenberg, Castlereagh och de öfrige diplomaterna, samma väg, befann sig den 26

i Dijon, erhöll den 29 underrättelsen om de allierades seger vid Fère-Champenoise, om Lyons eröfring, om Wellingtons intåg i Bordeaux och Bourbonernas utropande därstädes. Arméernas rörelser omöjliggjorde all afresa från Dijon, till dess, först den 6 april, underrättelsen inlopp om de allierades intåg i Paris. Nu begaf sig hofkansleren på väg för att uppsöka sin herre. I Nancy mottog han den »vidunderliga» nyheten om Napoleons abdikation och Bourbonernas inkallande, och såg »den lätthet, hvarmed den stora nationen kan ombyta cocarde och tänkesätt» . . . »Hvem hade kunnat tro, att Napoleon skulle sluta så snöpligt!» — Färden fortsattes öfver Creuznach och Köln, och den 15 april var Wetterstedt i Brüssel, som kronprinsen då redan lemnat; mottog följande dag befallning att infinna sig i Paris och inträffade där några dagar senare, ungefär samtidigt med Ludvig XVIII:s intåg.

VI.

Då kronprinsen i början af maj månad 1814 lemnade Paris för att med den svenska hären skynda hem till fäderneslandet, återstod ännu det stora fredsverket, hvarmed diplomaterna voro sysselsatte och hvari äfven Sverige skulle hafva sin del. Nu kunde man ej längre tala om förberedande fredsunderhandlingar; det var själfva fredsslutet som förestod, och det gällde att uppehålla Sveriges rätt att såsom själfständig stat och medlem af koalitionen deltaga i uppgörelserna med det besegrade Frankrike. Wetterstedt erhöll jämte sin forne chef, fältmarskalken C. v. Stedingk, fullmakt att föra dess underhandlingar och afsluta freden.

De svenske fullmäktiges instruktion,* utfärdad den 28 april, innehöll hufvudsakligen föreskrifter rörande Guadeloupe, »den enda punkt, som kunde blifva föremål för tvist vid ett fredsslut mellan

* Instruktionen var, enligt Wetterstedts egna ord i depeschen till Engeström af den 19 juli, uppsatt af honom själf.

Sverige och Frankrike». De skulle i främsta rummet försöka utverka, att franska regeringen bekräftade Sverige i besittningen af denna koloni. Yrkade den franska regeringen på dess afstående, borde de svenske fullmäktige förklara sig obefogade att göra ett sådant medgifvande. Uppställde franska regeringen Guadeloupes afträdande som ett oeftergifligt villkor för den allmänna freden, egde de svenske fullmäktige att taga denna fordran ad referendum, under antydan af sin personliga mening, att Sverige icke kunde ingå på koloniens afträdande utan mot en penningeersättning från Frankrike af 20 millioner francs. De skulle dock först hemställa, huruvida icke Frankrike i stället för Guadeloupe ville mottaga den holländska koloni, som de allierade utlofvat åt Sverige i utbyte mot Guadeloupe. Erkände de franske underhandlarne principen af en penningeersättning, skulle de svenske taga ad referendum hvarje anbud, som understege 20 millioner francs, och icke utan vidare instruktion mottaga en mindre ersättning än 16 millioner. * Om Frankrike vägrade både att mottaga en holländsk koloni i stället för Guadeloupe och att för Guadeloupe tillerkänna Sverige någon penninge-

* Ett appendix af den 29 april stipulerade ytterligare några modifikationer, som underhandlarne skulle få medgifva å denna ersättningssumma.

ersättning, egde de svenske underhandlarne att vända sig till de allierade under åberopande af traktaterna, som stipulerade en gemensam fred för alla de allierade. — För öfrigt borde underhandlarne göra gällande, att grundvalen för ett fredsslut mellan Sverige och Frankrike vore Frankrikes tillträde till de förbindelser, som garanterade åt Sverige besittningen af Norge, en bestämmelse, som borde följa af fredstillståndets återställande. Mindre viktiga punkter rörde en fransk entrepôt i Göteborg och förbindelsen att afsluta en handelstraktat, byggd på klausulen om ömsesidig behandling som de mest gynnade nationer.

Men hvarken Stedingk eller Wetterstedt fingo tillfälle att ådagalägga sin diplomatiska förmåga i genomdrifvandet af sådana fredsvillkor. Man frågade dem icke om någonting. För Frankrike var det som om de icke funnits till, och bundsförvanterna egnade dem icke heller synnerlig uppmärksamhet. De fyra stormakterna fortsatte i Paris hvad de börjat i Châtillon. De noter af den 24 februari, 11 och 19 mars, hvari Wetterstedt förbehållit Sverige rangen af principalmakt och deltagare i alla underhandlingar, tycktes man hafva glömt bort, likaså Castlereaghs och Metternichs löften af den 26 februari; och de noter af den 28 april och den 6 maj, hvari Wetterstedt och

Stedingk underrättade Frankrike, att konungen af Sverige utnämnt dem till fullmäktige att underteckna fred, tycktes fursten af Bénévent hafva utan tvekan lagt ad acta. Deras samtidiga noter till Metternich, Hardenberg, Castlereagh och Nesselrode af samma innehåll hade lika liten verkan.

Rysslands, Österrikes, Englands och Preussens underhandlare voro under hela maj månad samlade i Talleyrands hotell, och där pågingo, med tämligen lifliga meningsutbyten, underhandlingarna om Frankrikes gränser, om slafhandeln, om koloniernas afträdande. De svenska sändebuden voro icke en enda gång dit inbjudna och kände om förhandlingarna ingenting utom hvad de kunde uppsnappa genom välvilliga förtroenden och mer eller mindre pålitliga hörsagor. * Men om Sverige sålunda var ohjälpligt uteslutet från de allmänna fredsvillkorens uppgörande, så såg det knappt bättre ut för de specifikt svenska intressena. Stedingk dinerade hos Talleyrand den 13 maj och tillät sig då fråga, när Hans Höghet behagade utsätta tid för samtal om freden. »Vi hafva ju egentligen ingenting annat att för egen del afhandla än frågan om Guadeloupe», sade han. — »Ah», svarade Talley-

* »On dit en ville», heter det ofta i deras rapporter om hvad som föregick vid konferensen; stundom hafva de dock att meddela underrättelser genom Castlereagh.

rand, »hvad det beträffar, så är det en länge sedan uppgjord sak; den ingår i traktaten med de allierade». Stedingks protester hjälpte till ingenting; Talleyrand hade ett sätt att taga saker för afgjorda, som kunde afväpna äfven mera betydande diplomater än de svenske.* Det gafs ingen annan råd än att hålla sig till lord Castlereagh, som redan förut med Wetterstedt öppnat samtal om Sveriges intressen; med och genom Englands fullmäktige har också i verkligheten hela Pariserfreden blifvit för Sveriges räkning afslutad.

Lord Castlereagh lät visserligen icke heller lätteligen böja sig efter de svenske underhandlarnes instruktioner. Han sade dem redan den 12 maj, att den stora fredstraktaten måste upptaga samtliga de kolonier, som till Frankrike skulle återställas, och att Guadeloupe på förhand var beräknad att bland dem ingå. Då det invändes, att frågan om Guadeloupe dock måste afgöras mellan Sverige och Frankrike, svarade han, att de allierade visst icke hade för afsikt att uppgöra saken för Sveriges räkning utan dess medgifvande, men att man trodde

* I depeschen af den 2 juni säger Wetterstedt efter ett senare kort samtal, som då nyss hållits med Talleyrand: »Voyant que le prince de Bénévent était presque inaccessible et que d'ailleurs sa manière de traiter les affaires verbalement ne pouvait point nous convenir, nous nous sommes adressés à lord Castlereagh».

sig ega ett sådant uti den skrifvelse, som baron Schulzenheim å kronprinsens vägnar till Thornton hade aflåtit den 11 mars, och hvari uttryckligen förklarats, att om Guadeloupes uppoffring nödvändigt kräfdes för fredens afslutande, Sverige vore villigt att afträda densamma mot en passande ersättning, som skulle tagas bland de holländska kolonier, England innehade. Sverige ansågs därigenom hafva lagt sina intressen i Englands händer, hvilket land icke heller skulle svika detta förtroende.

När de svenske fullmäktige häremot sökte göra gällande, att det medgifvande, som gjordes den 11 mars, medan den afgörande krisen förestod och medan kejsar Napoleons makt ännu var obruten, knappt kunde vara bindande under de alldeles nya förutsättningar, som sedermera inträdt, så upptogs denna invändning af lorden mycket onådigt, och hans otålighet vid motståndet gaf sig tämligen skarpa och hotande uttryck. Då England åtog sig förbindelsen att skaffa Sverige en ersättning för Guadeloupe, menade han, trodde det sig hafva tillmötesgått alla billiga fordringar, ty det hade i traktaten af den 13 mars 1813 väl tillerkänt Sverige den eröfringens rätt, som det själft hade öfver Guadeloupe, men icke garanterat det besittningen af kolonien för alltid och

under alla förhållanden. Nu var England beslutet att för fredens skull själft afstå från den rätt, det egde genom eröfring, och ville icke skydda denna rätt åt andra. Det återstod således för Sverige att antingen sluta fred med Frankrike, gemensamt med de allierade, och då för Guadeloupe mottaga den ersättning, som England förband sig att anskaffa, eller ock underhandla särskildt med Frankrike och själft af detta land tilltvinga sig antingen Guadeloupes bibehållande eller ock en ersättning för densamma; i hvilket fall de allierade icke skulle påtaga sig någon ersättningsskyldighet. »Men att begära penningar af Frankrike i detta ögonblick», sade lorden, »det är detsamma som att sträcka handen efter månen; och hvad Frankrike svarar till edert anspråk att få behålla Guadeloupe, det fån I snart höra vid första samtal med fursten af Bénévent».

Denna situation var icke förutsedd i instruktionerna, och de svenske underhandlarne hade knappt något val, då de väl visste, att på Englands understöd berodde hela utsikten till framgång, och att Sverige, ställdt ensamt mot Frankrike eller rättare mot Frankrike understödt af de allierade, icke hade någon möjlighet att vinna hvarken det ena eller det andra af de anspråk, som de fullmäktige enligt instruktionen skulle fast-

hålla. De begärde förhållningsorder den 13 maj; men det var i dessa tider ingen möjlighet att få sådana från Lübeck expedierade till Paris så fort som den hastigt fortskyndade underhandlingen det kräfde. Ännu ett par samtal med Castlereagh öfvertygade dem, att allt motstånd var fåfängt, så mycket hellre som Sverige i detta ögonblick framför allt behöfde Englands välvilja så väl för uppgörelserna om den sista subsidieterminens beräkning, som ock för ordnande af förhållandet till Norge. Redan den 19 maj skref Wetterstedt: »Sverige skall icke behålla Guadeloupe och ej heller få någon penningeersättning, utan endast en ersättning genom en holländsk koloni, därom har jag nu vunnit visshet».

Återstod således endast att bestämma formen för afträdandet och för garanti af ersättningen. Efter någon jämkning beslöts, att nionde artikeln af det stora fredsfördraget skulle lyda: »Konungen af Sverige och Norge gifver, i följd af uppgörelser, träffade med dess allierade, * sitt samtycke till att

* Det var ursprungligen meningen att i *traktaten* inrycka orden: *pour une compensation convenable*, men denna fras ströks sedan såsom mindre lämplig för den stora traktaten och ersattes af Castlereaghs not. Detta medgifvande trodde sig de svenske fullmäktige böra göra, i synnerhet som de just i utbyte däremot fingo löfte om de allierades stöd i fråga om Frankrikes *erkännande* af föreningen med Norge.

ön Guadeloupe återställes till H:s kristligaste Majestät och afstår alla de rättigheter, som han kan hafva till denna ö».

Den med de allierade träffade uppgörelsen åter bestod helt enkelt uti en hemlig och förtrolig not från lord Castlereagh af den 27 maj, hvari denne underrättar de svenske fullmäktige, att han för prinsen af Oranien tillkännagifvit de allierades åsikt, att Holland af sina kolonier borde lemna en passande skadeersättning för den uppoffring, Sverige genom Guadeloupes afträdande gjorde för den allmänna freden, samt att »rättmätigheten af denna fordan blifvit till fullo erkänd af prinsen af Oranien», hvarjämte det tillägges, »att prinsen-regenten af England åtager sig att förmedla en på billiga och rättvisa grunder fotad uppgörelse mellan konungen af Sverige och prinsen af Nederländerna». Det var allt. Frågan om ersättning för Guadeloupe var från detta ögonblick en angelägenhet, som skulle afgöras i London, där Rehausen snart fick taga henne om hand. *

Det officiella sammanträde med fursten af Bénévent, hvarom de svenske underhandlarne länge

---

* Redan i Paris väcktes frågan om att bestämma ersättningen antingen i en koloni (Surinam, Demerary m. fl. voro på tal) eller i penningar. Castlereagh tycktes lika benägen för det senare. Wetterstedts depesch af den 20 maj 1814.

förgäfves anhållit, egde slutligen rum den 26 eller 27 maj och var mycket kort. I fråga om Guadeloupe hänvisade han å nyo till uppgörelsen med de allierade och ville lika litet som förr höra talas om någon ersättning från Frankrikes sida. Som denna sak redan var så godt som uppgjord, behöfde därom ej mycket talas. Men det återstod att få Frankrikes garanti för besittningen af Norge, hvilken fråga onekligen var af en synnerlig vikt i ett ögonblick, då man hade allt skäl att frukta för Kiel-fredens bestånd, om det lemnades någon lucka i den kedja af internationella sanktioner, hvarmed den borde vara omgärdad. Men just härutinnan var Talleyrands svar oroande, ty han hänvisade frågan till kongressen i Wien. »Pariserfreden», sade han, »bör endast handla om Frankrikes besittningar och gränsländer; på kongressen i Wien skall man afhandla frågan om Norge så väl som om Polen och Sachsen.

Ingenting kunde vara mera stridande mot de svenske fullmäktiges uppfattning, och då de icke lyckades komma till rätta med fursten i muntligt samtal, uppsatte de genast, den 28 maj, en skriftlig not, hvari uttryckligen begärdes, att, sedan Ryssland, Österrike, England och Preussen garanterat Sverige besittningen af Norge, äfven Frankrike måtte biträda denna garanti genom en tilläggs-

artikel, som, ifall så önskades, kunde hållas hemlig intill kongressen i Wien; — ett erkännande, som underhandlarne ansågo sig kunna begära i utbyte mot afståendet af Guadeloupe.

Lord Castlereagh och Nesselrode, hvilka båda i förstone delat Talleyrands mening, att Frankrikes garanti af Norge borde uppskjutas till kongressen i Wien, läto emellertid förmå sig att i denna punkt föra Sveriges talan, och efter ett ganska lifligt meningsutbyte natten den 28—29 maj gaf ändtligen Talleyrand efter för deras yrkanden och biföll en tilläggsartikel, hvarigenom konungen af Frankrike »erkände konungariket Norges förening med konungariket Sverige, i följd af den öfverlåtelse däraf till konungen af Sverige, som skett genom freden i Kiel»; artikeln skulle till och med snart blifva offentlig. De svenske underhandlarne ansågo för sin del, att orden »reconnait la réunion» kunde i nödfall vara lika tillfredsställande som orden »accède à la garantie», hvilket senare uttryck Talleyrand sade sig vilja undvika för att icke utsätta Frankrike för eventualiteten af krigstillstånd med Danmark. Wetterstedt fann löftet om tilläggsartikelns erkännande såsom »öppen» vara viktigare än den formliga garantien och ansåg sig hafva vunnit en stor framgång genom denna uppgörelse.

När underrättelsen om de sålunda uppgjorda villkoren framkom till Stockholm, väckte den visserligen icke full belåtenhet. Engeström förmälde till och med i depeschen af den 21 juni, huru kronprinsen varit allvarligt betänkt på att råda konungen att vägra ratifikation. Missnöjet gällde dels formen för föreningens erkännande, dels Frankrikes vägran att annullera det senatsbeslut af den 14 oktober 1813, hvarigenom förklarats, att Frankrike aldrig skulle sluta fred med Sverige förrän Guadeloupe förut blifvit återlemnad, dels ock vissa delar af redaktionen. Men uppfattningen häraf ändrades, sedan man af de följande depescherna fått se, huru svår de fullmäktiges ställning onekligen var, och huru föga utsikt det fanns att genom trots tilltvinga sig bättre villkor af Frankrike.

Det mest anmärkningsvärda vid denna så enkla fredstraktat var nämligen sparadt till slutet, till formaliteterna vid själfva undertecknandet. Om Sverige och dess underhandlare i verkligheten måst foga sig i det oundvikliga ödet att låta sina fredsvillkor bestämmas genom stormakterna, som ensamma fört underhandlingarna, så gällde det nu att åtminstone bevara skenet och uppehålla Sveriges yttre värdighet i det längsta; och just i det stycket var man dock nära att stranda på diplomatiska chikaner af synnerligen obehaglig art.

Traktaten, som var gemensam för alla de sju mot Frankrike krigförande makterna, skulle utskrifvas i sju fullkomligt lika lydande exemplar, hvart och ett till underskrift af vederbörande underhandlare. För Österrikes, Englands, Rysslands och Preussens fullmäktige voro exemplaren färdiga till underskrift den 30 maj, hvilket datum bäres af alla traktaterna; men Sveriges, Portugals och Spaniens fullmäktige blefvo icke denna dag kallade till underskrift, som det hette, därför att deras exemplar ej hunnit utskrifvas. En dag förgick och åter en, sändebuden gjorde sig påminda hos fursten af Bénévent; men denne begärde uppskof, under förevändning att kansliet var sysselsatt med ratifikationen af de fyra redan underskrifna traktaterna. Då Monitören den 2 juni meddelade, under den 30 maj, fredsslutet med stormakterna, begärde Sveriges, Spaniens och Portugals sändebud, att åtminstone en notis måtte inryckas om traktaterna med dessa tre makter; men de erhöllo icke ens svar på denna anhållan. Det var tydligt, att det franska kabinettet med afsikt behandlat de fyra stormakterna annorlunda än de tre smärre.

Slutligen, den 6 juni, uppmanades sändebuden att skicka ett ombud till kansliet för att kollationera de tre traktaterna, hvaraf det franska exemplaret nu var färdigt. Då befanns det, att det franska

kansliet tillåtit sig uti själfva ingressen till traktaterna en redaktionsförändring, som var mycket betecknande. Samtliga traktaterna inleddes nämligen, efter betygande af vederbörande parters fredskärlek, med orden »*S. M.* (l'Empereur d'Autriche, l'Empereur de toutes les Russies, le Roi de Prusse o. s. v.) *et ses alliés* ne voulant plus exiger de la France, aujourd'hui que, s'étant replacée sous le gouvernement paternel de ses rois, elle offre ainsi à l'Europe un gage de sécurité et de stabilité, des conditions et des garanties qu'ils lui avaient à regret demandées sous son dernier gouvernement» etc. Denna ädelmodiga och beskyddande förklaring hade man tyckt sig icke behöfva mottaga från sådana stater som Sverige, Spanien och Portugal, och därför voro t. ex. i det svenska exemplaret orden »*Sa Majesté le Roi de Suède et de Norvège et ses alliés*» utbytta mot orden »*Les alliés ne voulant plus exiger*» etc. Förändringen var vidtagen på uttrycklig befallning af Talleyrand, som funnit densamma synnerligen lämplig i förhållande till ett land sådant som Sverige, hvilket visserligen icke kunde vara i stånd att mot Frankrike framställa fordringar. Han hade, med den lugna impertinens som var honom egen, uttryckt sin förvåning öfver att man kunde falla på tanken att afsluta en särskild traktat med Sverige, då

man icke afslöt någon sådan med Hessen-Darmstadt.

Detta var för mycket äfven för den kollationerande ambassadsekreteraren, som genast förklarade, att det naturligtvis icke kunde komma i fråga att underteckna traktaten, om däri för någon makt infördes en enda stafvelse, som skilde den från de öfriga makternas traktater; och förhandlingen med kanslichefen mr Besnardière hade slutat med hänvisning till en uppgörelse vid de fullmäktiges möte. De svenske, spanske och portugisiske fullmäktige trädde nu tillsammans, rådförde sig med den ende qvarvarande bland de öfrige allierades diplomater, sir Charles Stuart, och beslöto att vägra underskrift, om inledningsorden förändrades.

Dagen därpå, den 7, infunno sig de fyra fullmäktige i utrikeskabinettet på utsatt tid kl. 1, väntade på Talleyrand till kl. 3 och erhöllo då besked, att fursten icke skulle komma förr än kl. 5. Denna underrättelse besvarade de med att aflägsna sig och begära ny tid en följande dag. Den 8 juni fingo de företräde, och så försiggick nu ändtligen själfva undertecknandet af traktaten, dock först efter en »altercation très vive» med fursten af Bénévent, hvilken förtjenar att efter Wetterstedts berättelse här återgifvas.

»Monsieur de Talleyrand tillkallade nu kabinettschefen mr de la Besnardière med traktaten. Då det franska exemplaret till oss öfverlemnades, märkte vi genast, att den nämnda frasen uti ingressen var utskrapad och rum lemnadt för införandet af den nya versionen. Herr de la Besnardière tog ordet, fursten af Bénévent syntes vilja spara sitt yttrande till sist och ställde gång efter annan frågor till honom likasom för sin personliga upplysning. Samtalet fortgick sålunda:

»Vi hafva föreslagit att insätta i traktatens inledning, i stället för »H. M:t konungen af Sverige och Norge och dess allierade», helt enkelt orden »De allierade makterna», och vi kunna icke tro, att ni har något att häremot invända».

»Detta förslag är oantagligt ur alla synpunkter. Vi kunna icke ana dess orsak. Om vi för ett enda uttryck eftergåfve grundsatsen, att vår traktat bör vara ord för ord lika med dem som slutits med Sveriges allierade, utsatte vi oss för ändringar af hvarenda artikel; ty rätten till förändring i ett fall medför samma rätt äfven i andra fall. Men vi kunna aldrig medgifva en sådan grundsats och vi förklara uttryckligen, att vi ej underteckna traktaten, om man däri ändrar en enda stafvelse».

»Men ni tillerkänner i inledningen åt konungen af Sverige en titel, konung af Sverige och Norge, hvilken icke ännu är erkänd. Det är först genom själfva traktaten som detta erkännande eger rum».

»Denna titel är erkänd af Frankrike, eftersom den redan är införd i Monitören med traktaten af den 30 maj».

»Men det erkännandet står icke i traktaternas inledning».

»Nej visserligen icke, eftersom inledningen icke har blifvit tryckt; men det finnes i en artikel, som icke handlar om något annat än afståendet af Guadeloupe. Hade ni sagt: det är först

i den följande tilläggsartikeln som Hans allrakristligaste Majestät erkänner Norges förening med Sverige och i följd häraf titeln af Sveriges och Norges konung, alltså kunna vi icke låta denna titel inflyta någonstädes i själfva den föregående traktaten, — då hade det funnits någon följdriktighet i edert påstående. Nu finnes det blott en uppenbar motsägelse. Man har för öfrigt kommit öfverens om denna titel före fredens undertecknande, och vi kunna alltså lika litet förändra denna som traktatens innehåll. Men det är icke blott titeln konung af Norge, som ni vill utesluta, utan äfven titeln konung af Sverige, hvilken likväl bör sedan länge vara erkänd af Frankrike. Ni föreslår att endast tala om *de allierade makterna;* och såsom vi redan sagt, vi kunna endast protestera mot hvarje slags förändring af traktatens text, vägra vår underskrift och, under vädjan till våra allierade, med underrättelse om hvad som förelupit, protestera mot återställandet af Guadeloupe, ända till dess vi varda tillfredsställde. För öfrigt kan Sverige vara utan Guadeloupe, men icke vara utan sin heder, hvilken det skulle förlora genom en eftergift för denna fordran».

»Men det är för eder egen skull som vi framställa detta förslag. Gammal bundsförvant till Frankrike, bör Sverige med smärta se minskningen af dess makt. Må Österrike, England och Preussen yrka på ett uttryck, som smickrar deras stolthet, under det att detsamma beslöjar de enskilda fördelar, som dessa makter hemta af freden på Frankrikes bekostnad. Men Sverige, som icke befinner sig i samma ställning, som icke får någon del af det från Frankrike tagna bytet, hvarför skulle icke detta land vilja, genom själfva lydelsen af sin traktat, låta det förhatliga uti *aftvungna* villkor drabba de öfriga makterna, och för egen del nöja sig med ett återställande af forna vänskapsförbindelser?»

»Sverige väntade sig icke att behöfva sluta en fred med Frankrike; det har fordrats alla de utomordentliga händelser och hela det förtryckande system, som utmärkt dessa sista tider, för att väpna Sverige mot Frankrike; men redo att nu sluta fred, att öfverlemna sig åt de naturliga känslor, som det aldrig velat undertrycka, kunde icke, borde icke Sverige vänta sig ett

så förödmjukande förslag, som det ni nu framställt. Det fordrar intet af sin forne allierade utom aktning och vänskap. Om det icke kan skrämma Frankrike genom sin makt, är dock Frankrike ungefär i samma ställning; ty om vi ensamma icke äro betydande utom våra gränser, äro vi dock oangripliga i våra berg. I det hänseendet är sålunda jämlikheten fullständig. Napoleon har till och med under sin allmaktstid erkänt denna sanning».

»I själfva verket skulle man icke behöfva någon inledning till traktaten».

»Vi känna icke någon traktat utan inledning. Man måste åtminstone veta, hvilka de fördragslutande makterna äro, och det skulle vara svårt att vinna kännedom därom allenast genom innehållet af artiklarne».

Nu tog Talleyrand själf till orda med tillkännagifvande, att den ursprungliga ingressen skulle äfven för Sverige bibehållas, och afstod sålunda från det anspråk, som mr de Besnardière haft att förfäkta. Han försåg därefter de båda exemplaren med sin underskrift. Men de svenske fullmäktige framställde, innan de följde hans exempel, den frågan, huruvida franska regeringen ämnade i Monitören tillkännagifva afslutandet af den svenska traktaten och där tillika offentliggöra, såsom skett i fråga om de öfriga makterna, tilläggsartikeln rörande Norge.

»Nej», svarade fursten, »vi skola icke vidare tala om freden i tidningarna; freden är sluten med alla makterna. Konungen har redan tillkännagifvit den för kamrarne och vi skola ej vidare sysselsätta oss med den saken».

»Men freden är visserligen ännu icke sluten med Sverige, eftersom vi först i detta ögonblick äro i begrepp att underteckna den, och enär vi icke hafva gifvit någon i uppdrag att för vår räkning afsluta densamma».

»Hafven I då blifvit kallade till de konferenser, som föregingo dess afslutande?»

»Nej, men vi hafva emellertid gifvit vårt bifall på förhand till det som rör oss, och detta är för öfrigt en fråga, som endast angår vårt förhållande till våra allierade. Men om Frankrike tror sig redan vara i fred med Sverige, hvarför skola vi då underteckna en fredstraktat?»

»Det är därför att vi velat bevara Sveriges värdighet och å vår sida reparera ett fel, som edra allierade begått. Ansen I eder icke redan vara i fred med oss?»

»Nej, alldeles bestämdt i krigstillstånd, ända till det ögonblick, då vi underteckna fredstraktaten, och det gifves icke en enda Svensk, som anser kriget vara afslutadt mellan Sverige och Frankrike endast genom den fred, som är sluten med de fyra makterna, våra bundsförvanter».

»Men de hafva ju betingat fredsvillkoren i edert namn?»

»Om de hafva gjort det, så har det icke skett med vårt samtycke; och för öfrigt borde Ers Höghet icke hafva kunnat misstaga sig därom, ty det är redan en månad sedan Ers Höghet mottagit från oss en not, som tillkännagaf, att vi innehade fullmakt att underhandla om fred, hvilket tydligt visade, att vi allena kunde underteckna densamma. Det var för öfrigt öfverenskommet med våra allierade, att vi skulle underteckna samma fred som de».

»Jag ber om förlåtelse: det var knappt förrän i det ögonblick, då vi skulle underteckna traktaterna med de fyra makterna, som man underrättade oss, att det dessutom behöfde upprättas exemplar för Sverige, Portugal och Spanien; men det oaktadt betrakta vi eder alltid såsom inneslutna i de traktater, hvilka redan äro underskrifna, och det skall blifva eder svårt att öfvertyga oss om motsatsen».

»Vi dela icke denna mening».

»Ja så, I ansen eder således ännu såsom krigförande mot Frankrike?»

»Ja, ända till dess vi underskrifvit fredsslutet».

»I detta fall, mina herrar, skola vi å vår sida icke erkänna någon enda artikel i denna traktat; vi skola underhandla å nyo utan någon hänsyn till denna traktat, och I skolen befinna eder isolerade från edra bundsförvanter».

»Som ni behagar, min furste; men denna förklaring från eder sida skall icke komma oss att förändra mening. Vi skola vädja till våra allierade; de skola icke kunna se med likgiltighet, att man, med hänsyn till oss, tager tillbaka hvad som redan blifvit öfverenskommet».

»Men I kunnen offentliggöra traktaten hemma hos eder».

»Det skola vi visst icke underlåta; men offentliggörandet af fredstraktater har i alla tider varit ömsesidigt. Om hela Frankrike har den öfvertygelsen, att de fyra makterna kunnat underhandla i de allierades namn, måste dock Frankrike veta, hvilka de allierade äro. Alltför många intressen äro förknippade därmed, att det ej må finnas något tvifvel om den saken».

»Nå väl, vi skola trycka eder traktat i Bulletin des Lois, regeringens verkliga officiella organ. Vi skola vänja oss af med att offentliggöra våra traktater i tidningarna. För öfrigt, huru skulle det se ut att komma tio dagar efter traktatens datum och kungöra, att Sverige gjort fred på samma dag samt aftrycka eder tilläggsartikel?»

»Men det är än mindre passande att icke alls tala därom. Sverige förtjenar icke en sådan behandling. De stora nationella förolämpningarna glömmas; krig följer därpå, man gör hvarandra allt det onda man kan och återgår sedan till sina förra känslor. Men de små intrigerna, de diplomatiska nålstygnen efterlemna mera varaktiga minnen. Frankrike bör icke tro, att Sverige är okänsligt för att man rör vid dess värdighet, och det skall med skäl förvåna sig däröfver att man sluter fred med detta land utan att tala om dess fredsslut».

»Nå väl, jag lofvar eder, att jag skall låta aftrycka fredstraktaten och att jag skall låta vidfoga tilläggsartikeln och edra

namn såsom underhandlare, på samma sätt som för de öfriga makterna». *

»Se där», slutar Wetterstedt, »allt hvad vi kunde utverka under ett samtal, som varade två och en half timme och som understundom var ganska stormigt. Prinsen af Bénévent blef ofta häftig, men lugnade sig, så snart han såg oss bestämde att icke gifva efter».

Det dröjde naturligtvis länge nog innan ratifikationen kunde från Stockholm anlända till Paris. Den 24 juli mottog Wetterstedt Engeströms depesch af den 8 juli, hvari det heter, att »H. M:t, synnerligen tillfredsställd med den fasthet och vaksamhet, hvarmed ni, hr baron, tillika med exc. grefve Stedingk fullbordat fredsunderhandlingen med Frankrike, har befallt mig att betyga eder sitt höga gillande». Wetterstedt befalldes att så fort som möjligt återvända till fäderneslandet.

Ratifikationerna, som på samma gång medföljde, utvexlades den 26 juli. **

* * *

---

* Mr de Besnardière tillade, att om det kunde finnas någon betänklighet vid att genast offentliggöra själfva tilläggsartikeln och en notis om vår fred i Monitören, så kunde man till en början låta trycka dem i Journal des Débats, för att sedan låta Monitören aftrycka dem.

** När ratifikationerna utvexlades, befanns det, att i det franska exemplaret den additionella artikeln rörande erkännandet

Under det Wetterstedt i Paris uppgjorde den diplomatiska liqviden af Sveriges deltagande i koalitionen mot Frankrike, hade man i Sverige haft fullt upp att göra med Kiel-fredens genomförande. Sveriges konung, som numera ansåg sig äfven vara Norges konung, hade utfärdat proklamation till sina nya undersåtar med tillkännagifvande af sin afsikt att taga landet i besittning och att skänka det en efter dess behof lämpad statsförfattning, grundad på folkets rätt till representation och självbeskattning. »All fråga om Norges sammansmältning med Sverige var således redan i förväg åsidosatt». Men det norska folket hade å sin sida inlagt protest mot Kiel-freden, bestridt den danske konungens rätt att förfoga öfver Norges rike, självt gifvit sig en konstitution och valt sig en egen konung. Därpå hade Sveriges konung

---

af Sveriges och Norges förening blifvit sammanförd under en hufvudrubrik med de traktaten åtföljande »articles séparés et *secrets*» samt ratificerad med dessa; då däremot det svenska exemplaret gaf särskild ratifikation å de sekreta artiklarne och särskild å den additionella, hvilken senare ju skulle vara, efter löfte, »patent». Talleyrand hade således på en omväg sökt komma ifrån det påkostande öppna erkännandet af Sveriges och Norges förening. Jag har ej varit i tillfälle att se, huruvida den additionella artikeln enligt löfte blef i Frankrike officiellt publicerad, men i nyare arbeten (t. ex. hos *Angeberg:* »Le Congrès de Vienne», del. 1, s. 177) är den verkligen upptagen som »article additionnel secret».

beslutat att med vapnens makt »upprätthålla sina i Kiel-freden förvärfvade rättigheter» och »återkalla sina upproriska norska undersåtar till plikt och laglydnad». För att »göra gällande Sveriges obestridliga rätt till förening med Norge», men tillika med uppdrag, att genast sammankalla ständer af norska folket till öfverläggning om en grundlag, hade kronprinsen med en större krigsstyrka inryckt i Norge.

Men vapenlyckan hade icke pröfvats, eller åtminstone jämt upp så litet, att man sedan kunde försäkra hvarandra, att föreningen ej var med vapen åvägabragt. Den svenske härföraren hade, därutinnan trogen sina grundsatser, icke användt mera våld, än som oundgängligen behöfdes för att i Moss skjuta Kristian Fredrik å sido, såsom han i Kiel skjutit undan det danska konungahuset; och åter stodo Sveriges rike och Norges rike gent emot hvarandra utan annan mellanman än den, som gjorde anspråk på att vara bägges konung.

Konventionen i Moss innehöll dock icke blott Kristian Fredriks förpliktelse att nedlägga Norges krona, utan tillika den svenske konungens löfte att antaga den konstitution, som blifvit uppsatt af fullmäktige vid riksdagen i Eidsvold, »utan andra förändringar än som äro nödiga för bägge rikenas förening», samt att om dessa förändringar under-

handla med Norges riksdag. Under förutsättning af föreningens genomförande, hade således det norska folket vunnit, såsom villkor för samma förening, godkännandet af den konstitution, det gifvit sig självt. Det var ostridigt en seger vunnen utan vapen.

Norges redan i Kiel-freden tydligt erkända egenskap af att vara ett konungarike, — hvilken under »upprorstiden» helt naturligt något fördunklats inför ifvern att häfda Sveriges anspråk på föreningens genomförande, — framträdde nu åter fullständigt erkänd i svenska statsskrifter, med den högtidliga förklaringen därtill, att Norge »icke skulle anses som ett eröfradt och underkufvadt land». Det återstod att öfverenskomma om de förändringar i och tillägg till Norges grundlag, som voro nödvändiga för föreningens lagfästande. Detta ämne blef från svensk sida så fullständigt förberedt som omständigheterna medgåfvo, och äfven härvid var tanken på rikenas sammansmältning åsidosatt såsom outförbar, samt Norges anspråk på »likställighet» erkändt som oafvisligt. — Men det återstod ock att bestämma föreningens rättsgrund, och därutinnan var en öfverenskommelse svårare. Ty från svensk sida fasthöll man ännu, att Sveriges konung redan var Norges konung på grund af Kiel-freden, hvari rikenas förening hade sin grund; å norsk

sida var det en lika orubblig rättssats, att Kielfreden icke förpliktade Norge, och att blott på grund af det norska folkets fria beslut Sveriges konung kunde blifva Norges konung, och Norge med Sverige förenas. Afgörandet berodde nu på underhandling och i sista hand åter på ett vapenskifte.

Så stodo sakerna, när Wetterstedt efter sexton månaders frånvaro återvände till fäderneslandet. Då han den 23 september anlände till Göteborg,* var honom där till mötes en fullmakt att »såsom konungens af Sverige och Norge ombud och å dess höga vägnar handla och kommunicera med norska riksdagen till befrämjande af den skandinaviska halföns framtida lugn och självständighet genom Sveriges och Norges oupplösliga förening». Tiden skyndade, ty stortinget skulle sammanträda den 7 oktober, och Wetterstedt fick genast, den 27 september, afresa till Kristiania för att deltaga i en underhandling af helt annan art än de, hvilka han hittills fört med diplomater i stormakternas kabinett.

Engeström säger i sina anteckningar, att till detta värf valdes Wirsén »för att sätta styrka i

* Hemresan var långvarig. Wetterstedt var den 20 augusti i Berlin, den 29 augusti i Stralsund, men till följd af vidriga vindar först den 17 september i Ystad och den 23 i Göteborg.

saken» och Wetterstedt »för att medla till förening, därest stridigheter skulle uppstå». Stridigheter måste naturligtvis uppstå, eftersom underhandlarne å ömse sidor utgingo från rent motsatta uppfattningar af föreningens grund; de framkallades ytterligare af Norrmännens farhågor och misstänksamhet, och i den långa underhandlingen fick Wetterstedts af kronprinsen så kallade »concilianta väsen» göra sig till fullo gällande. Han bar, såsom synes af handlingarna, den drygaste bördan af kommissariernas arbete, och man torde icke taga fel därutinnan, att hans uppfattning väsentligen bestämt kommissariernas hållning och handlingssätt. Om Wetterstedt någon tid förut och på afstånd från händelserna hyst den föreställningen, att de motspänstige borde betvingas med makt, * så har han, efter tagen kännedom om förhållandena och om den norska nationens stämning, alltmera befäst sig i den öfvertygelsen, att föreningens genomförande för tillfället och framför allt dess

* Från Chaumont skref W. till kronprinsen den 7 mars 1814: »Si les ouvertures qu'avance le Prince Chrétien dans ses lettres ont pour but de marchander avec la Suède et lui faire acheter l'occupation paisible de la Norvège, j'ose espérer que V. A. R. daignera supplier le roi de ne point donner la main à aucune composition. Les Norvégiens auraient alors une idée de leurs forces, qui pourrait, dans l'avenir, avoir des conséquences malheureuses».

varaktighet för framtiden berodde på en fredlig uppgörelse och en varsam behandling af ömtåliga sinnen.

Kommissariernas, mestadels af Wetterstedt författade,* skrifvelser bära allt igenom prägeln af denna uppfattning, och de försvarade densamma äfven gent emot de yrkanden på kraftigare åtgärder, som understundom med någon otålighet framställdes af kronprinsen. »Ingenting är lättare än att afbryta allt», heter det i ett af deras svar på kronprinsens bref, »därtill fordras blott ett ord och en vilja, men huru mycket borde vi ej tveka, då detta ord kunde hafva sådana följder . . . Man skulle utan tvifvel hafva kunnat å vår sida svara med framgång på allt, både med skäl och med vapen, men man hade antingen sönderslitit det land, som man vill för alltid förena med Sverige, och återupptändt i de båda folkens blod det hat, som så

---

* Koncepterna till kommissariernas bref till kronprinsen äro för det mesta helt och hållet uppsatta med Wetterstedts hand (brefven till konungen voro vanligen af samma innehåll, återgifvet på svenska), likaså koncepterna till deras tal i stortinget den 13 oktober och deras P. M. af den 17 oktober. Det märkliga brefvet af den 29 oktober är visserligen uppsatt i Hartmansdorffs handstil med rättelser af Wetterstedt, men troligen var detta blott en renskrift efter Wetterstedts diktamen, ty Wetterstedts bref till fadern af 30 okt. innehåller ungefär samma ordalag.

länge funnits dem emellan, eller ock hade man åstadkommit en passiv lydnad, följd af bister tystnad, förelöpare till nya stormar för våra barn».

Det var under känslan af sådana vådor och ett sådant ansvar för framtiden som kommissarierna funno sig förpliktade att fästa det största afseende vid det norska folkets känslor och föreställningssätt och att så i sak som i form eftergifva allt, som icke för föreningens bestånd var oundgängligen nödigt. Viktigast och för uppgörelsen mest karakteristisk var deras hållning i fråga om hufvudfrågan: unionens grund. De kommo med instruktion att upprätthålla konungens i Kiel-freden förvärfvade rätt till Norges krona och att yrka på hans erkännande före hvarje underhandling om grundlagen; och de funno för sig en enstämmig mening, att Kiel-freden icke var för Norge bindande och att Sveriges konung endast efter underhandling om grundlagen och genom val kunde blifva Norges konung. De behöllo naturligtvis sin mening, men de behöllo den för sig själfva och utvecklade just däruti en stor diplomatisk konstfärdighet.

Då kommissarierna icke kunde kalla Carl XIII Sveriges och Norges konung utan att från början omöjliggöra all underhandling med Norrmännen; då de icke heller kunde kalla honom blott Sveriges konung utan att från början uppgifva de svenska

anspråken, så begagnade de sig i förhandlingarna med stortinget och dess delegation af ordet *konungen*, hvilket gaf ingendera parten rätt.

Då stortinget vidhöll sin mening, att Carl XIII skulle till Norges konung väljas, och då kommissarierna icke fingo frångå sitt påstående, att han skulle såsom Norges konung erkännas, så kom man öfverens därom, att han blef af stortinget »vald och erkänd», en fras, som gaf båda parterna rätt.

Då Norrmännen yrkade föreningsvillkorens pröfning före både konungaval och förening, kommissarierna däremot fordrade både konungens och föreningens erkännande före konstitutionens granskning, nöjde man sig till slut därmed, att stortinget den 20 oktober beslöt Norges förening med Sverige under en konung, och ingick därefter, före konungavalet, i pröfning af föreningsvillkoren. Hvardera parten räddade sålunda hälften af sitt yrkande.

Då ändtligen stortinget icke ville företaga konungavalet förrän det fått försäkran om grundlagens godkännande, men konungen icke kunde såsom norsk konung godkänna förrän han blifvit såsom norsk konung erkänd, så förmedlades denna svårighet så, att först kommissarierna i konungens namn den 4 november antogo grundlagen, att därefter, samma dag, konungen blef vald och erkänd, och att slutligen grundlagen af Sveriges och Norges

konung, den 10 november, högtidligen godkändes och antogs.

En kompromiss af så motsatta och så skickligt reserverade meningar har naturligtvis icke kunnat undgå olika tolkningar. Man har därur letat fram stöd för allehanda statsrättsliga satser, äfven för sådana, som skulle hafva öfverraskat kompromissarierna själfva. Men det säkraste af allt är, att Norges folk ansåg sig genom unionsakterna af den 20 oktober och den 4 november hafva underkänt Kiel-fredens förpliktande kraft, och att denna dess uppfattning icke blef af vederbörande motsagd. Det var sådant som Wirsén kallade, att »de besegrade skrifvit lagar för segrarne». *

Sin egen uppfattning af föreningsarbetets kraf och af unionens framtid har Wetterstedt i dessa dagar uttalat i tvenne bref, till fadern och till Engeström. Till den förre skrifver han den 30 oktober:

---

* Äfven Wirsén, som »skulle sätta styrka i saken», lär väl icke hafva deltagit i kommissariernas medlingsverk utan öfvertygelse om nödvändigheten af deras förfarande. Han skrifver den 1 nov. till Engeström: »Jag är öfvertygad, att många skola, då de komma att läsa om den norska grundlagen, döma, att vi antingen icke gjort oss någon möda eller ock densamma fåfängt förspillt; men tiden kommer att närmare utveckla, om icke detta var rätta sättet för att en annan gång nå ett reellare mål».

»Långt ifrån att, för det närvarande, kunna åstadkomma en sammansmältning mellan båda rikena, blifva dessa genom särskilda grundlagar och särskilda styrelseformer åtskilda. Utom det att den i Moss, under den 14 sistl. augusti, afslutade konvention förklarar Eidsvolder-konstitutionen för bindande å konungens sida, med de förändringar, hvartill stortinget, såsom med föreningen oumgängeliga, skulle samtycka, gifves det för stor olikhet i former, vanor och stånd mellan bägge nationerna, att i synnerhet nu hafva kunnat tillvägabringa ett närmare samband dem emellan. Efter den sorgfällighet, hvarmed våra afsikter varit i de svartaste färger afmålade, den dröm om självständighet som insöft allas hufvuden, det missnöje som blokadsystemet emot norska hamnarna hade uppväckt, och den stundom råa okunnighet som röjes i allmänna öfvertygelsen om våra styrelselagar, om vår befarade adelsmakt och om regeringens egenmäktiga tendens på folkets bekostnad, voro sinnena i förväg så stämda, att vi, å vår sida, endast genom mycken varsamhet och ett småningom vunnet förtroende kunnat komma till det resultat, vi redan hunnit. Villkor, som nu kunna synas besynnerliga, böra således endast ur deras orsaker och det närvarande ögonblickets kraf betraktas. När folken hunnit mera lära känna hvarandra; när verkan af en gemensam regering hunnit sprida sig till alla folkklasser, kunna ändringar i hvad nu beslutits lätteligen åstadkommas. Nu var det angeläget att lugna sinnena, och därför voro hotelser alldeles otjenliga. Norges ställning, både i militäriskt och i synnerhet i finansiellt afseende medgifver visst icke krigets fortsättande, och jag vill därför tro, att hellre än att blottställa sig för ett nytt krig, hade stortinget, vid vår hotelse därom, underkastat sig de af oss framställda villkor; men utom det att en församlings beslut aldrig efter förnuftsgrunder kunna beräknas, emedan den oftast endast följer passionernas ledning, så hade vi därigenom icke beredt för framtiden något slags säkerhet, då representanternas fria öfverläggningsrätt, dem försäkrad genom konventionen i Moss, hade synts våldförd, och nationen ej fått någon offentlig garanti för dess ömtåligaste rättigheter. De tvenne frågor, som mest

uppväckt svårigheter, äro naturalisationen af främmande, som stortinget vill hafva sig ensamt förbehållen, och bruket af norska trupper utom Norge. Af närlagda dokument ser söta far vårt ultimat i denna senare omständighet, och i anseende till den förra hoppas vi dock kunna vinna konungens veto i naturalisationsfrågor. Här är en så allmän fruktan för svenske ämbetsmän, att om äfven vi kunde lyckas att stadga en rättighet för konungen att efter godtycke tillsätta sådane, desse, i synnerhet de första åren, aldrig kunde blifva Sverige af någon nytta».

Till Engeström skref Wetterstedt några dagar senare, den 11 november, med beskrifning af högtidligheterna vid kronprinsens mottagande, sålunda:

»Bönderna, med hvilka prins Kristian aldrig nedlät sig att tala, äro i synnerhet smickrade af kronprinsens sätt att bemöta dem. De hafva redan fått ett helt annat begrepp om den af deras prester och sorenskrifvare så illa beryktade svenska adeln. Dessa begrepp blifva här dag ifrån dag allmännare, och under ett lugnt och rättvist behandlingssätt skall detta folk inom kort göra allt hvad konungen och kronprinsen önska. Tiden skall rätta hvad för ögonblicket kan anses antingen ofullkomligt eller för eftergifvande i de villkor, som blifvit norska folket förunnade. Till försvar för den moderation, som å vår sida blifvit visad, kan alltid anföras, att det stora resultatet vunnits utan hot, utan visad öfvervikt, men däremot med lugn, enighet och nationellt bifall. På annat sätt tror jag icke att ett folk, som både hatade och misstrodde oss, kunde återföras från en rotad förvillelse och en sträf egenkärlek».

* * *

Med kronprinsen återvände Wetterstedt till Stockholm i december månad 1814. Norges krona var vunnen och betryggad åt den svenske konungen

genom segrar på slagfältet, genom diplomatiska underhandlingar mellan kabinetten, genom fredliga uppgörelser med ett trotsigt och självrådigt folks representanter. I allt hvad till underhandlingens uppgifter hört hade Wetterstedt haft en dryg del, kanske den drygaste. Hans arbetsbörda hade varit oerhördt ansträngande, hans förmåga att finna förmedlande utvägar, att dämpa och lugna upprörda lidelser, hade varit satt på prof och bestått det. Hans förtroende hos kronprinsen var befäst. Nu kommo de yttre belöningarna och utmärkelserna. Vid konferenserna och de fördrag, som slutits i fältlägren, hade han af ryske och österrikiske kejsarne samt konungen af Preussen mottagit höga ordensvärdigheter; den 7 januari 1815 blef han af sin konung nämnd till riddare och kommendör af K. M:ts orden, en utmärkelse, som i och för sig innebar något utomordentligt i förhållande till ämbetsställningen.

Ännu återstod föreningens bekräftelse genom svenska riksdagens bifall till Sveriges konungs antagande af Norges krona och till de föreningsvillkor, som stortinget i Norges grundlag upptagit. Det tillkom Wetterstedt, såsom hofkansler, att föredraga den kungliga propositionen i detta ärende, och han lemnade i motiverna till densamma en utförlig framställning af regeringens tanke om för-

eningens natur och grunder. I denna framställning var Kiel-freden, såsom ett historiskt faktum, skjuten i skuggan och hufvudvikten lagd på Norges frivilliga antagande af föreningen. Likasom Carl Johan i Norges storting den 10 november 1814 talat om »konungens dubbla ära att se tvenne fria folk otvunget och enhälligt tillbjuda honom kronan», och framhållit, huru »han mot Svenskarne ej gjorde sin arfsrätt gällande och mot Norrmännen föredrog de anspråk, som från deras kärlek härleddes, framför de rättigheter, som högtidliga förbund honom förvärfvat», så erinrade K. M:t den 13 april 1815 de svenska ständerna därom, att de själfva ej tvekat att »först stadga villkoren för den nya samhällsordningens bestånd, innan de gåfvo sig en konung», och att »Norges rikes representanter nu visat sig lika värdiga deras bestämmelse och deras medborgares förtroende». K. M:t försvarade alltså nu just det tillvägagående från norska stortingets sida, som några månader förut ansetts stridande mot den svenske konungens rätt enligt Kiel-freden; och han lemnade till Sveriges rikes ständers eget bepröfvande, huruvida de ej ansågo rätt, att den viktiga frågan »hänskjutits till öfvertygelsen och en fri öfverläggningsrätt», och att Norges folk, likasom förut Sveriges, fått »självvilligt underkasta sig samma styrelse».

Rikets ständer besvarade, som bekant, i sina utskottsbetänkanden och sina underdåniga skrifvelser denna framställning så, att de om möjligt gingo ännu längre än K. M:t i att framhålla föreningens nya och af Kiel-freden oberoende grundval. De båda rikenas själfständighet under gemensam konung och hvartdera rikets åtnjutande af särskilda regeringslagar, med en från båda konstitutionerna afskild gemensamhetslag, blef högtidligen erkänd af riksakten, som i sin ingress säger, att föreningen emellan Skandinaviens tvenne folk »ej af vapnen men af den fria öfvertygelsen tillvägabragts».

Den unionspolitik af 1812, som afslutats med Kiel-freden, hade sökt sitt stöd i främmande makters garantier för »Sveriges besittning af Norge». Värdet af dessa garantier hade visat sig bero af oberäkneliga tillfälligheter, och det, som de garanterade, var aldrig något annat än en tvetydig och till sitt innehåll föga genomtänkt fras. Först i Kielfreden fick densamma den tolkning, som ansågs mest lämpad efter Sveriges krafter och de båda ländernas inbördes förhållanden, och som fullständigt uteslöt tanken på Norges införlifvande som provins med Sveriges rike. Men ännu återstod att se, huruvida Norge skulle komma att i föreningen ingå såsom ett underordnadt rike.

Den unionspolitik af 1814, som afslutades med riksakten, sökte sitt stöd uti Norges eget bifall till föreningen med Sverige. Det lär ej kunna bestridas, att det senare stödet var bättre än det förra, att det mera öfverensstämde med unionskonungens värdighet, att det gaf en säkrare borgen för unionens varaktighet. Men däraf följde, att den Norges självständighet, som Kiel-freden förebådade, blef ett af föreningens hufvudstycken, och att Norges rike i föreningen ingick icke som underordnadt, utan såsom Sverige sidoordnadt, så långt föreningen det kunde medgifva.

Statsmännen af 1814 sökte att, i den mån omständigheterna det tillåto, genomföra denna grundsats af de två rikenas självständighet och likhet; de trodde sig därmed möjliggöra unionen och främja dess bestånd. Härutinnan har den senare utvecklingen fullföljt deras tankegång. Men de tänkte och förklarade tillika, att en sammansmältning, under gemensamma styrelselagar och gemensam representation, af skandinaviska halföns folk vore eftersträfvansvärd; och de hoppades, att »tidens långsamma erfarenhet skulle häfva fördomarne» mot en sådan förening. I detta har utvecklingen icke just gifvit dem rätt. Men däraf följer icke, att de i det förra hänseendet hade orätt.

VII.

Vid trettiotvå års ålder hade Wetterstedt såsom hofkansler inträdt i konungens rådkammare, i en tidpunkt, då Sveriges rike stod nära sin undergång; och sex år därefter var genom riksaktens antagande den skandinaviska halföns politiska enhet och självständighet betryggad. Århundradens planer hade förverkligats under denna korta tidrymd, som uppställt ett nytt problem för kommande århundraden. De, som under dessa årens brydsamma och spännande skiften burit omsorgernas och arbetets börda, kunde nu knappt undgå känslan däraf, att en lugn och ostörd utveckling af de nya förhållandena var samhällets viktigaste behof; och de voro icke ensamme om den uppfattningen. Det dröjde årtionden, innan detta lugn störtes af allvarligare politiska förvecklingar; och Wetterstedt var då ej mer.

Den tidrymd, som här förut tecknats, bildar därför ock den del af Wetterstedts lefnadssaga, som hufvudsakligen tilldrager sig eftervärldens

intresse. Hans senare verksamhet följde den högtbetrodde och skicklige ämbetsmannens jämna stråt och bör här endast i sina viktigaste hufvuddrag framställas. Han återgick vid hemkomsten till sitt deltagande i statsrådets och beredningens öfverläggningar, — där han dock näppeligen kan anses såsom ledande man; till riksdagsarbetet, — där han å ämbetets vägnar förde regeringens talan; och till sin befattning som hofkansler. I sistnämnda egenskap var han väktare öfver den fria pressens verksamhet, och denna hans tjensteutöfning torde förtjena någon närmare uppmärksamhet.

* * *

Under det statsskick, som närmast föregick 1809 års revolution, var hofkansleren en allsmäktig och af mångahanda bestyr öfverhopad direktör för litteraturen, boktryckerierna och bokhandeln i riket. På honom ankom att hos K. M:t anmäla boktryckerier till privilegiers erhållande och att själf meddela privilegier å bokhandel samt tillstånd att hålla lånbibliotek. Han förde uppsikt öfver alla bokauktioner, öfver all försäljning i bokhandeln af utländska böcker, öfver bokbindares handel med småskrifter af allehanda slag. Han förordnade boktryckeri- och bokhandels-ombuds-

man, ordförande i bägge yrkenas societeter, samt censor librorum, hvilken sistnämnde ämbetsman kände sig ansvarig både för hvad som stod i böckerna och för hvad som där saknades, och slutligen till och med sysslade med att flitigt anmärka dagbladens tryckfel. Hofkansleren var berättigad att påkalla justitiekanslerens åtgärd för att befordra tryckfrihetens missbruk till näpst; men han egde dessutom den vida kraftigare rätten att låta inställa tryckning af »otillåtna eller misstänkta skrifter» och att dem »i förvar taga och med seqvester belägga», hvilket efter omständigheterna kunde betyda hvad man behagade. Väpnad med de kungliga författningar och påbud, som inskränkt äldre liberala tryckfrihetsförordningar, var han gent emot sin kunglige herre förpliktad att med knappaste mått utskifta rätten att offentligen afhandla allmänna frågor eller i tryck meddela underrättelser om hvad i världen förelupit. Befattningen sköttes af frih. Lagerbjelke en kort tid ovilligt och med lätt hand, af frih. Zibet under flera år med det nöje, som en sträng pliktutöfning bereder en nitisk ämbetsman. Kungl. bibliotekarien Malmström sade sig hafva uppfyllt sitt vådliga och förhatliga censorsvärf med samma känsla, »som om han i hvart ögonblick sett ett bart svärd hängande på en tråd öfver sitt hufvud».

Det hörde till karakteren af 1809 års statshvälfning, att samme ämbetsmän, som under åratal plikttroget uppfyllt åligganden, dem de i sitt sinne fördömde, själfve skyndade att förorda tryckt-vångets upphäfvande och införandet af »en rätt utstakad tryckfrihet». Kungl. bibliotekarien Malmström uppsatte och hofkansleren frih. Lagerbjelke föredrog inför konungen förslaget att för detta viktiga ärende tillsätta en särskild kommitté, och sedan riksdagen i regeringsformen förklarat hvad med tryckfrihet borde förstås, blefvo kommitterade för utarbetandet af en ny tryckfrihetslag af K. M:t utsedde. Wetterstedt, som under tiden tillträdt hofkanslersämbetet, deltog i detta arbete, och han tillstyrkte, såsom de öfrige kommitterade, bibehållandet i den nya tryckfrihetsförordningen af åtskilliga restriktiva bestämmelser, egnade att motverka tryckfrihetens missbruk. Däribland förekommo en tämligen skarp definition af tryckfrihetsbrotten, en modererad indragningsmakt, en ganska utsträckt qvarstadsrätt och vissa preventiva åtgärder vid dagbladsutgifning. Men riksdagen förkastade nästan allt, som kunde i större mån lägga band på medborgares rättighet att i tryck yttra sina tankar; och Sverige erhöll den 9 mars 1810 en tryckfrihetsförordning, som fullständigt borttog allt hvad förut ansetts nödigt till före-

kommande af missbruk och lemnade ganska ringa utsikter för missbrukens bestraffning.

Hofkanslerens befattning med litteraturen hade nu med ens förvandlats till en liten polissyssla. Privilegierna voro försvunna; boktryckeri- och bokhandelsnäringarna egde sin frihet och skötte sig själfva; hofkanslersämbetet hade väl fått en stab af ombud i orterna för missbruks beifrande; men om lagens former skulle iakttagas, fanns där numera föga utrymme för utveckling af ett verksamt ämbetsnit.

Öfvergången från ytterligt tvång till vidsträckt frihet var onekligen mycket häftig, och man eger snarast fog till förundran, att den nya rättigheten icke missbrukades mera än som verkligen skedde. Känsligheten för det offentliga ordet var emellertid på många håll mycket ömtålig, och det kunde därför ej fela, att äfven ett måttligt bruk af den nya rättigheten skulle förefalla som missbruk. Men det mest betecknande för de styrandes missnöje med tryckfriheten var, att det i förstone nästan uteslutande afsåg dess oförenlighet med vår svaga och beroende ställning till främmande makter.

Detta visar sig först och främst däruti, att den offentliga myndigheten lemnade opåtalda flera af de missbruk, som mest utskämde 1809—12 års fria press, under det den gång efter annan ingrep

vid oförsiktiga uttalanden rörande utrikes politiken *. När konstitutionsutskottet vid urtima riksdagen i Örebro 1810 framlade sitt förslag till förändringar i den nyss antagna tryckfrihetsförordningen, förklarade också utskottet, att dessa förändringar »hufvudsakligen afsågo tryckfrihetens utöfning i förhållande till utrikes makter». Det var ock af samma hänsyn, som vid denna riksdag helt hastigt beslöts och af K. M:t den 15 oktober godkändes en sådan förklaring af missgärningsbalkens 6 kap. 5 §, som skulle tillåta att utan hinder af

* Af de fem tryckfrihetsåtal, som hofkansleren från mars 1810 till aug. 1812 lät anställa, voro åtminstone tre föranledda af härvarande sändebuds reklamationer. N:o 9 af *Allmänna Opinionens Organ*, som innehöll en artikel om tronföljarevalet, blef den 6 aug. 1810 med qvarstad belagdt och åtaladt på grund af en begäran från general Suchtelen. I *Vexiöbladet* n:o 12 hade stått införd en artikel »Mina vurmerier», som innehöll åtskilligt verkligen vurmigt tal om en skandinavisk förening och hvars obehörighet danske chargé d'affaires Baudissin hos hofkansleren anmärkt; bladet belades med qvarstad den 24 mars 1812, men tryckfrihetskommittéen förklarade åtal ej ega rum, och K. M:t lät den 18 april vid numrets indragning bero. Qvarstaden den 16 sept. 1811 på *Allmän Politisk Journal* n:o 3, för artikeln om »möjligheten af Finlands återförening med Sverige», var ock föranledd af klagomål från Suchtelen.

De två andra åtgärderna af hofkansleren voro qvarstad och åtal, i februari 1811, mot n:o 13 af *Nya Posten*, som innehållit en artikel, hvilken ansågs uppmana till insubordination inom Stockholms garnison; samt qvarstad och åtal den 15 mars 1812 mot n:o 18 af *Nya Posten* för en däri intagen artikel, hvilken ogillade riksdagens sammankallande till Örebro.

tryckfrihetslagens mildare bestämmelser vederbörligen näpsa hvarje offentligt yttrande, som kunde leda till missämja med främmande makter. *

---

* Med hänsyn till den formella behandlingen af tryckfrihetsförordningen var denna 1810 års lagförklaring en värdig förelöpare till 1812 års grundlagsförändring, ja kanske ännu djärfvare. I 1810 års tryckfrihetsförordning § 3 mom. 9 — där såsom tryckfrihetsmissbruk uppgifvas »smädliga, förklenliga och osämja med främmande makter tydligen föranledande omdömen och yttranden om samtida nationer och stater» etc. — hade för sådant missbruk stadgats: »Förbrytelsen skall umgällas med femtio riksdaler böter, eller utöfver till och med ett hundra, och skriften konfiskeras». Nu stadgade missgärningsbalkens 6 kap. 5 §, sådan den förändrats den 20 jan. 1779, för ett något annorlunda qvalificeradt brott ett helt annorlunda bestämdt straff. Där hette nämligen: »Hvar som i ondt uppsåt diktar eller sprider kring landet ut lögner och falska rykten, de där röra rikets säkerhet, eller kommer därmed allmänt buller och oväsen åstad, straffes med landsflykt, spö eller fängelse efter som brottet är till». — Vid 1810 års urtima riksdag ingaf borgmästaren Nansen ett memorial med yrkande å sådan förklaring af missgärningsbalkens 6 kap. 5 §, genom hvilken tryckfrihetsförordningens bristfälliga straffbestämmelse kunde rättas. Memorialet remitterades till *lagutskottet*, som tillstyrkte lagförklaringen i ett memorial, hvilket af alla ståndén utan diskussion godkändes. K. M:t gaf den 15 okt. 1810, »till undvikande däraf, att 6 kap. 5 § M.B. . . . icke må anses förändrad genom Vår och riksens ständers detta år den 9 mars fastställda tryckfrihetsförordning», sin bekräftelse å denna lagförklaring, hvilken fäste det i missgärningsbalken utsatta straff, ytterligare något skärpt, vid det i tryckfrihetsförordningen omtalade brott, med någon ändring i definitionen, och således innebar en högst väsentlig ändring både af missgärningsbalken och af — tryckfrihetsförordningen. En ledamot af ridderskapet

Det var ju ock helt naturligt, att i en tidpunkt, då Sveriges diplomater och högre ämbetsmän måste sköta sitt vanskliga värf nästan som konspiratörer och värna den ringa återstoden af landets själfständighet genom politiskt smuggel och dubbelspel; då härvarande ryska, danska och franska sändebud höllo vakt öfver politiska meningar och kräfde räkning för hvarje obetänkt yttrande af okände dagbladsförfattare, och då samma sändebud tillika med eller utan skäl misstänktes som upphofsmän till politiska agitationer, — kunde en hofkansler, som på en gång hade att vårda de diplomatiska förbindelserna och att vaka öfver tryckfrihetens bruk, svårligen i den fria pressen se något annat än en våda för rikets säkerhet. »I det tidehvarf, hvari vi lefva», säger Wetterstedt i ett af sina utlåtanden från denna tid, »blifva de yttre statsförhållandenas afhandlande i tryckta skrifter af mångdubbel våda för ett rike, som endast genom fortsatt varsamhet i handlingssätt kan undandraga sig oberäkneliga faror, och som ej förr bör, i detta fall, jämföras med England, än då det liknar detta land i makt och tillgångar

---

och adeln, G. A. Silfverstolpe, ansåg sig dock böra reservationsvis angifva ett skäl, hvarför han bifallit detta beslut, som syntes honom »brista i formalitet». Skälet var, att »uti tryckfrihetslagen aldrig bort intagas några rättigheter i afseende å utrikes makter».

att försvara en offentlig oinskränkt granskning af främmande regeringars företag och afsikter». *

De brister, som ur denna synpunkt vidlådde tryckfrihetsförordningen, har man emellertid till en början sökt afhjälpa genom anlitande af den faderliga myndighet öfver boktryckerierna, som traditionerna från den gamla goda tiden synas hafva möjliggjort. Det mest i ögonen fallande beviset för en sådan sedernas makt öfver eller vid sidan om lagen var hofkanslerens cirkulär af den 13 maj 1811, hvaruti »på kronprinsens befallning» samtliga ombuden underrättas, att »inga artiklar, som i politiskt afseende på något sätt röra Sverige, få hädanefter ur utländska dagblad i de svenska införas, hvarom tit. behagade vederbörande tidningsutgifvare förständiga». Befallningen blef åtlydd af ombuden, stundom med öfverdrifvet nit, ** och

---

* Hofkanslerens skrifvelse till tryckfrihetskommittéen den 16 september 1811. Till undvikande af upprepade hänvisningar må anmärkas, att de handlingar, som här citeras, återfinnas, då icke annan källa angifvits, i hofkanslersämbetets registratur eller samlingen af »tryckfrihetshandlingar» i riksarkivet.

** Ombudet i Jönköping frågade, om åtal kunde anställas å *Jönköpings tidning* för en öfversättning af Napoleons proklamation till hans armé. Hofkansleren besvarade den 18 juli 1812 frågan nekande. — Ombudet i Vexiö hade lagt qvarstad på *Anspråkslösa Samlaren* för några nyheter från London. Hofkansleren ansåg väl, att Samlaren förbrutit sig mot cirkuläret af den 13 maj, men att artikeln ej var farlig, hvarför qvar-

synes ej hafva väckt något öppet motstånd. Mildare varningar för oförstånd i tidningsyrkets utöfning meddelades ock stundom af hofkansleren. * Och när *Allmän Politisk Journal*, en liten tidningsunge, hvars första två nummer utmärkt sig för en entusiastisk beundran af Napoleons system, i sitt n:o 3 den 14 september 1811 ingrep i den svenska statskonstens ömtåligaste punkt med en vidlyftig artikel om »möjligheten af Finlands återförening med Sverige», då var K. M:t så nära att förordna om inställandet af tidningens utgifning, att åtgärden synes hafva blifva hejdad först vid justeringen.**

staden häfdes den 13 febr. 1813. Samma ombud fick äfven orätt i fråga om en artikel »Sibyllas spådom», som, ehuru införd ur utländskt dagblad, ej vållat någon skada. (4 maj 1813.)

* Dit hörde den varning, som den 14 februari 1811 tilldelades Ekonomisk Journal för några oförsiktiga yttranden om vår smyghandel med England.

** I konceptet till den skrifvelse ($^{16}/_{9}$), hvari hofkansleren infordrade tryckfrihetskommittéens utlåtande öfver den med »qvarstad belagda och till indragning befallda skriften n:o 3» af A. P. J., fästes uppmärksamheten därå, att »ifrågavarande artikel berör ett ämne, som, ömtåligt till sin natur, är det ännu mera i närvarande omständigheter, och som, då det nödvändigt skall leda till missämja och obehagliga skriftvexlingar med kejserliga ryska kabinettet, på ett oförsynt sätt blottställer den allmänna välfärden». Till tryckfrihetskommitterade hemställdes, »om icke den vid sista riksdag beslutade förklaring öfver missgärningsbalkens 6 kap. 5 § vore till detta tidningsblad tillämplig». Slutligen heter det i konceptet till denna skrifvelse: »Kungl. M:t har emellertid i nåder befallt mig gifva högl. kommittéen till känna,

När nu emellertid från och med 1812 det svenska kabinettets politik bestämdt riktades på en brytning med Frankrikes herskare, som ännu allmänt betraktades med fruktan och beundran, och på en allians med Ryssland, som lika mycket var föremål för allmänhetens misstro och hämndlystnad, då blef den fria yttranderättens dämpande helt enkelt en nödvändig förutsättning för genomförandet af en sådan politik. Man kunde icke tänka på en diversion mot Frankrike, om det skulle vara härvarande franske agenter tillåtet att

att till förekommande af dylika artiklar, som den ifrågavarande, Kungl. M:t låtit anbefalla boktryckaren Carl Delén att med tryckningen och utgifvandet af den Allm. Pol. Journalen inställa. K. M:t har därtill varit föranledd af rikets allmänna fordringar, af de höga plikter honom åligga såsom vårdare af fädernes-landets lugn och självständighet. Redan vid riksdagen i Örebro gaf K. M:t rikets ständer dess tänkesätt i detta afseende offentligen till känna, och det är med fortsatt afseende härpå, som K. M:t, i valet mellan rikets invecklande i obehagliga tvistigheter eller lagformlernas ordagranna bevarande, ovillkorligen trott sig böra uppoffra dessa senare för det helas väl, i synnerhet då därigenom ingen svensk man till frihet eller lagliga, med rikets bestånd förenliga rättigheter kränkes, och K. M:t till bevarande af rikets säkerhet eller till utförande af ett påtvingadt krig ej behöfver anlita sina undersåtar om utomordentliga bidrag i folk och penningar». — Hela stycket är emellertid i konceptet öfverstruket; det finns för öfrigt intet spår af ett dylikt K. M:ts beslut; och åtgärden blef också alldeles öfverflödig, ty tryckfrihetskommittéen fann åtal böra ske. K. M:t beslöt den 19 sept. åtal, och artikelförfattaren, Ad. Regnér, blef dömd till flera års fästning. Tidningen upphörde af sig själf.

genom dagblad och broschyrer drifva till det yttersta den allmänna fruktan för den oemotståndliges makt. Det var lika omöjligt att tänka på en ordnad och förtroendefull samverkan med Ryssland, om genom den fria pressen finge uttala sig all den jäsande ovilja mot arffienden, som ännu beherskade alla samhällsklasser. För 1812 års politik gafs det härutinnan intet val: den måste döma till tystnad den allmänna opinion, som den aktat oförenlig med rikets dåvarande politiska läge och skadlig för dess intressen; och till den diktatoriska myndighet, som rikets styresman i detta kritiska ögonblick behöfde, var i främsta rummet att räkna en större laglig befogenhet att förekomma hvarje opåkallad inblandning i regeringens förfoganden å utrikespolitikens område. Då upptog man i maj 1812 den tanke på återupplifvande af indragningsmakten, som redan i september 1811 hade föresväfvat hofkansleren.

Hela behandlingen vid 1812 års riksmöte af frågan om inskränkning i tryckfriheten ådagalägger också, att så väl styrelsen som ständerna uti indragningsrätten sågo ett maktmedel af utomordentlig art, påkalladt af den politiska krisens öfverhängande vådor. Samma känsla, som öfvervann det sega motståndet mot personlig värneplikt och tystade alla betänkligheter mot dryga bevill-

ningar, har ock kommit ständen att enhälligt eller med betydande majoriteter öfverrösta de betänkligheter vid ärendets formella behandling, som det var omöjligt att vederlägga. En del af dessa oegentligheter kunde nödtorftligen öfverskylas därmed, att regeringsformens föreskrifter om slutbehandling af grundlagsändringsfrågor voro otydliga. Man trodde, att den dåvarande lydelsen af 56 och 81 §§ R.F., som gaf konstitutionsutskottet rätt att utan ständernas medverkan förklara ett grundlagsändringsförslag hvilande, borde anses åt ständerna förbehålla rätten att vid det slutliga afgörandet företaga ändringar i samma förslag. Sedan gick man vidare och förmenade, att den rätt att föreslå ändringar uti det hvilande förslaget, som tillkomme hvarje riksdagsman, borde äfven tillkomma Kungl. M:t. På denna grund tyckte man, att den kungliga propositionen om indragningsmakten kunde behandlas som ett amendement till konstitutionsutskottets sedan 1810 års urtima riksdag hvilande förslag till ändring af tryckfrihetsförordningen. Men man slöt ögonen till för det ostridiga förhållandet, att 81 § R.F. bokstafligen förbjöd riksdagen att sålunda behandla en kunglig proposition om ändring af grundlagen.

När Wetterstedt, såsom den kungliga propositionens kontrasignant, på riddarhuset uppträdde

till dess försvar, underlät han ock visligen att ingå i spörsmålet om beslutets grundlagsenlighet. Icke heller framhöll han nu de mångahanda olika vådor af tryckfrihetens missbruk, som vid föredragningen inför konungen hade utgjort föremål för hans betraktelse; den politiska synpunkten visade sig i det afgörande ögonblicket såsom ensam bestämmande. Hofkansleren besvor hvarje redligt sinnad medborgare att tänka »på Europas närvarande ställning och den stora kris som för våra ögon beredes», att »fästa sin blick på den ädle furste, som genom sin kraft och sitt anseende aflägsnar faran från våra bygder och förskaffar oss den aktning af främmande nationer, som dem vanmäktigt endast af våra lagar skulle bibringas». Han frågade ridderskapet och adeln, »om icke tryckfriheten, inskränkt eller oinskränkt, skulle blifva ett svagt värn för Sverige, ifall vårt nuvarande enda stöd och den säkraste borgen för våra förhoppningar blefve oss undanryckt»; — och det var sådana argument, som vid denna riksdag mest verkade på besluten. Hofkanslerens tal helsades med ljudeligt bifall och blef enligt adelns beslut särskildt tryckt för att spridas till allmänheten. K. M:ts proposition antogs med öfvervåldigande majoritet.

Genom 1812 års tryckfrihetsförordning återvann hofkanslersämbetet en ej ringa del af den

myndighet det förlorat 1810. Utgifvare af periodisk skrift förpliktades i 1 § 4 mom. att hos hofkansleren söka bevis, att hinder ej förekomme mot skriftens utgifvande. Detta stadgande skulle i och för sig icke hafva grundlagt stort annat än en registreringsrätt, ty paragrafen omnämnde ej hinder i andra fall, än då sökanden förklarats ovärdig att föra andras talan eller var dömd för nesligt brott. Men det blef numera icke svårt att förvandla hinderslöshetsbeviset till ett verkligt tillståndsbevis, hvars utfärdande komme att bero af utgifvarens publicistiska välförhållande. Ty den nya tryckfrihetsförordningens 4 § 7 mom., som gaf hofkansleren rätt att inställa utgifning af periodisk skrift, där han ansåg densamma »vådlig för allmän säkerhet, eller utan skäl och bevis förnärmande personlig rätt, eller af fortfarande smädlig egenskap», förordnade äfven, att det skulle, sedan indragningen blifvit hos K. M:t anmäld och godkänd, på K. M:t ankomma, huruvida utgifvaren måtte framdeles kunna någon annan periodisk skrift utgifva.

Man betecknade något senare denna maktfullkomlighet, i motsats till tryckfriheten, såsom *indragningsfrihet* och sade, med en travestering af R.F. § 86, att därmed förstodes »hofkanslerens rätt att, utan några af andras omdöme i förväg

lagda hinder, tills vidare inställa utgifvande af tidningar och att på viss, af dess godtfinnande beroende tid dröja med utfärdande af tillståndsbevis för nya tidningar, utan att för slikt dröjsmål kunna straffas i grund af någon lag, som för ett sådant dröjsmål stadgar ansvar».

Den makt, som sålunda åt hofkansleren och K. M:t öfverlåtits, var visserligen på långt när icke så oemotståndligt verksam som den vid första påseende kunde synas; det skulle något senare visa sig, att den vid alltför vidsträckt användning själf framkallade sitt korrektiv. Men vid sitt första framträdande motsvarade densamma fullständigt sitt ändamål. Om dagbladsförfattarne, såsom Wetterstedt hade klagat, enligt 1810 års tryckfrihetsförordning egt »tusen utvägar att göra sig oåtkomlige för lagen», så funno de under de första åren efter den 16 juli 1812 ingen utväg att undkomma hofkansleren; och de lärde sig snart, att det säkraste sättet att undvika indragning var att själfve indraga så väl reflexioner som nyheter rörande främmande makters ställning inbördes och till Sverige.

En landsortstidning hade mot slutet af 1812 tillåtit sig att, efter några enfaldiga funderingar öfver Napoleons utsikter att intaga Petersburg, sluta artikeln med frågan: »Och hur skall det

sedan gå med oss?» Genast blef tidningen af hofkansleren indragen; först sedan landshöfdingen upplyst, att utgifvaren — det var sjelfva borgmästaren — icke menat något ondt, och att frågan i följande tidningsnummer blifvit mycket vackert besvarad med hänvisning på den gudomliga försynens makt att stäcka de väldiges öfvermod, blef tidningens utgifning åter tillåten. Andra landsortstidningar kommo illa ut för nitiska ombud, så snart de i någon mån förbröto sig mot cirkuläret af den 13 maj 1811, hvars gäckande nu hade en vida allvarligare påföljd än förr.

Så sträng var också den tukt, som under indragningsmaktens första år iakttogs af pressen, att det enda fall, då denna makt kom till allvarlig tillämpning, berodde på ett högst egendomligt journalistiskt *qui pro quo*. Slaget drabbade ett af regeringens egna organer, en af kronprinsens hängifne tjenare, som säkerligen aldrig drömt om någon ond afsikt mot hans politik.

Kronprinsen hade vid sin afresa från Stockholm den 26 april 1813 ansett tiden vara inne att för allmänheten yppa den svenska politikens syften, och Grewesmöhlen, som vid denna tid ofta användes för att verka på allmänna opinionen, hade erhållit några anvisningar och »föreskrifter», hvilka han, som vanligt något oförsiktigt, full-

gjorde genom en artikel i Nya Skandinaven den 3 maj, kallad: »Reflexioner om krig i allmänhet och om våra närvarande rustningar». Det var en ledare i fullkomligt officiös stil. Efter några reflexioner om åtskilliga slag af »rättmätiga orsaker till krig», framhöllos i artikeln kronprinsens afsikt att förena Norge med Sverige, de tre makternas garantier för denna förening, regeringens anbud till Danmark om fredlig förlikning och Danmarks vägran. Där omtalades ock kronprinsens beslut att låta sina trupper inrycka i Holstein för att, som det så roligt heter, »tvinga Danmark till ett fredligt tänkesätt och ett godvilligt afträdande af Norge».

Artikeln väckte uppseende. Engeström var förtörnad öfver Grewesmöhlens »oförskämdhet». Hofkanslersämbetet (det var nu A. C. Kullberg) hemställde till tryckfrihetskommittéen, och Engeström till kronprinsen, huruvida artikeln borde åtalas såsom förgriplig mot den diplomatiska sekretessen. Men svaret blef från båda hållen nekande. *

---

* Den skriftvexling, som fördes om Skandinavens och Journalens artiklar, förvaras dels i depeschsamlingen i utrikes departementet, dels i Engeströmska samlingen å kungl. biblioteket samt i hofkanslersämbetets handlingar. Delar af densamma äro tryckta bland bilagorna till *L. v. Engeströms* Minnen och anteckningar.

Då kom, den 6 maj, Wallmarks Journal för Litteraturen och Theatern med ett bref »Till utgifvaren», som tog Nya Skandinaven i upptuktelse; och nu bröt ovädret löst från det andra hållet. När Journalen anlände till Carlskrona, fattades kronprinsen vid dess föreläsning af den ytterligaste vrede, af misstankar mot alla, och från högqvarteret afgick befallning att ögonblickligen inställa Journalens utgifning. Indragningen skedde den 17 maj,* och kort därefter indrogs äfven en Göteborgstidning, som infört Journalens artikel.

Journalens artikel begynte med några på det hela oförgripliga uttalanden om vikten af tystlåtenhet i politiska ämnen och gisslade Skandinavens »indiskretioner» med en skärpa, som helt visst var behaglig för Grewesmöhlens många vedersakare af högre och lägre rang. Men om det är sant, såsom Wallmark i sin självbiografi påstår, att brefvet skrifvits i bästa afsikt af någon i kronprinsens närmaste omgifning, så vittnar detta blott, huru föga man vid denna tidpunkt, äfven i högre samhällskretsar, fattade den svenska politikens ställning och syften. Artikeln innehöll näm-

* Indragningen anmäldes för K. M:t till statsrådsprotokoll i justitieärenden den 18 maj 1813 och godkändes, hvarjämte alla åtgärder mot Nya Skandinaven inställdes.

ligen den skarpaste satir öfver det svenska kabinettets dåvarande förehafvanden, och kunde icke hafva skrifvits bättre, om den utgått från det danska kansliet eller den franska ambassaden, hvarifrån Carl Johan ock trodde att den kommit. Där jämfördes de allierades omnämnda garanti för Sveriges besittning af Norge med Napoleons garanti 1808 för Sveriges delning mellan Danmark och Ryssland. Om de i Skandinaven uppräknade skäl för rättvisa krig, nämligen »begäret att återtaga förlorade länder» och »begäret att tillvinna sig sådana, som af det geografiska läget synas liksom utgöra ett och samma rike», yttrades, att »det förra skälet kunde berättiga Danmark att återbegära Skåne, Halland och Blekinge», att det senare skälet »tjenat till förevändning för Napoleons alla usurpationer», samt att »mot det förra dock borde fästas något afseende vid fredsslut och afträdelsetraktater, synnerligen mellan bundsförvanter», och att det senare »visserligen måste såsom krigsskäl förkastas af vår ädelmodiga och upphöjda politik» o. s. v. Man kan verkligen icke finna det underligt, om kronprinsen, redan förut oroad af Rysslands hållning, af makternas framställningar om uppskof med Sveriges anspråk och af utsikterna för Danmarks inträde i koalitionens led, kände angreppet såsom ett hugg bakifrån af

förrädare inom landet, och om hans lättrörliga sinne fylldes af obestämda misstankar.

Händelsen ådagalade emellertid, att den svenska utrikespolitiken fortfarande var ett ämne, som icke tålde inblandning af opåkallade hjälpare. Wetterstedt, som såg huru detta oväder uppkommit genom indiskretioner och missförstånd, uttryckte i bref till Engeström, af den 12 maj, slutsatsen af hvad som förefallit i följande onekligen beqväma grundregel för tryckfrihetens rätta bruk: »Enär det är af högsta vikt, att journalisterna icke lägga sig i politiken, vare sig i godt eller i ondt syfte, tror jag det vara angeläget, att E. E. låter dem veta genom öfverståthållaren eller genom Kullberg, att de för framtiden skola afhålla sig från att i sina avisor intaga politiska artiklar utan att förut hafva visat dem för Eders Excellens».

Rådet hade dock endast den verkan, att hofkanslersämbetet under den 19 maj genom cirkulär till samtliga ombuden ålade dessa att åtvarna samtlige tidningsutgifvare att »enligt tidens skick och sakernas ställning iakttaga hvad tryckfrihetsförordningen stadgar, så vidt de vilja undvika åtal». Under krigsåren hade också hofkanslersämbetet föga anledning att använda sin makt. Man behöfde endast då och då genom cirkulär till

ombuden påminna tidningsutgifvarne om deras plikter, och de lydde.

* * *

När Wetterstedt 1812 på riddarhuset försvarade konungens proposition om indragningsmakten, hade han bland annat — tydligen för att motverka ett nyss framlagdt förslag om en blott provisorisk suspension af tryckfriheten — yttrat, fortfarande med hänvisning å kronprinsens person: »Påminnom oss, att denne furste har uppväxt i frihetens sköte, den han så manligen försvarat; att han ej vill lägga några band på svenska folket; men att han allvarligen vill frälsa det från inre och yttre skakningar. Om han, ledd af sådana grundsatser, ej mera ser sig behöfva den rättighet honom gifves, är jag öfvertygad, att han skall vara den förste att den återlemna». Det var ett löfte, som, nog hastigt gifvet, ej var lätt att inlösa; och Wetterstedt fick sedan i hela sitt lif både på riddarhuset och utom detsamma höra talas om denna sin »oinlösta skuld till nationen».

Tillfället att återlemna indragningsmakten hade kunnat anses beredt 1815, när 1812 års statsmän inför rikets ständer redogjorde för sitt väl förrättade värf. Men tillfället begagnades icke; man ansåg rättigheten ännu behöflig. Det dröjde

icke heller länge, innan regeringen fick bevis för, att tryckfrihetens bruk, inom de gränser som tryckfrihetsförordningen i öfrigt utstakade, ej var fullt förenligt med den grannlaga ställning, som riket ännu intog till främmande makter. Utgången af åtgärderna mot broschyren: *Hvad politik bör Sverige i nuvarande Crisis iakttaga?* har säkert icke litet befäst föresatsen att tills vidare behålla indragningsmaktens kraftigare vapen.

Sedan hofkansleren den 20 maj 1815 med qvarstad belagt nämnda skrift, som afhandlade Sveriges ställning till den nyss utbrutna fejden mot den återkomne Napoleon, samt öfverlemnat målet till justitiekanslerens handläggning, inhemtade han tryckfrihetskommittéens yttrande i en skrifvelse, hvari bl. a. yttrades:

»Då Sverige, under antingen ännu fortfarande eller nyss upphörda förbindelser med de makter, som gemensamt med henne deltogo i det sista kriget mot Frankrike, ännu i förening med dem afhandlar Europas allmänna angelägenheter vid kongressen i Wien, borde icke en författare finna, att äfven endast teoretiska satser kunna skada och väcka uppseende, när de framställas under en tidpunkt, då de genast kunna tillämpas på framtida händelser, och att själfva uppställandet af frågan, hvad politik Sverige bör i nuvarande ställning intaga, är i mångdubbelt afseende vådligare, än om den, äfven med häftigare skrifart förbunden, blefve under en vanlig och lugn tid till allmänhetens pröfning öfverlemnad? . . . Hänförd af behofvet att meddela sina enskilda politiska åsikter åt allmänheten, har för-

fattaren, i stället för att lugnt afvakta utvecklingen af regeringens system, i förväg pröfvat och beslutit hvad Sverige bör göra och äfven ingått i underhandling om de främmande makternas rätt att föra krig mot Frankrike» o. s. v.

Hvad hofkansleren i synnerhet lade skriften till last var den däri uttalade åsikten, att den nya striden mot Napoleon var ett krig mot Frankrike, med hvilket land ett gemensamt intresse förenade oss, att Sverige intet kunde vinna genom en för de allierade gynnande utgång af striden, och att »den tidpunkt kunde inträffa, då ett uppenbart fientligt förhållande till Ryssland vore att föredraga framför ett alltför nära vänskapligt».

Artikelförfattarens åsikter voro kanske icke så synnerligen stridande mot regeringens, hvilken för 1815 års strid hyste måttligt intresse; men hvad som syntes vådligt var den i skriften uttalade misstron och oviljan mot Ryssland, som ännu var alldeles oförenlig med Sveriges grannlaga ställning, och hvaraf man väl för framtiden kunde befara mångahanda yttringar. Hofkanslerens bevekliga föreställningar till tryckfrihetskommittéen hade emellertid ingen verkan. Kommittéen förklarade sig enligt T.F. § 5 mom. 7 (nu mom. 13) icke ega ingå i pröfning af politiska konsiderationer och fann i öfrigt »åtal ej ega rum». K. M:t resolverade nu, också i enlighet med samma § och

mom., att »vid qvarstaden fick bero» och att förläggaren ej var berättigad till ersättning. Men exemplet visade, huru föga verkan man i politiska grannlagenhetsfrågor hade att vänta af åtalsrättens tillämpning.

Under de närmast följande fem åren gjorde sig emellertid indragningsmakten föga gällande, och den var på sistone nästan bortglömd. Dess slag träffade endast obetydliga tidningsblad, om hvilkas tillvaro ingen bekymrade sig. Den 15 december 1815 indrogs dagbladet *Tiden*, efter en anmärkning af danska sändebudet mot en artikel från och om Köpenhamn, samt för ett bref från Neapel. Den 24 april 1816 indrogs *Tidens Anda* * med anledning af några »bref från Paris» rörande emigranternas förhållande till revolutionen, hvilka torde hafva väckt franska regeringens misshag. Den 28 september 1816 blef *Sofrosyne*, ** en liten tidskrift, som mycket sysslade med utländska hof, indragen för en artikel om Mad. Krüdener, hvilken ansågs ogrannlaga mot ryske kejsaren. Alla tre gångerna drabbade slaget den oförbätterlige publicistiske friseglaren Ad. Regnér, hvilken två gånger efter hvarandra förklarades af K. M:t ovärdig att

* Indragningen anmäldes och godkändes enligt statsrådsprotokoll i justitieärenden den 1 maj 1816.

** Statsrådsprotokoll i hofkanslersärenden den 1 okt. 1816.

någonsin erhålla tillstånd till utgifvande af periodisk skrift. Alla tre gångerna vidtogs ock åtgärden för det ändamål, som vid indragningsmaktens återupplifvande 1812 varit hufvudsakligen därmed afsedt.

Äfven den snart därefter följande indragningen, den 18 mars 1817, af veckobladet *Föreningen* kan till sin syftning närmast jämföras med de tre föregående. Den artikel i dess n:r 21 för den 13 mars, »hvars betänkliga natur ej längre borde tillbakahålla hofkanslerens verksamma åtgärd», ansågs nämligen riktad mot den nya dynastien, och det ämnet var just vid denna tidpunkt synnerligen ömtåligt. Författaren hade i en för öfrigt »mystisk och nylärig» skrifart framkastat det påståendet, att jämvikten i samhället endast kunde upprätthållas af regenter som »kände sitt folk, dess vanor, egenheter, lyten och dygder», samt erinrat om skillnaden härutinnan mellan Gustaf II Adolf eller Carl XI och de tyske och danske regenter, som Sverige förut egt. Hofkansleren ansåg, att »denna period lätt kunde leda till slutföljder, som blottställde författaren för misstanken af en brottslig syftning på rikets besvurna successionsordning», och fann med hänsyn till denna »vågsamma och obehöriga tendens» bladets utgifning böra inställas. K. M:t gillade åtgärden vid föredragning den 19

mars;* men samma dag gick hofkansleren ännu ett steg längre, i det han öfverlemnade målet till justitiekansleren. Vid den rättegång, som strax anställdes, lyckades emellertid utgifvaren, boktryckaren Delén, så förklara sig, att aktor nedlade sitt påstående och den å tidningsnumret lagda qvarstad snart upphäfdes. Utgifvarens ansökan att få åter utgifva tidningen blef dock af K. M:t afslagen. — Äfven denna åtgärd väckte tämligen ringa uppseende.

Hofkanslersämbetets uppsikt öfver pressen yttrade sig under åren 1815—20 företrädesvis i några försök att genom mildare medel stäfja missbruk af tryckfriheten. Till sådana missbruk kunde onekligen hänföras åtskilliga företeelser under den sedan några år fortgående vittra fejden mellan gamla och nya skolan. Denna strid fördes med ett bärsärkaraseri, som sällan nöjde sig med mindre än att aga, hudflänga och dräpa; och det är betecknande, att man å ömse sidor gärna föreställde sig sina motståndare under den lefvande flådde Marsyas' bild. Ingendera parten gaf den andra efter i personliga smädelser, sådana nämligen som

* Statsrådsprotokoll i justitieärenden den 19 mars 1817. Hofkansleren ansåg, att bladet länge utmärkt sig genom en smädlig syftning, särskildt i numrorna 6, 8, 17 och 20.

gingo ut på att frånkänna vederparten hvarje tillstymmelse till smak eller snille, till diktaregåfva eller sundt förnuft, och den väsentliga skillnaden mellan de stridande låg däruti, att i dylika otidigheter var den gamla skolan mera qvick, den nya skolan mera grof. Men det är blott eftervärlden förbehållet att vara oveldig i dylika strider, och här fanns på den ena partens sida ett hofkanslersämbete, som hade stor makt. När mot slutet af 1815 magister Atterbom samlade sina krafter till ett förkrossande slag mot Svenska Akademien och i en lång granskning af Akademiens handlingar uppräknade alla hennes försyndelser och försummelser, samt särskildt för den fruktade Leopold uttryckte en nog näsvis missaktning, ansåg Wetterstedt tiden vara inne för ett ingripande från offentlig myndighets sida, och han affärdade den 5 december 1815 till sitt ombud i Upsala en skrifvelse, så lydande: *

* Skrifvelsen införes här efter hofkanslersämbetets registratur. Enligt ombudets svar (⁸/₁₂), hade Palmblad och Atterbom fått en afskrift däraf med förständigande att, om de ville yttra sig, med förklaring inkomma inom 14 dagar. Någon sådan förklaring har jag dock icke kunnat finna i hofkanslersämbetets tryckfrihetshandlingar, ej heller omnämnd i diariet. Palmblad skrifver ¹⁶/₁ 1816 till Hammarsköld: »Vi hafva ju i alla fall lydt Schwerin och icke svarat hofkansleren. Atterbom ämnar, ol han i distingen kommer till Stockholm, själf besöka honom». K. Detta besök aflades ock i april månad. Af Atterboms eget

»Jag har ej kunnat undgå att fästa min uppmärksamhet på den ton af bitterhet och af personliga förolämpanden, som den i Upsala utkommande Svenska Litteraturtidningen i några af dess senaste nummer antagit. Ehuru redaktionen åberopar, att den endast ser på saken, icke på personen, har den likväl afvikit från denna grundsats, genom hvars tillämpande den sanna friheten skiljer sig från smädelsen. Den frihet, som lagarne och det allmänna omdömet försäkra åt yttranderätten, ega gränser, dem anständigheten själfmant borde utstaka, äfven om de icke af lagarne vore bestämda; och då en författare glömmer den förras fordringar, måste han af de senare återföras.

»Man kunde och borde ej förutse, att vid nordens yppersta lärosäte män, hvars kunskaper och arbetsflit berömdes, i en litterär kritik, som redan för mången syntes vågad i de läror den framställde, läror som ännu icke gifvit någon säker borgen på jämlikheten med den förtjenst de angripa, äfven skulle nedlåta sig till obehöriga personaliteter och kränkande tillmälen. En fortsättning däraf kan icke längre tålas. Om ungdomen kräfver undseende och fördragsamhet för hvad den lifligen känner och yttrar; om äfven en sann talang stundom bådas i denna liflighet, som lugnad med åren utvecklar sig och mognar till förmån för litteraturen och fäderneslandet, så är det då blygsamheten och aktningen för andra följer ynglingen på konstens bana och ger ledning åt dess djärfva flykt. Men då med öfvermod i domslut förenas direkta angripelser, och en författares lefnad på ett lågt och smädande sätt väljes till föremål i stället för hans skrifter; då allt detta sker med myndigheten af en sekt och anseendet af en segrande lära, då blir en allvarlig an-

---

bref till Hammarsköld den 30 april framgår dock, att han hade skrifvit ett enskildt bref till hofkansleren för att få se, huru »dessa menniskors innersta inre ser ut», och att han äfven däråt erhållit ett svar. Det är tydligen detta Wetterstedts svar, som omtalas i Biogr. Lexikon, del. 20, sid. 229, och sedermera af flere författare åberopats.

märkning nödvändig, af smaken, af sedligheten och af den allmänna ordningen gemensamt påkallad.

»Jag hade visserligen icke tvekat att, när jag ansåg måttet vara uppfylldt, i anseende till Svenska Litteraturtidningen använda den lagliga makt, som mig genom mitt ämbete tillkommer; men en enskild orsak har förhindrat mig att vidtaga denna utväg. Jag har den äran att tillhöra en corps, som synes vara egentliga föremålet för bemälte tidnings anfall; och ehuru Svenska Akademien hvarken behöfver eller fordrar något skydd af en ämbetsmans åtgärd, hade likväl denna så kunnat misstydas. Ej heller ville jag afbryta den började granskningen af Svenska Akademiens Handlingar, för att ej synas bereda åt de få blad, som däribland bära mitt namn, en säkerhet för klander, den de i intet afseende förtjena. Jag har således bort välja det enda mig ännu återstående medel att för framtiden vinna en nödig rättelse.

»Tit. behagade förekalla redaktören af Svenska Litteraturtidningen och å mina vägnar varna honom för en fortsättning af sådana högst obehöriga personliga förolämpanden, som i n:o 41 och 44 på flera ställen förekomma, så framt han vill förvänta sig att framdeles åtnjuta det skydd, som lagen ej förnekar granskaren, ehvad än dess system må vara, men som libellisten hvarken kan eller bör påräkna.

»Jag tror mig i utöfningen af det ämbete, som blifvit mig i nåder anförtrodt, hafva gifvit en borgen för de tänkesätt, som bestämma mina handlingar, och det är utan att hänföras af fördom eller illiberalitet, som jag funnit mig skyldig att framställa dessa allmänna betraktelser, hvilka, jag vågar åtminstone hoppas det, torde medföra någon nytta. Om jag i denna förmodan bedrages, har jag likväl egt den tillfredsställelsen att i det längsta hafva påräknat denna vanligen hos en ädel yngling rådande känsla, som väl kan förvilla dess omdöme och tända dess ifver, men ej göra dess hjärta döft för hvad rättvisan och den publika aktningen kräfver».

Den faderliga förmaningen var, såsom en lektion i publicistisk takt, obestridligen väl förtjent,

och synes ej heller hafva hos vederbörande väckt någon synnerlig förbittring.* Men det för skrifvelsen mest betecknande är den hotande hänvisningen å »den lagliga makt, som hofkanslersämbetet tillkommer», hvarmed väl knappt kunde menas något annat än indragningsmakten. Ty äfven om Litteraturtidningens oartiga och försmädliga uttryck om Leopold kunnat efter tryckfrihetsförordningen inför domstol antastas såsom angripelser, »hvilka å ära gå eller för borgerligt namn och rykte förklenliga äro»,** — något som dock knappt

---

* Palmblads bref till Hammarsköld den 8 december 1815. (Hammarskölds brefvexling å Kungl. Biblioteket.)

** På Leopold hänsyftades tydligen vid talet om »den hos våra klassiske författare sanktionerade blygsamhet, som yttrar sig genom ett oupphörligt talande om sig själf och som nyligen bragt en af dem, i företalet till andra upplagan af sina skrifter, att prunka med sin sjuklighet och att coquettera med själfva döden»; likaså i uttrycket: »dessa geniets castrater, som aldrig kommit till ett ädlare begrepp om natur, än att den är ett mönster i stort för Nürnbergerarbeten, och ej blygas att förebrå Shakespeare en rå smak och en luden skogsmänniskonatur»; troligen äfven i orden om de franske dramaturgernas svenske efterapare, att de äro »mumier utan anda och blod». Tydligen nämnes Leopold i orden: »Vill man skönja i ett kolossalt och konseqvent exempel, hvad denna anda (den fransyska smaken) kan åstadkomma i svensk atmosfer? Öppne man då herr Leopolds skrifter! Det är ej möjligt att med större virtuositet blotta en ödemark i sitt inre eller med djärfvare öfvermod skryta öfver sin brist på ursprunglighet, känsla och bildning». Detta är kanske det gröfsta som säges direkt om Leopold, ty den längre

varit möjligt —, hade de ju icke såsom sådana kunnat vara föremål för hofkansлerens ämbetsåtgärd, utan för den förfördelades egen åtalan. För hofkansleren återstod således blott att extrajudiciellt bestraffa. Men om hotelsen kommit att sättas i verket, om hofkansleren verkligen inställt utgifvandet af Litteraturtidningen såsom »fortfarande smädlig», så hade därmed åt begreppet »smädlig» varit tillerkänd en nästan obegränsad utsträckning, och hofkansleren gjort sig till väktare ej blott öfver politisk säkerhet, borgerlig ordning och sedlighet, utan äfven öfver litterär smak och anständighet. Icke minst skulle Svenska Akademien hafva förlorat i anseende på en sådan kraftåtgärd mot vedersakare, hvilkas sträfvanden dock voro värda aktning, och som genom sina öfverdrifter ej skadade någon annan så mycket som sig själfva. Man kan också antaga, att insikten härom småningom klarnade för hofkansleren, ty några månader senare tog Litteraturtidningens utgifvare, Palm-

fram förekommande tiraden: »Det är begripligt, att efter en i utsväfningar tillbragt ungdom och på bagateller förspillda mannaår skall man tänka med vämjelse på tiden och med hemskhet på evigheten», har en mera allmän syftning och hänför sig närmare till den kort förut nämnde Voltaire såsom skolans typ. Öfriga utfall, såsom att en verkligen vördnadsvärd ålderdom förtjente ungdomens undseende, men icke blotta »peruken och nattrocken» m. m. d., kunde än mindre anses såsom gående på heder och ära.

blad, i sin tur munnen full mot Leopold och upprepade, denna gång med hans namns utsättande och i en recension af hans skrifter, ungefär samma »personligheter», som förekommit i december 1815. Men hofkanslersämbetet lät nu kritiken hafva sin frihet.

När Palmblad och Atterbom den 8 december mottogo sin skrapa af hofkanslersämbetet, tyckte de, att öfverheten var orättvis, som tuktade dem, men lät Grewesmöhlens otidigheter passera oanmärkta. Därutinnan hade de dock ej alldeles rätt; ty redan den 29 maj hade hofkanslersämbetet hemställt till justitiekansleren om åtal mot Grewesmöhlen för det gäckeri mot våra trosläror, som framträdde i titelbladet på skriften »Baron Boyes Pinohistoria»; mot slutet af året fäste det sin uppmärksamhet vid en af de stridsskrifter, som talade om den ekonomiska förlägenheten i Göteborg; och den 30 december 1815 förordnade det om åtal mot »Nyårsbrefvet till baron Boye» för däri förekommande antydningar om tryckfrihetens inskränkning genom »maktspråk». Intetdera åtalet spelade dock någon väsentlig rol i detta gigantiska skandalmål, hvilket, som bekant, på helt andra grunder slutade med Grewesmöhlens landsförvisning.

De öfriga tryckfrihetsåtal, som hofkanslersämbetet under denna tid lät väcka, afsågo dels att

stäfja angrepp mot sedligheten eller mot ordningsmakten,* dels att beifra afvikelser från den rena evangeliska läran,** en uppgift som hofkansleren, antagligen på tillskyndelse af högvördiga klerus, nitiskt fyllde. Fyra åtal anställdes mot skrifter, som syntes innebära, icke hädelser mot religionen, utan blott tvifvelsmål å eller förnekelser af vissa teologiska dogmer; men alla strandade på juryns obenägenhet eller oförmåga att finna de anklagade skyldige. Hit hörde det ryktbaraste af alla svenska tryckfrihetsmål, åtalet mot Geijer för de i skriften »Thorild, tillika en filosofisk eller ofilosofisk bekännelse» uttalade satser om treenighets- och försoningsläran. Wetterstedt hade tagit initiativet till denna

* Qvarstad lades den 15 sept. 1817 å skriften *Napoleon Bonapartes kärleksäfventyr;* den 12 och 22 maj 1818 å en mängd pamfletter riktade mot Stockholms polis; den 15 nov. 1819 å *Försök att omvända opinionen i fråga om Rösgren och Tortyr* (i det s. k. Vermdömålet).

** Stockholms konsistorium anmälde den 12 juni 1817 hos hofkansleren en af prestmannen Tydén utgifven *Bibelförklaring* öfver åtskilliga stycken af försoningsläran, hvilken sedan fortsattes med en försvarsskrift. Skrifterna blefvo belagda med qvarstad och åtalade den 12 aug. 1817, men författaren frikändes den 2 februari 1818. — Den 27 januari 1817 anmälde hofkansleren till åtal för irrläror och belade med qvarstad *»Osvald den gamle eller min sista trosbekännelse»*, som likaså af juryn frikändes. — Den 29 mars 1819 belades äfven med qvarstad och åtalades för irrläror skriften *»Kristlig undersökning om apostelen Pauli lära om lagens gärningar»;* författaren frikändes den 20 december s. å.

process, i det han genom redan bekanta skrifvelser af den 10 och 12 jan. 1821 dels tillrättavisade ombudet, som ej lagt qvarstad å skriften, dels öfverlemnade ärendet till justitiekanslerens åtgärd. Han tog sig ock frikännandet mycket nära, och klagade öfver den tidsandans slapphet, som förhindrade tillämpning af gällande lag och beröfvade salighetsläran dess grundlagsenliga skydd. *

Under åren 1820—21 hade emellertid indragningsmakten inträdt i ett nytt, för yttrandefriheten mera ödesdigert utvecklingsskede. Tidningen Anmärkaren, sedan 1816 gemensamt utgifven af Scheutz och Cederborgh, hade småningom tagit sig till att i politiska frågor föra ett

* När ombudet i Malmö, Ahlman, anmälde, att han fäst sin uppmärksamhet vid en skrift »Utkast till bibelns salighetslära», hvars författare uteslutit några af vår religions salighetsläror, satt andra i stället och indirekt nekat några, men att ombudet dock ej trott sig kunna belägga skriften med qvarstad, emedan den ej »uttryckligen och bestämdt nekat någon af dessa läror», så fick han den 6 mars 1821 från hofkanslersämbetet, i handbref, beröm för sin moderation, med följande tillägg: »Hans Excellens, som ofta själf trott det vara sin plikt likmätigt att i grundlagen söka ett skydd för religionens heligaste läror mot obehörigheten att dem angripa, har alltid funnit tidsandans bud vara tydligare än lagens, författarens helgd viktigare än salighetslärans, och att bland bibelns föreskrifter duger åtminstone numera icke den att taga förnuftet till fånga under trons lydno».

språk, som var genljud af vissa oppositionella riddarhustalares, och spridde sålunda genstörtiga tankar ut öfver land och rike. * Så hade den t. ex. uti polemik mot en insändare i Stockholmsposten skämtat med dennes idéer rörande polismaktens och lagskipningens förhållande till lagen på ett sätt, som måtte hafva ansetts vanvördigt icke blott mot den anonyme insändaren, utan mot ämbetsmän i allmänhet; så hade den i åtskilliga artiklar tillåtit sig skarpa reflexioner öfver ett rykte, att riksdag skulle sammankallas utom hufvudstaden; så hade den i sitt nummer för den 15 januari 1820 i anledning af ryktet om stundande kaffeförbud refererat ett engelskt tal om nödvändigheten att fastställa »en aflägsen tidpunkt för prohibitivgrundsatsernas afskaffande». Slutligen hade, den 22 jan., efter några ord om de »prohibitiva systemens makt i de europeiska konseljerna», om Carlsbaderdiplomaterna, om 1812 års tryckfrihetslag, om en förestående skärpt lurendrejeriförfattning

* Rörande spridningen af denna tids dagblad meddelar hofkansleren i ett memorial af den 16 okt. 1820 i fråga om tidningars postporto några upplysningar, som visa, att genom postverket befordrades af Stockholmsposten 580 ex., Nya Dagl. Allehanda 84 ex., Anmärkaren 679 ex., Stockholms Courier 440 ex., Anmärkarne 606 ex. Häraf framgår, att *Anmärkaren* äfven efter indragningsäfventyret, och troligen just på grund af detta, var den mest spridda tidningen.

och ett väntadt kaffeförbud, samt med hänsyftning på K. M:ts nyss utfärdade varning mot bruket af öfverflödsartiklar, yttrats följande:

»Allmänna tänkesättet har låtit höra sig öfver dessa förslag med värdighet och kanhända ej utan eftertryck; kanske hade det förtjent någon uppmärksamhet, och säkert skulle det i Paris, London, ja i Wien vunnit en sådan genom en ministeriell artikel, egnad att utveckla ministrarnes åsikt och rättfärdiga den. Denna tystnad skulle måhända kunnat föranleda den gissningen, att ministrarne ansågo sin värdighet förnärmad, om de nedläto sig ända därhän att skänka opinionen någon uppmärksamhet; jag för min del kan likväl ej tro denna gissning; ty hvad jag vet det är att förakt för opinionen är i en konstitutionell stat det mest inkonstitutionella.

»I stället har mången redan i den konungsliga varningen mot bruket af utländska varor endast velat höra ett maktord från ministären, ämnadt att i förhand tysta alla anmärkare. Jag kan lika litet dela denna gissning. Ministrarne äro ansvarige inför lagen för sina handlingar; de äro äfven underkastade allmänna tänkesättets dom. De veta det; och dessutom skulle det vara ett förnärmande af högsta makten, att i dess ord ana endast en preliminär sanktion af vissa ministrars individuella syften. Varningen är för närvarande ej mera än en varning; den antyder något kommande, men lägger ej dess grund, och stadgar det ej heller. Detta är så mycket säkrare, som, om detta kommande skulle verka på kursen, grundläggningen däraf, ifall en sådan varit i fråga, då äfven borde gjort det; men tvärt om, kursen steg i tisdags 2 skill. på Hamburg. Den högre politiken kan ej vara okunnig om den sanningen, att äfven inom denna terrain föga vinnes med blott manifester, och den villan i opinionen, att någon dylik afsikt legat därunder, bör därför tillrättavisas».

Detta utdrag ur en obetydlig tidningsartikel meddelas här för att visa, hvad som år 1820 för-

tjenade namnet »smädligt» och icke kunde af högsta makten fördragas. Hofkansleren indrog den 24 januari tidningen Anmärkaren och afgaf vid sin anmälan häraf inför konungen * en förklaring, hvilken är för den politiska uppfattningen så betecknande, att den här icke bör utelemnas.

Hofkansleren förmälte sig länge hafva med uppmärksamhet följt den ton af »bitterhet, ensidiga åsikter och vanställande framställningar», som utmärkt detta tidningsblad, och förgäfves hoppats att »utgifvaren själfmant skulle återföras till det sansade bruk af tryckfriheten, som säkrast stadgar dess bestånd»; mot slutet af det föregående och början af det nya året hade dock utgifvaren begynt »systematiskt tillvägagå med anfall och insimulationer», och som bevis för bladets fortfarande smädlighet hänvisade han nu å sex artiklar ** från december och januari månader samt yttrade särskildt om den senaste:

»Denna sista artikel, som är en utveckling af hvad i brefvet för den 31 förebådades, innehåller först ett häftigt anfall emot de af engelska och franska ministärerna dels redan vidtagna, dels förmodade åtgärder, utan att ega till sin ursäkt att från

* Statsrådsprotokoll öfver kammarärenden den 25 juli 1820.

** De voro: prospekten till *vår lagbok* i numret för den 15 dec.; om riksdag utom hufvudstaden den 22 och 24 dec; ett bref af den 2 januari uti numret för den 5 jan.; ett bref af den 31 dec. i numret för den 8 januari, samt ett bref af den 13 jan. i numret för den 22 januari.

någon utländsk tidning vara hemtadt, och därefter ett ohöljdt klander af de författningar, E. M. i dess nyligen utfärdade varning till allmänheten om ett sparsamt bruk af utländska öfverflödsvaror i nåder förklarat sig betänkt att vela utfärda. Detta klander är visserligen ställdt endast emot de så kallade ministrarne, en nymodig benämning på E. M. statsråd, hvilken, först utgången från ett af den lagstiftande maktens samlingsrum, med begärlighet af våra tidningsskrifvare blifvit omfattad. Jag har förgäfves sökt något lagligt stöd för dess antagande och ännu mindre för dess bibehållna tillämpning. E. M:ts tvenne statsministrar äro enligt konstitutionen, utom de dem personligen tillkommande särskilda befattningar, endast statsråd, i likhet med de öfrige sju ledamöterna däraf, och de förre likasom de senare frånsäga sig högtidligen en benämning, som kan vara tillämplig på ministärerna i England och Frankrike, men icke på ett statsråd, hvars åtgärder lyckligtvis, enligt gällande lag, äro inskränkta endast till underd. råd och afgifvande upplysningar. De vilja visserligen icke undandraga sig ansvarighet och allmänt bedömande för de administrativa åtgärder, hvaruti de genom E. M:ts dyrbara förtroende deltagit; men denna ansvarighet är till sin form bestämd af grundlagen, och beror således icke af någon tidningsredaktörs enskilda syfte. Då denne angriper ett under E. M:ts höga namn utfärdadt påbud, äfvensom andra, hvilka förmodas utkomma, och därvid riktar sitt klagomål emot de föregifne ministrarne, gör han desse till maktegande och styrande, det de, pris vare våre förfäders dyrköpt vunna erfarenhet, icke äro, eller ock smädar han den, som efter lagen eger att allena styra riket. — Väl känner jag dessa högljudda tillmälen mot ämbetsmannamyndigheten, att den söker afmåla ett klander mot egna missbruk såsom en rak smädelse emot styrelsen; men vid detta tillfälle kan äfven denna utväg icke begagnas. E. M. har visat att, med sträng tillämpning af lagens bud emot alla dess trogne undersåtare, våldet eller förseelsen icke finna något skydd i personens enskilda ställning inom samhället; men att ej heller ämbetsmannen frånsagt sig alla anspråk på lagens stöd och allmän medborglig rätt, där-

före att han öfverlemnat sig åt statens tjenst och därigenom, i ännu rikare mått, oftast måste för sina återstående dagar väpna sig mot ett sedermera aldrig upplöst förbund emot honom af smädelsen, mödorna och bekymren».

Det konstitutionella dilemma, i hvilket hofkansleren sålunda vetat insnärja den olycklige publicist, som vågat i ganska hofsamma ordalag yttra sig om det kungliga cirkuläret och däri bebådade författningar, är tydligen af sådan art, att hvarje granskning af en regeringshandling i pressen enligt detsamma skulle vara fullständigt omöjlig. Antingen innebar kritiken klander af monarken, då var den ett omedelbart majestätsbrott; eller ock klandrade den monarkens rådgifvare, då nedsatte den majestätet genom förutsättningen att rådgifvarne regerade. I bägge fallen var den »smädlig». Man ser, att om det ligger i tryckfrihetens natur, att den lätt öfverskrider förnuftiga gränser, så gällde detsamma lika mycket om den indragningsfrihet, som 1812 blifvit hofkansleren förunnad.

Åtgärden blef emellertid af K. M:t på justitiekanslerens och samtliga statsrådens tillstyrkan godkänd, och hofkansleren fick sig därjämte såsom särskild uppmuntran af K. M:t anbefalldt att »oafbrutet tillvägagå mot de ytterligare försök som möjligen skulle kunna göras till undergräfvande af den grund, på hvilken tryckfriheten inom fäderneslandet hvilar».

Anmärkarens död hade ingen annan verkan, än att G. Scheutz, som innehade ett för några månader sedan uttaget tillståndsbevis för en tidning *Anmärkarne*, genast utgaf denna nya tidning i Anmärkarens ställe. Sedan Cederborgh den 12 februari återfått tillståndet att utgifva *Anmärkaren*, utkommo båda dessa tidningar någon tid jämsides med hvarandra.

Icke långt därefter, den 8 mars 1820, drabbades tidningen *Frihetsvännen* af indragning. Men denna gång var det icke den inre politiken som var i fråga. Hofkansleren hade fäst sig vid denna tidnings oskickliga vana att granska främmande regeringars åtgärder,* och senast vid en artikel om drottning Mathildas och Struensees kärlekshandel, i hög grad »kränkande för konungen af Danmark». För öfrigt hade bladet gjort sig bemärkt genom några reflexioner öfver en upphandlingsfråga i krigskollegium.**

* Särskildt åberopas n:o 5, n:o 13, n:o 17 och 18, n:o 23 och n:o 35 af tidningen. Äfven denna indragningsåtgärd godkändes af K. M:t på föredragning af hofkansleren vid protokoll öfver kammarärenden den 8 mars.

** Utom dessa indragningar begagnade hofkanslersämbetet (Kullberg under Wetterstedts frånvaro) detta år äfven sin rätt att belägga med qvarstad och låta åtala *Nya Extra Posten* n:o 76 och 78 för ett »bref från Finland». Utgifvaren blef dömd till några månaders fästning för smädelse mot främmande makt.

Dessa båda kraftyttringar, särskildt indragningen af Anmärkaren, väckte i vederbörande kretsar en obehaglig öfverraskning och framkallade åtskilliga betraktelser öfver tryckfrihetens osäkra tillstånd under indragningsmaktens välde. Man frågade sig, hvad som kunnat anses vådligt för rikets säkerhet eller fortfarande smädligt i detta dagblads blygsamma reflexioner och förstulna gissningar, och till hvem turen skulle komma härnäst. Tidningar, som kände med sig, att deras tal icke var behagligt, begynte göra sig redo att möta kommande anfall, * och flera tecken tydde därpå, att man år 1820 icke med samma foglighet som förut ville underkasta sig hofkanslersämbetets makt. Viktigast var, att just vid denna tid, då oppositionen inom ridderskapet och adeln småningom samlade krafter, uppväxte äfven inom

---

* E. o. kanslisten Kindelius, som stod i förbindelse med Stockholms Courier, begärde i februari bevis för utgifvande af *Kuriren*, och fick det den 5 mars. Då det emellertid spordes, att K. M:t den 27 januari, med anledning af Scheutz' snabba begagnande af ett gammalt bevis för tidningen *Anmärkarne*, ytterligare skärpt villkoren för tillståndsbevisen genom föreskriften, att beviset förlorade sin kraft, där det ej inom en månad vore begagnadt, så visade man nu hofkansleren, att äfven detta stadgande ytterst lätt kunde göras kraftlöst. Kindelius höll nämligen sitt bevis, som troligen var ämnadt till hjälp åt Stockholms Courier, vid kraft genom att månad efter månad förnya detsamma.

publiciteten ett nytt släkte af yngre krafter, som tog sitt kall på allvar och till detsamma medförde en ej ringa duglighet. Det var i dessa dagar som kungl. sekr. Johansson uppgjorde de första planerna för sin egen Argus,* och Stockholms Courier begynte föra opinionens talan under valspråket »sine ira, studio et metu».

Stockholms Courier, som från den 1 mars 1820 utgafs af de kunnige och aktningsvärde bröderna Theorell,** egnade en nitisk uppmärksamhet åt vissa i ögonen fallande oegentligheter i förvaltning och rättskipning, men gaf sina anmärkningar understundom äfven en vidsträcktare syftning. Dess artiklar utmärkte sig i allmänhet för sakkunskap, grundlighet och en frimodig skärpa. Det juridiska och administrativa åskådningssätt, som ville försvara t. ex. proceduren i Vermdömålet, eller uppehålla den häfdvunna administrativa domsrätten, fann här kraftiga vedersakare, och skråväsendet i handel och näringar angreps af

---

* Första tillståndsbeviset för Argus uttogs af Johansson den 5 februari 1820; nytt bevis uttogs af Scheutz och Johansson den 6 maj; det förnyades sista gången den 22 november, hvarefter tidningen utkom den 29 november 1820.

** Tillståndsbevis för Stockholms Courier uttogs först den 26 nov. 1819 af kanslisten Curt Meinander. Tidningen utkom den 2 januari 1820. Den 1 mars uttogo S. L. Theorell och J. P. Theorell nytt bevis.

tidningen med stor ifver. I politiken förfäktade den ett konstitutionellt styrelsesätt efter Sveriges grundlag; mot monarkien eller monarkens person riktades intet anfall, men rådgifvarnes passiva reservationer till statsrådsprotokollet tadlades och likaså försöken att »inblanda konungens personlighet i allt och på honom afleda klandret för ministrarnes åtgärder». Någon gång tillät sig bladet kritik äfven af regeringens beslut, såsom då det sammanställde med tryckfrihetslagen och regeringsformen den förordning af den 3 mars 1820, genom hvilken arméens och flottans verk förbjödos att utlemna handlingar utan K. M:ts nådiga tillstånd, samt därvid yttrade, att statssekreteraren Qviding bort vägra sin kontrasignation å denna förordning; eller då det meddelade tvenne af K. M:t den 16 februari 1816 gifna resolutioner och påstod, att en och samma författning därvid på motsatt sätt tolkats. * För öfrigt var tidningen oförfärad i sitt tadel af indragningsmakten och hemlighetssjukan samt varm i sitt yrkande på publicitetens plikter och rättigheter.

---

* Hofkanslersämbetet (Kullberg) aflät den 4 september 1820 skrifvelse till justitiekansleren med *förfrågan*, om denna förgripliga sammanställning kunde åtalas; men justitiekanslersämbetet undandrog sig att besvara frågan, och åtal blef ej anställdt.

Sedan Courieren fortgått ett år och genom sin kritik åsamkat sig mycken ovilja, särskildt i ämbetsmannakretsar, intog tidningen den 2 april 1821 högsta domstolens dödsdom af den 17 juli 1817 öfver tvenne personer, som vid ett kalas i Visby druckit Gustaf den femtes skål. Referatet af domen föregicks af några rätt tänkvärda, men skarpt affattade reflexioner öfver »regeln att hellre fälla än fria och att i högmålsärenden misstänka brottslighet på lösare grunder än i andra mål» samt inleddes med orden: »En sak, hvari konungens högsta domstol gifvit den största anledning till anmärkning mot sig» . . . — Här hade måhända varit skäl att försöka åtal enligt T.F. 3 § 8 mom.; men hofkansleren begagnade tillfället att straffa den misshagliga tidningen genom att samma dag inställa dess utgifning.

Vid anmälan den 10 april inför K. M:t af denna indragning * förmälde sig Wetterstedt hafva funnit, att äfven »detta dagblad fullkomligen uppfyllt lagens fordran af en fortfarande smädlig egenskap», hvadan det långt före detta kunnat vara en indragning underkastadt. Hofkansleren hade dock hoppats, att ett fördragsamt öfverseende skulle återföra utgifvaren till lugn och sansning, men förgäfves. »Smädelsen har af undseendet hemtat

* Statsrådsprotokoll i kammarärenden den 10 april 1821.

nya krafter, i samma mån som den, efter sin egen tolkning, sökt att gifva sig patriotismens och folkförsvarets anseende». Därefter följer en utförlig teckning af den förpliktelse till ett värdigt skrifsätt, som åligger en målsman för allmänna opinionen, hvaraf följande må anföras:

»Intet folk, huru fritt det än må vara, kan, under ett lugnt åtnjutande af sina rättigheter, hos en författare, som påstår sig tala i dess namn, gilla sådana anfall, där pennan, hetsad af ett dunkelt sinne eller af en retad egenkärlek, icke följer någon annan beräkning än hoppet om sin egen strafflöshet. Ty med *smäda* menar jag icke detta öppna, äfven stränga klander af offentliga myndigheters handlingar. I en konstitutionell stat böra de vara en offentlig granskning underkastade, och om ibland en sådan stats tjenare någon skulle finnas, som i hvarje anmärkning ser ett förebud till det helas upplösning och fördömer äfven nyttiga varningar såsom skadliga stämplingar, skall likväl den stora mängden af dem, som till det allmänna stå i lika förhållande med honom, och härvid kan jag med trygghet åberopa E. M:ts ämbets- och tjenstemannacorps, icke tveka att underkasta sina gärningar nationens och publicitetens skärskådande, och, med kännedom af hvad tiden kräfver, lika mycket förakta smädelsen som göra rättvisa åt den ädla och anständiga granskningen.

Däremot anser jag såsom smädelse hos en författare, att ständigt upphöja äfven möjliga misstag till verkliga brott, att öfverse dessas följder för samhället, uti ifver att upptaga, sönderstycka och ideligen återkomma på de förra; att utan erkännande af något slags förtjenst i hvad som sker, eller i hvad som till ledningen af statens angelägenheter finnes upprättadt, i sitt outredda sträfvande att jämna allt till jorden, innan ännu någon ny plan till byggnad är uppgifven, begagna till förlöjligande af gamla former och inrättningar, eller till smädande af de

personer, som följa eller utgöra dem, sådana uttryck, som endast bevisa ilskans, icke den mogna pröfningens utbrott; att ständigt fordra en blind tro på eget oegennyttigt nit, under det grofva tillmälen genast riktas mot hvarje granskare af egna satser, som då ej mera få göra något anspråk på egen själfständig öfvertygelse; och att, under sträfvandet efter bitande qvickhet, icke såra med dessa lätta öfverhalkande stygn, som icke därföre äro mindre träffande, men endast med sådana så kallade frimodiga bett, som i djupa sår uppenbara sitt ursprung».

Efter denna allmänna karakteristik, som hofkansleren, med vädjan till hvarje opartisk läsare, icke tvekade att tillämpa på Stockholms Courier, följde nu en särskild hänvisning på den artikel i n:o 131, hvilken refererat den grannlaga rättegången mot majestätsförbrytarne på Gotland, och nu betecknades såsom den afgörande orsaken till tidningens indragning.

Om hofkanslerens vädjan till »hvarje opartisk läsare» får gälla den eftervärld, som kunde komma att jämföra Stockholms-Courierens artiklar med omdömena däröfver i 1821 års statsrådsprotokoll, lär det väl icke fela, att dessa omdömen skola jäfvas. Indragningsåtgärden var knappt annat än en yttring just af det nit, som »i hvarje anmärkning ser ett förebud till det helas upplösning och fördömer äfven nyttiga varningar såsom skadliga stämplingar». Ty äfven om hofkanslerens sväfvande och godtyckliga definition på smädelse tages för god, var det flera af dess bestämningar, som föga pas-

sade till Courierens skrifsätt och syftning. Denna tidnings omdömen, som vanligen grundades på utförliga aftryck af protokoll, utlåtanden och resolutioner, fordrade sällan en obetingad auktoritetstro; de voro skarpa, sträfva, stundom bitande, men öppna och riktade på sak, aldrig lömska eller personliga. Af hvad i senare tid kallats skandal fanns där knappt ett spår. Lika litet kan man där skönja någon sträfvan att »jämna allt till jorden», och »förlöjligandet af gamla former och inrättningar» bestod däruti, att redaktionen ifrigt yrkade på förenkling af ämbetsverkens tunga former och på inskränkning af näringsmonopolen. Men onekligen hade tidningen det lytet att sällan berömma regeringen och det bestående systemet; detta hörde till dess uppgift, som var kritisk; och det var just denna uppgift såsom sådan, som dömdes för smädlig.

Den ene af den indragna tidningens utgifvare begärde genast bevis för utgifvande af en ny tidning *Courieren*, och fick det den 11 april. Tidningen utkom följande dag och innehöll en lång, allvarlig och värdigt skrifven betraktelse öfver indragningsmakten samt, under rubriken »Slut från Stockholms Courier», fortsättning af rättegångshandlingarna i högförräderimålet, jämte därvid fogade reflexioner. Samma dag inställdes äfven denna tidnings utgifning, och K. M:t gillade den

17 april denna åtgärd med hänsyn till det trots, som utgifvaren ådagalagt.

Dagen efter indragningen, den 13 april, begärde den andre af de forne utgifvarne, J. P. Theorell, bevis för utgifvande af en ny tidning *Stockholmske Couriren;* men K. M:t förklarade den 17 april, att honom icke kunde beviljas tillstånd till utgifvande af en periodisk skrift. Fyra dagar därefter inkom åter brodern S. L. Theorell med samma ansökan, men fick af K. M:t den 2 maj samma svar. *

Så hade nu åter indragningsmakten, för att icke låta sin åtgärd stanna vid ett vanmäktigt »ombyte af en tidnings titel», användts till extrajudiciell bestraffning af misshagliga tidningsutgifvare; och denna gång hade sådan tillämpning visserligen icke samma fog som i fråga om Ad. Regnér. Men den blef icke desto mindre kraftlös, ty samtidigt med J. P. Theorell hade notarien Kindelius, densamme som under hela föregående året hållit bevis för Kuriren vid makt, ingått med ansökan om bevis för *Courieren från Stockholm*; och honom, som ännu intet förbrutit, kunde man ej straffa. Han fick sitt bevis den 25 april, och i denna nya tidning fortsatte bröderna Theorell sin publicistiska

* Statsrådsprotokollen den 17 april och den 2 maj 1821 innehålla vidlyftiga motiveringar för dessa beslut.

verksamhet, på samma gång de å egna vägnar i broschyrform offentliggjorde och till Courierens prenumeranter afsände sådana artiklar, som hofkansleren visat sig ogilla. Courieren från Stockholm fortgick ännu ett år, lika kritisk i syftet, men kanske något mattare i tonen, till dess, den 15 april 1822, utgifvaren kastade en »blick på Sveriges ekonomiska läge och vinst af 1809 års revolution». Därvid uttalades det omdömet, att nationen, som vaknat 1809, hade somnat efter 1812, och att upplysning, nit för allmänna ämnen och styrelseprinciper, allt åter var på samma punkt som före revolutionen. Tillika anställdes en närgången jämförelse mellan statsutgifterna 1696 och 1817. Samma dag inställdes tidningens utgifning.

När Wetterstedt den 23 april 1822 för K. M:t anmälde denna indragning, inlät han sig i en vidlyftig polemik mot ifrågavarande historiska öfversikt och uttryckte sitt misshag i följande ord:

»Då en skribent, som icke vill uppträda mot den närvarande sakernas ordning, till offentlig pröfning framställer den vinst, som för fäderneslandet härflutit af en, efter dess eget begifvande, nödvändig statshvälfning, så bör man åtminstone ega rätt till den förmodan, att resultatet af pröfningen skall blifva en utveckling af vinsten och icke af ett till ytterlighet drifvet bevis mot densamma. Med en sådan öfvertygelse hos författaren borde han åtminstone känna sin plikt som medborgare att icke söka bibringa den åt andra och att, om han själf vill tillsluta ögonen, åtminstone icke söka vilseföra andras syn. Det är denna

ädla känsla af medborgerlighet, som kan förenas äfven med ogillande af en regerings administrativa åtgärder, men icke med en lättsinnig åsyftning till den grund, på hvilken regeringen hvilar, som jag saknar i den ifrågavarande artikeln».

Då författaren slutligen förklarat, att allt som gjorde 1809 års revolution *nödvändig* ännu vore verksamt, så hade hofkansleren häri sett en uppmaning till ny revolution och »icke kunnat vara villrådig om sin plikt».

Justitiekansleren (det var nu Bergenschöld) instämde med hofkansleren, emedan »tidningen gjort sitt bästa att väcka misstroende till och missnöje med regeringens administrativa åtgärder». Han ansåg för sin enskilda del, »att framställningen icke medförde minsta våda för allmänna ordningens bibehållande, men att förtjensten däraf tillhörde nationen». »Då en skrift måste bedömas efter den verkan dess innehåll söker bereda, icke efter hvad den verkligen åstadkommer», fann justitiekansleren, sitt eget omdöme till trots, det indragna numret »vådligt för allmän säkerhet».

Men statssekreteraren Danckwardt dristade sig yttra en annan mening, hvilken innehöll ungefär allt hvad som behöfde sägas till vederläggning af hofkanslerens och därför förtjenar att här anföras. Han sade:

»Någon smädlig egenskap kunde den ifrågavarande artikeln särskildt eller tidningen i allmänhet lika litet tilläggas, som den

vore förnärmande personlig rätt. Dess brottsliga beskaffenhet skulle således endast kunna anses bestå däri, att den vore vådlig för allmän säkerhet. Man har velat finna detta uti den slutsats, som skulle framställa sig vid jämförelsen af författarens på särskilda ställen uti artikeln förekommande anföranden, nämligen att en del af de förhållanden, som författaren ansett påkalla 1809 års regementsförändring, ännu befunne sig på samma punkt som före densamma. Då man afskiljer det sträfva, måhända äfven stötande i skrifsättet, och hvilket tillhör författarens penna i allmänhet, skall man vid granskningen af dessa uppräknade förhållanden, och hvilka endast hafva afseende å landets inre styrelseförfattningar, finna några af samma förhållanden ega grund, andra icke, men däremot alla hafva utgjort föremål för öfverläggningar och diskussioner både vid riksdagar, i förordnade kommittéer och i andra allmänna tidningar, innefattande således intet annat än hvad redan mångfaldiga gånger vore anmärkt och behandladt. Äfven med förutsättande, att dessa förhållanden till en del gifvit anledning till 1809 års regementsförändring, hvilket likväl alldeles icke varit händelsen, må man väl kunna yttra, att dessa förhållanden ännu stå qvar och påkalla rättelser, samt att man icke hemtat alla de frukter af samma regementsförändring, som varit att önska, utan att därför anses hafva sagt, att en revolution på sådan grund och för beredande af sådana rättelser vore nödvändig, och sålmedelst hafva manat till densamma. Behöfde regeringen sträcka omsorgerna för vårdandet af allmän säkerhet så långt, att uti ett dylikt yttrande finna frön till rubbning däruti, skulle denna säkerhet hvila på svaga grunder och dess bibehållande genom indragningen af ett sådant tidningsblad förgäfves beredas».

Men denna uppfattning fann icke medhåll inom konseljen. Statsråden Fleming och Skjöldebrand tillstyrkte väl K. M:t att af nåd medgifva dagbladets fortsättning, men statsrådets öfrige leda-

möter biföllo hofkanslerens hemställan, hvilken af K. M:t gillades.

Ännu var det dock icke slut med Courierna. Utgifvaren, Kindelius, sökte å nyo tillståndsbevis för utgifvande af *Stockholmske Courieren* och fick det verkligen den 26 maj. Tidningen fortfor i samma anda, men upphörde af sig själf mot slutet af 1822, då bröderna Theorell drogo sig undan till annan verksamhet.

När Courieren för fjärde och sista gången under ny titel utkom, yttrade utgifvaren: »Det är en ton att nu skämta med dessa tidningsindragningar. Hvad uträtta de, säger man, här finnes nog namn att låna eller köpa. Hofkansleren må dagligen draga in en tidning; en annan, med en annan titel, kan följande dagen vara färdig». Sådana reflexioner, menade Courieren, »äro ej tillämpliga på oss, ty utgifvarne af denna tidning hafva beslutit att icke fortsätta med sin tidning, så vida icke någon redaktör för densamma står att finna, som själf kan bedöma de saker, för hvilka han ansvarar».

Men reflexionerna voro framkallade af en annan tidning, som just nyss tillgripit det enda verksamma skyddsmedlet mot indragningsmakt ansvarighetssystemet. Hofkansleren hade näml den 16 januari 1822 låtit fara sina förhoppni att genom »fördragsamhet kunna inom gränse

för en sansad granskningsrätt återföra» utgifvarne af tidningen *Argus*, och tills vidare inställt bladets utgifvande. Johan Johansson ansåg det förmodligen icke rätt passande att utsätta sig för samma svar, som några månader förut lemnats bröderna Theorell; och såsom utgifvare af tidningen Argus den andre anmäldes därför gravören J. A. O. Malm, under hvars egid sedermera den svenska publicitetens högtidlige öfverstepräst fortsatte sin offertjenst intill den 7 december s. å. Då inställdes å nyo bladets utgifning.

Men Argus var odödlig. Den 24 december utkom Argus den tredje med tillståndsbevis, utfärdadt för kammarskrifvaren Bolin, och nu tröttnade hofkanslersämbetet vid användning af indragningsmakten, åtminstone så länge Wetterstedt förestod detta ämbete. Den sista indragningen hade också skett icke på hans, utan på Kullbergs föredragning.

Vid anmälan i statsrådet af Argus den förstes indragning* hade Wetterstedt redogjort för den »högre och allmännare åsikt», enligt hvilken detta blad förtjenade att betraktas såsom »fortfarande smädligt». Då han nu skulle »vid denna qvalifikation fästa ett begrepp mera bestämdt än möjligheten af dess

* Statsrådsprotokollet den 22 januari 1822 är tryckt i Schinkels Minnen, del. XI, bilagan n:o 1.

vidsträckta tydning synes innebära», visade det sig, att han däråt å nyo gaf en alltför vidsträckt omfattning. Såsom smädligt skulle ej blott anses »allt hvad som orätt eller osannfärdigt uppgifves och sedermera, efter vunnen upplysning, ej återtages eller rättas», utan under samma straffbara egenskap hänfördes äfven »allt hvad som vid granskning öfvergår från sak till person», och slutligen »allt hvad som förstoras till verkningar, jämförelsevis mot den äfven rättvisliga grund, hvarpå de första anmärkningarna byggas». Från svagheter, sådana som här antydas, lär äfven en mera utvecklad publicistverksamhet sällan kunna fullkomligt frigöra sig, och med anspråket att få tillämpa indragningsmakten mot hvarje afvikelse från så ideala fordringar hade hofkansleren förvandlat sin befattning till ett verkligt censorsämbete.

Jämför man nu härtill de af hofkansleren åberopade artiklar i Argus med den utläggning han gjorde af deras satser, för att på dem kunna tillämpa smädlighetens begrepp, lär man icke kunna undgå att finna, huru censuren redan bar prägel af en nog långt drifven godtycklighet; och äfven denna åtgärd kan knappast annorledes förklaras än som ett uttryck af den retlighet, hvilken i styrelsekretsarne väckts af publicitetens dryga ton hos dess mest högröstade målsman.

Den indragningsmakt, för hvilken Wetterstedt kämpade 1812, hade haft till uppgift att förekomma obetänkta rubbningar i vår vanskliga ställning till utrikes makter. Den hade, så länge denna uppgift vidhölls, gjort sig respekterad; och det är eget att se, huru länge och med hvilken undergifvenhet äfven fritalige publicister erkände dess befogenhet och sin förpliktelse att i dylika mål lägga band på det offentliga ordet. Men den indragningsmakt, som tio år därefter förföljde Courierna och Argus, var ett politiskt instrument af helt annan art; dess uppgift blef helt naturligt att stäfja hvarje granskning af rikets styrelse, som kändes obehaglig, och den framkallade ingenting annat än motstånd och missaktning. Den har näppeligen gagnat vår press på annat sätt än så som trycket ökar fjäderns spännkraft; men dess användning förhindrade under lång tid en sund utveckling af denna viktiga faktor i samhällslifvet. Den kunde icke heller qväfva den opposition, som i pressen gaf sig uttryck, och har säkerligen mer bidragit att egga än att dämpa den politiska oro, som utmärkte senare delen af Carl Johans styrelse.

VIII.

Den 13 april 1810 hade Wetterstedt på riddarhuset hållit sitt första tal och vunnit sin första parlamentariska seger. * Ämnet — den af riksdagen misshandlade försvarsfrågan — var viktigt och egnade sig väl för oratorisk behandling. Man hade ännu icke rätt vant sig vid den skeptiska uppfattningen af denna fråga, och särskildt på riddarhuset behöfde en talare, som vädjade till vålnader och ätteköldar, icke vara sparsam på de oratoriska prydnaderna. När därför den unge hofkansleren — som för öfrigt mycket måttfullt framhöll, huru det nu icke var fråga om nya krig, utan blott om »en stor öfvertygelse att bibringa åt främmande makter, en öfvertygelse, som endast genom ifrågavarande beslut kan beredas, den, att svenska folket ännu i hela dess ursprungliga helgd bibehölle dess forna fosterlandskänsla och egde kraft

* Hofkansleren hade visserligen yttrat sig några gånger förut under februari och mars, men endast med några få ord och i mindre viktiga frågor.

nog att försvara sig när det angripes» — när han slutade sitt tal med följande, något högtrafvande tirad:

»Jag åkallar eder, I heliga vålnader af fallne svenske krigare, I som följden Gustaf Erikssons fana, som under Gustaf II Adolf stridden för Tysklands frihet och befästaden den sanna upplysningens seger; I som med Carl X trotsaden alla faror på Bältens bölja, som under Carl XI skyddaden en dyrbar och, oaktadt alla rikets senare olyckor, ännu bibehållen eröfring; som under tolfte Carl troget buren lyckans och motgångens slag, både i Ukraines ödemarker och på Norges fjällar; — och I oss ännu närmare, som med edert blod färgat samma berg, eller Hoglands och Svensksunds vågor, eller Valkiala slätter, eller fälten vid Sijkajoki, Lappo, Alavo och Idensalmi, — kommen, förenen eder alla, gjuten öfver edra söner den anda, som lifvade edert mod, som i fäderneslandets mest hotande vådor aldrig fann eder misströstande om dess räddning, och som gjorde till enda syftemålet för edra handlingar att strida och falla som **självständige svenske män!**»

så »yttrades härtill ett ganska ljudligt bifall», och »ganska många yrkade på proposition», hvilken också omedelbart därefter framställdes, sedan fyra talare afstått från ordet. Voteringen utföll med 210 röster för bifall mot 119, som röstade för återremiss. Riddarhuset lät trycka det vackra talet.

Den framgång, som regeringen vann vid detta tillfälle, var icke fullständig; ty frågans utgång berodde icke af riddarhuset, och bondeståndet ville icke heller denna gång erkänna värnpliktens grundsats. Lagen åvägabragtes genom blott tre ståndsbeslut. Mera betydde Wetterstedts uppträ-

dande 1812 i fråga om indragningsmakten, då oppositionen hade sin styrka på riddarhuset och då hofkanslerens högstämda maning till ståndet att behjärta ögonblickets politiska kraf troligen döfvat betänkligheterna hos många af de tvekande. Äfven denna gång skördade han ett ljudligt bifall.

Sedan Wetterstedt till 1815 års riksdag aflemnat den kungliga propositionen om de konstitutionella förhållanden, som uppkommo af föreningen med Norge, kräfdes från hans sida i den frågan ingen åtgärd; ärendet främjades tillräckligt genom riksståndens samstämmiga nit att bringa föreningsfrågan till lösning. Riksdagens brännande fråga var den »allmänna förlägenheten», och i den strid, som regeringen hade att utkämpa med det ekonomiska lidandets självkallade läkare, prosten grefve Schwerin, var det Mörner och Wirsén som hufvudsakligen förde ordet. Wetterstedt yttrade sig blott några gånger för att försvara regeringen mot beskyllningen för att vid förhandling med främmande makter hafva åsidosatt de svenska skyddsintressena, och hans små sammandrabbningar med Schwerin buro alltid prägel af ridderlig höflighet. »Om», sade han den 5 juli, »det, såsom hr grefwe Schwerin yttrat, skulle blifva dess öde att bland minoriteten eller oppositionen intaga sitt rum, så lyckönskar jag mig att hafva funnit en motstån-

dare, hvilken det alltid blir en ära att hafva kunnat besvara, äfven om den äran icke vinnes att hafva fullkomligen kunnat vederlägga honom».

Den därefter följande urtima riksdagen 1817—18 var redan präglad af en större hetsighet i sinnena, och nu begynner också Wetterstedts parlamentariska fejd med riddarhusoppositionens förnämste talare, med Stael v. Holstein, C. H. Anckarsvärd och G. Hierta, en strid, som fortsattes under de tre följande riksdagarne. Vid Anckarsvärds stora hufvudanfall mot ministären och systemet, i december 1818, i maj och augusti 1823, i november 1828, förde Wetterstedt regeringens talan; han försvarade likaså mot Schwerin regeringens passivitet i representationsfrågan, mot Anckarsvärd och Frölich anslagen till civillistan, till ministerstaten och försvarsverket, mot Hierta statens uppoffringar för Göta kanal, mot Anckarsvärd och Horn konseljens hållning i passevolansfrågan. På riddarhuset uppkallades han gång efter annan att bekämpa samma engelska idéer om ministerstyrelse och parlamentarisk ansvarighet, hvilkas yttringar i pressen han ansett sig kunna stäfja genom användande af indragningsmakten; på riddarhuset hade han också mer än en gång tillfälle att tillrättavisa de otacksamme klandrare, som upprepade Courierens och Argus' tal om gagnlösheten af

1809 års statshvälfning; han hänvisade då alltid på Sveriges förändrade ställning till utrikes makter, han vädjade till nationens tacksamhet mot konungens person, och därmed förfelade han sällan att tillvinna sig riddarhusets bifall. Mer än en gång upprepades från bänkarne de ljudliga hyllningarna af 1810 och 1812.

Wetterstedt var dock såsom talare på långt när icke lika lycklig som i den diplomatiska brefstilen; så snart han lyfte sig från den enkla framställningen af sakförhållanden till en »högre åsikt» af ämnet, svepte sig tanken gärna i ett svall af ord, som mera fördunklade än upplyste densamma.* Men riddarhuset måtte vid denna tid hafva hyst en viss svaghet för denna art af vältalighet, hvari Anckarsvärd tog priset framför alla, och Wetterstedt gjorde lycka äfven med sina fraser. Därtill kom, att hans uttryckssätt och ton voro förträffligt afpassade efter den granntyckta församlingens öra; äfven i de mest upprörda ögonblick och vid besvarandet af de hetsigaste anfall lindade Wetterstedt sina repliker i ett mjukt ordhölje, som förtog hvarje sårande hårdhet, och han vann redan därigenom en fördel öfver mera lidelsefulle vedersakare. Han mottog också flere gånger af mot-

* Samma svaghet uppenbarar sig äfven i Wetterstedts ämbetsutlåtanden, såsom synes af flera här förut meddelade utdrag.

ståndarne komplimenter * för sin lyckliga framställningskonst och sitt fogliga språk, och framhölls af Hartmansdorff såsom ett föredöme härutinnan för öfrige på riddarhuset uppträdande ämbetsmän.

Wetterstedts deltagande i riksdagsstriderna berodde icke blott därå, att han såsom ledamot af ridderskapet och adeln fick tillfälle att bemöta anfall mot regeringen eller försvara regeringens förslag. Hofkansleren hade enligt grundlagen till åliggande att förmedla den officiella beröringen mellan konungen och ständerna, och på denna grund hade utbildat sig den praxis, att samme rådgifvare var föredragande för konungen af frågor rörande grundlagar och konstitutionella stadgar, deras förändring eller tolkning. Vid fullgörandet af detta åliggande råkade Wetterstedt under 1823 års riksdag ut för ett häftigt anfall af riddarhusoppositionen i fråga om K. M:ts sanktion af riddarhusordningen. Men af ännu större betydelse var den vid riksdagarne 1818—1830 utkämpade striden om riksens ständers revisorers granskningsrätt, en strid, i hvilken hofkansleren från början hade orätt och hvari riksdagen slutligen fick i

* Så af G. Hierta d. 23 febr. 1829, af Hartmansdorff d. 17 december 1828.

hufvudsak rätt, men som likväl å ömse sidor sköttes på sådant sätt, att Wetterstedt till slut kunde retirera med behållen krigsära. Då striden tillika är typisk för den tidens sätt att lösa konstitutionella konflikter, torde det icke vara ur vägen att här erinra om dess hufvuddrag. *

Smärre skärmytslingar i frågan hade förekommit redan vid 1815 års riksdag, men de motsatta åsikterna möttes på allvar först under riksdagen 1817—1818. Å ena sidan hänvisade man på 68 § R.O., som stadgade, att ständernas revisorer egde granska och öfverse *statsverkets* tillstånd, styrelse och förvaltning, och drog däraf den slutsatsen, att alla allmänna kassor utan undantag vore revisionen underkastade. Å andra sidan hänvisade man på den 1810 af ständerna själfva uppgjorda, men först 1812 till K. M:ts »utfärdande» öfverlemnade instruktionen för revisorerna, i hvilken hade föreskrifvits, att revisorerna skulle ega tillgång till *statskontorets* räkenskaper, protokoll och handlingar, och drog däraf den slutsatsen, att grundlagens ord *statsverket* bokstafligen icke betydde något annat eller mera än instruktionens

* Konflikten var utan tvifvel i konstitutionellt hänseende en af de viktigaste, som förekommit under det nya statsskicket, och förtjenar i mer än ett hänseende en vida fullständigare framställning än som kan inrymmas i en lefnadsteckning öfver Wetterstedt.

ord *statskontoret*. Å ena sidan åberopade man, att revisorerna redan 1809 fått rätt att granska kommerskollegiets fonder och magasinsinrättningens räkenskaper, samt att de 1815 kallats att granska serafimerordensgillets räkenskaper; * å andra sidan svarade man, att just dessa prejudikat af kunglig tillåtelse till dylik revision visade, huru revisorerna ej egde annan rätt till kassornas granskning än den konungen hvarje gång dem medgaf.

Riksens ständer fattade under loppet af 1817—1818 års riksdag flera särskilda beslut, att tullverkets räkenskaper, att lasaretts- och hospitalsfonderna, att Vadstena krigsmanshus-, militieboställs- och passevolanskassorna skulle af ständernas revisorer granskas, och anhöllo fördenskull hos K. M:t om föreskrift rörande dessa räkenskapers aflemnande till revision. Vid öfverläggningen om en af dessa skrifvelser, på riddarhuset den 5 juni 1818, hade Wetterstedt, i likhet med flere af riddarhusets ledamöter, starkt betonat den åsikten, att en dylik utsträckt revision vore stridande mot ordalydelsen af 68 § R.O., och yrkat afslag å skrifvelsen; men han förklarade sig slutligen icke skola besvära R. o. A. med en votering, »emedan Kungl. M:t eger likafullt rättigheten att,

* Det sistnämnda skall hafva, såsom Wetterstedt upplyste, berott på en felskrifning.

där han så finner för godt, den sökta revisionen afslå».

Denna antydan följdes mycket riktigt af handling, då K. M:t den 14 juli 1818 på Wetterstedts föredragning afslog ständernas begäran om föreskrifter rörande de ifrågavarande räkenskapernas öfverlemnande till revision. I motiveringen åberopades, att 83 § R.F. föreskref grundlagens tolkning efter ordalydelsen, och att 68 § R.O. endast förmälde om »granskning af *statsverkets* styrelse», till hvilken ifrågavarande kassor och fonder således efter K. M:ts mening icke vore att hänföra. Dock tillkännagafs, att K. M:t hädanefter ville låta statsutskottet få del af tullverkets räkenskaper.

Påståendet, att *statskontoret* bokstafligen betydde detsamma som *statsverket*, var dock troligen äfven för regeringen icke fullkomligt självklart; och när därför vid 1823 års riksdag oppositionens hufvudmän grepo fatt i detta tacksamma ämne för en strid med regeringen, fann K. M:t skäligt att förekomma angreppet genom en eftergift i sak, hvilken afsåg att bevara regeringens uppfattning af revisionsrättens grund. På Wetterstedts föredragning fattade K. M:t den 28 februari 1823 det beslut, som genom skrifvelse för ständerna tillkännagafs, att tullverkets räkenskaper, Vadstena krigs-

manshus- och militiebeställskassorna (icke passevolansfonden) samt de af serafimergillets fonder, som af allmänna medel utgjordes, skulle få granskas af ständernas revisorer. Men tillika framhölls i denna skrifvelse, att K. M:t med ledsnad funnit, huru revisorerna i vissa hänseenden öfverskridit sin befogenhet, dels däruti, att de framställt anmärkningar rörande vissa af K. M:t fattade beslut, dels däruti, att de velat sträcka sin granskning fram till en tidpunkt, för hvilken ännu inga afslutade räkenskaper förelegat, emot lydelsen af 68 § R.O., som stadgade revision blott af »två års räkenskaper». Därför uppmanades ständerna att, »som motsvarighet mot ofvannämnda nådiga medgifvande», meddela mera bestämda föreskrifter för sina ombud.

Uppmaningen följdes, men i en helt annan riktning än Wetterstedt afsett. Medgifvandet mottogs, men icke med tacksamhet och som en nådig tillåtelse, utan såsom en alltför ringa gärd åt ståndernas rättigheter. Ständerna besvarade först den kungliga skrifvelsen med att upprepa sina vid förra riksdagen fattade beslut om revision så väl af samtliga hospitals- och lasarettsfonder som af passevolanskassan, och, tillade de nu ytterligare, »jämväl af alla de öfriga medel och kassor utan undantag, hvilka genom allmänna bidrag till-

kommit». Ständerna förklarade, att »med statsverket icke kan förstås annat än den allmänna fond, dit medborgarnes gemensamma bidrag till bestridande af statens utgifter ingå»; de drogo däraf den slutsatsen, att »granskningen af statsverkets *samt* alla genom allmänna bidrag samlade kassor af hvad namn och beskaffenhet som helst icke kan riksens ständer eller deras revisorer förvägras». De tillåto sig till och med påstå, att K. M:t genom sitt senaste medgifvande af vissa kassors revision »i förhand instämt med riksens ständers uppfattade åsikt af 30 och 68 §§ R.O.», hvarför de ock uttryckte den förhoppningen, »att K. M:t ville lemna sin nådiga sanktion åt riksens ständers nu tillkännagifna beslut». Slutligen inlåto de sig i försvar för de åtgärder af revisorerna, som K. M:t klandrat, och yttrade, att revisorernas rätt till granskningens utsträckning utöfver den tid, för hvilken förelåge afslutade räkenskaper, »icke kunde betviflas».

Detta ständernas principbetänkande passerade i maj månad riddarhuset utan anmärkning, men återremitterades af preste- och borgarestånden samt blef till följd däraf färdigt först den 18 september. Men strax därefter förekom till behandling i ståndеn det af statsutskottet utarbetade förslag till ny instruktion för riksens ständers revisorer af stats-

verket, i hvilket förslag dels namneligen upp-räknades alla de olika kassor och fonder, som revisorerna skulle ega rätt granska, dels uttryckligen stadgades, att denna granskning skulle omfatta samtliga protokoll och handlingar intill den dag, då revisorerna sammanträdde. *

När detta instruktionsförslag den 29 oktober 1823 föredrogs på riddarhuset, tog Wetterstedt till ordet och framställde mot detsamma sina anmärkningar. Han beklagade, »att det tvetydighetens undanrödjande, som K. M:t åsyftat i afseende å hvad revisorerna egde göra eller icke göra, ... endast för den ena af statsmakterna vunnits genom ett ihärdigt fortfarande i de anspråk, hvilkas laglighet af den andra varit och är bestridd». Han uttryckte sin förundran däröfver, att, då K. M:t begärt ett *till mötes gående*, riksens ständer ansett sig böra *gå emot* K. M:ts mening. Men då ständerna anhållit, att K. M:t ville »utfärda» den ifrågavarande instruktionen, och meningen därmed ej kunde vara någon annan än att ständerna erkände K. M:ts rätt att pröfva densamma, i hvad den innebar ett åliggande för vederbörande ämbetsverk och sålunda kräfde K. M:ts medverkan, trodde

* Härtill kommo vidare några tvistiga bestämmelser rörande revisionsberättelsens tryckning m. m., för hvilkas vidare behandling här ej behöfver redogöras.

han sig kunna försäkra, att K. M:t ej komme att med sin underskrift utfärda instruktionen, »ty han behöfver ej till allmän efterrättelse utfärda något annat än det han gillar, och detta förslag *kan* han ej gilla».

På samma gång gaf hofkansleren dock till känna, huru väl han betänkt vådan af en dylik meningsskiljaktighet och huru han tänkt sig dess fredliga undanrödjande. Han framställde såsom sin enskilda mening, huru ständerna borde »medgifva, att K. M:t i 1812 års instruktion egt grundad anledning att vägra granskning af andra räkenskaper än statskontorets, men tillika, med fästadt afseende på de allmänna grundsatserna för ett konstitutionellt styrelsesätt, hemställa till K. M:t om en utvidgad granskningsrätt». Därjämte borde ständerna »frånträda allt anspråk» på granskningens utsträckning utöfver den tid, för hvilken afslutade räkenskaper kunde framläggas, samt i afseende å offentliggörandet af revisionsberättelsen medgifva, att anmärkningarna icke finge tryckas förrän däröfver afgifna förklaringar inkommit.

En dylik förmedling af den gryende konflikten syntes i detta ögonblick vara tilltalande äfven för revisionsfrågans kraftigaste målsman, A. v. Hartmansdorff, enär han förenade sig med Wetterstedts yrkande om återremiss, hvilket också segrade

i voteringen på riddarhuset. Men det hjälpte ej, ty de tre öfriga ständen hade redan antagit instruktionen, hvilken därför i underdånig skrifvelse till konungen öfverlemnades.

K. M:ts svar å denna skrifvelse gafs den 4 december på föredragning af Wetterstedt och innehöll först en vidlyftig och mycket allvarsam föreställning till ständerna om vikten af de konstitutionella rättigheternas ömsesidiga iakttagande. K. M:t förklarade sig därefter dels icke erkänna ständernas rätt att granska andra allmänna kassor än dem, som dittills med K. M:ts medgifvande varit revision underkastade, dels icke tillstädja revisionens utsträckning utöfver den tid, för hvilken afslutade räkenskaper förelåge. K. M:t kunde därför ej gilla och ville ej heller utfärda den föreslagna nya instruktionen, utan förklarade sig anse 1812 års instruktion fortfarande gälla. På samma gång ogillade K. M:t ständernas samtidigt tillkännagifna beslut, att tullmedlen skulle till riksgäldskontoret inlemnas, äfvensom de nya villkor ständerna tillåtit sig fästa vid stora och lilla kreditivets lyftande.

Här förevar nu en uppenbar konflikt mellan statsmakterna, hvilken säkerligen kunnat, åtminstone i formerna, drifvas ganska långt. Hetsiga ständer hade kunnat, med åberopande af 68 §

R.O., skrida till att själfva »utfärda» den instruktion, K. M:t ogillat, och därigenom utså frö till nya allvarligare stridigheter. Men så gingo icke 1823 års ständer till väga. De erkände fortfarande, att genomförandet af ständernas beslut berodde på konungens medverkan såsom förvaltningschef, och de undveko att genom ett för tillfället overksamt trots på sin egen mening ytterligare skärpa motsatsen mellan de båda statsmakterna. Ja, de gingo i undfallenhet till och med längre än för ändamålet var oundgängligen nödigt, i det de rent af beslöto, enstämmigt och med få reservationer inom ståndén, att i »riksdagsbeslutet låta till efterrättelse införa K. M:ts förklaring».

Denna ständernas foglighet fick emellertid sin lön, ty sedan kifvet om revisorernas befogenhet fortgått under tiden intill nästa riksdag, framlade K. M:t i proposition af den 22 januari 1829 ett nytt förslag till instruktion, i hvilket själfva hufvudfrågan var löst just i den riktning ständerna yrkat. Där uppräknades nämligen såsom föremål för revisorernas granskning samtliga de särskilda verk, fonder och kassor, * som K. M:t förut ansett fri-

* Ordställningen var dock sådan, att det ännu kunde vara tvifvelaktigt, huruvida t. ex. en sådan kassa som *passevolansfonden* var därunder inbegripen. För att förekomma all tvetydighet härutinnan trodde sig statsutskottet böra undvika uppräkning af kassor och fonder, och införde i stället den be-

kallade från revision; deras egenskap af statsverkets tillhörigheter bekräftades genom föreskriften, att deras räkenskaper skulle ingå i det nya riksbokslutet, och att verkens till K. M:t ställda berättelser öfver deras förvaltning skulle till revisorerna aflemnas. Men mot detta medgifvande af granskningens utsträckning till alla allmänna kassor fordrade K. M:t å nyo, likasom 1823, ständernas medgifvande af granskningens begränsning till den tid, för hvilken afslutade räkenskaper förelåge.

Kompromissen godkändes af statsutskottet, som å ena sidan passade på att genom förändrad redaktion bereda det kungliga medgifvandet den största möjliga allmängiltighet, men å andra sidan erkände, att revisorernas granskningsrätt borde begränsas till den tidrymd, för hvilken räkenskaper vore afslutade, samt frånkände revisorerna rätten att omedelbart hos K. M:t framställa anmärkningar. Slutligen betonade utskottet starkt, att instruktionen, såsom lika bindande för både revisorer och ämbetsverk, borde af konung och ständer gemensamt beslutas, och således ständernas beslut varda K. M:ts nådiga sanktion underställdt.

stämmelsen, att revisionen skulle »omfatta statskontorets och alla öfriga förvaltande verks tillstånd och styrelse». Därjämte tillades att, utom räkenskaperna, äfven öfriga bref, protokoll och handlingar, som rörde verkens förvaltning, skulle revisorerna tillhandahållas.

Den kungliga propositionen var föredragen och kontrasignerad af statssekreteraren Skogman, men på riddarhuset framträdde Wetterstedt såsom dess försvarare och uttryckte sin förhoppning, att »samstämmighet nu må ega rum mellan styrelsen och rikets ständer och att de skiljaktigheter, som i fråga om instruktionen yttrats, må vid denna riksdag försvinna». Men motståndarne på riddarhuset voro icke nöjde. De hade redan vid riksdagens början hotat med en ny och skarpare konflikt, i det de föreslagit, att instruktionen hädanefter måtte affattas i sådan form, att den skulle kunna af ständerna ensamma utfärdas utan någon anhållan om K. M:ts godkännande; och de yttrade nu högt sitt missnöje med statsutskottets eftergift i fråga om revisionens inskränkning till vissa räkenskapsår. Äfven Hartmansdorff yrkade på denna grund afslag, och den ene talaren efter den andre besvor regeringen att icke begagna den makt, hon egde, till att genomdrifva statsutskottets förslag. Wetterstedt åter, som nu var villig att godkänna de förändringar statsutskottet vidtagit i den kungl. propositionens stadgande om granskningsrättens omfattning, lade å sin sida hufvudvikten på att genomdrifva regeringens af statsutskottet godkända mening i fråga om granskningens inskränkning till räkenskapsåret. Han förlorade väl slutligen

voteringen på riddarhuset; men då var redan instruktionen af de tre öfriga ståndén godkänd, och blef den 5 februari »underställd K. M:ts nådiga godkännande», hvilket också kort därpå meddelades. Därmed var striden slut, och det underliga sägs nu inträffa, att Wetterstedt, som till slut hade måst eftergifva just hvad han påstått vid stridens början, dock gick ur densamma såsom segrare, endast därför att han vann i de punkter, hvilka af motståndarne under stridens hetta med mindre skäl framskjutits såsom hufvudsak.

* * *

Då Wetterstedt 1815 återinträdde i tjensteutöfning såsom hofkansler, behöfde han icke längre, såsom före 1813, deltaga i kabinettets löpande göromål. Den diplomatiska korrespondensen var numera icke af samma maktpåliggande och grannlaga art som under de svåra brytningsåren, och med E. J. Lagerheim och D. Schulzenheim såsom kabinettssekreterare hade utrikesministern lättare att undvara biträde af Wetterstedts penna, sökte kanske ock att göra sig så vidt möjligt af hans hjälp oberoende. Det stundom framställda påståendet, att Wetterstedt under denna tid varit den egentlige utrikesministern, är näppeligen grundadt. Hof-

kanslerens diplomatiska tjenstgöring var numera inskränkt till de få tillfällen, då han ensam åtföljde Carl Johan på resor till Norge eller inom Sverige, eller till de mera förtroliga meddelanden, som utbyttes i det personliga umgänget. Ett särskildt förtroendebevis mottog han 1822 i uppdraget att åtfölja kronprinsen Oscar på dennes utländska resa, hvars hufvudföremål var besöket vid det bäjerska hofvet. Färden utsträcktes till Florens och Rom, där Wetterstedt med kronprinsen upplifvade minnet af sin ungdoms konststudier. I Verona, där den heliga alliansens furstekongress var samlad, återsåg han flere af deltagarne i 1813—14 års kampanj. Den 16 september 1822 utfärdades för Wetterstedt fullmakt att såsom ambassadeur extraordinaire vid det kungl. bäjerska hofvet underhandla om och afsluta allt hvad som kunde hafva afseende å den förestående förmälningen.

Wetterstedts egentliga ämbetsverksamhet har därför under denna tid icke varit särdeles ansträngande eller maktpåliggande;* men han egde

---

* I andra delen af *H. G. Trolle-Wachtmeisters* »Anteckningar och Minnen» heter det om Wetterstedt (s. 37) bl. a., att »man önskade i hans ämbetsförvaltning mera ordentlighet». Då detta omdöme kommer från den, som under Wetterstedts hofkanslerstid beklädde justitiekanslersämbetet, lär det icke kunna

dock en viss politisk betydenhet såsom Carl Johans förtrogne och såsom en af regeringens förnämste talmän på riddarhuset. De yttre utmärkelserna vittnade ock därom. Vid Carl Johans kröning den 11 maj 1818 upphöjdes han till en af rikets herrar, och ett år därefter, den 11 maj 1819, till greflig värdighet. Hans sociala ställning var därtill synnerligen bemärkt. Själf en världsman af utsökt takt och fin bildning, älskade han ett lysande societetslif, och hans maka, en af det svenska hofvets mest beundrade skönheter, var den älskvärdaste värdinna i salonger, som räknades för de yppersta inom Stockholms förnäma värld. Redan såsom hofkansler förde Wetterstedt en magnats lif så i Stockholm som å det vackra herresätet Finspong, där, utom en talrik slägtskara, flere af den diplomatiska corpsens medlemmar,

---

jäfvas, ehuru minnestecknaren må bekänna, att det synes öfverraskande, då man, efter den diplomatiska korrespondensen att döma, skulle säga, att snabbhet, påpasslighet och ordentlighet just måtte hafva varit för Wetterstedt utmärkande. Måhända kan man finna förklaringen till den brist justitiekansleren anmärkt däruti, att hofkanslerens ämbetsverksamhet, då den efter 1815 var skild från de diplomatiska värfven, icke egde mycket som kunde intressera en man af Wetterstedts skaplynne. Upptagen, som han efter denna tid var dels af societetslifvet, dels af enskild affärsverksamhet, har han möjligen med mindre håg egnat sig åt åligganden, hvilka för det mesta påkallade endast noggrant iakttagande af stadgade former.

icke sällan äfven konungen, kronprinsen och hofvet, sågos som gäster.

Den förmögenhet, grefvinnan Wetterstedt medfört i boet, bestod hufvudsakligen af andelar uti Finspongs bruk med underlydande gods, och åt skötseln af denna betydande egendom egnade sig Wetterstedt ock med nit och intresse. Brukets tillverkning blef under hans tid mångdubblad, och i synnerhet från och med 1831, då han tillöste sig största andelen i detsamma, bragtes kanontillverkningen till en för den tiden ganska aktningsvärd utveckling. Det kunde anses som ett tecken på Sveriges tryggade neutralitet, att den svenske utrikes statsministern vid sitt eget faktori tillverkade kanoner, haubitser, mörsare och karronader i stor mängd åt Ryssland, Preussen och Bäjern, åt Frankrike, Tyska förbundet och Danmark. Under några år drefs äfven en för Sverige alldeles ny tillverkning uti s. k. konstgjutning af monument, ljuskronor m. m.* Den förmögenhet, som Wetter-

---

* Enligt uppgifter, benäget meddelade af brukspatronen C. Ekman, har tillverkningen vid Finspong under Wetterstedts tid ökats sålunda:

tackjärnstillverkningen, som 1815 utgjorde 1,576 skℭ, uppgick år 1835 till 7,071 skℭ. År 1825 hade en ny masugn uppförts för en kostnad af 84,500 rdr;

stångjärnstillverkningen, som 1815 utgjorde 1,563 skℭ, uppgick 1837 till 3,699 skℭ;

stedt efterlemnade och som öfvergick på hans makas barn i första giftet, grefvarne Gyldenstolpe, var icke obetydlig.

* * *

Då Lars von Engeström, trött af år och mödor, den 8 juni 1824 nedlade sina befattningar i rikets tjenst, blef Wetterstedt nämnd till statsminister för utrikes ärendena, chef för K. M:ts kansli, kanslirätten och kungl. tabellkommissionen. Han var nu ledare af Sveriges utrikes politik, men denna politik hade redan inträdt i det skede af lugn passivitet, som 1812 års politik förberedt. Efterdyningarna af 1814 års uppgörelser hade lagt sig, förhållandet till de europeiska makterna var stadgadt, och den svenska diplomatien skulle hafva njutit ostörd ro, om ej emellanåt den afsatta dynastien vållat små bekymmer, och om icke i en olycklig stund en mindre välbetänkt örlogsmanna-spekulation ådragit det svenska kabinettet ett kännbart nederlag.

spiktillverkningen, som 1815 utgjorde 44 skₖ, var 1837 108 skₖ;

gjutgodstillverkningen, som 1815 utgjorde 145 skₖ, uppgick 1831, då den var högst, till 1,458 skₖ;

kanontillverkningen, som 1815 omfattade 32 kanoner och 52 karronader om tills. 962 skₖ, uppgick 1836 till 178 kanoner, 105 karronader och 16 mörsare om tills. 3,372 skₖ.

Ammunitionstillverkningen fortgick endast under åren 1815—1828.

Den ryktbara skeppshandeln är i sina detaljer redan så känd, att en redogörelse för densamma här skulle vara alldeles öfverflödig. Om det, såsom Wetterstedt själf har erkänt, låg ett fel uti att någonsin hafva begynt denna grannlaga spekulation, ett fel som det framför allt skulle hafva tillhört utrikesministern att afstyra, så bär utan tvifvel Wetterstedt en stor del af skulden därför; ty det är icke kändt, att han afstyrkt skeppsförsäljningen, och det är all sannolikhet för att han från början varmt intresserat sig för dess framgång. I fråga om Sveriges hållning gent emot de snart mellankommande spansk-ryska reklamationerna var han i förstone böjd för ett kraftigt och djärft uppträdande; * men uppfattningen förändrades, sedan England undandragit sig allt ansvar för följderna, och nu blef det, såsom vanligt, hans uppgift att yrka ett försonligt tillmötesgående och att finna formerna för en eftergift utan synbar förödmjukelse. Det lyckades, som bekant, att åstadkomma en utjämning af den hotande konflikten, och eftervärlden torde opartiskt döma, att den eftergift som gjordes icke var i sig obefogad, och att Sveriges anseende därmed var bättre bevaradt än det antagligen blifvit, om striden tagit större utsträckning.

* Wetterstedts promemoria till konungen den 3 september 1825, tryckt i Schinkels Minnen, del. 11, sid. 331.

Det mest utmärkande för Wetterstedts verksamhet såsom utrikesminister är de handels- och sjöfarts-traktater, som slötos 1826 den 1 april med Stora Brittannien och den 2 november med Danmark, 1827 den 14 april med Preussen och den 4 juli med Nordamerikas Förenta Stater, 1828 den 27 mars och 1834 den 12 juli med Ryssland samt 1837 den 28 april med Hannover. Härtill kommo några konventioner om gränsreglering, extradition och slafhandel med åtskilliga makter.

Dessa handelstraktater hade sin särskilda betydelse därutinnan, att de upphäfde det svenska produktplakatets hundraåriga välde och banade vägen för en ny utveckling af sjöfarten på svenska hamnar. De förvärfvade, under förutsättning af motsvarande behandling af de främmande fartygen i svenska hamnar, åt de svenska fartygen i engelska, amerikanska, ryska, danska och tyska hamnar mer eller mindre fullständig fraktfart och likställighet med inhemska fartyg; och erfarenheten visade, att den svenska sjöfarten däraf hemtade ökade förmåner, utan att lida af den fraktkonkurrens, som äfven i svenska hamnar lifvade afsättningen för svenska produkter.

Hvad som under Wetterstedts förvaltningstid vållade det svenska kabinettet största bekymmer

var icke diplomatiska underhandlingar, utan finansiella förvecklingar, hvilka, sedan under tolf års tid deficit hopats på deficit, slutligen måste lösas genom en provisorisk liqvid, och först några år efter Wetterstedts död blefvo kända för en större allmänhet. Huru den s. k. kabinettskassans skuld till sist betaldes, är tillräckligt kändt; icke så huru den uppkom, och det må därför vara tillåtet att här, efter tillgängliga tryckta och otryckta källor, i korthet redogöra för de omständigheter, som därmed voro förenade.

För bestridande af diplomatiska utgifter hade från 1810 varit å riksstatens andra hufvudtitel uppfördt ett anslag, stort 90,000 rdr, som af statskontoret skulle tillhandahållas i vexlar å Hamburger banko och således vara oberoende af kursen å svenskt mynt. Detta anslag »till ministerstaten» var ställdt till K. M:ts fria disposition, utbetaldes till kabinettskassan och redovisades inför K. M:t, som ensam bestämde utgiftsstaten. Men därutöfver hade af det å åttonde hufvudtiteln uppförda, för hela administrationen gemensamma anslaget till *extra utgifter*, stort 100,000 rdr, årligen för »ministeriella och hemliga utgifter» till kabinettskassan och diplomatiska behof disponerats ganska betydande belopp, vexlande mellan 40,000 och 60,000 rdr. Äfven dessa summor hade till största

delen utbetalts * af statskontoret i vexlar på rdr Hamburger banko, men alltid bokförts efter 48 skillings kurs, ehuru de, i den mån kursen steg, motsvarades af ett högre belopp i svenskt mynt. År 1823 uppbar sålunda kabinettskassan från statskontoret i vexlar å båda anslagen tillsammans 150,000 rdr Hb. b:ko, motsvarande, efter den tidens kurs, 120 skilling, ej mindre än 375,000 rdr svenskt b:ko ** och i vårt mynt 600,000 kronor.

Detta förhållande väckte emellertid statsrevisorernas uppmärksamhet, och de anmärkte år 1822, att när från extra utgiftsanslaget utbetaldes 40—60,000 rdr i vexlar, som bokfördes efter parikurs, ehuru de i verkligheten stodo 150 % därutöfver, så stego utgifterna å detta anslag icke till 100,000,

---

* Först efter 1822 bokfördes utbetalningen »i vexlar» särskildt i räntekammarens hufvudbok; men äfven före denna tid ser man af verifikationerna, att utbetalningarna till kabinettskassan och till andra diplomatiska utgifter skett i Hamburger banko, hvarvid å anordningarna påskrifvits, att beloppet skulle bokföras efter 48 skillings kurs.

** Detta år var utbetalningen till *kabinettskassan*, som alltid uppbars af kabinettssekreteraren, större än under något af de föregående. Beloppen voro t. ex. 1815: 39,000, 1816: 49,000, 1820: 45,000, 1822 blott 31,000 rdr; men dessutom förekom hvarje år en mängd poster, anordnade på konsuler, diplomatiska agenter, utrikesministern m. fl., hvilka tydligen afsett diplomatiska ändamål. Regeln torde hafva varit, såsom revisorerna 1822 omnämnde, att statskontoret skulle tillhandahålla »vexlar» å tillsammans 150,000 rdr Hb. b:ko.

utan till 160 à 190,000 rdr svenskt banko. I denna anmärkning har man att söka anledningen till K. M:ts proposition vid 1823 års riksdag om en »omflyttning» af anslagen till diplomatiska utgifter. K. M:t begärde, att från åttonde till andra hufvudtiteln måtte öfverflyttas 50,000 rdr Hamb. banko som tillgång för ministeriella och hemliga utgifter, hvaremot extra utgiftsfonden kunde minskas med motsvarande belopp och bestämmas till 50,000 rdr som tillgång för den öfriga administrationen.

Men statsutskottet ville icke lyssna till denna begäran. Det ogillade blott den hittills iakttagna beräkningen och förklarade, att extra utgiftsfonden borde behållas vid sitt förutvarande belopp af 100,000 rdr, men i *svenskt* banko. Detta innebar, att vexlar i Hamb. b:ko hädanefter skulle bokföras efter deras verkliga kurs, och måste nedsätta kabinettskassans tillgång på detta anslag till mindre än hälften af hvad den förut utgjort. Utskottet föreslog däremot visserligen en ökning å andra hufvudtiteln, men icke af 50,000, utan af 10,000 rdr Hamb. banko. Då nu extra utgiftsanslaget icke utan stor svårighet kunde för diplomatiska ändamål undvara mer än 50,000 rdr,* men dessa

* Under åren efter 1824 uppbar kabinettskassan från extra utgiftsanslaget vanligen 40, 45, 50,000 rdr *svenskt* banko.

numera skulle utgå i svenskt banko, motsvarande efter 120 skill. banko blott 20,000 rdr Hb. b:ko, så blef följden, att tillgången i stat för de diplomatiska utgifterna nedsattes till 120,000 rdr Hb. b:ko, eller 300,000 rdr svenskt b:ko.

Wetterstedt motsatte sig lifligt detta »ekonomiska sätt att besvara begäran om ökade anslag», och när frågan förekom till slutligt afgörande å riddarhuset den 27 augusti 1823, förklarade han öppet, att »på detta sätt anslaget måste blifva otillräckligt, och att tillfälle torde yppas att på denna fråga återkomma, om, som jag hoppas, våra dagar förlängas». Statsutskottets förslag blef emellertid riksdagens beslut.

Denna minskning i anslagen för de diplomatiska utgifterna var likväl icke den mest kännbara förlusten för kabinettskassan. För de diplomatiska utgifternas bestridande hade allt hittills funnits en annan tillgång att anlita. Rikets ständer hade nämligen 1812 beslutit, att kolonien S:t Barthélémy skulle »undantagas från Sveriges statsförfattning, administration och drätsel» och till K.

Vexlarne bokfördes nu alltid efter gällande kurs. Någon gång ökades beloppet, såsom 1825 till 65,000, 1826 till 80,000, 1827 till 72,000 och 1828 till 58,000 rdr, men då blef också anslaget hvarje år i motsvarande mån öfverskridet. Anslagets öfriga utgifter voro till det mesta pensioner och gratifikationer, teaterutgifter m. m.

M:t öfverlemnas att förvaltas efter särskilda grunder, och detta medgifvande hade ansetts innefatta tillräcklig grund för en fullkomligt fri disposition af de från kolonien inflytande medel, hvilka i förstone varit ganska rikliga. Kolonien hade nämligen under åren 1812—1823 kunnat till moderlandet remittera icke mindre än tillsammans 476,841 rdr specie. *

Men denna källas flöde var beroende af handelskonjunkturer, som rubbades af de politiska omhvälfningarna i Amerika. Samma år som Wetterstedt tillträdde utrikesministerämbetet upphörde med ens alla remisser från Barthélémy; kolonien fordrade i stället hjälp från hemmet; och detta tillstånd fortfor under 1825 och 1826. Under åren 1827—30 yppade sig åter någon ljusning: kolonien gaf under dessa tre år tillsammans 76,243 rdr sp. i öfverskott. Men därmed var ock allt förbi, och nu begynte kolonien att år efter år kräfva tillskott för sin förvaltning, hvartill särskilda tillgångar måste beredas, oftast ur konungens egen handkassa, enär lydelsen af 1812 års riksdagsbeslut tydligt angaf, att alla öfverskott, som ön lemnat, skulle hållas till handa för att täcka blif-

* I Statistisk Tidskrift, andra bandet, s. 263, lemnas en tablå öfver koloniens inkomster och utgifter under åren 1812—1863, hvarur dessa siffror hemtats.

vande brister, så att svenska statsverket icke måtte därmed belastas.

Det var således i en olycklig stund som Wetterstedt tillträdde sitt ämbete. Kabinettskassans ordinarie tillgångar voro nedsatta med omkring 30,000 rdr Hb. b:ko eller vid pass en femtedel, och dess reserv utsinade. Äfven konvojkommissariatets kassa, som förut hade beredt någon hjälp, upphörde vid denna tid att kunna betraktas såsom hemlig fond. Det rätta hade naturligtvis varit att möta denna brist genom att i tid vidtaga en motsvarande besparing å de diplomatiska utgifterna; men Wetterstedt synes icke hafva egt styrka eller förutseende nog att genomföra en sådan reform. Möjligen uppsköts den i förhoppning på kolonialinkomstens ökning, och då detta hopp gick i fullbordan under åren 1827—30, har man väl sedermera trott sig kunna afvakta en ny liknande hjälp ur förlägenheten. Den svenska diplomatien, hvilken under krigsåren vant sig att lefva uti villkor, som i någon mån motsvarade jämlikheten med stormakterna, bevarade från denna tid traditioner, som voro tämligen kostbara, och den hemliga agenturen, de stundom rätt dyra ambassaderna till utländska hof, de diplomatiska presenterna vid traktater, fortgingo i ungefär samma skala som förr.

Då utgifterna sålunda fortgingo, men tillgångarne fortfarande brusto, fanns det ingen annan utväg än att täcka skillnaden med skuld, och till en tid kunde verket på det sättet hållas gående. Wetterstedt, som var högste chef för både kabinettet och kolonialdepartementet, stod för bägges utbetalningar i ständiga förbindelser med flera utländska handelshus, och i mån som vexeldragningarna på dessa icke kunde täckas genom valutor, uppkom nödvändigheten att omsätta vexlar med nya vexlar, en rörelse, som, enligt Wetterstedts egen uppgift,* med kommissioner, kurtage och kursdifferens kostade 10 % om året. På sådant sätt måste naturligtvis bristen ganska snabbt tillväxa, och Wetterstedt, som med sitt namn personligen svarade för den dryga vexelskulden, trycktes allt djupare ned af bekymret för dess reglering. Redan i december 1833 skref han sålunda till Skogman:

»Då alla mina bemödanden att få afstå Barthélémy** för en penningesumma, som kunde betäcka våra ohjälpliga vexelaffärer för kabinettet och Barthélémyfonden, hittills varit och säkerligen komma att blifva fruktlösa, men då däremot dessa operationer icke kunna fortgå, utan att jag, ehuru däruti endast

---

* Wetterstedts promemoria till protokollet den 10 juni 1836.

** Redan 1818 års riksdag hade uppdragit åt K. M:t att försälja S:t Barthélémy, med rätt för K. M:t att disponera den summa, som för kolonien kunde erhållas.

till namnet skyldig, kommer att sluta som Lundblad, så måste någon reglering i detta afseende vidtagas vid den förestående riksdagen. Jag föreser allt obehaget däraf, men det kan icke hjälpas. Garanti för ett lån måste sökas, mot afstående till ränta och amortissement af en del af diplomatiska kassans anslag, ty få vi ej stoppa alla hål på en gång, så måste vi dock försöka att minska det omsättbara dryga skuldbeloppet».

Det blef dock ingen reglering af vid 1834 års riksdag; den stämning, som rådde hos ständerna, har säkert icke synts uppmuntrande till något försök att begära deras medverkan. Men det vill synas som om Wetterstedt icke heller i tid eller åtminstone icke tillräckligt kraftigt varskott konungen om ställningens ohållbarhet, ty när slutligen en uppgörelse blef oundviklig, framgår det af den då förda brefvexlingen, att konungen fann sig högst öfverraskad af de betänkliga förhållanden, som yppades. Detta inträffade på senhösten 1835, i en tidpunkt, då Wetterstedt, fängslad vid sjukbädden, var oförmögen att personligen föra sin talan. Alla de fordringsegande handelshusen kräfde nu enständigt sin betalning; ett af dem protesterade till och med departementets vexlar; för undvikande af skandal måste då konungens personliga mellankomst anlitas. Det återstod nämligen ingen annan utväg än att anskaffa ett stående lån, nog stort att liqvidera den sväfvande skulden och nog billigt att möjliggöra en rimlig

plan för skuldens amortering genom utrikesdepartementets egna tillgångar. * Men för ett sådant lån kunde, så vida ständernas medverkan ej skulle anlitas, icke ställas någon annan säkerhet än konungens personliga garanti, och denna blef också villigt lemnad, dock efter en af Carl Johan själf företagen mycket grundlig och skarp revision af samtliga kabinettskassans räkenskaper ** och vexeloperationer för de sist förflutna tolf åren.

---

* En dylik operation var ingen nyhet. När det år 1826 hade visat sig, att de genom statssekreteraren Skogmans försorg bedrifna operationerna för vexelkursens stegrande lemnat en betydande förlust, som icke annorledes kunde betäckas, beslöts, enligt ett protokoll fördt inför konungen den 26 juli 1826, att för *kolonialkassans* räkning upptaga ett lån, stort 50,000 rdr Hamb. b:ko, för hvilket garanti lemnades af *kabinettskassan*, men tillika en försäkran af konungen, att, där ingendera af dessa kassor kunde gälda beloppet, finge å civillistan årligen uppbäras 10,000 rdr Hb. b:ko till skuldens förräntande och amortering. Dessa första 50,000 rdr Hb. b:ko användes dock med konungens tillåtelse för diplomatiska utgifter — »hvilka förut, och så länge kolonien gaf öfverskott, plägat anvisas på kolonialkassan» — och den 2 maj 1827 upptogs därför på samma garanti ett nytt lån af 50,000 rdr Hb. b:ko, hvilket nu först kom till användning för kursförlustens betäckning. Å partialobligationerna för dessa lån voro 1836 oguldna 60,000 rdr Hb. b:ko.

** Förhållandet med redovisningen för kabinettskassan var, att densamma intill 1818 plägat afgifvas af kabinettssekreteraren för konungen personligen. Men Carl Johan förklarade sig vid sin tronbestigning icke vilja taga ensam och omedelbarligen befattning med denna kassa, utan uppdrog revisionen åt utrikes-

Det drōjde emellertid ganska länge, innan en sådan låneoperation kunde bringas till stånd, och för att tillfredsställa de mest närgångne fordringsegarne lät konungen ur sin handkassa, de första dagarne af 1836, utbetala ett belopp af 100,000 rdr Hb. b:ko. Efter åtskilliga underhandlingar genom Rehausen och Björnstjerna i London åvägabragtes slutligen med huset Smith Payne & Smiths ett aftal om lån af 50,000 £ St., till kurs af 95 % och löpande med 5 % årlig ränta, ställdt att amorteras på 10 år. Med den lånfångna summan återbetalades 23,750 rdr Hb. b:ko af konungens förskott, hvilket sålunda reducerades till 76,250 rdr Hb. b:ko; det öfriga användes för att liqvidera saldi hos handelshusen Westphalen & Rist, Jencques och Kæmmerer i Hamburg, Baur i Altona, Baring i London, allt efter af konungen personligen genomgångna och godkända räkningar.

I den promemoria, som lades till grund för den officiella föredragningen för konungen af detta ärende, den 10 juni 1836, erinrade Wetterstedt om de lyckliga resultat, som vunnits genom en ständig vaksamhet å rikets fiender och en aktnings-

ministern och en annan statsrådets ledamot, hvarefter revisionsberättelsen skulle i statsrådet anmälas och af konungen godkännas. Nu, 1836, synes konungen hafva personligen företagit en ny och mycket detaljerad granskning af alla räkenskaperna, hvilken dock slutade med fullkomligt godkännande af desamma.

full uppmärksamhet mot rikets fiender, samt huru för dessa ändamål, allt ifrån det krigiska året 1811 intill de senaste politiska förvecklingarna efter julirevolutionen, den svenska diplomatien ständigt varit nödgad till utgifter, vida öfverstigande kabinettets ordinarie anslag och öfriga tillgängliga medel, och som därför måst med tillfällig kredit bestridas. Om konungen, efter att hafva personligen granskat de båda departementens räkenskaper, behagade befalla upptagandet af ett lån, nog stort att täcka nu förefintliga brister, så ansåg sig Wetterstedt kunna försäkra, att å utrikesdepartementets stat skulle kunna åstadkommas en årlig besparing af minst 27,000 rdr Hb. b:ko (nu 72,000 rdr sv. b:ko), tillräcklig att förränta och inom tio år amortera den skuld, som sålunda uppkom. — Man ser, att detta var ungefär samma belopp, som genom 1823 års riksdags beslut frånhändes kabinettet; hade den nu föreslagna besparingen i utgifter då vidtagits, så hade skulden undvikits.

Konungen behagade — »efter att hafva undersökt och erkänt behöfligheten af de utgifter, som bestridts af kabinettskassan, för hvilkas täckande de i stat anslagna ordinarie tillgångar ej varit tillräckliga, och med förklaring, att det under den förflutna tiden skulle hafva varit föga politiskt, med hänsyn till de följder sådant skulle hafva

medfört, att begära dessa medel af ständerna såsom speciellt anslag» — befalla, att ett lån skulle upptagas för att betäcka den brist, som blifvit en oundviklig följd af ifrågavarande utgifter. Men enär konungen »icke ville eller kunde, med hänsyn till de konstitutionella formerna, belasta något statsdepartement med en skuld, hvilken då skulle vara att betrakta såsom statsskuld, och som han redan förut bestämt, att dessa utgifter borde bestridas af Barthélémykassan, beslöt konungen nu: att detta lån skulle afslutas i nämnda kassas namn, enär densamma skulle hafva bidragit till en stor del af utgifterna, om hennes inkomster därtill lemnat tillgång; att obligationerna till densamma skulle utfärdas af detta departements chef, och att kolonialkassan skulle förpliktas till årliga betalningar af räntor och amortering, med föreskrift tillika, att, enär en betydlig del däraf skulle anslås till liqvid af kabinettets sväfvande, för statens bästa ådragna skuld, skulle en summa af 27,000 rdr Hb. b:ko, hemtad af utrikesdepartementets öfverskott, aflemnas till kolonialkassan, för att användas till ifrågavarande låns räntor och amortering».

För att så mycket säkrare betrygga denna årliga liqvid täcktes K. M:t tillika befalla, att »utrikesdepartementets stat skulle vara oåterkalleligen fastställd, sådan den funnes i protokollet bilagd,

och att ingen ändring eller tillökning af löner och arfvoden kunde ske utan i nödfall och med konungens speciella medgifvande, hvilket medgifvande, vare sig det gällde lönetillökning eller någon hemlig utgift, icke skulle kunna, huru nödvändig utgiften än vore, ega giltighet utan ett särskildt protokoll, försedt med konungens gillande och påskrift».

Men den säkraste garantien för det sålunda upptagna lånets betalning, och det som tillika i formellt hänseende fullständigt beröfvade det karakteren af en emot grundlagen riket ådragen statsskuld, var bemyndigandet, att i lånekontraktet intaga konungens och hans arfvingars förbindelse att, där det årliga amorteringsbeloppet och räntan icke kunde af departementen erläggas, gälda desamma af den åt kungliga familjen å riksgäldskontoret anvisade årsränta. *

Den kungliga privatförmögenheten var sålunda vid denna tid i ej ringa grad belastad genom de finansiella förlägenheter, som under de senaste åren drabbat kolonial- och utrikes-departementen. Dels hade konungen att fordra:

---

* Samtliga transaktionerna för detta lån upptogos fullständigt i 10 st. protokoll af den 10 och 14 juni, den 8 och 9 juli 1836, förda af Wetterstedt inför konungen och af Carl Johan med påteckning godkända.

för äldre förskott till koloniens förvaltning 239,124 rdr sv. b:ko = ... 89,560 rdr Hb. b:ko,
för 1836 års förskott till kabinettskassan 76,250 » » »

dels stod konungen i borgen för:

återstoden af 1826—27 års lån ..... 60,000 rdr Hb. b:ko,
hela 1836 års lån. ..... 226,000 » » »

S:a förskott och skuld 451,810 rdr Hb. b:ko eller öfver 1,200,000 rdr svenskt b:ko.

För återbetalningen af dessa förskott och fullgörandet af de förbindelser, som i sista hand skulle träffa konungen, fanns det nu, så vida kolonien icke å nyo lemnade öfverskott eller kunde förmånligt afyttras, ingen annan tillgång än de besparingar, som beräknats kunna, »utan tjenstens skada», åvägabringas å utrikesdepartementets stat. Denna besparing af 27,000 rdr Hb. b:ko skulle så uppkomma, att, då anslaget från Sverige till ministerstaten utgjorde 100,000 rdr Hb. b:ko och från Norge 32,000 Hb. b:ko, hade man nedsatt utgifterna för ministerstaten med pensioner till 100,300 rdr Hb. b:ko och för extra utgifter till 4,700 rdr Hb. b:ko eller tillhopa 105,000 rdr Hb. b:ko. * Planen var nu uppgjord så, att denna be-

* Härvid voro dock icke alla tillgångar och alla utgifter beräknade, såsom man väl kan se af den ringa posten för extra utgifter. Till sådana hade man därutöfver en särskild tillgång i de 35—45,000 rdr sv. b:ko, som, fortfarande såsom dittills, för kabinettets räkning togos i anspråk af det stora gemensamma anslaget till »extra utgifter».

sparing skulle först, under åren 1837—46, användas till ränta och amortering å Londonlånet af 50,000 £ St., sedan under 10 år (1844—53) till återgäldande af konungens nämnda förskott å 76,250 rdr. För de öfriga kungliga förskottens gäldande visste man sig ingen råd, så vida ej någon ytterligare besparing senare kunde ske.

Men hela denna plans genomförande berodde tydligen icke blott därpå, att utrikesförvaltningen strängt vidhöll den en gång fastställda utgiftsstaten; den hvilade ock på ett orubbadt bevarande af de dittills i stat anslagna inkomsterna. Wetterstedt hade nog förutsett äfven detta. I sin promemoria till protokollet den 10 juni 1836 hade han till slut yttrat: »Om det kunde antagas, att man någon gång ville nedsätta de nu beviljade anslagen, skulle det då vara tid att låta riksdagen känna skuldens belopp och att anmana ständerna, om det funnes tjenligt, att garantera densamma och till dess afbetalning anslå den summa, de vore benägna att afpruta, eller ock med samma belopp nedsätta de nuvarande ministeranslagen».

Det dröjde, som bekant, ej längre än till 1840 års riksdag, innan oppositionen, troligen underrättad om hemligheten, begagnade sig af en anslagsnedsättning för att fullständigt förstöra den 1836 uppgjorda diplomatiska finansplanen. Amor-

teringen hade då regelbundet fortgått i tre år, och hade troligen kunnat efter fastställd plan fullföljas till slut; men när nu utrikesdepartementets anslag af riksdagen i en hastig vändning minskades med ett belopp, vida större än det som skulle användas till skuldens successiva afplanande, * återstod ingen annan utväg, än att för ständerna yppa ställningen och begära deras medverkan till liqviderande af den skuld, hvars amortering nu blifvit omöjliggjord.

Men vid denna riksdag hade den under 15 år växande oppositionen tillspetsat sig uti bitterhet mot den åldrige konungens person, och denna fick sitt skarpaste uttryck i den votering, genom hvilken riksdagen vägrade att medelst skuldens betalning befria konungen från det personliga ansvar han sig iklädt. Konung Oscar I hade troligen kunnat med större framgång förnya den framställning, som afslagits blott af politiska partiskäl; men han föredrog att af egna medel gälda beloppet.

Wetterstedt slapp upplefva den hårda efterräkning, som sålunda träffade den finansiella förvaltningen af de diplomatiska ärendena under åren

---

* Å ministerstaten afprutades 66,666 rdr sv. b:ko, och extra utgiftsanslaget nedsattes med 40,000 rdr sv. b:ko, eller just den summa, som dittills årligen plägat anvisas för kabinettets »ministeriella» behof.

1811—35. Hans helsa var bruten redan 1835, och sedan kabinettskassans affärer i juli månad 1836 blifvit slutligen uppgjorda, var han nödsakad att i främmande land söka bot för ett njurlidande, som tärde på lifskraften.

Resan, som företogs med en viss yttre stat, i det konungen ställde örlogsfartyget Oden till statsministerns disposition för öfverfärden till England, varade tre månader. Englands skickligaste kirurger rådfrågades i London, och doktor Civial i Paris företog en operation, som dock icke häfde det onda. Men färden hade tillika något tycke af diplomatisk mission, måhända icke alldeles utan samband med Sveriges neutralitetsrustningar på våren. Wetterstedt uppvaktade vid de främmande hofven och mottogs som gäst både i Windsor och Tuilerierna. De statsmän och furstar, med hvilka Wetterstedt för tjugutvå år sedan underhandlat, funnos ej mer; men både Palmerston och Thiers, både Wilhelm IV och Louis Philippe visade sin aktning för Sveriges åldrige monark i den uppmärksamhet och de utmärkelser, som skänktes åt hans främste tjenare. I slutet af oktober återvände Wetterstedt öfver Köpenhamn, och aflade äfven här sitt besök hos monarken. Konung Fredrik kunde väl icke förmå sig att lemna Danmarks blå band åt Kielfredens undertecknare, men han ut-

tryckte inför Wetterstedt sin stora beundran för konung Carl Johan och särskildt för hans på en gång »fasta och konstitutionella» hållning såsom konung af Norge.

Den sjukdom, som läkarekonsten icke kunde häfva, fullbordade nu hastigt sitt verk. Wetterstedt, som i det längsta skötte sin tjenst och på dödsbädden med darrande hand undertecknade sin sista traktat, afled den 15 maj 1837 vid 60 års ålder.

Rättelse och tillägg.

Sid. 219, rad. 6 uppifrån står *23 mars* läs *23 april.*

Sid. 418 och 419. — Af *H. G. Trolle-Wachtmeisters* Anteckningar och Minnen har sjette häftet kommit minnestecknaren till handa sedan större delen af kapitlet om tryckfrihetsmålens behandling redan var tryckt, och hvad justitiekanslerens anteckningar innehålla till upplysning om målens förberedelser har därför ej kunnat användas vid denna teckning, som är gjord blott efter officiella registratur och protokoll. Hvad särskildt frågan om veckobladet »Föreningen» beträffar, hvilken af Wachtmeister så fullständigt upplyses, må blott anmärkas, att minnestecknaren icke kan hjälpa och knappt förklara den brist på öfverensstämmelse, som råder mellan hans och justitiekanslerens uppgifter. Wachtmeisters journal redovisar så noga dag för dag ärendets behandling, att misstanken om felaktighet borde vara utesluten. Han säger under den 22 mars, att statsrådssammanträdet hölls i *dag;* men statsrådsprotokollet är dagtecknadt den 19 mars. Wetterstedts bref till justitiekansleren om åtal, hvars underliga stilisering dock stämmer med Wachtmeisters framställning, är ock i konceptet dagtecknadt den 19 mars; men siffran är skrifven öfver en siffra 22, som är utstruken. Kunna möjligen både skrifvelse och protokoll vara antedaterade? Wachtmeister säger, att i statsrådet diskuterats och *voterats*, om *åtal* skulle anställas eller ej, men ang. den frågan förekommer i statsrådsprotokollet icke det ringaste, lika litet som någon förklaring eller något yttrande af kronprinsen, — hvilken enligt protokollet icke var tillstädes. Detta stämmer dock med uppgiften, att öfverläggningen med kronprinsen hållits utom protokoll. Men

Wachtmeister säger ock, att i voteringen deltagit de bägge justitieråden *Iserhjelm* och *Poppius*, och statsrådsprotokollet visar däremot, att de två justitieråden voro frih. *Kurck* och *Norœus*. Denna sista omständighet tyckes ådagalägga, att Wachtmeisters i journalform affattade anteckningar icke i sin helhet nedskrifvits samtidigt med händelserna, utan delvis efteråt, och deras vitsord i detaljfrågor torde därför ej vara ojäfvigt.

Sid. 420—421. Af Wachtmeisters vidlyftiga redogörelse i nyssnämnda häfte af Anteckningarna framgår tydligt, att bref-vexlingen mellan Atterbom och Wetterstedt fortsatts genom privatbref, äfvensom att det är ur dessa anteckningar som alla uppgifterna i Biografiskt Lexikon hemtats.

För beredvilligt bistånd och tillmötesgående hembär minnestecknaren sin tacksägelse så väl till härvarande arkiv- och bibliotekstjenstemän som till hrr ministrar *Due* i Petersburg och *Åkerman* i Wien, samt chefen för kejserliga ryska utrikesministeriets arkiv baron *Stuart*, preussiska geheimearkivets chef geheimerådet dr. *Sybel* och danske rigsarkivarien dr. *Jörgensen*.

Svenska Akademiens täflingsämnen

för år 1889.

Afhandlingar i vittra ämnen.

1) Hvilka äro hufvudkaraktererna af det Homeriska epos? Hvilka voro de förnämsta anledningarna till dess uppkomst och utbildning? Och huru vida eller under hvilken förändrad form kan det gifvas ett modernt epos?

2) Om skiljaktigheten mellan den antika klassiciteten och den moderna, sådan den skapats af Fransmän, Italienare och deras efterföljare.

3) Om romanens estetiska värde och betydelse.

4) Om skådespelens olika verkan på bildningen och tänkesätten hos de gamle och de nyare.

5) Hvari bör orsaken sökas, att Spaniorer och Engelsmän företrädesvis skapat en egen dramatisk litteratur, under det andra nationer tagit till mönster dels de gamle, dels den spanska och engelska dramen?

6) Om folkvisans uppkomst, väsen och förhållande till konstpoesien.

7) Om den olika karakteren af äldre och nyare tiders politiska vältalighet, jämte en utveckling af de grunder, ur hvilka åtskillnaden mellan den förra och den senare måste härledas.

8) Jämförelse mellan de gamles och de nyares förnämste häfdatecknare, i anseende till förtjenster och brister.

9) Finnas, särskildt med afseende på uppfattningen af naturen, några större skiljaktigheter mellan den klassiskt-antika vitterheten och den nyare? Och hvilka äro i sådant fall de hufvudsakliga olikheterna?

10) Lemnar Akademien de täflande frihet att välja något estetiskt eller litterärhistoriskt ämne.

I språkforskningen

utfäster Akademien ett särskildt pris af 1,000 kronor för besvarandet af frågan:

Hvilka äro hufvudepokerna af det svenska språkets utbildning, och hvad har det vunnit eller förlorat vid de åtskilliga förändringar det undergått?

För öfrigt lemnas frihet i val af något språkvetenskapligt ämne inom modersmålets tidigare eller senare skiften.

För den historiska framställningen.

Ur fäderneslandets häfder.

1) Om anledningarna till riksföreståndarskapets uppkomst i Sverige, beskaffenheten och gränserna af denna makt, samt det inflytande, som de tre Sturarnes utöfning däraf egde på fäderneslandets öden.

2) Teckning af konung Gustaf I:s senaste regeringsår, hans personliga egenskaper och karakteren af hans 39-åriga regering.

3) Stridigheterna mellan konung Gustaf I:s söner och sonsöner om de furstliga rättigheterna.

4) Om beskaffenheten och syftningen af de hemliga underhandlingar, som efter konung Gustaf II Adolfs död egde rum mellan Axel Oxenstjerna och Wallenstein.

5) Jämförelse mellan Sveriges ställning vid Gustaf II Adolfs död 1632 och Carl Gustafs död 1660, med en öfversikt tillika af rikets yttre och inre tillstånd år 1644, då Kristina, och 1672, då Carl XI emottog riksstyrelsen ur förmyndare-regeringens händer.

6) Framställning af de följder och den inflytelse, Sveriges deltagande i 30-åriga kriget haft, så väl i hänseende till rikets yttre och inre politiska förhållanden, som äfven i afseende på nationalkarakteren, den allmänna bildningen, lefnadssättet, sederna, språket.

7) Om den verkan, som den efter Carl XII:s död vidtagna förändringen i rikets styrelseform haft på svenska folkets tänkesätt, bildning och seder.

Ur allmänna historien.

1) Om den verkan, som de gamles kämpaspel (de Olympiska, Pythiska, Isthmiska, Nemeiska) utöfvat på nationalandan och sederna.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 04921 3781